VALLES

GALENI
ARS MEDICINALIS,

Commentarijs Francisci Vallesij Cobarrubiani doctoris medici, & in Complutensi academia primarij medicę facultatis professoris illustrata.

COMPLVTI,

Excudebat Andreas de Angulo,

Anno. 1567.

Or quãto por parte de vos el doctor Francisco de Valles medico cathedratico de prima dela vniuersidad de Alcala de Henares, nos fue fecha relacion, diziendo que vos auiades hecho vn libro de medicina, intitulado arte medicinal de Galeno, y otro intitulado los prognosticos de Hipocrates, y otro de pulsibus, y otro de vrinis, y otro de febribus, y otro de inequali intemperie: en los quales auiades trabajado mucho, suplicandonos, atento que eran muy vtiles y prouechosos, los mãdassemos ver y examinar, y daros licencia para que los pudiessedes imprimir y vender por tiempo de veynte años durãte el qual otra ninguna persona no lo pudiesse imprimir ni vender sin tener para ello vuestro poder y licencia, o que sobre ello proueyessemos como la nuestra merced fuesse, lo qual visto por los del nuestro consejo, y los dichos libros que de suso se haze menciõ, que por nuestro mandado fueron vistos y examinados, y se hizieron las diligencias conforme a la pregmatica por nos nueuamente cerca dello hecha, fue acordado que deuiamos mandar dar esta nuestra cedula, en la dicha razon, por la qual por hazer bien y merced a vos el dicho doctor Francisco de Valles vos damos licẽcia y facultad para que por tiempo y espacio de diez años primeros siguientes, cõtados desde el dia de la data desta nuestra cedula en adelante, vos, o quien vuestro poder ouiere podays imprimir y vẽder en estos nuestros reynos los dichos libros que de suso se haze mẽcion, poniendose el traslado desta nuestra cedula al principio de los dichos libros, y no en otra manera, y cõ que no

se pueda vender ni venda sin que primero se trayga al nuestro consejo juntamente con el original que enel se vio, que va rubricado y firmado al fin de Diego de Medina nuestro escriuano de camara, de los que residen enel nuestro cõsejo: para que se vea si la dicha impression esta cóforme al original, y con que se le tasse el precio que por cada volumen vuiere de auer. Y mandamos que durante el dicho tiempo de los dichos diez años, ninguna otra persona lo pueda imprimir ni vender sin el dicho vuestro poder, so pena q̃ el que lo imprimiere, o vendiere, aya perdido y pierda la impression q̃ assi hiziere, y mas incurra en pena de diez mil marauedis, los quales se repartã. la tercia parte para la nuestra camara, y la otra tercia parte para el que lo acusare, y la otra tercia parte para el juez q̃ lo sentenciare: y por esta nuestra cedula mãdamos a qualesquier nuestras justicias a cada vno en su jurisdiction que guarden, cumplan y executen lo en ella contenido, y contra el tenor y forma della no vayan, ni passen ni consientan yr ni passar por alguna manera, so pena de la nuestra merced, y de diez mil marauedis para la nuestra camara, a cada vno que lo contrario hiziere. Fecho enel Escurial, a seys dias del mes de Iulio, de 1565. años.

YO EL REY.

Por mandado de su Magestad
Pedro de Hoyo.

GALENI ARS MEdicinalis cum commentarijs Francisci Vallesij.

RES sunt omnes doctrinæ, quæ ordinē habent, prima quidē, quæ ex finis cognitione fit secundū resolutionē facta, secūda autē quæ ex cōpositione eorum quæ ex resolutione inueniuntur: tertia vero quæ ex finitionis dissolutione, cui nunc insistimus. Cōtingit autem vocare huiusmodi doctrinam nō solū διάλυσιν finitionis, Sed etiā διάπτυξιν, vt quidā nominabāt, aut ἀνάλυσιν, aut diuisionē, aut vt quidam alij explanationem, aut expositionem, vt alij. Parauerunt ergo quidam herophileorum huiusmodi facere doctrinam, vt & heraclides erythreus: parauerūt autem & eam quæ secundum compositionem, & ipsi herophilei, & quidam Erasistrateorum, & Atheniensis Attaleus. Nullus verò eorū, qui me antecesserunt,

ſerunt, ſcripſit eam, quæ à cognitione finis incipit doctrinam, ex qua artes omnes conſtant ſecundum methodum. Verum hanc alibi percurrimus. Hic diffinitiuam faciemus doctrinam, quantum enim vincitur, ab ea quæ ſecundum reſolutionem dignitate & methodo, tantum inueniemus abundantem ad totius comprehenſionem, & memoriam partium. Nam facilia ſunt ſatis ad recordationem omnia ex finitionis diſſolutione, quia continet in ſe ipſa capita totius artis optima definitio, quam quidam vocant eſſentialem, ſeparatam à vocatis notionalibus. Nam hæ ex accidentibus rebus quæ definiuntur, illæ verò ex ſubſtantia ipſa cōſtituuntur. Elaboratio autem per partes totius cōtemplationis medicæ, in multis alijs operibus ſcripta à nobis eſt, quibus licet vti ad tres doctrinas. Verum nunc definitiuam incipimus, tantum adhuc addentes, quod quidem ſola capita, & velut concluſiones eorum, quæ latius demonſtrata ſunt, dicentur modo.

BArbari enarratores, fere omnes, putāt tres doctrinas vocari à Galeno genera argumentorum, quibus ſcientia in diſcentium animis

mis generari potest. Monstrationes scilicet, quia est, & propter quid est argumentũ à definitione: deinde altercantur, quæ illarum sit hæc, quæ illa, aliis affirmantibus primam esse propter quid, secundam quia, aliis cõtra. Nobis certum est eorum controuersiam non ingredi, quia luce clarius est simul omnes hallucinari: cũ Galenus hic de nulla re agat minus, quã de instrumentis dialecticis ad demonstrã dum: agit siquidem de modis constituendi artes, aut scientias. Quam longe absit ratio constitutionis à modo demõstrationis, nemo nõ intelligit, nimirum constitutio artis est, ordo quem is, qui artem scribit, aut vtcũq, docet, obseruat, ni tumultuarie, & citra ordinẽ doceat, sed methodo vt oporter. Atqui in quauis doctrina, quocunque ordine cõstituta sit, cõtingit omnib⁹ fere argumẽtorũ generibus vti, his hic, alibi illis. Quare si de argumentis intelligeret, haud quaquam diceret Galenus, resolutiuam alibi pertractabimus, definitiuã nũc faciemus doctrinam. Nam neque in hoc opere argumẽtatur semper à difinitione, neq; in aliquo alio semper est vsus demonstratione quia, aut propter quid. Quod ergo Gal. dicit, huiusmodi est tres modi sunt, quibus cõstitutæ sunt artes, quæ ordinem habent. Hoc dicit aut separans methodos, à ratione aphoristica,

ristica, quæ nulli ordini addicta est, aut respiciens doctrinas quasdã inartificiosas, quibus quidam scriptorum vtuntur, cõgerentes magis præcepta in cumulum, quã methodo con stituẽtes doctrinas. Tres sunt ordines modi, quibus benè constitutæ doctrinę vti possunt. Nam aut incipiunt à fine artis, aut ab obiecto quod vocant, eo inquam quod in ea arte pro positum est vt finis, & procedunt resolutione illius facta in partes, causas, vel in media, vsque ad primas causas, aut partes, aut prima media (hoc dico quoniam si est sciẽtia ea quæ constituitur, incipitur à confusa quadam causa rei obiectæ, & procedit per resolutionem in partes, aut in causas. Si est ars aliqua, incipi tur ab actione, aut opere, in quod tendit ea ars, & resolutio fit in media, quibus ea actio, aut id opus comparari potest) aut per hanc re solutionem inuentione facta, constitutio con tra procedit, à partibus ad totum, aut à causis ad rem ipsam, aut à mediis ad finem: aut proposita definitione artis, aut rei de qua disputatur, fit resolutio definitionis in suas partes, & singulæ explicantur, velut in hoc opere factum videbis. Itaque duo horum ordinũ procedũt resolutione, alter finis in causas aut rei ipsius in partes: alter definitionis in partes. Atqui quoniam multi hęrent in nominibus,

cum

cum eadem res multifariam ab authoribus vocatur, ſolet Galenus quouis loco homonyma omnia coniungere, atq; homonymiæ nos admonere, veluti modo dicit nihil intereſſe, ſi reſolutionem, ſiue diſſolutionem ſiue diuiſionem, ſiue explicationem, ſiue explanationem definitionis, quis vocet. Nam hæc omnia eadem res eſt, quanquam fortaſſe ſcriptorum aliqui hoc, alii illo, alio alii vtebātur. Addit quoſdam ſequacium Herophili, vt Heraclidem Erythreum, feciſſe definitiuam doctrinam, & quoſdam etiam ipſorū, & quoſdam Eraſiſtrateorum, vt Athenienſem atheleum, feciſſe compoſitiuam: tamen neminē ante illum feciſſe reſolutiuam. Nullus vero (inquit) eorum, qui anteceſſerunt, ſcripſit eam, quę à cognitione finis incipit doctrinam, ex qua partes omnes conſtant ſecūdū methodum. Quod quidem non eo dicit, quod omnes artes conſtitutæ ſint ordine reſolutiuo, cum ante illum medicinam à nullo eo ordine conſtitutam fuiſſe dixiſſet, ſed ꝙ inuentio artium, quæ neceſſario dat initium conſtitutioni, à cognitione finis ſemper procedat, quanquam conſtitutio earum plerunque contrario ordine fiat: quo reſpiciens Gale. tertio de criſibus dixit: Inuentiones artiú contrà fiunt ac conſtitutiones, itaque illud

ex qua, hoc loco refert cognitionẽ finis. Sed hanc doctrinam resolutiuam alibi (inquit) percurrimus, libello scilicet de constitutione artis medicæ. Confert deinde duos hos doctrinæ modos, dicens, resolutiuum præstare dignitate & methodo: definitiuũ ad memoriam & comprehensionem. Quoniam resolutiua est naturalis via inueniendi, & tribuit dignitatem methodi. Sed in definitiua omnia rediguntur ad vnicam definitionem, & eius expositio tota doctrina est, ideo maximè est idonea ad recordationem. Ego de tribus doctrinis, aut methodis ita statuo: resolutiuã ad inueniendum, compositiuam ad docẽdum, & definitiuam ad memoriam, esse optimam. Quoniam definitio continet in se ipsa totius artis capita. Definitio (inquit) non quæcũque sed essentialis, notionalis enim per accidentia fertur. Hic considera Gale. non illas tantũ definitiones, aut diuisiones vocare essentiales, quæ partibus essentiæ constant, sed eas quæ feruntur, non per ea quę ex accidenti rebus insint, sed quę per se, & vt talibus. Velut profecto vocat essentiales febrium differentias, quæ à magnitudine, & modo, & subiecto caloris accipiuntur. Concludẽs ergo procemium dicit, omnes artis partes in multis operibus scripsisse se, licereque iis vti, ad tres

doctrinas

doctrinas. Nimirũ omnia opera suo ordine disposita, ordinem habent compositiuũ, si cõtra collocẽtur habent resolutiuũ, hoc opere pollicetur definitiuũ. Illud vnum monet, se hoc opere summa rerũ capita, & cõclusiones enucleatas, quas alibi monstrauerit, scripturũ sine monstrationibus. Nõ quidẽ (vt nõnulli interpretantur) quod ordo definitiuus non admittat mõstrationes (quid.n. prohibet eas huic etiã methodo inserere?) Sed quod non aliter possent omnia breuissimo libello cõtineri, estque id institutum hoc loco.

Medicina est scientia salubrium, & insalubrium, & neutrorum. Nihil autem differt, neque si morbidorum quis dixerit. Scientia quidem nomen communius & nõ proprie audire oportet. Salubre autem, & insalubre, & neutrum, tribus modis quodque dicitur, aliud quidẽ vt corpus, aliud vt causa, aliud vt signũ. Etenim corpus natũ habere sanitatem: & quæ facere, & seruare ipsam potest, causam: & quod ostendere illam potest signum: hæc omnia vocant græci salubria. Eodem autem modo, & morbida, & quæ accipere possunt morbos corpora: & quæ facere, ac conseruare,

causas

causas, & quæ ostendere, signa. Atqui & neutra eâdem ratione, & corpora, & causas, & signa. Est prima ratione scientia salubrium causarum medicina, ob has vero & aliarum, secũdo quidem insalubrium, tertio autem neutrarũ. Atqui & post hæc, corporum, primum quidem hic quoque salubrium, statim insalubrium, deinde neutrorum: & de signis eadem ratione, in operationibus quidem primũ proculdubio corporum dignotio ex signis. post hæc autem, inuentio causarum ex ipsis.

INcipit à definitione, vt in definitiua metho do oportet, atqui definit medicinam per subiecta, cum quia scientiæ per subiecta pro pria distinguuntur, tum etiam quoniam nulla definitio melius initium præstare poterat do ctrinæ, quam ea quæ contineret differentias rerum subiectarum, quâ subiectæ huic arti sunt. Nam ita definitionis partibus enarratis nihil relinquetur intactum in tota arte. Vtitur ergo ea definitione medicinæ, quam in in troductorio vocato libello, dicit fuisse Hero phili. Merito timet Gale. appellare medicinã scientiam, dicitque nomen scientiæ in ea de finitione accipi non proprie, idest vt distin-

guitur

guitur ab aliis intellectus habitibus, sed com munius, vt id nomen & sciẽtiis & artibus tri buitur. Nam quod est in medicina scientia de natura humani corporis, nihil est aliud, quam pars quædam naturalis scientiæ, vt & scientia de cælo est de illius corporis natura, & siquis apis, aut formicæ naturam curiosius scrutaretur. Ipsa verò medicina est medendi ars, quam constat in hanc ipsam operationẽ ferri, & esse de reb⁹, quæ possunt aliter eueni re. Non enim omnibus potest medicina sani tatem restituere, quare ars vere est, non sciẽ- tia, si Aristo. sexto ethicorum ad Eudemum artem bene definiuit, separauitq; à scientia: atque adeo Galenus libro de constitutione artis medicæ: artem refectoriam, quæ potest ostendere suum opus eam appellauit, & in in troductorio negauit esse scientiam. Itaq; ars est, sed latius patente nomine, etiam scientia salubrium, & insalubrium, & neutrorum. Non quidem neutrorum meminit Galenus, vt qui ignoraret quod Aristoteles in catego- riis docet, sanum & ægrum carere medio, cũ dicat alibi morbum, & sanitatem esse symme triam, & ammetriam, quæ constat esse, vt par & impar, & alibi dicat dogma sempiternæ passionis habere monstrationem euidentem quoniam scilicet intelligit re vera dispositio-
nem

nem corporis cum primum incipit à naturali deficere esse præter naturam,& morbum. Cæterum longè aliud est de rebus physice disputare, quàm artes cōstituere. Qui physicè disputat, nihil aliud, quam ipsam rem propositam habet, examinatque exactius, neglecto sensu: qui artes constituit, respicit modum, quo maximè assequi posit artis vtilitatem, ponit que multa, quæ iudicio sensus solùm vera sint: cuius modi est hoc, sanum, ægrum, & neutrum corpus esse, & signum, & causam. Nihil verò refert insalubrium quis dicat, aut morbidorum. Nimirum duo hæc nomina græcis νοσωδῶν & νοσερῶν. Idem significant. Quidam hanc definitionem contendunt non esse essentialem, qualem Galenus promiserat. Verum nisi eorum, quæ nuper dixi oblitus es, facile intelliges eos falli. Nam de salubribus, & insalubribus, & neutris per se disputat medicina, & quâ hæc medicina est, & quâ illa sunt salubria, aut contraria. Vituperant alii quod dixerit, salubrium, & insalubrium, & neutrorum, nequaquam explicans, quam rem dicat. Videtur enim hæc definitio veterinariæ etiam arti congruere. Probant ergo magis definitionem illam Auicenæ. Medicina est scientia, qua humani corporis dispositiones noscun

noſcuntur, ex parte qua ſanatur, vel ab ea remouetur, vt habita ſanitas conſeruetur, & amiſſa recuperetur. Hanc (inquam) præferunt, quoniam humani corporis meminit, & quod meminit eius, quà ſanari, & ægrotare poteſt, & meminit duplicis actionis, cognitionis (inquam) diſpoſitionum, & curationis, & comprehendit finem, & ſcopum, vt ſeruetur, aut reſtituatur ſanitas. Ego quidem Auicenæ definitionum non vitupero, ſed Galenus tacuit corpus humanum, quaſi non eſſet dubium corpora humana hîc intelligi, cum corpora ſalubria, aut inſalubria dicerentur, cognitio & curatio in rationibus ſalubrium, & inſalubrium continentur: cognitio enim inſignis, curatio in cauſis. Dixit Auicena clarius in ipſa definitione, ſed Galenus eſt omnia procedente ſermone perſpicue enarraturus. Cõmendat etiam quidam præ aliis definitionem Auerrhois, alii alias, quibus cum ego non contendo. Nihil enim huic detrahitur (quanquam illi aliter intelligunt) ſi aliæ diffinitiones commendentur. Nam ſi definitionem eſſentialem eam appellaremus, quæ per eſſentiæ partes lata ſit, vnica eſſe poſſet talis, reliquæ eſſent notionales, at verò cum

cum vocemus eſſentiales, quæ ex iis, quæ per ſe accidunt rei, feruntur, poſſunt eſſe multæ optimæ, & eſſentiales. Velut profectò Galenus ipſe febrium diuiſiones eſſentiales dicit tres, quanquam eſſentiales exacte differentiæ, non poſſunt eſſe multiplices. Verũ hæc cùm hìc, tum alibi explicata ſatis à me ſunt, venio ad reliqua. Salubre, inſalubre, & neutrum tribus modis quodcunque illorũ dicitur, de corporibus ſcilicet, cauſis, & ſignis quoniam conſuetum erat græcis, hæc omnia appellare ſalubria, inſalubria, aut neutra, quod etiam Hiſpanis eſt conſuetum, vocamus enim & cauſas, & ſigna ſaludables, non ſolùm corpora. Hic quoque hærent quidam putantes malè, ac preter artem definiuiſſe Galenum, vt qui in definitione nomina æquiuoca collocauerit. Dicunt enim ſalubre de corpore, & ſigno, & cauſa dici æquiuocè, aut ſaltem ſecundum analogiam, de corpore enim ſolo propriè, de ſignis minus proprie. Verũ conſiderare oportet Galenum hic non dixiſſe ſanorum, ægrorum, & neutrorum. Quæ nomina verè de cauſis, aut ſignis ſecundum analogiam dicuntur, ſed νοσωδῶν aut νοσερῶν & ὑγιεινῶν vt ea nomina ſignificãt, non ſana & ægra, ſed quæ ad ſanitatem, aut morbum, quouis modo pertinẽt, quo ſignificatu nulla

nomina

nomina ſunt latinis, quæ illis omnino reſpõdeant: quæ reſpondent maximè ſunt, quibus vſi ſumus, ſalubrium ſcilicet & inſalubrium. Reſpondent vero hęc ſatis: nam frequẽter dicuntur de ſignis, & cauſis, de corporibus non nunquam. Salluſtius ſalubre corpus appellauit. Itaque quod in definitione dicitur à Galeno, perinde eſt ac ſi diceretur, medicina eſt ſcientia earum rerum, quę ad ſanitatẽ & morbum quouismodo pertinent. Hæ vero res ſunt triplices, corpora enim pertinẽt, quoniã ſanitatem, aut morbum accipere poſſunt: cauſæ, quoniam facere: ſigna, quoniam indicare. Conſtat verò hic nihil eſſe analogum, nam illorum quoduis ad ſanitatem, aut morbum aliquo modo pertinet, id que propriè ac citra omnem figuram ſermonis, quanquam rationes pertinendi non ſunt æque perfectè. Nam perfectius pertinet, ad eos affectus, quod accipit, quam quod facit, & hoc quam quod indicat. Sed neque id fuit neceſſariũ, vt ęque perfectè omnia ad eas paſsiones pertinerent, ne nomina eſſent æquiuoca. Nam neque animalia omnia ſunt æque perfecta: ſed de hac re dictum eſt ſatis. Merito definit ſalubria, & inſalubria, non ab eo quod habent, faciunt, aut indicant, ſed ab eo quod poſſunt habere, facere, aut indicare: cùm quoniam nomina ea nõ

B ſunt

ſunt actus, neque habitus, neque diſpoſitionis, ſed potentię naturalis, aut impotentię: vt licet videre apud Ariſt. in categoriis: tum etiam, quoniam ars non diſputat de rebus, vt faciunt, aut patiuntur aliquid, ſed vt habent naturam ad faciendum, aut patiendum idoneam. Hoc enim poteſt in artem venire, ipſa actio non poteſt, quoniam mutatur per ſingula momenta. Atqui ſi nullum corpus morbum haberet, nihilominus in artis conſiderationem veniret, vt quod poſſet habere, quanquam in ipſa praxi contra accidit. Non curatur quod poteſt eſſe, ſed quod eſt ægrum: itaque merito Galenus ſalubria, & inſalubria, & neutra ita definiuit, vt quæ poſſent aliquid accipere, aut facere. Addit deinde medicinã in primis eſſe cauſarum, deinde corporum, vltimò ſignorũ, atque in ſingulis horum, primo ſalubrium, ſecundo inſalubrium, tertio neutrorum. Merito quidem dicitur eſſe prius ſalubrium, quàm reliquorum. Quoniam reliqua conſiderantur ſalubrium gratia. Medicina enim perſe fertur in ſanitatem, reliqua omnia ſanitatis gratia conſiderat. Sed poſt ſalubria ſuccedunt inſalubria ſtatim, quoniam contrarium agnoſcitur ex contrario: deinde neutra, quoniam medium agnoſcitur ex extremis. Sed cur dicit medicinam eſſe cauſa

rum,

rum, priusquam corporum, & horum quàm signorum, est dignum consideratione. Nam addit statim, in ipsis operationibus vltimam esse inuentionem causarum. Atqui si vere diximus perfectiori quodam modo ad morbũ, aut sanitatem pertinere corpora, quam signa & causas, prius videtur medicina esse corporum, quam causarum. Deinde si hoc ordine est medicina salubrium, & insalubrium, cur non est hoc ipso in opere eum ordinem secutus Galenus, sed de corporibus agit primum, deinde de causis, & signis? Certe Galenus hic exprimit duos ordines, compositiuum primùm, qui incipit à causis, procedit per corpora, idest, per affectus (non enim hic cõsiderantur corpora vtcunq;, sed vt talibus affectibus opportuna) in signa. Aliũ resolutiuũ à signis ad causas per affectus. Est quidem prior ille compositiuus, siquidem in eo proceditur à causis ad effecta: posterior resolutiuus, contra enim est ab affectis ad causas. Dicit ergo medicinam esse illarum rerum ordine compositiuo natura sua, quoniam vt natura causa est semper ante effectum, ita natura, causarũ est prius scientia, quàm eorum, quæ ex illis fiunt: tamen in praxi semper procedimus ordine resolutiuo: nimirum cum accedimus ad ægrotum, nihil aliud curamus, quam inue-

 nire,

nire, quo affectu, & quibus causis laboret, omni autem inuentioni est accõmodatissima resolutio, & inueniuntur affectus ex signis, & causę ex affectibus, & signis. Certè praxis ipsa non potest aliter fieri. quanquam nullum video eorũ, qui practicas vocatas tractationes scripserunt, tenuisse hunc ordinẽ præter vnũ Argẽterium (nulli enim denegandus suus honor est) in libello de consultandi ratione. Gal. tamen nullum horum ordinum hoc in libello sequitur, sed quem diffinitio ipsa poscit, quod mox dicemus.

Verum quandoquidem, & quod facere, & quod indicare, & quod accipere potest, quodcunque horum duobus modis dicitur, aliud simpliciter, aliud nunc: scire licet amborũ fore medicinam, scientiam: & ipsum quidem simpliciter duobus modis dicitur; & quod omnino, & vt multum, & est horum amborum medicina scientia. Neutrum autem & causa, & signum, & corpus, & quod simpliciter dicitur, & quod nunc tribus modis quodcunque dicitur: aliud quod neutro contrariorũ participet, aliud quod vtroque, aliud quod aliquãdo hoc, aliquando illo: horum autem ipsorum secundum,

dum, duobus modis dicitur: aliquãdo quod participet vtroque contrario æque: aliquando autem quod plus altero. Est autem & per totam definitionem in dictione dubitatio quædã, quã etiam oportet dissolui. Nam cum dicitur medicinam scientiam esse, salubrium, insalubrium, & neutrorum, significatur, & quod omnium particulatim: significatur autem, & qualium: significatur autem & quorũdam. Sed omniũ indefinitum & impossibile, quorundam vero imperfectum, & sine arte, qualium autem artificiosum pariter, & sufficiens ad omnia artis particularia. Quod contineri dicimus in medicinæ definitione. Incipiemus ergo à corporibus, primum qualia salubria, & insalubria, & neutra esse cõtingit: Post hæc autem de signis, & causis aggrediemur sermonem.

HÆc partitio salubris, insalubris, & neutrius, difficilis est satis, maximè partitio eius quod neutrum appellatur. Verũ propositis singulorum definitionibus, & exẽplis, euadet paulo post clarior. Quod monet Gal. est, cum dicitur medicinam esse scientiam, salubrium, insalubrium, & neutrorũ, nõ intelligi omnium earum rerum, quæ tales esse possunt

nulla missa, sciētiam esse. Nā infinitę res sunt quæ possunt esse salubres, aut noxię causę, neque medicina potest scrutari omnium animalium, & herbarum, ac plantarum omnium & metallorum, & lapidum, & liquorum, & cōcretorum reliquorum, & elementorū, & omnium in eis partiū naturas: neque vero est quarundā rerum solum, vt aliarū nō sit: nam hoc esset & imperfectum, & sine artificio: sed est sciētia omniū salubriū in ratione salubrium, & quà talia sunt. Nā hac ratione veniūt omnia sub artem, etsi nō omniū sit particulatim tractatio. vt si quis vellet de hominibus docere, non deberet de quibusdam solis dicere, vt de Adamo, Abrahamo, Hercule, Alexandro. neque vero deberet de omnibus sigillatim neque posset, sed de omnibus in ratione hominis, qua ratione omnes sunt, velut vnus homo. Ita medicina de causis salubribus omnibus, non quà hoc, aut illud est, sed quà tale, & secundum rationes quasdam cōmunes omnibus, disputat. Proponit deinde dicturum se de corporibus primùm, post hæc de signis, & causis, qui ordo neque compositiuus est neque resolutiuus, sed definitionis rationem sequitur: nimirum ratio salubris, aut insalubris, est in corporibus perfectius, quam in signis & causis.

Salubre

Salubre corpus simpliciter est, quod ab ipso ortu bene temperatum est simplicibus & primis particulis, bene autem cõmensuratum organis, quæ ex his composita sunt. Salubre verò nunc, est corpus, quod præsenti tẽpore est sanũ, est autẽ & hoc eo tẽpore, quo bene valet bene temperatũ & commensuratum, non quidem optima temperie, & commẽsuratione, sed propria. Ipsius autẽ corporis sani simpliciter, omnino quidem huiusmodi est quod attemperatissimum, & commensuratissimum: multum verò quod ab optima temperie relinquitur non multum. Insalubre vero simpliciter corpus est, quob ab ortu, aut intemperatum est partibus, aut incommensuratum instrumentis, aut vtrũque: insalubre autem nunc, est corpus quod ægrotat, quo tempore dicitur tale esse. Constat autem, vt & hoc, eo tempore quo dicitur esse insalubre, aut intemperatum, est partibus simplicibus, aut incommensuratum instrumentis, aut vtrunq;, atqui & omnino insalubre est, quod ex ortu, aut intemperatissimum est in omnibus partibus simplicibus, & primis, aut quibusdam, aut præcipuis, aut

etiam organicis incommoderatissimum, atque eodem modo & in his, aut omnibus, aut quibusdam, aut præcipuis: multum vero insalubre est corpus quod ab huius malitia abest, nōdum vero in medio collocatum.

NOn satis apertè explicat Galenus propositam diuisionem, corporum salubrium insalubriū, & neutrorum. Quo factum est, vt non eodem modo ab omnib⁹ explicetur, sed enarratores in multas sentētias distributi sint quarum varietas non in vno, aut altero capitibus, sed toto pene in opere parit varias expositiones, & varias sententias. Proinde dicēdum hic videtur de tota hac diuisione, antequam definitiones omnes percurrantur: corpora esse salubria insalubria, aut neutra, atque quoduis horum simpliciter semper, aut multum, aut nūc, duobus modis videtur posse intelligi. Primum vt salubre corpus sit quod sanum est, insalubre quod ægrū, neutrū quod neque sanum neque ęgrū est manifestè: atque hac ratione simpliciter semper, & multum & nūc significabūt gradus illius affectionis, eritque saluber simpliciter semper, qui sanus est, & optimè temperatus natura: saluber multū, qui sanus est & satis bene tēperatus: saluber nunc, qui nūc ęst sanus, etsi neque optimè neque

que admodum bene temperatus est. Qua ratione optime temperatus cum bene valet, nō erit sanus nūc, sed simpliciter semper: ita qui ægrotat si pessimam etiam habet naturā, est insaluber simpliciter semper, si ęgrotat & mala natura est nondum tamen pessima, est insaluber multum, si ægrotat non tamen est male temperatus, est ęger nūc. Qua ratione, homo temperatus natura optime, æger tamen modo, non est saluber simpliciter, sed æger nunc, vt contra pessime temperatus homo, modo bene valens, nō est insaluber simpliciter, sed sanus nunc. Ita quoque qui modo est ea affectione quæ neque ægritudo, neque sanitas dici potest, qualis est conualescentium, & eorum, qui iam iam sunt parati ęgrotare, si natura etiam sunt ita temperati, vt neque bene neque male temperati dici possint, neutri simpliciter dici debent, si ab hac naturæ mediocritate parum, ad hāc, aut illam partem recedant, multum neutri dici debent: si verò natura satis absint, ab illa mediocritate dici debent neutri nunc: Certè hæc partitio ita explicata, satis est artificiosa, habetque id perfectionis, quod nullæ eius partes in idem corpus possint conuenire, neq; quod est simpliciter sanum, aut ægrum est etiam nūc, aut illud idem, aut contrarium, sed quæcunque

illarum appellationum corpori congruat, nulla aliarum congruit. Est alius modus explicādi hanc diuisionem, non minus artificiosus & fortasse aliquanto plus, estque facilimus. Intellige id quod dicitur in quauis eius diuisionis parte, simpliciter semper, aut multum, significare habitum, & id quod est à natura, vtcunque corpus modo dispositum sit: id vero quod dicitur tale esse nunc, intelligi dispositionem, & id quod nunc sit, quæcunque sit corporis natura. Itaque corpus optime temperatum vtcūque habeat, dum est optimè tēperatum natura, est salubre simpliciter semper: potest vero idem esse ægrum, non enim statim ac homo ægrotare incipit amittit temperiem natiuā. Corpus quoque pessime temperatum est insalubre simpliciter, quod si nō ægrotat actu, est simul sanum nunc. Neque est absurdum, simul esse salubre & insalubre alterum simpliciter, alterum actu, siquidem aliis etiam in passionibus potest habitus esse cum contraria dispositione, aut contrario actu. Neutrum quodque natura est, neque bene, neque male temperatum, est simpliciter semper neutrū: quod si simul sit actu neque ægrum neque sanum, erit vtroq; modo neutrum, & simpliciter, & nūc. Quod multo minus absurdum est, nam habitus cum actu simili,

mili, conuenit frequenter, vt iustus iuste agit. Quod si illud corpus non sit nunc neutrũ erit tamen simpliciter neutrum, nunc sanum si valet bene, sin minus ægrum. Hæc enarratio est omnium facillima, & dictæ ambę sunt satis artificiosæ, possuntque, qui eas sequuntur, Galeni verba in suas sententias trahere, vt faciunt. Cæterum hic cum enarratoris munus susceperimus, præter rem sit disputare, quo pacto hæc partitio posset esse artificiosissima, & arti accõmodatissima, illud vnum est enarratoris, authoris sentẽtiam inuestigare, ea perspecta velle in aliam illius verba trahere, non solum est otiosum, sed etiam stultũ. Proinde ego etsi dictas enarrationes admodum probo, atque secundam multo magis, tamen intelligo Galeni genuinam partitionẽ longè aliam esse, quam iam declaro. Corpora antequam iam ægrotent actu, in sanitatis latitudine possunt esse salubria simpliciter semper, & multum, & nunc, & neutra, simpliciter semper, & multum, & insalubria multũ, & semper & neutra nunc. Hinc cum excesserint, ægra nunc fiunt. Itaque illæ omnes appellationes, præter insalubris nunc, sunt in latitudine sanitatis, differuntque ipsius sanitatis perfectione. Nimirum, qui sanus est, & optima natura præditus, optima fruitur sanitate,

rate, vocaturque saluber simpliciter semper, & habet sanitatis summum gradum: qui bene valet, & bona natura est, non optima tamen, secundi gradus sanitatem habet, estque saluber simpliciter multum, qui minus bonam habet naturam, est sanus nunc, qui naturam habet mediam inter optimam & pessimam, est simpliciter semper neuter, si per omnes ætates perseueret talis, sin euariet, est neuter multum: qui etsi valet est mala natura, est insaluber multum, qui est pessima, hic est simpliciter semper insaluber, qui si tantillum intemperatior fiat, statim fit neuter nunc, & mox, nunc æger. Itaque Galenus hæc statuit, vt summe contraria, salubre simpliciter semper, & ægrum nunc, reliqua, vt horum media. Quanquam constat hæc non esse media necessaria, non enim, vt corpus simpliciter salubre ægrum nunc fiat, necesse est insalubre simpliciter fieri. Hanc esse legitimam huius diuisionis enarrationem, ex iis quæ procedente opere dicentur intelliges. Modo enarramus singulas definitiones huius capitis. Salubre (inquit) corpus est simpliciter, quod est ab ipso ortu bene temperatum in simplicibus, & primis particulis, & in iis, quæ ex illis composita sunt commensuratum.

Hæc

Hæc definitio secundæ enarrationi videtur magnopere fauere: nam videtur congruere corpori optime constituto à natura, etsi ægrotet modo, quod tamen, qui primam enarrationem sequeretur, aut eam quam Galeni esse diximus, salubre simpliciter esse nõ concederet, verum ita accipere oportet, qua si dicatur, quod bene temperatum & compositum est, non nunc solum, sed ab ipso ortu. Nam quod ęgrotat male tẽperatũ aut cõpositum est, quare non est bene temperatum ab ortu ipso. Sed & id quod dicitur ab ortu videtur dictum incaute, siquidem potest homo à principio male temperatus, ad temperiem optimam reduci, quod cum factum erit erit homo saluber simpliciter, qui nõ habeat bonam temperiem ab ipso ortu. Quare ita intelligi oportet, ac si dixisset, quod ab ipso ortu temperatissimum est, aut ad optimam tẽperiem permutatum. Quod fortasse misit dicere Galen. quoniam perrarum est, exacte temperatum esse, eum qui non fuerit natura talis, quare libuit dicere ab ortu ipso temperatum, vt intelligeretur radicitus temperamentum. Quod ita multo clarius intelliges ex definitione insalubris simpliciter. Dicitur siquidem quod ab ipso ortu male temperatũ aut compositum est: tamen constat corpus salu-

saluberrimum malo victu posse insaluberrimum euadere, & hominem optimè composi tum corpore, posse ictu, aut casu fieri gibbū, aut repandum, aut aliter compositum male. Quare hic quoque intelligendum est ab ortu dici, quod est insitum radicitus, & est secundum habitum, ita denique, atque si ab ortu sit. Salubre nunc (dicit) est quod presenti tempore est sanum, est autem & hoc eo tempore, quo bene valet bene temperatum, & commensuratum, non quidem optima temperie, & commensuratione sed propria. Hic quidem qui secundam enarrationem sequi vellet adderet, nisi simul sit & nunc sanum, & simpliciter. Nam si hoc sit, erit sanum nunc cum temperie optima. Cæterum diceret, hic non definiri, quod vtcunque sit sanum nunc, sed quod id solum sit. Verum nobis nihil est necesse addere. Nam cum sanum nunc sit tertio gradu sanum, nō potest hoc idem sanum esse simpliciter. Insalubre nunc dicit, est corpus quod ægrotat, quo tempore dicitur tale esse. Constat autem, vt & hoc eo tempore, quo dicitur esse insalubre, aut intemperatum est partibus simplicibus, aut incommensuratum instrumentis, aut vtrunque. Hic est oblitus Galenus morbi communis simplicibus, &

compo

compositis partibus, solutionis inquam continui, nisi fortasse in commensuratione instrumentorum id quoque vitium intelligit. Sed reliqua huius capitis conspicua sunt satis.

Quando quidem autem neutrum corpus tribus modis dicebatur, aliud quidem quod neutrius extremarum dispositionum sit particeps, aliud quod vtriusque, aliud quod aliquando huius, aliquando illius, iusta primum significatum, neutrum corpus erit, quod exacte mediũ saluberrimi corporis, & insaluberrimi, & huius aliud quidem simpliciter tale est, quod ab ortu tale constitutum est, nunc vero quod in præsentia medium est saluberrimi, & insaluberrimi: ipsius autem, quod simpliciter, aliud quidem semper tale, quod per omnes ætates manet huiusmodi, aliud aũt, vt multum, quod & mutationes aliquas suscipit. Iuxta secundũ vero significatũ neutrũ erit corpus quod cõtrariarũ dispositionũ simul est particeps ab ortu, aut secũdũ partẽ vnã, aut secũdũ duas diuersas: secundũ vnã quidẽ, aut temperatũ sit secundum vnam oppositionem actiuarum qualitatum,

aut

aut secundum ambas quidem, sed circa formationem, aut magnitudinem, aut numerū partium, aut positum delinquat: aut rursum in his omnibus bene habens, aut quibusdam, peccet intemperie. In diuersis vero particulis, secundum omnes etiam oppositiones potest aliquid contrariorum esse particeps: atque semper tale est, quod secundū ætates omnes manet simile, vt multū vero, est quod mutatur etiam aliquantū: ita autem nūc neutrū erit corpus iuxta secundum significatū, aut quod in vna parte hæc habet salubria, illa insalubria eorū quæ in ipso sunt, aut quod in diuersis partibus: secūdum tertium vero significatum neutrum erit corpus, quod aliquando salubre, aliquādo insalubre vicissim fit, vt quibusdam accidit, dum sunt pueri sanos fieri, senibus vero factis ægros aut cōtra. In vno autē tempore ita neutrū exacte quidem non potest consistere, sed cū quadā latitudine potest. Scimus vero ipsum nūc duobus modis dici. Igitur salubre, & insalubre, et neutrum corpus, quot modis dicitur, & quale est quodcunque, satis definitum est.

Vbi

VBi ab ortu dicitur hic quoque intelligatur, quod nuper explicuimus, scilicet quod ab ipso ortu trahit originem, aut reductione factum est tale: vt neutrũ simpliciter in primo significato est quod habet naturam mediam inter saluberrimam, & insaluberrimã. vnde constat in definitione neutrius nũc, qua dicitur, nunc verò, quod in pręsentia medium est saluberrimi, & insaluberrimi, nomina saluberrimi, & insaluberrimi non eodẽ modo accipi, atque hucusque accipiebantur. Nam salubre, & insalubre dicebantur in latitudine sanorum, neutrum verò nũc est infra sanitatem, inter eam scilicet & ægritudinem, quare non potest esse inter saluberrimum, & insaluberrimum: quare oportet hic sanum & ægrum actu, nominibus saluberrimi, & insaluberrimi intelligi. In definitione neutrius simpliciter multũ iuxta primum & secũdum significatum, videtur Gal. labi in tertiũ significatum, siquidem tertio significato neutrum dicebatur, quod vicissim per tempora est salubre, & insalubre, hoc vero idem videtur esse, quod secundum tempus recipit mutationes, id, quod primo, & secundo significato dicit esse neutrum simpliciter multũ: sed scire hic oportet mutationes per tempora, quasdã esse quę addũt neutralitati (vt ita dicatur) quasdã

C quæ

quæ detrahunt: addunt quæ per contrarias fiunt dispositiones æqualiter, aut non admodum inæqualiter, vt quod nunc sit salubre, nunc insalubre: detrahunt, quæ in alterum extremorum faciunt corpus inclinare, vt si corpus quod natura est neutrum, aliis ætatibus fiat, nonnihil salubre, aut insalubre. Constat enim tale corpus minus esse neutrum, quam si tale perseueraret, quale erat à principio: sed si ille recessus est exiguus, quia non facit extremi cuiusquam appellationem, facit neutrum non simpliciter semper, sed multum. Quanquam est alia ratio definiendi neutrum multum, quam nuper dixi, scilicet quod ab exactissimo medio parum huc, aut illuc inclinat. Ita quoque in secundo significato neutrum simpliciter semper sit, quod maximam ęqualitatem habet contrariarum dispositionum, quod ab ea æqualitate deficit, non adeò vt salubre, aut insalubre dici iam debeat, neutrum sit multum: in tertio significato neutrius multum, nõ meminit Galenus: quod factum puto quoniam cum hunc neutrius gradum per mutationes secundum tempora definire cœpisset, non poterat id in hoc tertio significato facere: quoniam in eo omnes neutrius gradus faciunt mutationes. Cæterum paulò antea dixerat

xerat modum quendam neutrius multum hoc significato, dixerat enim distinguens significata neutrius, Aliud quidem quoniam vtriusque extremi participet, aliud quoniam aliquando huius, aliquando alius æque, aut paulo plus altero, hoc ergo quod vtriusque extremi participare dicit, sed non semper æque, imo aliquando plus alterius, est in tertio significato neutrum multum. Iam vero neutrum nunc, in hoc tertio significato nullum dixit esse Galenus, nisi nunc intelligatur cum quadam latitudine. Scimus tamen (inquit) ipsum nunc duobus modis dici. Nimirum Arist. quarto de motu dicit, nunc duobus modis dici, aliquando quod est velut vnitas quædam temporis, est vero id indiuisibile, vt punctus in linea, alio modo cum latitudine quadam, vt dicimus nunc venit Rex, si hodie venit, aut hodie est venturus. Igitur cum quadam latitudine, nunc neutrum in tertio hoc significato, est corpus, quod eodem die nunc videtur iam esse ægrum, nunc rursum videtur factum sanum. Reperias vero nonnullos ita affectos satis multis diebus antequàm iam plane ægrotent: sed de his satis.

De ſignis autem dicendum ſtatim. Sunt autem hæc, ſalubria quidem quæ præſentem ſanitatem indicantia ſunt, & futuram prænuntiantia, & præteritam in memoriam reuocantia: inſalubria vero, & quæ præſentem ægritudinem indicant & præteritam in memoriã reducunt, & futuram prænuntiant: eodem modo & neutra, & quæ neutras diſpoſitiones indicant prænuntiant, & in memoriam reducũt, & quæ nihil omnino indicant de diſpoſitionibus, aut quæ non magis ſalubrem quam inſalubrem indicant diſpoſitionem, & ſecundum aliquid ſalubrem ſecũdum aliquid inſalubrem indicantia diſpoſitionem, & quæ nunc ſalubrem, nunc inſalubrem, & hæc ſecundum tria tempora, non aliter ac ſalubria, & inſalubria. Vocantur autem aliquando ab antiquis medicis omnia hæc ſigna prognoſtica, & ſi præſentium, aut præteritorum ſint indicantia. Atqui vtilitas magna quidem diagnoſticorũ, & prognoſticorum, minor autem recordatiuorum. Cum ergo ſint corpora ſalubria, hæc quidẽ ſimpliciter, hæc vero nunc, quæ & bene valentia vocantur, ſalubrium corporum duas diceba-

mus

mus esse differentias, quod alia sint omnino, ac semper talia, alia verò, vt multum: semper quidem quæcunque optimam habent dispositionem, vt multum vero, quæcunq; non multum ab hac deficiunt.

NOn simpliciter neque vno modo diuidit Galenus signa salubria insalubria & neutra, sed tribus modis. Prima ratio diuidẽdi est hæc, signa, aut sunt salubria, aut insalubria, aut neutra. Quæcũque horum sunt præsentis, aut pręteritæ, aut futuræ dispositionis signa. Vt salubria sunt, quæ indicant præsentem sanitatem, vt pulsus naturalis, naturalis vrina: & quæ futurã sanitatem prænuntiant, vt concoctio excrementorum in morbis: & quæ præteritam memorię subiiciunt, vt actionum firmitudo indicat hominem bona valetudine hactenus esse vsum. Insalubria sunt quæ morbum præsentem indicãt, vt læsiones magnæ actionum, & quæ futurum prænuntiant, vt lassitudines spõte factæ, & quæ præteritum in memoriam reuocant, vt conualescentiũ imbecillitas. Neutra sunt, quæ neutrã dispositionem præsentem indicant, vt dolor grauans significat lassitudinis affectũ: & quæ prænuntiant, hæc verò sunt ii habitus corporum, qui etiã minãtur morbos, vel in memo-

riam reuocant, vt abscessus circa articulos in morbis facti ostẽdunt lassitudinem antecessisse, & quod morbus in parte aliqua firmetur, significat eam partem ante morbum doluisse, quam dispositionem constat neutram. Alia ratio diuidendi est hæc, quam Gal. in neutris solum persequitur, licet tamen per se qui in omnibus videlicet, signa salubria sunt, quæ bonã dispositionem indicant, vt bene se habere ad ea quæ offerũtur, & mente constãre. Insalubria quæ malam, vt malus decubitus, difficilis respiratio: neutra quæ nihil omnino indicant bonum, aut malũ, aut quæ non magis salubrem, quam insalubrem dispositionem indicant, vt signa cretica, quę sunt tantũ signa, & hæc sunt neutra primo modo, per negationem vtriusque extremi: alio modo sunt neutra, quæ secundum aliquid salubrem, secundum aliquid insalubrem dispositionẽ indicant, vt vrina crassa cum furfuribus significat in hepate & venis bonã concoctionẽ, sed in vesica scabiẽ: tertio modo neutrũ est, quod aliquando salubrẽ, aliquando insalubrẽ indicat dispositionẽ, vt euacuationes, quæ in principiis morborũ sunt mala signa, post cõcoctionis signa sunt bona. Et hæc omnia dicit Galenus secundum tria tempora, præsens scilicet, & futurum, & præteritum, dicuntur, & salu-

bria, & insalubria. Vt pulsus naturalis differẽtia, est salubre signum, quoniam significat bonam temperiẽ cordis adesse: concoctio in vrina quoniam significat fore bonam valetudinem: firmitudo actionum, quoniã significat vsum esse hactenus hominem bona valetudine: & tumor cum dolore hypochõdriorũ est insaluber, quoniã significat adesse viscerũ inflammationem, & sanguinis stillæ de naribus in principio, quoniam significant fore difficilem iudicationem, aut mortem, & debilitas virium, quoniam significat antecessisse morbum. Neutra etiam possunt dici secundũ tria tempora, siue definiantur neutra primo, siue secundo, siue tertio modo, vt tussis in pleuritide, neque bene, neque male agi circa pleuritidẽ significat, sed ipsius pleuritidis est propria, & signa decretoria, neque bene, neque male agendam iudicationem, sed agendam solum significant, & quodcunque neque bonum neque malum aliud euenisse ægrotanti significat. Secundo etiam modo possunt dici neutra secundum tria tempora, vt vrina crassa cum furfure partim bonum, partim malum quiddã esse modo significat, & effluuiũ multæ & acris vrinæ post febrẽ biliosam spẽ facit, fore, vt hepar plene expurgetur, sed interim affert metum ne vlcus vesicę succedat.

Lienis obstructio cum bono corporis habitu ex morbo relicta, indicat lienem laborauisse insigniter, sed firmum fuisse hepar, vtpote quod non sit tractum ad compassionem. Neque minus in tertio significato neutrorũ, possunt tria tẽpora differẽtias facere, vt sitis post expurgationem significat corpus bene expurgatum esse, per conualescẽtiam significat male expurgatũ esse, & reliquias morbi intus manere; euacuationes in principio significãt moriturum hominem, aut fore lõgum morbum, hęc ipse in statu post concoctionem, citò liberandum hominem: & hæc ipsa sunt neutra signa in præsenti tempore. Nam euacuationes in principio significãt morbum esse magnum & virtutem esse oppressam, in statu virtutem esse fortem, & morbum cedere. Neque vero mirum est idẽ signum pertinere ad duo genera, nam in multis aliis exẽplis vidisti posse idẽ signum, ad duo, aut tria, aut etiã plura genera horum pertinere, ob diuersas rationes. Nimirum hę partitiones factæ sunt non secundum diuersa membra, quęq; non possint in idem conuenire, sed secundum diuersas rationes. Monet deinde Galenus, omnia signa, siue pręsentiũ, siue præteritorũ, siue futurorũ sint, solita esse vocari prognóstica ab antiquis medicis, quod in prognostico Hippocratis videre

licet,

licet, quanquam propriè prognostica, quæ futurorum, sunt. Addit, eorũ quę pręsentia, aut futura indicant magnam vtilitatem esse. Nimirum, quæ futura indicant ad prædicendũ, & ad victus institutionem, & curationem opportunam faciunt, quæ præsentia ad cognitionem morborũ: eorum vero, quæ pręterita indicant minorem vsum esse dicit. Atq; meritò id dicit, quoniam plurima illorum licet interrogando discere, & nulla eorum sunt cognitu necessaria, propter se ipsa, sed propter præsentia, aut futura: nimirum ad horũ cognitionem. Nam præterita ad curationem faciunt nihil, nisi ex accidenti. Dictæ omnes differentiæ pertinent ad morbos, magis quã ad agnoscendas corporum naturas, proinde aliam diuisionem inducit, quam modo incipit persequi: ea est per corporum differẽtias. Nimirum quot sunt differentiæ dispositionum corporis, tot etiam sunt signorum. Atq; vt sunt quædam corpora simpliciter semper salubria, quædam multum, quædam nũc, atque ita insalubria, & neutra: ita sunt signa quędam simpliciter semper salubrium, quædam salubrium multum, quædam salubrium nũc, quædam etiam insalubriũ, vt alia neutrorũ: si quidem hęc omnia signis propriis agnoscuntur, & distingũtur ab aliis. Hanc partitionem

signorum persequitur statim, atque primum corporis simpliciter salubris semper, quod dicit esse quod optimam habet dispositionem: deinde salubris multum, quod ab illius perfectione parum abesse dicit: deinde aliorũ suo ordine. Ex his satis constat, hanc repetitionẽ dispositionum, quæ corporibus accidunt nõ esse inutilem. Est enim propositio eorũ quæ sequũtur. Optimam dispositionem habent corpora, quę cũ optima compositione habẽt optimam temperiem. Optimam temperiem esse exacte mediocrem, non vt multi statuũt calidam & humidam, libro primo cõtrouersiarum monstrauimus.

Dignotiones autem illorum oportet facere ab ijs, quæ contingunt secundum ratio em substantiæ illorum, & ex actionibus, quæ ijs necessario succedunt, & symptomatis, quæ propriè accidentia vocantur. à substantia quidem ipsa eorũ, quæ sunt in optima dispositione, commensuratione simplicium, in calore, frigore, siccitate, & humore: instrumentalium v ro in magnitudine, & multitudine constituentium ipsa, & præter hæc formatione, & positu partium cuiusque, & totius instrumenti: ab ijs verò, quæ necessario succedũt simplicibus, ad tactum

ctum quidem in duritie, & mollitie cõmoderatio, ad visum autem bonus color, & secundũ læuitatem, & hispiditatem moderatio: secundum actiones verò perfectio, quam & virtutem ipsarum vocamus. Eorum vero quæ instrumentalibus succedunt, in commoderatione, & pulchritudine instrumentorum totius corporis, adhuc & in virtute actionum, quæ in ipsis sunt. Optimæ ergo dispositionis corporis diagnostica signa hæc sunt.

DIgnotiones corporum tribus modis fieri dicit, ex iis, quæ cõtingunt secundũ rationẽ substantiæ illorũ (hoc verò est ex essentia ipsarũ dispositionũ, vt qui ex calore cognoscet hominẽ febricitare) & ex actionibus lęsis aut integris, vt qui ex pulsus febrili inæqualitate cognoscit febricitantẽ: & ex symptomatis, quę propriè accidentia vocãtur. Horũ nomine intelligit qualitates mutatas, quę morborũ symptomata sũt, & sensu aliquo cognoscũtur, vt colorẽ, duritiẽ, habitũ corporis, & alia huiusmodi, his tribus modis agnoscũtur oẽs corporũ dispositiones, quę dictę sunt: velut de cognoscendo simpliciter semper salubri dicetur primũ, deinde de aliis. Sed hærẽt hoc loco plærique enarratores in quibusdam

quæ

quę oportet explicari prius. Dicunt illud signorum genus, quod secundum rationem substantiæ esse dicit Galenus, neque signũ videri esse, neq; hoc loco debuisse signis annumerari, videtur enim esse ipsa essentia dispositionis, vt calor est ipsa febris: quare febrẽ ex calore, est idem ex seipso agnosci. Deinde dicũt signum, id quod ab exeũtibus capitur, cuius in libro de differentia symptomatum meminit, hic esse omissum, atq; id quod ab essentię ratione capitur, cuius illic nulla mẽtio fit, hic esse additum. Addũt quibusdã signis vti Gal. in hoc ipso opere, quæ in hac partitione desint vt signo, quod capitur à resistẽtia. Nimirum agnoscitur corporis salubritas, aut, insalubritas ex modo, quo resistit rebus externis aut non resistit, ex magnitudine etiam & figura capitis agnosci debet cerebri tẽperies, quę tamen non videtur tribus membris, quæ relata hîc sunt contineri. His obiectionibus nõ omnes eodẽ modo respondent. Sunt qui dicãt, sanitatem, & morbũ non esse eas qualitates, quę moderatę, aut immoderatę sunt, sed relationes quasdã illinc procedentes, quas vocant symmetriam, & ammetriã, febrem ergo non esse calorem, sed ex caloris immoderantia febrẽ nasci, quare dicent hi febrem ex calore agnosci, non esse agnosci idem ex seipso.

Neq;

Neque vero iuxta illorum placitum possit sanitas quæpiam, aut morbus ex seipso sentiri, nā relatio nulla sentiri potest. Cæterum horū opinionem, libro. 4. controuersiarum refutauimus. Alii cōcedunt morbum, & sanitatē, esse habitum, aut dispositionem. Quare calorē quâ calor est, non esse febrem, ea enim ratione est passio, aut passibilis qualitas, sed quâ habitum, aut dispositionē. Agnosci ergo febrē ex calore, non tamen proinde idem ex seipso quoniā non eadē ratione agnoscitur calor, & est febris, sed agnoscitur, vt est calor, est febris. vt est dispositio quædam. Hi certe vera dicunt, sed hoc loco frustra laborant. Nā Galenus non docet modo dignoscere affectiones corporum, sed corpora varie affecta, atq; ita dignoscere hominem febricitātem ex ipsa febre, nō est idem ex seipso cognoscere. Hic quidem quoniam affectus cōiungit cum corporibus, mentionem fecit significationis ex ipso affectu, tñ in opere de morbo, & symptomate, affectus ipsos considerauit perse. Proinde illic nullo modo potuit symptomatū differentiis signa, adiungere ex ijs, quæ contingunt secundū rationē substātiæ. Modus quo corpus resistit, aut non resistit externis causis, cū actionibus coniungēdus est, siquidem monstratum est à me libro primo controuersiarum,

ſiarum, nihil niſi agendo reſiſtere. Magnitudo, & figura cerebri, ad agnoſcendam capitis naturam conferunt, vt quæ in ipſa eſſentia ſint, nam bona, aut mala diſpoſitio tam eſt in compoſitione, quam intemperie. Itaque recte Galenus dignotionis corporum tres ſpecies eſſe dicit, quarum exempla ſubdit ſtatim docens corpora optime ſana, tribus his modis dignoſcere. A ſubſtantia ipſa agnoſcitur, optima conſtitutio ex mediocritate caloris, frigoris, humoris, & ſiccitatis in ſimplicibus, & à mediocritate magnitudinis, & multitudinis, & ab optima figura, & optimo poſitu omnium partium, in inſtrumentis. Nam in his eſt eſſentia ipſius optimæ conſtitutionis ab ijs quæ neceſſario ſuccedunt ſimplicibus, agnoſcitur optima conſtitutio. Ex iis, quę ad tactum pertinent, ex mediocritate duri, & mollis. Nimirum caró corporis optimè conſtituti eſt mediocriter mollis. Ex ijs quæ ad viſum pertinẽt, ex bono colore, & mediocritate inter glabrum, & hiſpidum. Nimirum corpora temperata nullum extremum colorem habent, tales enim omnes colores redũdantias, quorundam ſuccorum referunt, albus pituitę, pallidus bilis, niger atrę bilis, per ruber ſanguinis, ſed eſt color tẽperati corporis, cãdor quidam viuidus cum modico rubore.

re. Sūt etiam temperata corpora, neq; glabra neq; hiſpida. Quoniam glabrities frigiditatis hiſpiditas eſt caloris ſoboles. Hæc duo accidētia tactu etiam ſentiūtur, ſed ad viſum fuit melius referri, quoniā tactus ſolam multitudinē, aut penuriam pilorū ſentit, viſus etiam colorem. Hic præter rem quidā accuſant Galenum, quod accidentia ad guſtatum pertinē tia, & ad odoratum, & auditum non retulerit. Nam Galenus hic non tam refert accidē tium exēpla vt eorum omnes differētias enumeret, quā vt agnoſcere corpora tēperata doceat, ad quorum cognitionem hæc ſunt ſatis. Ex actionibus etiam agnoſcitur conſtitutio optima in ſimplicibus partibus, ex earum perfectione, aut virtute. In inſtrumentis etiam obſeruantur duo genera ſignorum, primum accidentium, hæc ſunt cómoderatio, & pulchritudo: nimirum temperata corpora ſunt optime compoſita, & pulchra. Nam quæuis res tunc eſt conſecuta ſuam pulchritudinem (non enim rebus omnibus eſt eadem pulchritudo) cum habet partes optime comparatas ad actiones. Si ergo actionum perfectionem habet, temperatum corpus eſt etiam pulchrum, & optime compoſitum. In inſtrumentis etiam eſt ſignum ex virtute actionum

quæ

quæ ipsorum instrumentorum sunt. Apertè docet hic Gal. quasdam actiones esse simplicium partium, quasdã instrumẽtorum. Nimirum actiones primæ, & imperfectæ, quæ cuiusq; partis sunt in suũ vsum proprie, vt quę ad propriam cuiusq; nutritionem expectant, simplicium partium sunt, instrumentorũ nõ nisi ex accidenti: actiones secundæ & perfectæ, & quæ ad cõmunem totius hominis vtilitatem expectant, vt videre, audire, incedere, instrumẽtis tribuũtur perse (etsi facultates agẽdi ex simplicibus in quibus sunt tẽperamẽta proficiscantur) quoniã tales actiones non sunt simplices, sed ex multis simplicibus conflatæ, vt incessus fit his musculis abducẽtibus, illis adducẽtibus, aliis circũducẽtibus, ossibus firmãntibus, ligamentis alligantibus. simpliciũ vero partium primæ tantum actiones & simplices sunt, posteriores hæ, & cõpositæ non nisi instrumentorũ. Verum hęc lib. 2. controuersiarum latius explicuimus. Vtrarumq; actionum perfectionem, & virtutẽ dicit Gal. esse in temperatis corporibus. Hoc vero non ita venit intelligendum (vt in controuersiis monstrauimus) quod nulla operatio possit esse in intẽperato corpore perfectior, quam in temperato, sed quòd nullum adeo ad actiones bene obeũdas sit accommodatũ.

Nimirum

Nimirum tale corpus ad omnes est habile, & si in singulis ab aliquo intemperatorum superari poßit, præter eam, quæ est propria speciei. Hæc vero in humana specie est prudẽtia, & qui hanc comitatur tactus. Hæc perfectio actionum est, quæ in corpore temperato deprehenditur.

Eorum vero, quæ ab hac deficiunt, sunt tamen adhuc salubria, quædam intemperie simplicium partium labuntur lapsu quodã exiguo, quædam in ea quæ instrumentalium, exiguum quiddam etiam hic: atque, aut omniũ, aut quorundam, aut secundum vtrunque: genera autem lapsuum, eadẽ ijs quæ eorum virtutem cõplent, temperies quidem in simplicibus, numerus autem, & formatio, & magnitudo, & positus in organicis, vtrisque vero communis vnitas, quam & continuitatem illorum appellamus. In his autem ipsis generibus, & insalubrium corporum est malitia, secundũ vtrũque insalubris significatum, terminus autem vtraque distinguens est læsio sensibilis actionum: quæ autem ab optima dispositione, deficiunt breue quiddam, læsa quidem & ipsa in aliquo sunt re vera, non tamẽ id sensu indicatur. Igi-

tur distinguit ipsa, quod plus, aut minus est in actionibus, & resistendo causis insalubribus. Corpora vero simpliciter insalubria di iudicantur, quod facile ab insalubribus causis vincuntur, & quod magnum quiddam in virtute actionum deficiunt. Fiunt ergo in medio amborum neutra, & quæ simpliciter dicuntur, & quæ cum latitudine quadam, & diuiditur totius sanitatis latitudo, in tres partes quæ latitudinem & ipsæ habent insignem, quarum prima erit salubrium corporum, secunda neutrorum, tertia insalubrium, post quæ statim sunt, quæ iam ægrotant corpora, læsionibus sensibilibus actionum distincta. Quæ ergo dolent, & quorum motus sunt vitiati, aut omnino sublati, faciles habent distinctiones, quæ verò debiles habent actiones, in magnis quidem recessibus facilis distinctionis sunt, in paruis verò ambigua, & ob id in hoc genere læsionis, dispositio consistit, quæ neutrius contrariarum actionum particeps est, quam ipsam neutram nominari dicebamus, his omnibus sensu diiudicatis, non ipsa natura rerum. Periculum enim est in dogma

gma

gma sempiternæ passionis incidere, et quidem signa sanorum corporum. Verum quæ insalubrium, aut neutrorum, magnitudine recessus distinguuntur, ponentibus nobis extremos terminos inuicem contrarios, optimam dispositionem, & nuper factum morbum, considerantibus autem cui horum sint viciniora, quæ in examen veniunt corpora: Nam quæ optimè dispositionis viciniora sunt, salubria: quæ vero ab hac absunt longius, propiora autem sunt iam ægrotanti, insalubria: quæ verò in medio amborum, & quæ æque videntur ab vtrisque ab esse, neutra hæc sunt. Optimæ ergo dispositionis signa dicta sunt. Eorum vero, quæ ab ipsa deficiunt, tot numero genera, quæ in plus, aut minus diuidi possunt, distinguntur vero in tres partes. Signa insalubris corporis simpliciter dicemus, ex ipsis enim erunt manifestæ & reliquæ duæ latitudines. Generatim ergo prius dictum est in sermone de optima dispositione, speciatim vero dicetur modo, diuidentibus nobis prius partes.

OPtimam sanitatem dictum est in optima temperie & cõpositione consistere, quæ verò ab his deficiunt parũ, quæ salubria multum diximus appellari, recedunt ab optima tẽperie simpliciũ, etsi parum, aut ab optima formatione instrumẽtorum, omniũ, aut quorundam, aut recedunt ab optima constitutione in vtrisq;, simplicibus inquam & compositis. Nã omnia quæ nõ sunt optimè cõstituta, ob vitiũ aliquod quod habẽt, ab optimis recedunt. Nã si carerẽt omni vitio, essent saluberrima. Vitiorũ autẽ, aut lapsuum genera, tot numero sunt, quot sunt ea, quæ corporũ virtutẽ cõplent. Nimirũ quot res sunt, quib⁹ cõstat natura, tot vitiatis corrumpitur: quare vt natura constat bona temperie, & bona compositione, & partium cõtinuitate, ita corrumpi potest mala temperie, & mala compositione, & solutione continuitatis. Tria ergo sunt hæc vitia, intemperies simplicium (quoniam & temperies earum est) compositio mala instrumentorum (quoniam eorum est compositio) solutio vtrarumque partium, quoniam vtrisque est communis continuitas. Intemperies sunt in calido, frigido, humido, siccove, aut horum pluribus: compositio in magnitudine, numero, figura, & positu: atque his vitiis distinguũtur à salubribus insalubria in

vtroque

vtroque significato, ideſt & inſalubria, quæ ſunt intra latitudinem ſanitatis à ſalubribus, & ęgra, quę ſunt inſalubria nunc, à ſanis. Terminum autem qui vtraque diſtinguit, ea ſcilicet, quæ ſunt intra terminos ſanitatis, & quę iam ſunt ęgra, eſt læſio ſenſibilis actionũ. Nimirum tunc dicit incipere hominẽ eſſe ægrũ cum habet ſenſibiliter læſas actiones: nã quæ breue quiddam deficiunt ab optima diſpoſitione, vt quæ ſunt adhuc intra ſanitatem, lęſa etiam ſunt in aliquo, non enim habent male tẽperati homines actiones, tam integras, quã temperati, ſed id nõ (inquit) ſenſu iudicatur, ſed diſtinguntur gradus diſpoſitionum, quæ recedunt ab optima, ſunt tamen intra ſanitatem, eo quod meliores, aut deteriores habent actiones, & cauſis morbos afferentibus, plus, aut minus reſiſtunt. Nam optimè conſtituta, optimas operationes habent, & cauſis morborum maximè reſiſtunt. Inſalubria ſimpliciter peſsimas inter ſanas habẽt operationes, & reſiſtunt minime: neutra vtrunque habẽt in medio. Sed quod de reſiſtẽtia hic addit Galenus perinde intellige atque quod de actionum virtute prius dixerat. Nimirum cauſis omnibus reſiſtere plus aliis corpora temperata, nõ tamen etiam ſingulis. Hoc enim ita habere in controuerſiis à me mõſtratum eſt. Sed redeo

ad Galeni verba. Totam latitudinem sanitatis dicit habere tres partes, quarũ singulę habent latitudinem, salubrium, neutrorum, & insalubrium dispositionem: post hos omnes dicit esse ægros, atque eos læsionibus sensibilibus actionum distingui. Nimirum ægrotos vocamus eos, quibus læsę sunt actiones sensibiliter. Cæterum hoc sensibiliter, non vtcunque intelligatur: Sẽsibiles enim læsiones sunt etiam in neutris nunc (habent enim multi antequam ægrotent dolorem capitis, & sensum lassitudinis, & fastidiũ, quę cõstat sentiri) sed ita intelligatur, vt notatu dignę etiã læsiones iam sint. Atqui illud notatu dignum, non potest definiri exactè certo quodã termino, sed hîc debet esse sensus iudex, & debet adhiberi prudentia quædã, debetque medicus cõmunem hominũ sensum consulere. Nam si ratione vellet hæc distinguere, & ipsam rei naturã considerare, incideret in dogma sempiternæ passionis, cogereturque concedere omnes homines laborare semper morbo aliquo. Nã dogma illud, vt diffuse satis Galenus ipse probat, primo de tuẽda valetudine, euidentẽ mõstrationẽ habet. Itaq; sensu diiudicari debent omnes dispositionũ differẽtiæ, & salubria, & insalubria, atq; neutra cognoscentur, positis his extremis, sanitate optima, & ægritudine.

Quæ

Quæ propiora ſunt optimæ ſanitati ſalubria ſunt, quæ ęgritudini inſalubria, quę in medio ſunt neutra. Ergo inquit de diſpoſitione optima dictum eſſe hactenus. Reliquorũ ſunt tot genera (quę ſcilicet dicta ſunt) ſalubria, inſalubria, & neutra. Pollicetur dicturũ ſe rurſum de ſignis ſimpliciter inſalubris, quoniã ex illius notitia fient manifeſtæ reliquæ latitudines. Sed hactenus ſunt dicta ſigna, quibus corporum diſpoſitio agnoſcitur generatim. deinceps dicet ſpeciatim, percurrẽdo ſigna omniũ temperamẽtorum in omnibus membris, incipiens à capite. Quod faciet pręmiſſa membrorum quadam partitione.

Quatuor autem ſunt omnes illarum differẽtiæ, quædam enim, principia quædã ſunt, quædam autem ex illis naſcuntur: quædam neque aliarum gubernationi præſunt, neque ab alijs gubernantur, innatas habentes facultates, quæ eas gubernant: quædã autem inſitas ſimul, & influentes habent. Principia ergo ſunt, cerebrum, cor, hepar, & teſtes. Ab his vero oriuntur, & his ſubminiſtrant, nerui quidem & ſpinalis medulla cerebro: cordi vero arteriæ: venæ autẽ hepati: ſeminaria vaſa teſticulis. Ipſæ autẽ ſe ipſas gubernant, cartilalgo, os,

ligamentum, membrana, adenes, pinguedo, caro simplex. Aliæ omnes partes communẽ cum his habentes ex se ipsis gubernationem, arteriarum, simul & venarum, & neruorũ indigent. capillorum autem, & vnguinum, neque gubernatio aliqua est, sed generatio sola. Hæ ergo sunt partium differentiæ.

MErito profecto Galenus vult nos ad agnoſcendas corporum naturas & affectus, ſingulorum temperamẽtorum in ſingulis partibus notas ediſcere. Quandoquidem totius corporis temperies, ex tẽperiebus partium naſcitur, quarum quatuor differẽtias facit. Primam principiorum, ſecundam inſtrumentorũ communium, quæ ex illis oriuntur, tertiam partium quæ neque alias gubernant, neque ab aliis gubernantur: quartam reliquarum quæ inſitas habent ſibi quaſdam facultates, ſimulq; vtuntur ſuppetiis aliarum. Principia ſunt quatuor, cor, cerebrum, hepar, & teſtes, ſed non omnia eodẽ modo. Cor & cerebrum, quoniam facultatum præcipuarum ſedes ſunt, & eas in reliqua membra demandant, hepar quoniam etſi facultatem nullam in reliqua membra mittat, alimentum cõmune omnibus aliis facit, & mittit: teſtes quoniã virilitatem

virilitatem præstant corpori toti, (est vero virilitas virtus quædam, & vigor actionum omnium, quæ sexus etiam distinguit) & semini præstant fœcunditatem, generantq; spiritum genitiuum. Hæc omnia ita se habere libro secundo controuersiarum probauimus. vbi etiam refutauimus sentētiam Aristot. de principatu solius cordis, & de vsu cerebri, & testiculorum. Quo etiam libro probauimus capillos non nutriri reuera sed congestione excrementorum generari, vngues tamen & alimentum, & vitā, & sensum accipere, per venas, neruos, & arterias. Quare quod hic dicit vnguium & capillorum gubernationem nullam esse, sed solam generationem, de extremis vnguibus solum intelligatur. Adenū, vt autor est ipse Galenus alibi, duplex est genus, quidam sunt vilissimi, in eum tantum vsum facti, vt emunctoria aliorum membrorum sint, & vasis sint pro estheue: alii sunt ad generationem quorūdam succorum necessarii, vt mām̄æ, & parythmia, & parastates. Hi satis insignes habent arterias, venas, & neruos, quod in mamillis apertissimū est. Quod ergo dicit adenes per sese viuere sine his instrumentis communibus, de adenibus vilissimis venit intelligendum.

Signa autem temperiei cuiusque dicentur deinceps.

DIcet Galenus signa cuiusque temperiei, cuiusque membri, vt signa cerebri, cordis, aut hepatis, calidi, frigidi, humidi, aut sicci, aut temperati. Sed cum dicetur membrũ aliquod esse tale, vt cerebrum calidum, non simpliciter venit intelligendum, cum illorum quædam semper calida, quædam semper frigida sint, sed ad suam naturam, cerebrum videlicet erit calidum, & cor frigidum ad naturam suam: ergo oportet omnium membrorum naturas nosse, priusquam in singulis omnium temperamentorum notas inuestigemus. Singulorum vero naturas ita disces breuissime. Quæ cute sunt calidiora, calida: quæ frigidiora, frigida: quæ humidiora, humida: quæ sicciora, sicca sunt. Quandoquidem cutis est omnium partium moderatissima, tenetque medium temperamenti. Esse autem calidiora, quæ magis sanguinea, frigidiora, quæ exanguia, humidiora, quæ molliora, sicciora, quæ duriora cum ad cutem, tum etiam ad sese, docet Galenus. Ego vero in omnibus fere membris ita habere concedo, tamen in testiculis maiorem calorem esse quàm in renibus constat, etsi renes magis sanguinei sint.

Cor

Cor etiam est calidius hepate, etsi hepar abũdat magis sanguine. Neque vero hoc mirum est: non enim cor accipit calorem à sanguine, sed sanguis à corde, vt idem Galenus author est. Neque membra accipiunt calorem ab alimento solũ, sed ex natura sua habent. Verum paucis exceptis, quæ naturas habent perspectissimas, regulæ Galeni sunt verissimæ. Ergo calida simpliciter sunt, cor, iecur, testes, pulmo, renes, lien, & caro musculorum. Frigida sunt, cerebrum, spinalis medulla, ossa, nerui, membranæ, cartilagines, ligamenta & adeps: humida sunt, adeps, adenes, cerebrũ, medulla: sicca, ossa, vngues, cartilagines ligamenta, tendines, nerui motus, plus his pili, si modo partes sunt, pulmo, lien, cor, hepar, renes, & nerui sensus. Nihilominus hæc omnia possunt esse, vt in naturis suis temperata, itaque cum dicetur membrum aliquod esse temperatum, nequaquam intelligi potest ad pondus. Sed dices, si ad iustitiam intelligitur, cum Galen. paret modo hanc doctrinam de singulorum membrorum naturis, vt illinc prodeat notitia maior tẽperati corporis, quia in temperato omnia sunt temperata, erũt in homine temperato temperata ad iustitiam omnia instrumenta: omnia ergo erunt ad proprias actiones accommodatissima, quare omnes

mnes ſingulaſque actiones habebit corpus temperatum perfectiſsimas, atque non vt explicuimus. Hic ſcire oportet, mediocritatis ad iuſtitiam, non eandem rationem eſſe in toto homine & in partibus. Nimirum iuſtitiæ eſt, toti homini dare ad actionem ſpeciei propriam, accommodatiſsimam, & ad alias omnes, quam maxime fieri poſsit, accommodatam naturam, partibus verò eas naturas, quibus maxime ſubuenire poſsint toti. Quia vt in republica melius eſt eam potentiam eſſe ciuium cuique, qua poſsit reipublicæ ſeruire, haud quaquam alicui tantam, vt totam rempublicam poſsit perturbare, ita in noſtro corpore eſt æquius, omnes partes eſſe mediocriter comparatas, vt totum corpus comparatum ſit optime, quam aliquam habere optime per ſeſe, tamen & alias lædere & totius perfectionem interturbare. Hæc igitur eſt mediocritas ad iuſtitiam quæ in ſingulis partibus deſideratur, atque tu ita intellige, cum membrum aliquod temperatum eſſe audies.

Faciētibus nobis initium à cerebro, ſunt autem quinque naturalia genera ſignorum illius. Vnum quidem totius capitis diſpoſitio, ſecundum ſenſitiuarum actionum virtus & vitiū tertium actiuarum, quartum earū quæ pertinent

nient ad mentem, quintum naturalium. Aliud autem genus est præter hæc omnia, alteratio ab ijs, quæ in ipsum exterius incidunt.

MErito facit initium à cerebro, quoniam est membrorum omnium dignitate primum, significatur autem natura cerebri, ex totius capitis dispositione, quoniam capite continetur cerebrum, & ex sensuum virtute aut vitio (quoniam sensuum principium est cerebrum) & ex virtute, aut vitio actionum actiuarum, hoc est motionum quæ secũdum voluntatem fiunt, & ex sensuum internorum imaginationis inquam rationis, & memorię, virtute aut vitio, & ex naturalium actionum. Huiusmodi sunt confectio alimentorum, & excretio excrementorum: & præter hæc omnia, ex modo, quo afficitur cerebrum ab externis causis. Nimirum hæc passio maxime indicare potest naturam, quoniam calidum à calidis, frigidum à frigidis multum patitur.

Dispositio ergo totius capitis ex ipsius magnitudine & figura inuenietur, & ex capillis.

CVm dixerit esse sex genera signorũ, quibus agnosci potest natura cerebri, & cũ sint multa genera temperamentorum, duplicem exercitationem facit, primam per ipsa signa,

gna, ſecundam per genera temperamentorũ: Prima hic incipit à diſpoſitione capitis.

Exiguum igitur caput malæ diſpoſitionis cerebri proprium eſt ſignum, magnum verò non neceſſario bonæ diſpoſitionis eſt: ſed ſi ob inſitæ virtutis robur, bonam, & multam materiã valentis elaborare, factum ſit, bonum ſignũ: ſi autem ob ſolam multitudinem materiæ, non bonum. Diſtinguendum ergo eſt hæc, & figurâ, & ijs quæ ab ipſo naturaliter fiunt. Figura quidem ſi cõcinna ſit (ſemper enim hoc eſt bonum ſignum) ijs vero quæ ab ipſo fiunt, ſi valida ceruix ſit, & alijs oſsibus optimè conſtet, & tota inſuper ſubſtãtia neruoſa, bene illi nutriatur, & firma ſit. Propria autem figura capitis, vt ſi intelligas ſphæram ceream, vtraque ex parte compreſſam paulatim. Neceſſe enim eſt huiuſmodi priora, & poſteriora fieri magis gibba, quam ſecundum ſphæram, quæ vero ſunt vtrinque magis recta. Quod ſi cui minuatur eminentia, quæ eſt ſecundum occiput, ſimul conſidera, & neruos, & ceruicem cum alijs oſsibus. His enim ſecundum naturã habentibus penuria materiæ, nõ facultatis debilitate

bilitate huiusmodi factus fuerit: illis verò male habentibus principium est debile. Plerunque autem defectus secundum occiput debilitas dictorum sequitur, & raro admodum est, quod huiusmodi non sit. Et quod eminentis secundum occiput caput, considera eisdem, quibus circa totum caput grandius factum, distinctionibus. Magna vero ex parte, & hic bonum signum est, cum cõcinnitate, & figura fieri parencephalidem, quam nonnulli medicorũ posterius cerebrum vocant, quemadmodum est & posterior, & definita scissura lambdoyde. Spinalis verò medullæ est principium hæc pars & per hanc omnium totius corporis actiuorũ neruorũ. Ipsa verò posterior pars perseipsam omnino est particeps paucorum sensitiuorum, multorum vero actiuorum: quemadmodum & alia prior multorum sensitiuorum, paucorũ verò actiuorum. Quare & bene dispositæ hæ partes, robustos habent exortus, vtraq; proprios. Eædem distinctiones adhibendæ sunt et ad anteriora capitis circa frontem, quæ ad posteriora in exiguitatem, & magnitudinem eius aspicientibus nobis & figuram, & sensus

qui ibi sunt, & visum, & gustum, & odoratum. Inuicem enim sunt signa, & attestantur mutuo, quæ à principio oriuntur virtuti, & malitiæ principij, & principium ijs quæ ex ipso.

IN dispositione capitis cõsiderari iubet, magnitudinem, & figuram, & capillos. Signa quæ à capillis sumuntur tractabit postea, magnitudinem, & figuram persequitur modo. Caput esse potest, exiguum aut magnum aut mediocre, tamen mentionem facit modo, magni & parui solum, quoniã quod bonum est, & quale in corpore optime constituto, magnum est ad reliqua membra. Nimirũ bona constitutio & quę in capite debet expeti est magnitudo, amat enim caput esse magnum. Proinde dicit exiguum caput malę dispositionis cerebri est proprium signum. Magnum vero non semper bonæ: sed si magnũ fit ob multam bonam, beneque à formãte virtute elaboratam materiam, bonum est, si ob solam multitudinem materiæ non est bonũ, siquidem ex materia multa non bene elaborata, male temperatum cerebrum factum fuerit. Dices exiguum etiam caput posse fieri, aut ob vitium facultatis, aut ob defectum materiæ, quare neque hoc semper esse malum.

cum

cum neque hoc fiat semper vitio facultatis. Tamen interest multum, nam magnitudo capitis, nisi ex mala causa sit non est inutilis, sed facit ad perspirabilitatem cerebri, estque id caput idoneum, vt spiritus, per ipsum cerebrum moueantur expeditius, & fuligines facilius effluant: exiguitas capitis, quacũque ex causa fiat est noxia, affertque angustiam cerebro. Quare semper est signum malæ dispositionis illius, sed magnum caput, nunc bonæ, nunc malæ, vt hac, aut illa causa factum fuerit. Vsque adeò errat Arist. trigesimo problematum, affirmans, homines eo esse ingeniosiores, quo habent minora capita. Magnũ verò, & paruum est caput ad reliqua membra, estque vt diximus optima constitutio, vt ad reliqua membra sit magnũ. Quod vero iam erit, eatenus magnum, vt eam proportionẽ, quæ in optimè constituto est superet, neque bonum erit neque ex bene elaborata materia sit factum. Quanquam nisi omnino sit ex male elaborata, melius hoc est, quam quod exiguum. Signa ex quibus agnosci potest, an ex redundantia sola materiæ, an cum robore facultatis, caput sit factum magnum, dicit esse figuram, & ea quæ ex capite oriuntur. Nam figura bona quauis in parte signũ est bonũ. Nimirum facultas formatrix, cum materiã satis

ſuperat, accõmodatiſsimam, ad actiones, figuram facit. Ea quæ oriuntur ita iudicari cenſet, ſi valida eſt ceruix, & caput cum oſsibus ceruicis optimè aptetur, & totum neruoſum genus bene nutriatur, & ſit firmum. Nam cum ceruix, & eius oſſa, ipſi capiti coniuncta ſint, & nerui cerebro, & in capite cerebrum, ſi hęc rectè formata ſunt, veriſimile eſt in iis, quæ circum circa ſunt facta, validam fuiſſe formandi virtutẽ, quare & in capite toto. Deſcribit deinde optimam figuram capitis, & in figura vitia. Optimã dicit eſſe, vt ſi quis ceream ſphęream ab vtroque latere parum comprimat, vitia verò eſſe, cum aut anterior ſola, aut poſterior pars ſola, aut vtraque eſt maior, & prominentior, quã oportet. Hæc omnia, aut redundantiã materiæ aut vitium facultatis ſecũtur, ſunt que diſtinguẽda eodẽ modo, quo de toto capite dictũ eſt, ex figura ſcilicet partis anterioris, aut poſterioris, aut vtriuſq;, & ex iis, quæ ab vtraq; parte oriũtur, nimirũ cum hęc bene habẽt, nullũ vitiũ in facultate fuiſſe putandũ eſt, cum nõ ita, facultas formatrix errauit, quæ, vt Hip. docet, libro de vulnerib⁹ capitis, multis modis errare ſolet in capitis formatione, aliquãdo facit duas ſuturas, oblongam, & coronalẽ referentes. T græcũ, fit que tũc capitis pars anterior, prominens, aliquando

do facit oblongã, & transuersam, aliam loco lãbdoydes fitq; ⊥. Cuius caput spectat ad occiput, fit q; tũc posterior pars prominens: aliquando facit tres imitantes. H. græcunt fit q; tunc prominens pars vtraq;, aliquando facit duas imitantes. X. græcũ fitq; ita vtraq; pars depressa, quod vitiũ tacuit modo Gal. quoniã non videtur id posse esse magni capitis, quan quã ego hãc quoq; figurã accidere posse magno capiti suspicor. Posteriorẽ partem capitis dicit esse eam, quæ est vltra labdoydẽ figurã, quã parencephalidẽ græci, latini cerebellum vocãt. Hanc dicit esse principiũ medullæ spinalis, & per hanc omniũ neruorum motus. tamen fallitur proculdubio: ex ipso enim cerebro ante cerebellũ, oriũtur medulla spinalis, & omnes nerui, ex cerebello nulli prorsum. Quare neque illud est verum, ipsam posteriorem partem habere multos motorios, & per paucos sensitiuos neruos. Nihilominus id argumẽtum non est debile, quo ex firmitudine spinæ, & neruorũ, intelligi dicit facultatẽ formatricẽ in occipite non fuisse debilẽ. Nimirũ sunt hę partes vicinæ, etsi ex se inuicem non fiant. Illud quod addit verũ est, priorem partem cerebri multorum sensitiuorum, & paucorum motiuorum esse principium. Nimirũ septem parium neruorum, secundi, & septi-

mi solum, & tertii portio sunt cōparati ad motum, reliqui ad sensum. Prioris partis indicia dicit accipi, ex visu, odoratu, & gustatu: auditū tacet, quoniā fluit hic sensus, ex quinto neruorum pari, quod ad posteriorem partem iam videtur inclinare. Tādem generatim dicit orta principiis, & principia iis quæ ab illis oriuntur attestari. Quod non aliter intelligendum venit, quàm bonam dispositionem eorum, quæ alicunde oriuntur, bonę dispositionis principii, mala malæ esse signū. Vtimur vero hoc argumento, ad agnoscendas dispositiones non tātum naturales, sed eas etiā, quæ præter naturam sunt, quod in prognostico Hip. occurit sępe, ex oculis, videlicet, & naso, & palpebris, & labiis, & tota facie docet affectum cerebri cognoscere.

Actionum autem principum virtus, & vitium, solius principij ipsius per se ipsum signū est. Voco autem principes actiones, eas, quæ a solo principio fiunt: ingenium igitur tenuis cerebri substantiæ signum, tarditas autem intellectus, crassæ: facilitas verò discendi, facile susceptiui figurarū, & memoria stabilis, ac firmi, ita autem & difficultas discēdi, difficile figurarū susceptiui, obliuio vero, fluxilis: & mutabilitas

tabilitas in opinionibus, calidi: stabilitas verò, frigidi. Adhuc autem videor mihi reliquisse duo genera signorum de quibus à principio promisi me dicturum, alterũ quidem quod est naturalium actionũ, alterum autem, quod eorũ, quæ extra incidunt erit igitur communis de vtrisque sermo.

OMnis actio propria est proprii instrumẽti per se signum. Sẽsus ergo interni, quoniam ab ipso principio agũtur sine aliis instrumẽtis, ipsius cerebri per se signa sunt. Eos sensus esse tres, imaginationem, rationem, & memoriã, eosque esse in toto cerebro, haudquaquam per ventriculos distributos, vt multorum sententia fert, dictum est alibi, modo ea quæ hic dicũtur, explicemus. Memoria in nobis est duplex, quædam passiua, quędam practica: practica est virtus cogitãdi de rebus prętcritis, vt actæ sunt: passiua est aptitudo materiæ, ad seruãdas rerum species. Passiuæ est duplex virtus, facilitas recipiendi, & facilitas retinendi, & duo vitia cõtraria. In practica, virtus est reminiscentia, & vis illa indagandi, ea quæ deleta sunt, ex iis quæ retinentur: contrarium est vitium. Facilitas discẽdi est duplex, quædam addiscendi memoriter, quędam res subtiles prõpte intelligendi. Illa est memorię

paſsiuę virtus prima, hæc eſt virt⁹ ingenii: prę ter quã eſt alia virtus ingenii, meo iudicio hac etiam prę ſtantior, ex iis, quæ intellecta ſemel ſunt ratiotinatio. Nimirũ commẽdari poteſt cuiuſpiã ingenium, quod facile intelligat, quę dicũtur, aut quod etſi intelligat tardius, tamẽ addit deinde alia, intelligit que hęc ipſa radicitus, & colligit multa. Quod quidẽ homini hę virtutes adſint, aut cõtraria vitia, nõ eſt imputandũ intellectui illi, qui ab omni materia liber eſſe poteſt, ille enim per ſe eadem perfectione eſt in nobis omnib⁹, ſed internis ſenſibus, qui bene, aut male intellectui miniſtrãt. Secundã virtutẽ ingenii cõſtat ad rationẽ pertinere, illius enim eſt ratiotinatio omnis, & ſolertia. Imaginatio poteſt eſſe facilis, aut fortis, aut vtrũq;. Facilis imaginatio, eſt quæ facile in iis, quę occurũt, multa cum quauis re cõponit: fortis, quæ rei quã imaginatur, magna cũ attẽtione, & firmiter hęret, ex facili imaginatione naſcitur prima ingenii virt⁹. Nimirũ, qui facile imaginatur quiduis, prõpte intelligit, quæ dicũtur. cum facilitate ingenii cõiungitur ſemper virtus reminiſcẽtiæ. Ingeniũ ergo dicit ſignificare, tenuẽ ſubſtãtiam cerebri, & eius tarditatẽ, craſsitiẽ. Hic vero non eã tenuitatem dicit quæ cũ humiditate, neq; eam craſsitiẽ, quę cum ſiccitate cõiungatur neceſ-

ſario,

ſario, ſed quod tenuium partiũ aut craſſarum ſit: quod cum quouis tẽperamẽto cõiungi poteſt. Quod vero eſt tenuium partiũ, eſt multis, & exiguis poris, quare tenue cerebrũ pellucens eſt, & idoneum, vt ipſum penitiſsime peruadant ſpiritus, atq; proinde accommodatiſsimũ eſt omnibus internis ſenſib⁹, imaginationi, rationi, & practicę memorię. Ex his nemo nõ intelliget, cerebrũ ad actiones nõ tantum amare cõpoſitionem, & tẽperamentum, ſed etiã tenuitatẽ, id q; per ſe. Quare ſicut ex morbo craſsior fieret ſubſtãtia cerebri, certe craſsities ipſa eſſet morb⁹, quoniã per ſe læderet ingenii actiones. Neq; tamẽ in ſola tenuitate ſubſtãtiæ eſt ingenii acuties, ſed præter hęc in tẽperamentorũ, quæ interni ſenſus amant, perfectione. Obiicies hoc loco quod Ariſt. trigeſimo problematũ dicit, ingenioſiſsimos & ſapiẽtiſsimos eſſe melãcholicos, quod quidẽ ſi ingeniũ ex tenuitate ſubſtantiæ naſceretur, fieri neutiquam poſſet, ſiquidem, qui melancholici ſunt craſsis nutriuntur ſuccis, ac proinde craſſam habent ſubſtantiam. Cæterum mihi perrari eorum, qui à natura melancholica ſunt videntur facti ingenioſi, aut ſapiẽtes: atq; hi quidem non ſunt ingenioſi natura, ſed fiunt ſtudio, & laboris tolerantia, & fortitudine imaginationis, qua hi maximè omnium
 prædi ti

præditi ſunt. Nimirũ ex ipſo ſtudio naſcitur facilitas quędam incumbendi ipſi diſciplinę, eaq; facilitas parit docilitatẽ, quę eſt in iis ingenium quoddã factitiũ. Ingenioſi multi ſtudio literarum facti ſunt melancholici, vſtis ſcilicet in cerebro ſanguine & bile, pręnimia & longa mentis intentione. Addit Galenus facilitatem diſcendi (intellige memoriter) id quod ad memoriam pertinet, ſignificare ſubſtantiam figurarum facile ſuſceptiuam, talem vero conſtat eſſe humidam, non eatenus vt iam ſit humidiſsima, & aquea. Memoriã (vocat memoriam per antonomaſiam retentionem diutinam ſpecierũ) dicit ſignificare ſubſtantiam ſtabilem, & firmam, talis eſt ſicca, & moderate dura. Atqui quoniam ſiccum cerebrum, plerũque eſt craſſum & terreum, pleriſque eorum, quibus firma memoria eſt, ingenium eſt hebes, & quibus id acutum, memoria labilis, vt Ariſt. libro de memoria & reminiſcentia teſtatur. Neque tamen id perpetuo ita euenit, quinimo calidis, & bilioſis ſolet eſſe, ſubſtantia cerebri tenuis, & ſicca. Quare hi ſola facilitate diſcendi memoriter carebũt, habebunt tamẽ cum acutie ingenii tenacem memoriam. Illi abſunt magis à tenaci memoria, qui ingenioſi ſunt, & habent facilitatẽ diſcendi memoriter, quoniam iis cerebrum tenue

nue ſimul, & humidum eſt, poſſunt tamẽ hi quoque memoriam habere non infirmam, coniungentque ita virtutes omnes ſenſuum internorum, non ob materiæ diſpoſitionem ſed ob fortem imaginationem. Nimirum ex fortibus imaginationibus fortes impreſsiones fiunt, neque admodum delebiles, atque vt ſigillum in cera diudurat, vel quoniam cera eſt tenax, vel quoniã is, qui fecit, preſſius infixit, ita memoriæ firmitudo fit, vel ob ſiccitatem cerebri, vel ob vehementiam imaginationis. Itaque ingenium & memoria has cerebri diſpoſitiones indicare poſſunt: ita & vitia contraria ſignificant affectiones contrarias: vt difficultas diſcendi memoriter, ſignũ eſt cerebri difficile figurarum ſuſceptiui, id vero erit magna ex parte ſiccum, nonnũquã vero humidiſsimum. Obliuio, & impotentia retinendi formas, ſignum eſt fluxilis cerebri ſubſtãtiæ, ideſt, humidæ & mollis. Cum huc uſque modi ſubſtantiæ, & humiditatis ac ſiccitatis cerebri inditia dixerit, addit caloris, & frigoris inditia. Mobilitas in opinionibus ſignificat calorem, ſtabilitas frigus. Nam qui ſententiam cito mutat, certè ob celerem ſenſuum internorum motum id facit: calor enim eſt qui mouet. Quare frigus cerebri immobilitatem in opinionibus facit, ob tardum

motum sensuum. Hactenus secutus est ordinem ipsorum signorum, modo incipit persequi genera temperamentorum. Cęterum nõ percucurrit omnia signa, sed duo non attigit quod est in actionibus naturalibus, & in ijs, quæ occurrunt exterius, aliorum etiam quasdam particulas omisit, velut capillorum modum. Horum enarrationem coniungit cum secundo ordine. Atque in ipsa doctrina, quæ traditur per singula temperamenta, omittet quædam signorum genera (vt statim videbis) quasi ea in hac prima doctrina satis fuerint explicata. Quædam, quæ hic non attigit illic persequitur, quasi illic melius explicentur. Cæterũ distinctioris methodi gratia melius sit hic omnium signorum exempla generatim saltem dicere, & illic singulorum temperamentorum, ex omni genere signorũ notas petere, Hoc ergo est, quod me oportet dictis addere. Naturales actiones considerari neque possunt neque debent omnes, sed illæ ex quibus reliquæ agnoscantur, & quæ in cõspectum euenire possint, velut profecto agnoscimus quomodo cerebrum, trahat, aut retineat, aut commutet alimenta, ex excrementis propriis, quorum emunctoria sunt oculi, aures, nares, & palatum. In excrementis considerari debet quantitas & qualitas

litas, multa enim excrementa humidum, pauca ſiccum: cruda & tenuia, frigidum: vſta & acria, calidum cerebrum ſignificant. In ijs quæ exterius occurrunt, hæc eſt communis conſideratio, à quibus facile læditur in illorum intemperiem inclinat, calidum enim à calidis, frigidum à frigidis, humidum ab humidis, ſiccũ à ſiccis facile patitur. Sed hoc loco hæc addidiſſe eſt ſatis.

Si igitur bene temperatum ſit cerebrum, ſecũdum quatuor qualitates, omnia quæ dicta ſunt habebit mediocriter, & excrementa, quæ per palatum, vel aures, vel nares expurgantur, & hæc habebit mediocriter. Minime lædetur ab omnibus, quæ extra occurrunt, quæ calfaciunt, refrigerant & ſiccant, & humectant. His capilli capitis infantibus ad huc ſub rufi, pueris vero ſubflaui, perfectis autem iam viris fiunt flaui, quodam modo in medio exacte criſporum, & ſimplicium: neque quidem facile calui fiunt. Audire autem oportet dicta omnia, & quæ dicentur ſigna vt in habitationibus temperatis. Quæ vero ad pilos pertinent, non ad regiones ſolum, ſed etiam ad ſuccorum temperiem,

quæ

quæ analoga sit temperiei eorum, quæ sunt circa cerebrum.

DIcens, omnia quæ dicta sunt habebit mediocriter, intelligit omnia illa genera signorum, quæ hic omittit. Sed melius fuerit ea percurrere, atque quid inquouis eorũ generum habebit homo temperatus cerebro breuiter admonere. Caput temperatis est magnum (vt dictum priùs est) non eatenus, vt iã pariat turpitudinem. Figura capitis his est optima: capilli quales modo dicit: sensus omnes sunt iis boni, si totum corporis habitus simul sit temperatissimus, tactus est optimus. Motus vehementia est magna satis, sed non summa. Quod ad sensus internos attinet, ratio est his optima, imaginatio & memoria practica, ita subseruientes rationi vt neque hebes ingenium pariant, neque vero nimia celeritate rationem interturbent. Nam ita sunt sensus optimè comparati ad prudentiam. Si enim tardiores sint hi sensus, hebes ingeniũ sit, aut magna pertinacia in opinionibus, vt in frigidis euenit, si rapidiores, ingeniosi quidem sint homines, sed leues, et qui facile mutent sententiam: quorum vtrunque ab est lõge à prudentia. Quod ad naturales actiones spectat, habent excrementorum mediocritatem

tem, exeuntium per palatum, nares, aures & oculos: ad externa omnia bene habet tale cerebrum: nimirum ab omnibus, quæ calfaciũt refrigerant, humectant, aut siccant, minimè patitur, eo modo quo iam explicatũ est. Sed venio ad reliqua, quæ de capillis dicũtur. Capillos ex fuliginosis excrementis fieri dictũ antea est: ea vero ex succis, qui in corpore abũdant ortum habent: merito ergo color capillorũ significat speciem succorum, & intẽsior capillorum color ex maiori calore remissior ex minori censebitur fieri. Flauus vero tanto intensior est rufo, quanto rufus pallido, & tanto niger flauo. In calidis hominibus nigros esse, in frigidis pallidos, & candicantes, multis aliis locis dixit Galenus, & experimento agnoscitur. Igitur temperatis erũt mediocres colores. Atqui quoniam ipsa moderatissima natura mutationes secundum ætates recipit, necesse est & ipse color capillorũ, mutationes recipiat, ita tamen vt in ea ætate, ea coloris differentia sit moderatissima, velut flauus color in iuuentute, non minus moderatus est, quam subflauus in pueritia, & subrufus in infantia. Atqui color flauus in adolescentia non minoris caloris sit nota, quam niger in iuuentute. Neque rufus in iuuentute minoris frigoris, quam in adolescentia pallidus.

dus. Igitur eæ quas Galenus hic recẽset sunt moderatissimæ differentiæ colorum, & ille decursus moderatissimus. Eum decursum hic ad iuuentutem vsque secutus est. Nam accedente iam ad consistentiam homine, fient nigri, & copiosi capilli ei qui sit temperato cerebro. Nam & ipse Gal. secundo de temperamentis ita dixit, nigrum & frequens capillitium boni temperamenti in cerebro nota est: quod in fine iuuentutis intelligendum venit, alioquin repugnet huic loco. Dices videri hac ratione, adolescentiam pueritia calidiorem, siquidem capillis intentiorem calorẽ tribuit. Cæterum considera calorem puerilem esse cum multo humore coniũctum, iuuenilem cum siccitate, atque intelliges illum minime paratum esse ad vstionem, etsi ad concoctiones sit quam maxime, hunc cõtra: atque adeo calorem adolescentium, quandoquidẽ ad siccitatem iuuenilem iam aliquatenus tẽdit, vrere magis paratum esse, quam puerilẽ, etsi minor ille sit. Quare cum fuligines maxime generentur, ex iis, quæ sunt vstioni idonea, & vstione coloris intentionem compa- rent, colorem capillorum in adolescentia merito intentiorem esse, quam in pueritia. Neque quidem incaute dixit, capillorum capitis, sed quoniam de agnoscenda temperie cerebri

rebri agit. Indicant enim non quiuis capilli quæuis membra, sed qui sunt in capite cerebrũ, qui in pectore cor, qui in inguinibus, et cruribus, testes, qui sub alis, hepar, qui in mẽto, & ad hepar, & ad pulmonem pariter pertinent. Dicit etiam esse temperatis cerebro capillos mediocres, inter crispos, & simplices. Nimirum crispitudo capillorum nascitur ex duplici causa, figura, aut tortuosa, aut recta pororum & desiccatione, quæ à calore vrente fit. Calidi ergo & sicci habent crispos frigidi & humidi habent simplices, & rectos temperati ergo mediocres. Neque facile fiunt calui, sed in hoc quoque retinent mediocritatem. Citius fiunt calui, quam frigidi & humidi, tardius tamẽ, quam calidi & sicci. Quoniam caluitium fit ob duritiem cutis, quæ facit concretionem pororum, & ob penuriam alimenti. Siccitas vtrunque facit, densitatem inquam cutis, & penuriam excrementorum (excrementis enim aluntur capilli) calor absumit excrementa. His dictis monet Galenus hæc quæ dicta sunt, & quæ dicentur, intelligi debere, in ijs, qui in regionibus temperatis habitant, Quod quidem videbitur alibi falsum, siquidem regio, & causæ aliæ omnes externæ, non aliter possunt, signorum differentiam afferre,

quam

quam commutādo corporis naturam. Quid enim intereſt, qua regione quis habitet, ſi optima corporis temperie præditus ſit? Sed fortaſſe in regionibus valde intemperatis, vt in Scythia, aut Æthiopia non poſsit generari homo temperatus mediocriter. Naſcentur tamen illic quoque quidam, qui etſi ſimpliciter non ſint, tamen ad alios homines ſuæ regionis ſint temperati, atque illis non eſt neceſſe, vt adſint, quæ dicta ſunt ſigna, ſed temperatis, qui in regione ſunt temperata, quādoquidem ij ſunt ſimpliciter atque omnino tales. Atqui Hippo. vt qui regionem incolebat tēperatam, illorum ſigna animaduertit. Quod ſi quomodo generetur homo ſimpliciter tēperatus in Æthiopia, ne tū quidem habebit in capillis, & reliquis, quæ in cute ſunt dictas differentias, quoniam cute temperati nō erunt, & colorem illum, & ſpeciē, etſi ex proprio temperamento non habeant, habent iā hæreditarium. Quanquam, quæ de capillis dicuntur non ob regiones ſolum, dicit, ſed ob ſuccos etiam totius corporis muttationem accipere. Nimirū capilli ſunt fuligines, qui ex excremētis naſcuntur hæc vero excrementa in viſceribus, & ad viſcera maximè abundāt, cum vero in ipſam cutem iam venerunt peculiarem à parte mutationem accipiunt: quo fit

fit vt non tantum homo ab homine capillorũ colori differat, sed in eodẽ homine pars à parte. Nimirum est duplex causa, qua capilli tales fiunt, aut tales, materiæ modus, qui modum succorum, qui in corpore abũdant sequitur, & temperies partis vicinæ cuti ex qua capilli nascuntur, vt capitis capilli ob cerebri tẽperiẽ & tales succos, fiunt tales. Si igitur succi totiꝰ corporis mediocritatem habebũt analogam tẽperiei cerebri, mediocres omnino colores capilorum fient, cõspirantibus scilicet ambabus causis, si verò discrepent causæ, non potest non detrahi aliquid colorum mediocritati. Quare constat non statim, cum tales colores non sint, cerebrum esse intemperatũ, sed adhibenda in considerationem esse alia signa.

Si vero sit calidius temperato tantum, secundum aliam oppositionem bene temperatum, si quidem valde sit calidius, vehementia omnia quæ dicta sunt fient signa, exiguo autẽ excessu si sit, debilia. Communisq; hic sermo dictus mihi sit de omnibus partibus signorũ, quæ dicẽda sunt in omnibus temperamentis.

DE calido tantum cerebro dicere incipit, præfatus tamen signa quę quãcunq; temperiem indicant, tanto videri maiora, aut mi-

 nora,

nora, quanto excessus maior, aut minor est, neque enim omnes calidi sunt æque calidi, neque frigidi, neq; humidi, neq; sicci.

Deinceps ergo signa caloris in cerebro, præter dicta prius, sunt, rubicundiora & calidiora omnia, quæ circa caput, & venæ in oculis sensui expositæ, capilli his natis celeriter in capite nascũtur. Iis quidem, qui valde calidiores sunt temperatis, nigri & fortes & crispi fiunt non valde autem calidioribus subflaui quidem primum, deinde nigrescunt; & procedentibus ætatibus calui fiunt, & magis quidem qui valde calidi sunt. Excremẽta autem per palatum, & nares, oculos que, & aures, exigua & cocta his sunt. Repleto autem aliquãto capite (accidit hoc frequenter, & multũ illis cum victus idoneam rationem non obseruant) plura quidẽ sed non incocta excrementa fiunt, replentur autem, & grauantur capite à calidis cibis & potibus & odoribus, & omnibus, quæ exterius incidunt, in quibus est & is, qui nos continet aer, atq; adhuc magis, si nõ solum sint calida huiusmodi corpora, sed etiam humida natura. Breuibus somnis hæ temperies conten-

tæ

tæ sunt, præterquam quod neque profundi ijs fiunt.

DIcens, prçter dicta prius, intelligit indicia eorum generũ, quç prius tetigerat, & modo omittit, velut quod calidi cerebro, sunt instabiles in opinionibus, quod erat signum ab actionibus principatum obtinentibus. Calor etiam per se magnitudinis, & bonæ figuræ capitis causa est, & motus voluntarii celeritatẽ, & inquietudinem facit, sensuum quoque acutiem facit per se, siquidem frigus affert torporem. Reliquorũ generum signa hîc persequitur, & quædam etiam addit, quæ in illis generibus non vidẽtur cõtineri, veluti illud. Omnia circa caput esse rubicundiora, & calidiora. Hoc enim in nullo dictorum generum est. Sed calidum esse cerebrũ agnoscimus ab essentiæ proprietate tactu ipso sentientes calorem: & quoniam calor sanguineũ conuocat, sunt etiam capitis partes rubicũdiores solito: & hac ipsa causa venæ in oculis sunt conspicuæ, quæ alioqui, non videntur præ exiguitate. statim ortis nascuntur iis capilli, quoniam calor eleuat fuligines statim, vberem capillis materiã. Quod si excessus in calore est maximus, non solum nascuntur capilli statim, sed nascuntur etiam nigri, & fortes, id est non gra

ciles: & crispi. Quoniam excrementa vstione fiunt nigra, & instar aliarum fibrarum cõtrahuntur capilli siccitate, quam calor facit: robusti vero ob copiam fuliginũ. Si verò excessus caloris nõ sit maximus, in primis fiunt capilli subflaui, deinde flaui, deinde nigrescunt. Nimirum, qua ætate temperati habent subrufos, habebũt subflauos, qua illi subflauos, hi iam flauos impense, qua illi flauos, hi nigros. Primo Ep. com. 2. dicunt Hip. & Galenus frigidos esse eos, quibus sunt capilli nigri. qui locus manifeste cum hoc, & multis aliis repugnat, quæ proinde in commentariolum de locis manifeste pugnantibus apud Galenũ coniecimus, cẽsuimus que locum esse corruptũ. Sed hoc illinc pete. procedẽtibus ætatibus dicit eos, qui sunt calidi cerebro, caluos fieri. nimirum in ætate consistendi. Quanquam non omnes calidi sunt æque parati ad caluitiẽ: sed qui sicci simul sunt, citius: qui humidi serius caluescunt (quod ex iis, quæ de caluitii causa dicta sunt, prius fit manifestum) modo intelligatur, calidos tantùm citius his, & serius illis caluescere, atq; hos ipsos tãto citius, quanto erunt calidores. Addit excremẽta propria capitis esse exigua, sed cocta, vt scilicet coquuntur excrementa, concoctione imperfecta, de qua in com. quarti meteor. Arist. disputauimus.

mus. Per se calor ad exiguitatem excremētorum facit, quoniam absumit, verum accidit his sæpe repleri capita nisi satis bona victus ratione vtātur, à calidis cibis, & potibus, & odoribus, & ab aere calido, & aliis omnibus, quæ caput possunt calfacere, atqui ita cōuocare in illud sanguinem, aut impetum succorū in caput ciere: atq; tunc cum patientur repletionē capitis, habebunt non exigua excrementa, sed ne tunc quidem incocta, calor enim est præcipua concoctionis causa. Verum hoc multo magis accidit calidis, & humidis, quam tantū calidis. velut illud: breuib⁹ somnis, & nō profundis, sed à quibus facile excitentur, contentos esse, calidorum est per se, & causa caloris, multo tamen magis calidorum, & siccorum.

Frigidioris autem quā oportet cerebri signa, excrementa multa in proprijs meatibus, & capilli recti, & rufi, & stabiles, & multo tempore post ortū nati, tenues, & male nutriti in primis. Et facile à causis frigidis læduntur, & læsionis tēpore catharris, & grauedinibus capiuntur. Neq; tāgentibus calida, neq; aspectui rubra quæ circa caput, & oculorum venæ inuisibiles. Et quædam modo somno lentiores sunt.

QVandoquidem dicta sunt signa calidi cerebri, & hæc sunt illis contraria nõ indigent enarratione. Quod dicit his esse capillos rufos intellige iis ætatibus, quibus calidiorem habent flauos aut nigros. Nam rufi etiam temperatis sunt.

Sicciorus autem cerebri signa puritas in excrementorum meatibus, & exacti sensus. Vigiles vero sunt, & capilli robusti quidẽ, & cito in lucem editis nascũtur, crispi magis, quam recti. Cito calui fiunt. Humidioris autem, capilli simplices, & omnino non fiunt calui, & sensus turbulenti sunt, & excrementorũ multitudo, somniq; multi, & profũdi. hæ ergo sunt simplices intemperies.

PArtes siccæ sunt etiam exsucces, proinde paucis, cum succis, tum etiam excremẽtis abundant. proinde sensuum acutiem habẽt, quoniam omnium sensuum instrumẽta sunt pura. Neq; solum quidem externorum, sed internorum etiam acutiem habent, nisi alia qualitas noxia siccitati adiungatur. Sicci cerebris sicut etiam vigiles, quoniam somnus naturalis humectato cerebro fit. Capilli sunt robusti ob siccitatem fuliginum, & nascuntur cito editis in lucem, quoniam siccis natura

tura

tura pueris citius est materia fuliginosa, quã vtraque ratione (ætatis dico, & naturæ) humidis. Fiunt etiam siccis crispi magis quam recti, non quidem, vt ego censeo ob siccitatem materiæ, non enim siccitas, vt cunq; rei insit, parit corrugationem, sed ea solum, quæ vrente calore facta est, nam capilli muliebres sicciores sunt neruis sicca conuulsione tentatis, & contractis præ siccitate, sed siccitas capillorum est eis propria, neruorum non ita, quia calore humidiores eorum partes absumente fit. Igitur sicco tantum homini, fient capilli ex sicca materia sicci, sed non à calore siccati, vt calidis simul & siccis fiunt. Quare causam crispitudinis in pororum obliquitate, & anfractibus esse puto. Causam obliquitatis in siccis partibus, ex pororum generatione intelliges. Pororum est duplex genus, quidam enim sunt ipsa oscula venarum, & arteriarum capillarium: quidam facti impetu excrementorũ exeuntium. Quod innuens Plato dicit. Dii nostri formatores cutem igne pupugerunt. Non tamen omnis fuliginis particula erumpens porum facit (alioquin non sit carnibus locus) sed quædam ob exiguitatem, quædam ob mollitiem carnium nullum vestigium relinquunt. Scilicet molles carnes nisi magno vulnere sint transfixæ

 coalescunt

coaleſcũt ſtatim, duræ tamen multo plurium fuliginum veſtigia retinent. Neq; certe conſentaneũ eſt fuligines oẽs recta ferri & per cutem erumpere, ſed quaſdam recte, oblique alias, obliquarum vero languidiorẽ motũ eſſe, quare in ſiccis tantum poſſunt veſtigia relinquere, atq; harum veſtigia, veſtigia aliarum multis modis interſecare. Quod in ſiccis corporibus, quæ multa veſtigia retinent, multæ obliquitatis, & labirynthorum erit cauſa: merito ergo ſiccitati corporis, ſuccedit meatuũ obliquitas, & humiditati rectitudo, iis tãtum fuliginibus, in huiuſmodi corporib' veſtigia relinquentibus, quæ magna vi recta ferũtur, Obliquitatẽ vero meatũ, criſpitudinis capillorũ cauſam eſſe dictũ eſt. Sicci cito fiunt calui, quoniam cutis eis cito ſicceſcit, dureſcitq; in modũ cruſtæ. Hæc ſunt ſiccorum cerebro ſigna: humidorũ ſunt contraria: quæ Galenus refert. Quod ad alia ſignorũ genera attinet, humidi ſunt prõpti ad diſcẽdum memoriter, ſed nõ admodũ retinent, ſicci contra. Motiones oẽs volũtarias ſicci habẽt firmiores, quoniam humidi ſunt mollibus neruis. Vtriq; à ſimilibus cauſis læduntur facile.

Compoſitæ autem, prima calida & ſicca, ſecundum quam & ſine excremẽtis ſunt, & ex actis

ctis sensibus, & maxime insomnes, & cito fiunt calui. Prima ergo generatio capillorum celerrima est & copiosi nutrimenti, nigrisque capillis, & crispis sunt, & tangentibus calidi sunt capite, rubrique vsque ad tẽpus vigoris.

QVandoquidem dicta sunt signa omniũ intemperierum simplicium, facile intelligentur signa compositarum, & earum causæ, compositæ enim cõgressu simplicium fiunt. Velut in hac parte, haud est obscurum, cur non dixerit, pauca habent excrementa, sed sine excrementis sunt, & maxime sunt insomnes, non simpliciter vigiles sunt, & cito fiunt calui, augens scilicet hæc verbis quasi tali temperamento plurimũ insint. Nã calor & siccitas seorsum, omnia hæc facere, monstratum prius est. Multo ergo magis facient, cum eidem accidunt homini. Eadem ratione prima generatio capillorum est celerrima, & copiosi nutrimenti. Prima quidem, nam præcedenti ætate defectu nutrimenti capillis decidentibus calui fiunt. Sed prima humiditate ætatis cum siccitate naturali admista, fit tam copioso nutrimento, quam aliis in pueritia Non alia ratione habent capillos nigros & crispos, primos quidem nigros si ma-

xime calidi sint, sin minus sequentium ætatũ capillos, sed tanto citius, quam tẽperati, quanto erunt calidiores. Quòd tangentibus videãtur calidi ex substantiæ proprietate fit. Quidam vertunt, rubri sunt vsque ad tempus cõsistẽdi: tamẽ falluntur. Nam ἀκμὴ, aut vigens ætas non est consistẽtia, vt alibi probaui, sed iuuentus, atque adeo, qui iuuentutis tempore ætate calida & sicca tam sanguineus adhuc est, vt adhuc sit ruber, aut nihil, aut omnino exiguum habet calidi, & sicci. Nã tales in iuuentute macri, & candidi, aut etiam pallidi sunt. Legendum ergo est vsque ad tempus vigoris, quasi in ipso vigoris tempore ruborem iam deponant.

Si vero humor accedat calori parum superantibus ambobus mediocritatem, bonus color, & calor, & in oculis venæ magnæ, & excrementa plura mediocriter cocta, & capilli recti, & subflaui, & non fiunt calui facile, replentur autem, & grauantur capite à calidis: si vero etiam humectentur, multo etiam magis, tunc & multitudinem habẽt excrementorum. Si aũt caloris, & humoris plurimũ habuerint, insalubre est his caput & excrementosum, & quod facile ab humectãtibus & cale-

facientibus

faciētibus læditur. Auster est illis aduersus, optime aūt in borealibus cōstitutionibus degūt nō possunt multū vigilare. Cū vero se ad somnū cōuerterunt simul comatosi sunt & vigiles, et somnia habēt imaginationibus plena, et visiones turbulētæ eis sunt, & sensus nō exacti. Si verò multo calidius moderato cerebrū sit, paulo aūt humidius, manēt quidē calidæ tēperiei signa, miscebunturque eis obscurius, quæ humoris sunt. Vt si multo humidius paulo autem calidius sit, perspicua quidem et fortia quæ humoris, obscura vero caloris signa. Communis autem hic sermo est in omnibus intemperiebus compositis.

IN omni intemperie composita, potest aut vtraq; qualitas exiguū, aut vtraq; multū à mediocritate recedere, aut altera multum, altera parū idq; duobus modis, quoniā quæ in vno multum potest in alio parū, & contra, superare. Atq; cum signa compositarum ex signis simplicium, vt ipsæ intēperies, conflata sint, illius qualitatis signa erūt magis perspicua quæ magis superauit: superātibus autem ambabus pariter, si multū omnia perspicua, si parum mediocritatem superauerint omnia

erunt

erunt obſcura. Velut ſi calor & humor parũ ſuperent, erit bonus color, qualis ſcilicet in hominibus probari ſolet, candidus & modice rubeus, & in oculis erunt venæ magnæ, quoniam ſanguinem multum congerit hæc natura, excrementa multa, quoniam multis ſuccis abundat, ſed cocta, quoniam calor & humor niſi omnino ſint maxima ad concoctiones mire faciunt. Capilli recti quoniam calor niſi per ſiccitatem non facit criſpos, ſubflaui quoniam tales habet hæc natura quales temperata. Quia ſi calor aliquanto maior eſt humor etiam eſt aliquanto maior, qui temperet. Non fiunt calui facile, quoniam ſunt humidi, vt cutis non duretur, & excrementoſi, vt materia non deficiat. Patiuntur grauitatem, & repletionem capitis, cum à cauſis calidis afficiuntur, atque multo magis cum à calidis ſimul & humidis. Nimirum ſimilia à ſimilibus cauſis facilè lædi dictũ prius eſt. Quibus verò non tãtum calidum & humidum, ſed vtrunque magnopere, cerebrum eſt, non tantum à talibus cauſis patiuntur repletionẽ capitis, ſed inſalubres etiam multum capitibus ſunt, & valde excrementoſi, & à calefacientibus, & humectantibus facile læduntur adeo vt ægrotent: quare flãte Auſtro magno in periculo ſunt, flante autẽ Borea ſunt emẽdatiores.

datiores. Quoniam vt tertia particula Aph. & in Epidemiis sæpe dictum est, Auster est calidus, & humidus, Boreas siccus, & frigidus ventus. Non possunt vigilare multum, quoniam multus humor conciliat somnum: neque tamen dormiunt somno quieto & placido, sed simul sunt comatosi, & vigiles, vt qui laborant morbo vocato typhomania scilicet dormiunt somno graui, & interrũpitur eis sæpe somnus nõ sine molestia, sed ingruẽte Incubo, aut perterritis illis, aut vtcunque inquietis. Hoc euenit quoniam habent alteram dormiendi, alteram vigilandi causam. Humor somnum, calor vigiliam facit. Somniant multum, quia multis vaporibus ex multo succo natis mouentibus in cerebro simulachra, sunt eis visiones turbulentæ Dormientes scilicet habẽt turbata insomnia, quibus terrentur. Et sensus, neque interni neq; externi sunt talibus exacti, ob redundantiam excrementorum, quæ organa eorum imbuunt. Hic illud vnum miraberis fortasse, homines calidos & humidos, cum sanguinei sint, grauia, & turbulenta habere insomnia, cum soleat sanguis iocunda etiam deliria, nedum insomnia facere Sed intellige in summa intẽperie, qualem hic describit, nõ solum sanguinem congeri, sed etiam multa excrementa.

Quin

Quin & sanguis, quanquam qualitate, iocunda, multitudine tamen grauia insomnia afferre solet: quoniã grauat, & opprimit. Anima verò eam oppressionẽ metaphoris quibusdam ingratis inter somniandum significat, vt sæpe solet, & ei euenit, qui cum ei cruris paralysis impenderet, somniauit sibi id crus esse factum lapideum.

Frigidæ autem simul, & siccæ intemperies cerebri frigidum & sine colore caput faciunt, quantum in ipsis est. Semper enim oportet meminisse eius distinctionis, quam à principio diximus, qnantum ex temperie succorum alterantur quæ in eo sunt. Statim huiusmodi temperies sunt sine venis in partibus oculorum, & à frigidis causis prompte læduntur. Quapropter & inæquali valetudine vtuntur, aliquando quidem læuissimi capitibus & sine excrementis in meatibus aliquando fluxionibus, & grauedinibus, ab exiguis causis facile laborantes. Sensus illis exacti, in recenti ætate, & sine omni vitio, progredientibus autem cito marcescũt et vt summatim dicatur in omnibus habent citã senectutẽ circa caput, quare fiunt

fiūt cani celeriter, capilli quidē ipsis natis vix nascuntur, & male nutriuntur, & sunt rufi. Procedente tempore si vincit frigus, plusquā siccitas, non fiunt calui, contra vero si contingat siccitatem plurimum vincere humorē, frigus vero calorem parum ij calui fiunt.

SIne colore vocat caput quod sine bono colore est, quod hispani vocant descolorido. Dicit frigidas, & siccas intemperies cerebri facere eum capitis colorem quantum in ipsis est. Nā oportet (inquit) meminisse eius distinctionis, quæ à principio dicta est, si scilicet succorum, qui toto corpore sunt proportio respondet cerebri temperiei. Nam etsi cerebrum fit frigidum, potest heparis, aut cordis, aut pulmonis calor rubram faciem reddere. Dicit in his partes oculorum esse sine venis idest sine venis, quæ videri possint. Vtuntur frigidi & sicci inæquali valetudine. Nunc enim causa siccitatis sunt læuissimi capitibus hoc est sine grauitate & dolore, & purgatissimi ab excrementis: nunc gratia frigoris, laborant destillationibus, & grauedinibus frigidis. Itaq; hac causa sunt tales homines neutri in tertio significato. Aliud quiddam accidit frigidis & siccis, quod vulgus etiam hominū obseruauit, quanquam causam ignorant.

Sunt

Sunt ſcilicet his ſenſus omnes & interni, & externi in pueritia exactiſsimi habẽtque præcocẽ prudentiã, tamen cũ ad grandiores ætates, quibus alii incipiũt ſapere, & vigent perueniũt, illi fiunt imprudẽtiores, & ſeneſcũt. Quare breuis etiam vitæ ſunt. Quo factum eſt vt in prouerbium etiam venerit ſciolos haud diu victuros, & eos, qui in pueritia fuerint ſapientiores, in ætate perfecta ſtultos fieri, Sed ſatius fuerit cauſam aperire. Cum pueritia ſit calida & humida ætas, emendat frigidam, & ſiccam naturam pluſquam ætates aliæ, quo fit, vt tales in pueritia ſint temperatiſſimi, recedente vero hac ætate, ſupereſt temperamentum frigidum & ſiccum, quod ſapientiæ eſt aduerſum, quippe cum quo terrea cerebri ſubſtantia coniungitur. Seneſcũt etiam & moriuntur cito, quoniam ipſum ſenium nihil eſt præter ſiccitatem, & frigus tẽperamenti, & mors refrigeratione, & ſiccatione accidit. Vnde conſtat non in omni natura eſſe adoleſcentiam ætatum omnium temperatiſsimam, ſed in mediocri natura ſolum. nam in calida & humida ætas conſiſtendi, in frigida & ſicca pueritia, in frigida & humida iuuentus, in calida & ſicca non eadem ætas, in vtraque oppoſitione, ſed pueritia in ſiccitate, prima ſenectus in calore eſt aliis temperatior.

rior. Quare cum dicimus adoleſcentiam eſſe ætatem temperatiſsimã, intelligi debet, quantum in ipſa adoleſcentia agitur. Vnde fit, vt in moderata natura, ſit ea ætas ſimpliciter tẽperata, in naturis immoderatis non ſimpliciter ſed ad alias ætates: neq, hoc quidem ita vt in quauis natura ſit aliis moderatior, & æqualitati vicinior, ſed quod ſemper teneat mediocritatem inter alias ætates. Scilicet ſemper eſt minus humida, quàm pueritia, & minus frigida, quam ſenectus, & minus calida, quã pueritia, & iuuentus, & minus ſicca quam iuuentus, & ſenectus. Quanquã vt dictum eſt poſſit eſſe, æqualitati minus vicina, quã alia ætas. Fit etiam hinc manifeſtum, temperatum natura non in quauis ætate eſſe omnibus intemperatis temperatiorem, ſed in ea ſolum ętate, quæ eſt temperata. Nam frigidus & ſiccus tẽperatior eſt in pueritia, quam ſimpliciter temperatus, & calidus & humidus in ſenectute. Sed redeo ad Galenum, citam dicit habent ſenectutẽ circa caput, & cito calui fiunt. Quod vt intelligatur, de cauſis canitiei oportet tãtillum dicere. Canos fieri videmus homines tribus occaſionibus, aut ob ſenecturem, aut ob morbum, aut ob vehemẽtem animi motum. Morbi qui ſolent canitiem facere, ſunt, inquibus crudi ſucci affatim putreſcunt, vt alba vi

teligo. Motus animi sunt, timor, & mœstitia vehemens, ac solicitudo omnis ii deniq; motus, qui calidum debilitant. Quuandoquidẽ ergo tria hæc causarũ genera, adeò diuersa, canitiem faciunt. constat fieri per passionem aliquam, quæ ab iis omnibus pariter proficiscatur: eam cõstat esse caloris languorẽ, & putredinem crudorũ excremẽtorũ, quæ enim alia passio his causis cõmunis est? per albam vitcliginem hæc est ipsa eius morbi cacochymia, senium & solicitudo labor calorem debilitat, eo debilitato crudi succi colligũtur, ii que putrescunt. Crudorum omne genus est albũ, ex albis putrescentibus albæ fuligines, effluunt quæ se se in capillos inserentes candidos eos reddunt. Neq; vero ita solũ possunt capilli albi nasci, cum ex albis fuliginibus fiunt (nam ita pro nigris possent nasci albi, non tamen nigri possẽt albescere) sed cum fuligines albę in ortos iam capillos sese inserunt, & cum eis cõcrescunt. Neq; certe mirum est siquidem lixiuio ita, aut aliter parato, hunc ex illo colorem in capillis fieri videmus, effluuio illo quod assiduè ex nostro corpore prodit intingi. qua ratione neq; illud est mirum nonnunquam capillos extremis partibus candescere incipere, fuligine scilicet reliqua expirãte in aerem, ea solum concrescente, quę ad extremos vsq; capillos

capillos illis admista potuit erumpere. Neq; certe adeò iam mirum sit, quam videri solet, alicui ob solicitudinem nimiam, vel vnica nocte esse canos factos capillos. Nimirũ copiose fumo albo expirãte tota nocte per comam, accidit quod per densam nebulam solet hominibus accidere. Itaq; senectus causa canitiei est, quoniam debilitatem caloris affert. quibus ergo cito venit senectus, cito etiam venit canities. His quoq; non statim natis oriuntur capilli, sed vix oriuntur, quoniam neq; calor, neq; superfluus abũdat succus. Eadem ratione cum oriuntur nutriuntur male, & vix vnquam crescunt, & sunt rufi, etiam cum summam caloris intensionem nacti sunt. Si frigus est magnum, siccitas vero exigua, non fiunt calui, neq; est calor, qui consumat, neq; deest humor, qui capillis det nutrimentum. Si vero siccitas sit magna & frigus exiguum contrariis causis calui fiunt cito.

Humidæ autem & frigidæ temperies cerebri faciunt comatosos, & somnolentos, & vitiatis præditos sensibus; & excrementosos, & paratos ad refrigerationem, & repletionem capitis, & ad fluxiones, & grauedines, neq; quidem calui fiunt hi. Hæc ergo sunt signa tẽ-

peramentorum cerebri, à quibus progrediendo, ad quodcunq; instrumentum sensus dignotiones transferre licebit.

HÆc ex iis quæ de calidæ, & siccæ tẽperiei signis dicta sunt fiunt manifesta, adeò, vt on indigeant enarratione.

Sufficit autem de oculis solum dicere. quicunq; tangentibus manifeste sunt calidi, & mouẽtur facile & sæpe, & venas latas habẽt, calidi omnes sunt: frigidi autẽ his contrarij, & humidi quidẽ, qui simul sunt molles humiditate pleni. Sicci vero aridi simul & duri, & læduntur à similibus causis temperiei facile. Iuuantur vero à moderato vsu contrariorũ. Sed hoc quidem commune in omni dignotione cuiusq; temperiei partis.

MObilitatem, & inquietudinem quacũq; in parte, & in toto corpore, à caliditate nasci prius dictum est, quare & in oculis ita euenit. Verum intellige, nisi ex debilitate, & infirmitudine musculorum fiat: multis enim mouentur cerebro oculi ob affectum musculorum paralysi similem, quibusdam etiam ob instantem furorem vt in prog. dicitur. His exceptis, quanto natura mobiliores, tanto calidiores

diores esse oculi cognoscũtur. Mollitie humiditatem significari, & duritie siccitatem omni in parte, in commentariis de temperamentis probauit fusius Galenus. Humiditate plenos vocat oculos, in quibus redũdant succi & humida excrementa, cõtrarios vocat aridos. Neque vero idem est propria substantia esse humidos, & multos habere succos. Quod de iuuantibus & nocentibus dicit omnibus partibus est commune, & dictum prius. Merito tamen dicit iuuãtur à moderato contrariorum vsu, quoniam nullius causæ vsus immoderatus potest esse vtilis.

Magnitudo oculorum simul cum cõcinnitate, & actionum virtute, multitudinem substãtiæ bene temperatæ ex qua facti sunt indicat: quæ vero sine his, multam quidem substantiã, non tamen bene temperatam ostendit. Exiguitas autem oculorũ simul cum cõcinnitate, & actionum virtute, paucam quidem, sed bene tẽperatam substantiam indicat, ex qua formati sunt. Simul autem cum inconcinnitate & vitio actionum, exiguam & malã significat esse illorum substantiam.

QVoniã exiguitas nisi summa sit, vel cum in cõcinnitate coniuncta, ad videndum

nõ est deterior magnitudine, immo vero plerunq; etiã melior, non vt in capite, ita hic quoque dixit indistincte, exiguitatem oculorum malam esse. Cõcinnitas in oculo est bona figura: in magnitudine & figura singularum partium, & totius, & positu, & bono colore consideratur. Oculi pulcherrimi sunt rotundi & exigua pupilla, & positu, neq; profundi, neq; prominentes, neq; in partem aliquam contorti, & bono colore affecti, de coloribus dicetur statim. Exiguitas pupillæ facit ad acutiem visus, quoniam densitudinem radiorum facit prominens positus languidum visum facit quoniam interturbatur magno fulgorum concursu. Profunditas facit lõgam visionem, tamen oculos ineptos aduidẽdum vicina, & quæ à lateribus sunt, nisi totum caput circunducatur. Exiguitas tunc obest, cum non possunt capere satis magnam spirituum animalium copiam.

Quæ ad colores spectant ita distinguere oportet. Glauci quidem oculi pura humiditate, & non multa perfulgentes, splendidi luminis redundantia fiunt: nigri vero contra. Qui vero in medio sunt à causis medijs. Glaucus quidem oculus, aut ob magnitudinem, aut splendo

rem

rem cryſtalini, aut ob præminentem ſitum, aut ob aquei ſucci, qui circa pupillam eſt, exiguitatem & puritatem fit: omnibus vero ſimul conuenientibus, glaucißimus: ſi vero quædam illorum adſint, quædam non, plus aut minus in glaucedine cõſiſtit. niger autem oculus, aut ob exiguitatem cryſtalini, aut ob profundum ſitum, aut quod lucidum & ſplendens non ſatis eſt, aut tenuis ſuccus, aut multũ, aut impurum eſt, aut horum aliquid, aut ob omnia, natus eſt fieri. Plus vero, aut minus in illis, vt prius dictum eſt, tenuis ergo ſuccus aquoſior, & maior factus, humidiorem oſtẽdit oculum, vt ſane ſi craßior, aut minor ſit factus, ſicciorem. Cryſtalinus vero ſi durior ſit, ſicciorem ſi mollior humidiorem: ita quidem ſi ſuperet pro portione tenuem, ſicciorem, ſi ſuperetur, contrarium.

IN oculis hos colores ſolere eſſe video, Glaucum, cæruleum, fuſcum, fuluum, viride, & nigrum. Cæſium vocant quidam, quem nos glaucum, alii quem nos fuluum: quoniã hoc nomen cæſium eſt ambiguum, neq; ſatis certi coloris nomen. quod non animaduertentes quidam gręcæ lingue imperiti, dicũt in ocu-

 lis

lis eundē colorem esse glaucum, & ceruleū, & cesium. de cesio quidem dicant quod volent, est enim vt dixi ambiguum nomen, tamen glaucum, & ceruleum, & fuluum longe defferre & ab his fuscum, & viridem, & nigrum haud est obscurum iis, qui in bonis authoribus sunt versati vel tantillum. Fuluum enim ego voco, quod Græci χάροπον quē colorem esse eum qui in leonū oculis est docet Gal. 3. Epid. parte tertia producens testimoniū Homeri dicentis χαροποί τε λέοντεσ glaucum græce γλαύκον est teste Arist. in problematis quod candido vicinum est χάροπον vero seu fuluum à candido lōge abest, fit enim ex flauo, & fusco permistis docente Platone in dialogo de natura. Glaucum vero fit ex albo & fusco. Fuscum à ceruleo differt solo fulgore, scilicet ceruleum ex albo fulgente & nigro, fuscū ex nigro & albo nō fulgente. Itaq; hi colores ita differunt. de causis non admodum conuenire videtur inter authores. Nam Gal. 3. Epid. loco citato dicit glaucos oculos partim frigidi, partim humidi, partim frigidi & humidi temperamenti esse: fuluos verò dicit esse caloris. Arist, loco citato dicit, eos qui Septemtrionalem partem colunt habere glaucos oculos ob internū calorem. Ego verò non

aliunde

aliũde inter tam insignes authores tam apertam repugnantiam ortam esse puto, quam quod temperamenta ex coloribus oculorũ tentent distinguere, cum tamen id fieri nullo modo possit. Siquidem colorum differentia, non tam ex oculi temperamento, quam ex modo substantiæ partium, & magnitudine, & positu nascitur. Alioqui colores glaucus, & niger adeo contrarii non essent eiusdem temperamenti soboles. Tamen nigros oculis frigidos esse. 1. Epid. part. 2. comment. 78. dicit. Glaucos non minus esse frigidos dicitur loco citato. Quo loco id etiam quod dico insinuauit, dicens, præterea de fuluis semelque de oculorum coloribus in commentariis de temperamentis didicisti, non esse certum tale signum totius corporis temperamenti, sed solum oculorum, atque neq; horum quidem euidenter in prædictis. Hoc intelligens, hoc loco missis aliis authoribus antiquissimis, qui de temperamẽtis, quæ singulis coloribus significantur, philosophari solebant, causas glauci & nigri, quos, vt extremos colores statuit, in modum partiũ refert Galenus, cum Aristote. quinto de generatione anim. capi. 1. ex quo capite omnia quę de colorum oculi causis, hic dicũtur accepta esse videntur. Cum colores in oculis apparen-

tes ſint, permiſtione luminis, & opaci fiunt. Obſcuriſsimi & qui plurimum opaci habere videntur ſunt nigri: fulgentiſsimi, glauci. Proinde dicit glaucos eſſe, eos qui fulgent ob redundantiam luminis, & paucam, purãque humiditatem. Nimirũ humor aqueus affert opacitatem oculo: fulgorẽ, fulgor quidã propri⁹, maior aut minor, qui ineſt cryſtalino humori. Vt ſcilicet vitrũ vitro aut cryſtalũ cryſtalo, contingit eſſe ſplẽdidius, aut turbidius. Itaq; ſuperante lumine, & deficiente opaco fit glaucũ, nigrum contrariis cauſis. Quæ ergo (dicit) poſſunt facere glaucum, ſunt hæc, magnitudo cryſtalini, aut ſplendor, aut poſitus ſublimis, aut paucitas, & puritas ſucci aquei, qui eſt circa pupillã. His omnibus cõuenietibus fit glauciſsimus, cũ ſcilicet aquei eſt parum & tenue, cryſtalini multum & ſplendens, & prominens. Si nõ omnia conueniũt, non glauciſiſsimus, ſed glaucus, plus aut minus fiet oculus. Nigri oculi contrariis cauſis fiunt, ob exiguitatem cryſtalini, & paucũ ſplẽdorem, & profundum ſitũ, & ſucci aquei redundantiam & impuritatem. Ex his ſatis conſtat colorem ſi quam temperamenti partem ſignificare poteſt eam profecto eſſe, quę in patientibus qualitatibus humore inquã & ſiccitate cõſiſtit, Glaucus nimirũ ſignificabit ſiccitatem

tatē oculi, nigerhumorē, nam redundantia aquei prę cryſtalino ſucco humidiorē oculū facit, redūdantia cryſtalini prę aqueo ſicciorē. Quod Ariſt. loco citato ex opere de generatione animalium docet vel eo argumento, quod ſeneſcētibus hominibus glauci ſoleant fieri oculi. Quod etiā Gal. hoc loco dicit. Sed in hac parte videtur aliorū colorū cauſa deſiderari, nō enim glauci, aut nigri ſolū eſſe poſſunt oculi. Verum hęc nos oportet addere. Quod ita faciemus ſi cauſas recēſuerimus generatim, & ſi quæ à Galeno omiſſæ ſunt, addiderim⁹. Colores hos aut illos, hac aut illa ſplēdidi & opaci permiſtione fieri recte dicebatur: ſed ſplēdoris cauſam vnā, & opacitatis alterā eaſq; pręcipuas videtur mihi omiſiſſe, nā ſplendorē in cryſtalini magnitudine & fulgore proprio poſuit, opacitatē in multitudine & impuritate aquei. Tamē maxima cauſa ſplendoris eſt in ſpirituū copia, & pręcipua attēperādi hunc fulgorē cauſa eſt color tunicę vueę quę nō eodē omnino colore affecta in omnibus hominibus eſt: ſed in quibuſdā cęrulea, in aliis fuſca, viridis in aliis, atq; horum quoduis eſt plus, aut minus in his aut illis. Quę certe cauſa maxima eſt, vt alius glauc⁹, alius cerulεus, alius fuſcus, alius fulu⁹, alius viridis, alius niger oculus ſit, accedētib⁹ ijs cauſis, quas Ga. & Ari.

& Ari. referũt & maiori aut minori spirituũ fulgoreatq; copia. Dictis ergo glaucedinis cau sis, accedit color vueæ nõ satis fuscus, causis nigritiei accedit valde fuscus vueæ color, nisi magnus spirituum splendor sit. Nam si cum fusca vuea magnus sit fulgor spirituum, fient fului oculi, quales in leonibus sunt. Cerulei fiunt ex cerulea vuea, virides ex viridi vtriq; cum fulgore spirituum. Glauci igitur & fului vtrique sunt splendidissimi, tamen non eo dem modo. Nam glaucis est fulgor candoris, qualis in piscium scamis, in fuluis splendor ignis, qualis in candentibus prunis. Proinde glauci fulgore proprio crystalini fiunt magis cum magnus, & pellucens, & prominens est, fului splendore spirituum magis, cũ accedit fuscus color vueæ, sed de coloribus hæc sunt satis. Quod addit crystalinum duriorẽ osten dere oculum sicciorem, & molliorem humidiorem, reprehendunt quidam, quasi inepte quod notius est ex ignotiori significetur. Nã facilius sit agnoscere, quam humidus sit oculus, quam in viuente homine, quam mollis succus crystalinus: & reprehendunt merito. Nisi forte nunc differens de signis repente di uertit ad causas, dicitq; siccitatem crystalini quam durities comitatur, facere vt oculus sit siccus.

De

De temperiebus autem cordis statim dicatur, hoc ante omnia nobis in memoriam reuocantibus, quod quidem quãcumq; particulam, aut calidiorem, aut frigidiorem aut sicciorem, aut humidiorem factam esse ad seipsam dicimus, non cum aliqua alia conferentes, vtcunque enim cor factum sit alicui natura frigidius, multo calidius est temperie, calidissimo cerebro.

MOnet hic Galenus, quod ego paulo superius dixeram, membra singula duobus modis posse calida, frigida, humida aut sicca dici. Nam vel inuestigatur singulorum generum natura & conferuntur, omnia cum cute vt pote omnium temperatissima: vel inuestigatur in suo genere quodq; quale sit, & tunc conferuntur singula cum seipsis, hoc est cum iis quæ sunt eiusdem generis. Vt cor, cũ cordibus, cerebrum, cum cerebris. Itaque nõ dicimus cor frigidum esse quod simpliciter tale sit, se quod ad alia corda. Itaque cor calidum, est calidius quam corda solẽt, frigidius etiam frigidum, temperatum vero, quod tẽperatius est reliquis cordibus. Non ita tamen quòd vicinius sit æqualitati ponderis quàm reliqua (nam cum corda omnia sint calida,

cor

cor frigidum erit æqualitati vicinius) sed ꝙ medium teneat eius latitudinis, qua temperies cordis vagari potest. Est scilicet cordi, ita vt cuilibet membro, latitudo quædam temperiei, & certi fines, quos vltra, aut citra nequit consistere: in horum medio est id membrũ quod temperatum esse dicitur. Reddens horum causam Gale dicit, cor natura frigidissimum, calidissimo natura cerebro esse calidius. An præter naturam possit cor ad frigiditatem cerebri venire, aut cerebrum ad calorem cordis, quidam dubitant. Mea nihil refert. Hîc de naturis non de morbis disputatur. Sed si parergon etiam dicendum aliquid est, videtur alteratione cerebri id fieri posse, cum Erisypelata pati soleat, non tamen alteratione cordis, quod viuente animali minimam refrigerationem sustinere potest. Tanta enim est caloris necessitas hoc loco. Illud vnum sciri expedit cor naturâ adeo calidum esse, vt tota suæ temperiei, in calore, & frigore latitudo, sit supra totam latitudinem cutis. Cor enim non potest in animali viuo non esse cute calidius De eius temperie naturali in altera oppositione, suo loco dicetur.

Calidioris ergo, vt ad propriam moderationem cordis signa, quæ inseparabilia simul & propria

propria, magnitudo respirationis, & pulsus celeritas, & densitas est, & audacia, & ad actiones promptitudo. Quod si plurimum in calore excesserit, etiam iracundia quædam furiosa, & temeritas. Est autem & hispidus his thorax & præcipue pectus, & ea quæ in hypochondrijs, his sunt vicina. Magna vero ex parte & totum corpus calidum à calido corde fit, nisi magnopere hepar obsistat. Dicentur autẽ paulo post totius corporis indicia. Atqui ipsa thoracis amplitudo est caloris indicium, nisi, hic quoque cerebrum magnopere obstiterit. Postquam autem spinalis medullæ magnitudo, analoga illi est in multis, & tantæ quidem erunt vertebræ magnitudine, quanta spinalis medulla, quare & spina tota. Configitur verò thorax illi in tergo, vt ad carinam nauis, quare necessario habebit longitudinem æqualem dorso, amplitudinem vero, cum analoga erit conformatio facta crassitiei vertebrarum, pro earum magnitudine. Cum vero cordis calor vincens perflauerit, & dilatauerit in primo ortu, pro huius calore. Quapropter & quando cum exiguo capite erit amplus thorax, maximum

fuerit

fuerit signum caloris in corde: cum vero cum magno exiguus, maxime proprium hoc etiam est cordis frigidioris. Si vero capiti respondet proportione, alijs signis distingue de corde, tã quam ex thoracis amplitudine nihil accepturus.

QVanquam respiratio cerebri opus est; tamen quoniam ad attemperandum cor ea in primis vtimur, non minus, quam pulsus mutatur cum cordis temperie, atqui cordis calor merito affert eas, & respirationis, & pulsus, differentias, quæ aucto vsui familiares sunt. Nam maior calor maiori indiget attemperatione. Merito ergo magnitudo, celeritas, & crebritas, harum actionum, calidum cor declarant. Miraberis fortasse, quod respirationis magnitudinem, pulsus celeritatem, & crebritatem referat. Sed nihil est aliud quantum intelligo, quam quod, vt tres has differẽtias in duabus actionibus insinuaret, breuitatis gratia, vt in respiratiõe magnitudinem, in pulsu reliquas dixit. Videri etiam posśit Galen. falso dixisse, hæc signa talis naturæ esse propria & inseparabilia. Nam vt ipsemet primo de diff. febrium docet, inseparabilia sunt, quæ omni, propria quæ soli accidunt. Talis vero, & respiratio, & pulsus, potest

test abesse ab homine, cui natura sit cor calidum, si morbo refrigeratus sit, aut alioqui languescēte facultate (nam natura adeò debilis, vt non posſit magnitudinem pulsus facere, in corde non vehementer calido, quale in initio capitis describitur, nō sit) & potest adesse homini naturaliter frigido corde, febricitanti. Duorum alterum videtur dicendum, aut Galenum hîc solas naturas considerare, non etiam dispositiones præter naturā, atq; proinde dicere inseparabilia, quæ naturā non alteratam morbo comitātur, & propria, quę nulli alteri naturæ insunt causa ipsius naturæ. aut propria (atq; hoc magis probo) & inseparabilia vocari non eorum signorum, quæ hic referuntur, singula, sed simul omnia, respirationem dico & pulsum magnum, celerem, & crebrum, & audaciam, & ad actiones prōptitudinem, & hispiditatem, & amplitudinem thoracis. Hæc omnia nulli naturæ præter calidam adesse possunt, atq; à calida abesse omnia nūquam possunt. Quod quidem propria & inseparabilia sint ita intelligo, non aliter. Sed venio ad reliqua signa. audaciā dicit esse caloris cordis. Merito quidem, nam timor irascibilis facultatis est passio, eiusdem ergo affectus sunt timiditas, & temeritas, quæ in hoc genere vitia sunt, & audacia quæ est eius facultatis

cultatis virtus. Quare cum irascibilis facultas resideat in corde, & animi mores corporis tẽperaturã in primis sequantur, quod Gal. libello in id solũ scripto cõfirmauit, fit vt audacia ex cordis tẽperie fiat, eam vero esse calorẽ ex motu ipsarum passionũ constat. Timor enim est contractio, & refrigeratio quædã innati calidi: ira feruor: timiditas ergo frigoris, contraria ei audacia caloris erit soboles Facit etiã calor cordis ad actiones oẽs promptitudinem, & alacritatẽ, frigus contra, segnitiem. Nam calor agiliores, frigus lẽtiores facit spiritus. Vtũtur verò instrumenta actionum omnium calore cordis , vt omnes mundi partes splendore, & calore solis. Si vero non tantum sit calidum cor , sed valde admodum in calore superauerit , non iam audacia sed temeritas aderit , quoniam tanto calore perturbatur mentis sedes , fit q; ita homo incautus , imprudens , & proinde temerarius, cum alio qui ad iram ipso calore instigetur. Est enim etiam iracũdus, vsq; ad furorem. Videri possit Galenus, hoc loco sibi ipsi contrarius, qui 1. Epid. com. 2. cap. 78. dicit quare iracundi temperamento frigidiore erant , vapores q; digerent difficulter, vtitur verò eodem nomine hic, & illo loco : vtrobiq; enim ὀξύθυμοι esse dicuntur, atq; cum eo loco ὀξυθύμους idest
ira-

iracundos, & θυμώδεις idest animosos distinxerit animosos, & qui ob res magnas solum irascuntur, & minimarum contemptores sunt calidos esse dicit, iracūdos vero quiq; ex leuissimis etiam causis irritantur, frigidos. Tamen hic calidos non θυμώδεις idest animosos sed ὀξυθύμους esse dicit, quos illic dixerat esse frigidos. Verum non est quod te hoc admodum conturbet. Non enim si frigidi, quiq; fuligines male digerunt iracundi sunt, impense calidi non possunt esse etiam iracundi, quin potius res ita habet. audacia fortitudinē quandā & robur significat: iracundia non ita, sed debilitatē. Nam vt Gal. ipse libello de cognoscēdis & curādis animi morbis docet, crebro, & facile irascitur, q̃ quacūq; ex re dolet. Id aperte intelliges si cōsideres multo facilius irasci tristes, q̃ hilares homines, & mulieres, quā viros, & senes nisi prudentes sint, quā iuuenes, & ægros debilesq;, quā robustos & sanos. haud dubiè ergo irasci crebro, debilitatis est, non roboris. Vocatur hæc passio græcis ὀξυθυμία. Robusti & magnanimi viri irascuntur tardius, quin potius aliorū affectus illi mitigant, & cōponunt, verum cum irascūtur fortius prosecuntur vindictā. Iracūdi enim cum sint debiles, cito franguntur si quis serio ob-

ſiſtat. Hoc mulieribus vſuuenire & frigidis quibuſdam viris videmus, quin & atrabiliariis omnibus. Hos ſi quis mitius tractet nulla ex cauſa non iraſcuntur & furiunt, ſi tractentur durius, ſtatim timent. Scimus tamen horum affectum vſtione melãcholiæ eſſe factũ, quare ex ipſis rebus conſtat vtroſq;, frigidos inquam maximè, qui fuliginoſis excrementis abundant ſimul (nam frigidos & ſiccos longe abeſſe ab ira ſtatim dicetur) & impenſe calidos eſſe iracundos & debiles. Neq; id mirũ cum celebratiſsimum ſit omnem intemperiẽ immodicam poſſe quancunq; virtutem debilitare. Frigidi ergo & excrementoſi, maximè ſi anguſto etiam thorace ſint, difficilem habent efflationem fuliginum. Quare irritãtur crebertimè ad iram, debiliter tamen ob facultatis languorem. Calidi impenſe ob nimiam intemperiem habent debilitatem facultatis iraſcibilis, & per impotentiã temperandi iraſcũtur facilime. Vtriq; quidem frigidi, inquã, & impenſe calidi, timidi ſunt, ſi quis obſiſtat. Tamen hoc intereſt, calidi ſunt ſimul temerarii, nimirum antequam quis repugnet, nihil non aggrediũtur per imprudentiã, perturbata ſcilicet mente à calore, tamen terrentur ſtatim. Frigidi non ſunt adeò temerarii. Vere audaces & animoſi ſunt calidi non impenſe,

his

his enim eſt calor qui inſtiget, non qui facultatem debilitet. Hi verò non ſolent eſſe iracundi, ſolent enim eſſe magno capite & thorace, & arteriis magnis, & frui magna ventilatione. Sed de amplitudine thoracis mox dicetur. Modo illud vnum velim omnibus eſſe perſuaſum, nihil abeſſe longius à virili magnanimitate, quam iracundiam, eumq; eſſe fortiorem, qui iraſcentis impetum, & ſuſtinet, & ſedat, quàm qui iraſcitur, eum deniq; qui poteſt iniuriã condonare, quam qui vlciſci, aut facere. Recte enim nos docẽt philoſophi iniurias naſci à timore, eſſe q; fortitudinẽ cum temperantia coniunctã, quin & alias virtutes cum his, atq; inuicẽ omnes. Sed venio ad reliqua. eſt inquit his thorax hiſpidus, pręcipue pectus, ideſt is locus quo eſt os vocatũ στέρνον à clauicula nempè vſq; ad cartilaginẽ ſcutiformem per partem anteriorem thoracis. Et ea (inquit) quæ in hypochondriis his ſunt vicina, ideſt quæ à parte ſuperiori attingunt hypochondria. Denique totius thoracis hiſpiditas ſignificat calorem: glabrities frigus cordis: quoniam vt caput cõtinet cerebrum, ita thorax cor Sed hiſpiditas non parem ſemper calorem ſignificat, ſed is plane agnoſcitur calidiſsimus eſſe corde qui multis, denſis, longis, craſsis, nigris & criſpis pilis abũdat. Ad-

dit magna ex parte totũ corpus calidum fieri, cum cor calidũ est, nisi hepar magnopere obsistat. Merito quidẽ, nam cum totius corporis temperies ex temperie partiũ nascatur, & cor sit pars calidissima omniũ, & quæ suũ calorem per arterias toti corpori impartitur, cum id erit calidum, totũ corpus tale erit. Merito etiã hepar potest plus, quã alia omnia obsistere, vt pote quod natura habet secundum locum caloris. Hoc ergo quod solet esse calidissimum, cum frigidum erit, omnium maxime poterit corpus ad frigus transferre. Si cor moderatum sit, frigore non omnino magno hepatis, totum corpus frigidũ fiet: si vero cor sit calidum, non nisi vehemẽter frigidum hepar sit, totum corpus transferetur. Sed totius corporis indicia paulo post dicẽtur. Amplitudinem thoracis dicit significare calorem cordis, natiuum scilicet, eum q;, quem ab ipsis generationis principiis contraxit cor. Nam calor in principiis generationis abundans, semper facit dilatationẽ, frigus cõtra, dilatari nõ sinit, atq; calor in materia generationis cordis abundans, ad cordis dilatationẽ facit magnopere: cum cor thorace cõclusum cõtineatur. Itaq; amplitudo thoracis significat calorẽ cordis, nisi (inquit) hîc quoq; cerebrum magnopere obsistat: quod mox explicat hoc modo: ampli-

amplitudinis thoracis cerebrum solet esse occasio: nam cerebrum si multum sit, magna sit spinalis medulla, hæc enim, vt pote quæ ab illo oritur, in multis habet cum eo analogiã, atq; vt magna spinalis medulla contineatur, magna spina sit opus, & magna spina occasio est amplitudinis thoracis. Quoniam thorax configitur spinæ in tergo. vt nauis in carina. Quare, vt qui magnam carinam daret, quo nauis construeretur, magnam nauem construendi daret occasionem, ita cerebrũ quod magnam spinam fieri fecit, formandi amplũ thoracem occasio fuit. Quam occasionem nisi cerebrum præstiterit, amplitudo thoracis cordis calorem indicat. Itaq, cum thorax est amplior, quam pro magnitudine spinæ, maximus calor cordis significatur, atq; adeo si caput, & spina exigua sint thorax amplus, cor est calidum, & cerebrum, frigidum, si contra illa sint magna & thorax angustus, cor frigidum, & cerebrũ calidũ est. Si vero porportionem ambo hęc seruent, alia signa considerare oportet, tanquam, inquit, nullũ ex hac amplitudine, caloris cordis signum accipi posśit. Primum hîc oportet meminisse, magnitudinem, aut èxiguitatem partium nõ semper esse in calore, aut frigore, sed etiã in materiæ abundantia, aut defectu: deinde neq; abundantia

 hac

hac aut defectu exceptis, omnino probo, quod dicit, amplitudinem thoracis, nullum caloris cordis signum præstare, cum seruat proportionem cum capite. Nam facultas quę amplitudinē fecit proportionem obseruans, potuit non obseruans facere angustiam fuisseṭq; illud frigoris: hoc ergo non frigoris esse cognoscitur. Dices, sed neq; caloris. Caloris certe est, facta magna spina, vt fundamenta, posse magnum etiam thoracem illi respondētem facere. Nam maioris opis est posse ex magna spina, magnum thoracem ducere, quam ex parua paruum. Quare qui magna spina & magno thorace est, calidior esse agnoscitur corde, quam qui vtrisque exiguis, quanuis vtroq; modo eadem proportio sit. Certe est maioris caloris ex exigua spina magnum thoracem, quam ex magna magnum ducere, & maioris frigoris ex magna paruum, quam ex parua paruum, atq; proinde nō adeò magnū inditium caloris, aut frigoris cordis capitur cum seruatur, quam cum non seruatur proportio: capitur tamen aliquod. Quare & illud quod dicit, amplitudo thoracis significat calorem cordis nisi cerebrum plurimum obsistat, non ita intelligatur, quasi amplitudo spinæ vim totam significationi amplitudinis thoracis tollat, sed quasi minuat.

In

In corde autẽ frigidiori pulsus minoris moderatis, non tamen necessario etiam tardiores aut rariores, respiratio verò siquidem tanto minor thorax quanto cor frigidius, pulsibus erit analoga: si vero maior quam pro frigoris quantitate, non minor solum, sed etiam tardior, & rarior. Timidi natura sunt huiusmodi, & sine audacia, & pigri, & pectus illis est nudum pilis. De exiguitate autem illius distinguendum vt prius est dictum. Eodem modo, et de totius corporis calore.

SI in corde frigido solum esset diminutus vsus, profecto non fierent pulsus minores antequam tardiores, & rariores, si vere docet Gale. decrescente vsu crebritatem ante celeritatem, & hanc ante magnitudinem amitti, verum cum frigida intemperies de qua hic differitur, non vtrunque fiens sed facta & naturalis profecto vt minor vsus ita minor facultas in eo corde est, quare facultate facta minori, minores pulsus accidunt, atq; quoniam vsus minor fit, non rependitur celeritate, & frequentia, quod magnitudini detrahitur, neque verò tardiores, aut rariores etiam fiunt necessario, sed tunc solum cum valde frigidum cor est. Quod de respiratione dicit

intelliges, si prius consideres, folles quoscunque, tanto minus aëris trahere, cum eadē dilatationū magnitudine, celeritate, & crebritate, quāto sunt minores. Neque vero interest quanti folles sint, vt dilatatio magna, aut parua sit. Æque enim dilatari possunt exigui & magni. Ergo ad respirationem non solum interest, quāta, & quam celeris & crebra respiratio sit, sed etiam quantus sit thorax. Nimirum minor thorax cum eisdem differentiis trahet nimis aëris, quam maior. Potest vero amplitudo thoracis calori cordis proportione respondere, aut non respondere. Nam positum est præter calorem cordis esse alias causas magnitudinis thoracis. Ex dictis apertum fit, quanto thorax maior erit, tāto, eodem calore cordis posito, minori, tardiori, & rariori respiratione esse opus. Nā thorax magnus cum æqualibus differentiis trahit plus aëris, ita tantum cū minoribus. Quare vt æquali vsui à maiori thorace fiat satis minor magnitudo celeritas, & crebritas sufficit. Sed quod dicit, respirationem fieri analogam pulsui, hoc est paruam, non tardam etiam, & raram, cum thorax est tanto minor, quanto cor frigidius, non probo. Quin potius ita statuo, Cum thorax tanto minor est, quanto cor frigidius, vsus gratia, respiratio-
nem

nem esse omnibus differentiis moderatam. Nam si thorax, quanto minor est, tanto cum eisdem differentiis trahit minus, & cor quanto est frigidius tanto minori indiget, & cor est tanto frigidius moderato quanto thorax minor, quam in optime constituto, profecto eædem erunt differentiæ, quæ in optime constituto & moderato. Neque verò hîc est quod dicas facultatem etiam esse minorem vt cor est frigidius. Nam vis respirationem faciens, non est cordis sed cerebri. Quod si per compassionem cum corde ponatur vis animalis debilis, ne tunc quidem erit respiratio analoga pulsibus, siquidem si debilitatis causa magnitudo deest respirationi, cum nō desit etiam causa vsus celeritate, aut crebritate rependetur, quod non euenit pulsibus. Itaque thorace pro cordis calore amplo aut angusto, moderata fit respiratio: quod si ob intemperiem ponatur immutata facultas, saltē non fit analoga pulsibus, neq; statim si maior thorax sit, quam pro frigore cordis, fiet minor tardior, & rarior, sed pro excessus magnitudine primum rara solum, deinde tarda, tādem etiam exigua. Quod si facultas etiam debilis ponatur, primum parua, deinde tarda & rara. Reliqua ex dictis prius intelligi possint facile.

Siccius

Siccius autem cor pulsus facit duriores: & ad iram non prompti quidem sunt, agrestem vero, & implacabilem. Plerũque autem & totũ corpus siccius est, nisi hepar repugnet. Humidiores autem cordis signa pulsus molles, & moribus sunt, faciles ad iram, & faciles etiam ad placandum, & totum corpus humidius, nisi hepar repugnet.

COr natura sua non siccum vt Auice. docet, sed humidum esse in controu. probauimus, tamen non ita humidum, vt calidũ esse dicimus, sed paulo humidius moderato: vt non mirum si aliqua corda cute temperata ficciora sint. Sed venio ad Galen. Ex sicco corde siccæ arteriæ plerũque fiunt, & earum siccitas duritiem fa[illegible]it, duræ arteriæ propriæ differentiæ est durus pulsus, vt molli qualem humiditas facit, propria est mollis pulsus. Sũt talibus instrumentis familiares duro paruitas, & tarditas cum crebritate: molli magnitudo, celeritas & raritas. Harum tamen noluit hic meminisse, quod non sint propriæ. Ira motus quidam est animi, quem ciet non in spiritibus solùm, sed & in ipso corpore cordis, & arteriis Palpitat, nimirum iratus cor, ad quem motum mollia corpora parata sunt

adeo

adeo vt ex leuissimis causis ita moueri incipiãt: sicca vero & dura non nisi ex magnis. Proinde qui sicco corde sunt, tardi⁹: qui molli, citius irascuntur. Sed qui in his tardius irascuntur, ægrius placantur, qui citius, facilius quoque. Certe si nulla alia causa sit, vna illa sit satis, quòd qui citius leuiori, qui tardius grauiori de causa irascuntur. Sed quoniã vt mox dicetur calidi & sicci corde irascuntur cito, & placantur ægre, aliam causam difficilis placabilitatis esse oportet, hancq; in siccitate. Ira non quauis ex causa fit, sed ex imaginatione quadam contemptus, aut iniuriæ immerito acceptæ. Hæc imaginatio, vt cum primum occurrit iram facit, ita perseuerans conseruat, perseuerat vero multo magis imaginatio in siccis, quoniam quascunque impressiones retinent diutius: atqui imaginatio, quanquam, vt in sede prima in cerebro est, tamen non in eo solum, sed in aliis omnibus membris operatur, atque dempto cerebro, in corde magis quam in alio quopiam. Quod quidem corpus totum cordis temperiem habere soleat nemo mirabitur cum cor influxum illum, quo singulis sua temperamenta seruat immittat: neque quòd hepar, ad id secundo loco plurimum poßit, cum aliis omnibus alimentum commune mittit.

Sed

Sed ſecundum coniugationem primarum qualitatum temperies cordis ita habent. Calidi & ſicci cordis pulſus, duri, & magni, & celeres, & crebri, & reſpirationes magnæ & celeres, & crebræ, & multo magis in celeritatem creſcunt, & denſitatem, non creſcente ad portionem cordis thorace. Omnium hi ſunt piloſiſsimi in pectore, & hypochondrio, ad actiones vero prompti, et animoſi, et celeres, et tyrãnici moribus etenim iracundi et implacabiles. De totius autem corporis temperie, atq; de thoracis amplitudine, diſtinguendum, vt in ijs quæ dicta ſunt.

SIccitas cordis facit duritiem pulſus, magnitudinem non addit, ſed perſe detrahit tamen calor facit magnitudinem, celeritatẽ, & crebritatem, atque idem facit reſpirationes magnas, celeres, & crebras, quoniam ab eiſdem vſus mutationibus, pulſus & reſpiratio eodem modo mutãtur. Quod addit multo magis in celeritatem creſcunt & denſitatẽ non creſcente ad portionem cordis thorace, videtur ambigue dictum non enim ſatis explicat an de pulſibus, an de reſpirationibus, an de vtriſq; dicat, neq; an non creſcente thorace

race ad portionem, quòd plus, an quòd minus quam pro calore cordis crescat, neq; an crescere in celeritatem, & densitatem, magis quam in magnitudinem, an magis quam crescerent, ni thoraci illud acciderit. Certè ipsa litera in hunc sensum videtur ferre, respirationes fore celeriores & crebriores, quam maiores, si thorax minor sit, quam pro calore cordis. Tamen non video cur decrescente thorace, & eodẽ calore cordis manente, non fieret respiratio maior antequam celerior, & crebrior. Nam si debilitatem causari vis, exiguitas thoracis nihil detrahit viribus, & respiratio animalibus non vitalibus viribus agitur. Nisi forte accipiat Gal. nomen magnæ respirationis, vt vulgus hominum, non ad magnitudinem thoracis, sed ita vt in thorace paruo, parua respiratio, semper esse dicatur. Verum hoc indignum ingenio Gal. esse censeo. Quare ego in alium sensum feror. Si thorax moderatus sit corde calido, & sicco, pulsum & respirationẽ, maiorem, celeriorem, & crebriorem æque fore, si vero thorax exiguus fiat pulsum fore etiam celeriorem & crebriorem, quam maiorem, quoniam priores differentiæ non erunt satis. Summam magnitudinem non poterit facere facultas, cum tam calida intemperie, maxime

arteria

arteria sicca, proinde facit crebritatem summam, celeritatem hac minorem, magnitudine maiorem. Addit hos esse omnium summe pilosos. Merito quoniam habent vt prius inter differendum de cerebro dictum est, calidi & sicci generationem primam capillorũ vberrimam, & optime nutritam, qui nõ sunt his parati decidere, vt per caluitium, quoniã cutis non adeo durescit. Quod animosos dicit ne simpliciter intellige sed coniungens cũ aliis verbis, ad actiones promptos, animosos & celeres, hoc est ad quiduis agendum celeres, et vltroneos, audaces, hoc est incautos, quod imprudentiæ & temeritatis est. Nam animosos non esse eos, qui sint faciles ad irã, dictum iam est. Tyrãnicos dicit esse moribus hos homines, hoc est crudeles, & carnifices, si naturæ accedit potentia. Nam irascuntur facile gratia caloris, & sunt implacabiles gratia siccitatis.

Si autem humor simul cum calore superet, hispidi quidem sunt & hi, minus autem dictis: prompti autem ad actiones nihilominus. Verum non est illis agrestis ira, sed solum sunt ad iram prompti. Pulsus autem molles, & magni, & celeres, & cerebri & respiratio thora

ce respondente proportione cordi, secūdum eandem pulsuum formam, eo autem facto minori, tanto celerior & densior dictis, quāto thorax minor. Magna autem temperamenti facta cōuersione maximè si secundum humorem hoc fiat, præter dicta, & morbi ex putredine, corruptis, & putrefactis in illis succis, incidunt, & expirationes maiores & celeriores inspirationibus, quin & in pulsibus constrictio celeris.

Hic quoq; quod de respiratione dicit indiget animaduersione. Nimirum cum thorax est tanto maior, quanto cor calidius, respiratio moderata erit, non magna celeris, & crebra vt pulsus: atq; si thorax sit minor, quā pro calore cordis, non crebrior & celerior solùm, sed maior etiā respiratio fiet. Quibus humor maior, quam calor est, merito sunt paratiores ad morbos ex putredine, vt contra quibus calor maior, quam humor sunt paratiores ad vstiones. Merito etiā illis est expiratio, & constrictio pulsus maior & celerior inspiratione & dilatatione, his vero cōtra: quoniam illi indigent expurgatione magis gratia humoris, hi magis attemperatione gratia caloris.

Humidiori autem & frigidiori corde pulsus quidē molles, moribus vero sunt sine auda-

cia, & timidi, & segnes. Sunt autem & nudi pilis huiusmodi pectore, & cito placantur, vt neq; ad iram sunt admodum propti. Quæ verò ad thoracem & totum corpus pertinent, eodem modo, quo in antea dictis, est distinguendum.

MOlles pulsus humoris gratia, minores etiam, tardiores, & rariores erunt gratia frigoris. Sed quod ad mores attinet huiusmodi homines placantur facile, neq; facile irascũtur causa ipsius temperamẽti, atq; si bene difflentur. Nam si hi sint etiam arcto thorace & capite, & hac causa ventilentur male, iracundi sunt. Siquidem & mulieres, etsi hac temperie præditę sunt, iracundæ esse solent. Sed illud vnum notatũ hoc loco velim, naturam frigidam & humidã cordis, quæ pituitosa solet esse plęrunq; ad mores plurimum facere. Quare nõ video cur Gal. 1. de tuenda valetudine dicat pituitam nihil facere ad mores.

Frigidius vero & siccius cor pulsus duros facit & paruos, respirationem verò si ad portionem frigoris paruus sit factus thorax, moderatam, si verò maior, rarã & tardam. Omnium maxime sunt hi sine ira, coacti verò quibusdam

busdam irasci, seruant querelam; sunt vero & omnium maximè glabri pectore: de exiguitate autem thoracis, atq; etiam totius corporis frigore eodem modo definiendum. In omnibus verò dictis illud commune oportet meminisse, quæcunq; de moribus aut nunc, aut in alio sermone scripta sunt ad cognitionem temperiei, non de bonis, aut malis moribus philosophia factis, sed de naturalibus dictum esse.

FRigidũ & siccũ cor duros, & paruos, tardos etiam pulsus faciet, raros non adeò. Quoniam cum duæ causæ cõuenerint exiguitatis, & tarditatis, haud multum raritate erit opus, maximè si debilitas etiam accedit (vt est verisimile) cui crebritas est familiaris. Respirationem, si ad portionẽ frigoris paruus thorax sit, moderatam esse rectè nũc dicit. Atq; ita dictum in aliis temperiebus cordis oporteret. Iam vero crescere thoracem frigido manẽte corde, perinde est ac vsum minui, proinde respiratio in primis rara, deinde tarda fiet, parua non nisi thorax plurimum, aut frigus cordis crescat, cũ amittatur crebritas primo & magnitudo vltimo. Neq; vero proinde pulsus etiam oportuit esse raros antequam paruos, quoniã vt dixi id durities arteriæ impe-

dit. Reliqua ex dictis sunt perspicua. Monet vero Galenus caute admodum, quæ de moribus qui sequũtur temperamenta naturalia hic aut vbi vbi alibi scribũtur (scripsit vero li. quod animi mores corporis temperiē sequãtur. &. 2. de natura humana) de naturalibus moribus intelligi. Nam per philosophiam, & per probam aut malam educationem & consuetudinem cum bonis viris aut malis, mutari possunt naturales mores, potestq; frigidus & siccus iracũdus, & calidus & siccus patientissimus fieri. Atq; plusquàm hęc omnia gratia Dei potest ad bonos mores. Nã diuina vocatio mala natura prędiros, & male educatos, eos q; qui in malis operibus consenuerunt, solet ad bonos mores trahere. Sed hic illud vnũ consideratur, quod ipsa natura fert. Temperati cordis videtur signa omisisse, tu tantũ intellige, illud esse in mediocritate omniũ eorũ quæ dicta sunt.

Hepatis calidoris signa, venarum latitudo, flaua bilis multa, in tẽpore autem vigoris etiã nigra, calidior est illis sanguis, & huius causa etiam totum corpus, nisi cor repugnet: hispiditas circa hypochondria & ventrem: frigidioris vero, angustia venarum, pituitæ plus, sanguis frigidior, & totius corporis habitus frigidior,

dior, nisi à corde calefiat, hypochōdria & venter sunt nuda pilis: siccioris verò sanguis crassior, & parcior, & venæ duriores, & totus corporis habitus siccior: humidioris autem sanguis copiosior & humidior, venæ autē molliores, ita vero & totū corpus, nisi cor repugnet.

VEnæ ex hepate oriuntur, non quidem vt nerui ex cerebro (longe enim diuersa substantia venarum à substantia hepatis est) sed vt arbores ex terra, tamen hoc est satis vt venæ principio attestentur, & in temperamento, & magnitudine, hepate videlicet calidiore venæ fiunt latæ, quoniā calor eo loco ingens inter corpora efformandum eas dilatauit: hepate frigidiore, cōtraria causa angustæ fiunt. Hepate sicciore sicciores fiūt, atq; proinde duriores: hepate humidiore humidiores, atq; proinde molliores. Quanquam haud scio an satis perspicue sentiri hæ qualitates in venis possint, cum non pulsent. Iam vero cum hepar sit sanguinis, & quatuor succorum officina, nihil mutabit temperies hepatis priusquā qualitatē sanguinis, abūdantibus calidis aut frigidis succis, vt in hanc aut illam partem tēperiès hepatis inclinabit. Calor faciet multam bilem flauā, quin etiam in vigore ætatis, hoc est in medio iuuētutis, calori tēperamenti na-

 turalis

turalis calore ætatis accedēte, bilis nigra vstio ne generabitur (probauimus enim lib. 6. Cōtrouersiarum corpora melācholica cum alteratione fiūt, calore fieri) quare sanguis erit illis semper calidior, & per se, & quoniam multis calidis succis admistus erit, flauæ inquam, aut atrę bili. Nam & si atra bilis est subiecto frigida, retinet magnā ignitionē, vt alia omnia quæ vstione generantur. Frigus hepatis faciet multū prouentum pituitę. Nam melancholia aut qualitatem alimentorū aut modum substantiæ ipsarum carniū magis sequitur, faciet etiam sanguinem frigidiorē, & per se, & per frigidorū admistionē. Siccius hepar faciet siccum sanguinem, quare cum sanguis pertineat ad terram, & quę talia sunt siccatione crassescere, quarto meteorō monstratum est, fit vt crassiorem etiam faciat, parciorē vero quoniam omne siccum corpus est exsucce: proinde humidius hepar facit copiosiorē & humidiorē. Cōmune vero est illud omni intemperiei hepatis, tale fieri etiam totū corpus nisi tamen in tribus illarum calore, frigore, & humore, cor repugnet. Nam siccitatem hepatis nō posse humore cordis corrigi mox dicemus. Calor quoq;, hepatis non aliter quā cordis facit hispiditatem, frigus glabritiem. Sed vt cor in thorace & hypochondriis qua
parte

parte sursum spectant, ita hepar in ventre inferno, & hypochondriis qua parte spectant dorsum. Nam hæc regio habet cum eo viciniam & rectitudinem.

Calidioris autem, simul & sicciores hepatis signa, maximè hispidū hypochondriū, sanguis crassior, simul & siccior, bilis flaua plurima in vigore autē etiā nigra, venarū amplitudo, & durities, ita vero & totum corpus, calor enim qui ex corde oritur vincere potest eum quod incipit ab hepate frigus, vt & frigus calorem, siccitas vero non potest in contrarium à corde facto humidiori transferri. In medio autem dictorum est hepatis humiditas, magis enim vincitur à cordis siccitate, quam siccitas ab humiditate, minus autem quam calor, adhuc autem minus quam frigus, hæc enim est quæ facillimè omnium, quæ ab hepate oriuntur qualitatū vincitur. Constat ergo cum in idem conuenerint, amborum principiorum temperies, totum corpus exacte secundum illas affici, dicentur autem paulo post illius signa.

SIgna fere omnia quæ compositarum temperierum dicit, partim ex dictis de simplicibus, partim ex dictis de corde fiunt perspicua.

ſpicua. Illud vnum luber monere, quanquam huic naturæ erunt latæ venæ, minus tamen latas, quã calidæ & humidæ naturæ fore. Nam etſi ſit calor qui dilatet, non obedit ſicca, vt humida materia. Sed quod de cordis qualitatibus quas cor corrigit dicit, eſt perpendendum. Facillime dicit frigus hepatis à cordis calore cohiberi, difficillime humiditatem à ſiccitate, mediocriter calorẽ à frigore. Hũc enim plus quam humiditatẽ, à ſiccitate, minus quã frigus à calore, ſiccitatem hepatis ab humiditate cordis omnino non corrigi. Atq; hac cauſa, quanquam in omnibus aliis temperiebus ſimplicibus hepatis dicens talis eſt totus habitus corporis, aderet, niſi cor obſtiterit, in ſola temperie ſicca id tacuit, Quòd frigus facillime calore cordis corrigatur cauſa eſt, quòd fons innati calidi cor eſt. Proinde merito id poteſt calfacere totum corporis habitum ſi calidum eſt, non minus, immo fortaſſe plus etiã quam hepar refrigerare & ſi ſit frigidum, ſed quoniam magno cordis calore, nõ ipſum cor ſolum, ſed totus etiam habitus corporis multum indiget. Cordis frigus magnopere totũ habitum refrigerare poteſt, quãquam hepar calidum ſit. Sed quod humiditas poſsit à ſiccitate, & ſiccitas ab humiditate cordis nõ poſſit corrigi videtur pręter rationẽ, ſi verè prius

dictum

dictum est, cordis naturam humidam esse. Sed meminisse oportet ita dictum esse, cor esse humidum, vt posit quod siccum dicitur plus siccitatis, quā humoris habere. Igitur siccitas cordis, etsi exigua, accedente calore poterit habitum corporis alterando, & calidiorum sicciorumq; spirituum influxu, siccare: sed cum habitus corporis ab hepate, aut corde trahendus ad suam temperiem sit, aut alteratione, aut aliméto, certe neutro modo possit cor humectare. Nam exhibito alimento non potest cor cum hepate, quod copiosissime illud membrum omnibus parat certare, humiditas vero est inefficacissima, maxime cum exigua vt in corde est, nisi accedat ei socia aliqua agentium qualitatum, quæ posit iuuare, quæ tamen in corde non est, nam calor nihil minus facit quam humectare: siccat enim potius res vicinas semper, eorum ergo, quæ Galen. oculatissime considerauit hæc est causa.

Humidius vero simul & calidius hepar, minus quidem quam calidius, & siccius, facit hispida hypochondria, plurimum vero sanguinem, & venas magnas, & habitum humidiorem & calidiorem, nisi cor repugnet. Si vero multum secundum ambas qualitates à modo

recedat, facile alteratur à putridis & cacochymis morbis, magis adhuc si plurimum creuerit humor, exiguum autem calor. Si verò rursum parum augeatur humor, multum autem calidum, statim cacochymi fiunt. Humidius verò & frigidius hepar, depile quidem habet hypochondrium, sanguinem autem facit pituitosiorem, simul cum venarum angustia, & totum corpus eodem modo habens, nisi à corde in contraria transferatur. Frigidius verò & siccius hepar, sanguine carens, & angustis venis, facit corpus & frigidius, hypochondrium etiam nudum, nisi hic quoque cor dominetur.

SAnguis impatiẽs est putredinis, nõ quod diu duret non putrescẽs, si cõstipatus multusq; sit, maximè si perse sit humidus, sed ꝙ putrescẽs statim mutet naturam vt alio loco diximus. Cacochymię ergo vexabũt calidos, & humidos, aut bilescẽte sanguine per putredinẽ, aut corruptis simul succis omnibus. Putrescere vero paratissima esse calida, & humida, atq; humoris, magis quam caloris causa, in meteoris dictum est. Reliqua omnia sunt iam ex dictis apertissima.

Temperiei autem testiculorum, calida quidem

dem libidinosa est & virorum generatrix, & fœcunda, & celeriter vestit pilis partes genitales, attingit vero & vicina. Frigidior verò cõtraria, & humida quidem multo, & humido semine est: sicca autem pauco, & mediocriter est crasso semine.

TEstes calidos esse admodum, etsi admodum sanguinei nõ sint diximus supra: id vero perspicuũ facit illud frigus, quod iis sectis accidit, toti corpori. Post cor, & iecur habent testes tertiũ locũ caloris, humidi etiam sunt, quod illorum mollities indicat sed non eatenus ad libidinẽ agi homines irritãte semine Gal. docet, sexto de locis patiẽtibus, irritabit vero multo plus calidũ, quã frigidũ semẽ quare cũ calidi testes calidũ semẽ, frigidi frigidum generent, merito calidi libidinosos homines faciunt, frigidi contra. Est etiam fœcunda, natura calida testiculorum, quoniam multum seminis generant, idq; calidũ & potens, & eâdem ratione generant, qui ea natura sunt mares magis, quam fœminas. Nimirũ causæ omnes, quibus mas fit, in calorem, & quibus fœmina in frigus redigi videntur. Siquidem mares in dextra vteri parte fiunt, fœmine in sinistra. Vt Hip. docet, sicque semine quod è dextro teste mares, quod è sinistro

prius

prius & magis intumescente erumpit, fœminæ generantur, vt Gal. docet, causa profecto est, quod testes & vterus dexter, sinistro calidior est, igitur & testes natura calidiores apriores erunt ad mares generandum, quam qui calidi non sunt. Qua enim alia causa senes fœminas plærũq; generãt, neq; profectò obscura est causa. Nam calor seminis, faciens partes genitales erumpere, facit pro fœmina marẽ, vt differẽtes de sexus temperamẽtis in cõtrouersiis ostendimus. Quædam aliæ causę sunt, quę nõnihil faciunt, vt mas aut fœmina generetur vt quod recens, expurgata mulier sit in die cõceptionis marẽ, quod multo ante, fœminã generandi est occasio: & ꝙ quę bonis succis abũdant, marem, quę malis fœminã concipiãt. Quo fit vt quę marẽ cõcepit benè colorata sit, quę fœminã minus. Sed ad hunc locũ illud vnũ probari retulit, calorẽ testiculorũ vteri & seminis mares generãdi esse causam. Calor etiã facit celerẽ pilorũ ortũ. Testiculorũ quidem, in partibus genitalibus & vicinis. Quæ sint vicinæ, statim diffiniet Gale. Frigus testiculorũ facit contraria: homines scilicet parũ libidinosos, parũ etiam fœcũdos & fœminas magis quã mares generare aptos, & glabros illis in locis nimirũ cõtrariæ causæ contraria semper facere natæ sunt. Hu

mida

mida testiculorũ natura abundat multo semine & humido. Monstratũ enim est in controuersiis semen neq; esse partẽ substãtiæ ex mẽbris omnibus liquescentis, quę quorundam erat opinio: neq; esse alimẽtũ quod omnibus in partibus redũdet, neq; excrementũ nutritionis omniũ partiũ in testes confluẽs, neq; omnino ex toto corpore decidi, sed in vasis seminariis solũ, & testiculis generari, partibus his alimentũ sibi parãtibus: Vt lac in mãmis, & medulla generatur in ossibus. Cũ ergo humida mẽbra multo succo abundent, eo pręcipue qui illis naturalis sit, & sicca exsuccia sint constat humidos testes multo, siccos pauco semine esse, cũq; simili suę naturę alimento pars quęuis vtatur, & id quod cõmutat in sui similitudinẽ transferat, testes humidi humidũ semen facient, sicci siccum, quod si siccũ statim etiam crassum facient. Nã cum semen nõ sit ad aquam solũ, sed ad terram, etiã partim pertinens, siccatione crassescet: hoc vero quarto Meteoron docuimus.

Calidior autem & siccior, crassissimũ habet semen et fœcũdissima est, & celeriter ad coitũ animal irritat statim ab initio, sed & hi celeriter fiũt hispidi partibus genitalibus, et omnibus quæ circa illas sunt, supra quidẽ vsq; ad partes

partes circa vmbilicum, infra vero vsque ad media femora. Petulans igitur huiusmodi temperies, manifeste ad venerea; cito verò lassatur atq; si cogatur, læditur: cocunte vero humore cum calore hispidi quidem minus hi, pluri verò abundant semine. Non appetunt quidē plus alijs, vtuntur verò cum minori noxa multa venere. Si verò manifestè ambo creuerint, humor inquam & calor, non sine læsione abstinent à venere. Si verò humidiores & frigidiores temperie testes facti sint, nuda pilis sunt vicina & tarde incipiunt vti venere, & neque proni ad actionem sunt, aquosum enim & tenue illis est semen, & infœcundum & mulieres generans. Frigidior vero & siccior temperies, in reliquis quidem similis est dictis, crassius vero illis semen est & omnino exiguum.

CAlidi & sicci generāt semen calidū, & crassum & sine serosa humiditate, proinde maximè fœcundū. Quo fit vt & hęc natura fęcūdissima sit, non multitudine seminis (nā hac causa fęcundior esset calida & humida) sed qualitate. Protinus ab initio tales homines irritātur ad venerē. Hoc refertur ad ętatē. Scilicet vix dū pueritiā excesserunt, cū ad venerem

venerē instigātur, & cito etiā fiunt hispidi, in partibus quę circa genitales sunt. Hęc vero sunt à parte superna, vsq; ad vmbilicū, ab inferna vsq; ad media femora. Nimirū dictum iam est sępius, calidā & siccā temperiē celerē habere pilorū generationē. Sed quod ad venerē attinet, homines hi instigantur facile ad venerē, ob quandā acrimoniam seminis, tñ cito lassantur, quoniā nō admodū in his virtus cōstat, etsi cogātur vti, aut spōte vtantur multa venere, læduntur magnopere, quoniā in desiccationē nimiā incidunt, nō enim abundant multo, & excernūt multū calidi & humidi quoniam minus acre habent, non irritantur magis, tñ quoniā abundant pluri cum minori noxa sustinēt multā venerem, vsq; adeo vt si valde calidi & humidi sint nō possint sine noxa omninò à venere abstinere. Nimirū vt postea dicetur venus nō semper est noxia, sed nonunquā vtilis causa & salubris sed non omnibus naturis neq; in omni affectu, sed illis naturis, quæ pluri semine abundant est ad salubritatē magis necessaria, nam illis retinetur magis, quoniā est plus quod retineatur, retētio vero quātas noxas afferre possit aliis locis est dictum, maxime sexto de locis patientibus. Vbi Galenus docuit melancholias, pręfocationes, epylepsias, apoplexias & syn-

& syncopas, atq; deniq; omnes affectus qui ex veneno retento, & putrescēte semine fieri solere. Si ergo calidi & humidi plurimum abūdant semine, maximè periclitantur in seminis retentione, & quoniā multū habēt & quoniam calidum & humidum, quæ verò talia sunt, obstructa facilimè putrescunt. Igitur quibus talis natura est, aut omnino ducere vxores debent, vel nubere viris, vel si abstinere velint, maiori cura debent corpora ieiuntis, & aquæ potu macerare, & victu semper siccante vti, atq; id curare vt quā minimè fieri posit, libidinosæ imaginationes in eorum mentem subrepant. Id quod non aliter melius fit, quam si in rebus frugi semper occupati sint, frigidi & humidi testibus, glabras habent dictas nuper partes, & tarde incipiunt vti venere, rarò ante iuuentutem, quoniam cum natura sint frigidi expectant calorē ętatis, neque proni sunt ad actiones venereas. Habent enim semen frigidum & tenue & serosum, qualeq; in testiculis fœminarū & in glandulis virorum, quæ vocantur parastates fieri solet. Proinde est infœcundum, omnino quidem, si magnum frigus sit, si moderatius parum fœcundum, & fœminas generans: frigidi & sicci testes reliqua omnia habent vt frigidi & humidi, tardam scilicet venerem exiguam

exiguam promptitudinem ad coitũ, & infœcunditatem: sed illud interest, quod crassius & minus semen generant: minus quoniã sunt exsucces, crassius quoniam siccius. An frigidi, siue humidi, siue sicci sint iuuentur, an lædantur venere Galenus non dixit. Possit videri alicui ex his quæ Hip. sexto Epidem. docet fieri vt iuuentur, siquidem dicit pituitosis morbis venerem remedio esse, pituitosis vero frigidi videntur esse magis expositi. Cæterum siquis quæ Gal. in com. eius sententię docet consideret, haud amplius dubitet non ad pituitosos morbos esse venere vtcunq; vtendum, sed virtute constante, tunc enim siccando iuuabit, constare vero qui possit in homine frigido natura & frigido affectu occupato? Sed in eo qui natura sit calidus, aut saltẽ non frigidus, quãquam occasione aliqua modo pituita abundet: id quod calido & humido eueniet magis. Nam calidi & sicci natura, pituitę nulla qualitate analoga est, vt hac quoq; ratione videatur venus calidis & humidis vtilissima.

Habitus autem totius corporis, dictum quidem est etiam prius, similes esse cordi & hepati, vincit autẽ similitudo eius, quod habet fortiorem primarum qualitatũ quampiam, quas

& actiuas vocant. Totius autem corporis habitus in illis partibus præcipue dicitur, quæ intuentibus occurrunt primæ, musculi autē sunt hi qui ossa omnia ambiunt: carnes quædā compositæ, ex simplici & prima carne, & quibusdam fibris, quibus illi facti sunt. Propria enim musculorū substantia hæc duo sunt. Nam quæ in ipsos veniunt vasa vt riuuli quidam sunt: non complētes illorum substantiam, sed ministrantes vt possint permanere. Dicentur ergo etiam signa temperiei horum in bene temperata habitatione, mutant enim quæ intemperatæ sunt, cutem suo modo formātes, & corrumpunt signorum quædam. Ita autem si in bene temperata regione æstatis tēpore, se ipsum nudum soli exposuerit, mutabit signa, quæ in calore sunt, & in mollitie, & duritie. Si autē vt temperata est regio, ita & ipse bono victu vtatur, neq; exurens sese in sole nudus singulis diebus multum. Sed neq;, vt quidā, more puellarum in vmbra degens, exacta signa ostendet temperiei. Igitur tāquam de his sermo futurus sit, nunc ad illum animum aduertamus.

Actiuas qualitates vocat hic haud dubie

quatuor

quatuor primas, quæ qua ratione actiuæ vocentur, vtq; nihil hac in re discrepare Gal. & Arist. videantur quibusdã. 1. cap. 4. meteorõ diximus. Musculos hîc diffinit per materiã, dicens, sunt carnes quædam cõpositæ, ex simplici & prima, & quibusdam fibris. Nimirum musculi sunt carnes illæ quæ ossa nostra omnibus fere in partibus ambiunt, quæ tamẽ cõstat, ex fibris neruorum ligamentorum, interiecta carne simplici. Simplex vero caro est sola ipsa caro sine fibris omnibus, quæ quanquã nullibi sit vt videri posit, quoniam vbiq; permista fibris deprehenditur, inest tamẽ re vera, & intelligi potest: alia quædã caro est glandularum, sed hæc non est in musculorũ substantia. Musculorum enim duæ tantum sunt partes: dictæ fibræ, & caro. Nam venę & arteriæ, quæ in eis sunt, non sunt propriæ eorum partes: Dicentur enim propriæ instrumẽti cuiusdã partes, quæ in quouis instrumẽto actionem aliquam, aut vsum præstant, ad propriã illius actionem: non propriæ verò, quæ non præstant quidquam ad eam actionem, sed necessitate quadam in eo factæ sunt: velut oculorum partes propriæ, sunt tunicæ, humores, neruus, & musculi. Nam hę omnes partim ad videndum, partim ad benè vidẽdum, necessariæ sunt. Venæ tamen in eis alimenti causa

factæ sunt, ad videndum verò nihil conferũt. Proinde si quis oculũ enumeratione partiũ, per materiã definire vellet, haudquaquã venarum & arteriarum deberet meminisse, velut profectò neq; in hac musculorum definitione oportuit venarum meminisse. Quoniã ad mouendum nihil præstant. Certe libro de motu musculorum ex præstantissima causarum, hoc est, ex fine musculorum definitioné accepit dicens, esse instrumẽta volũtarij motus. Non tamen hic fecit deterius, immo vero ad præsentem doctrinam multò melius, ex simplicibus partibus accipiens. Quoniam temperamentorum signa inuestigat: temperies verò simplicium partium est per se. Rursum hic præfatur, quod de temperamẽtis cerebri dicere incipiens, præfatus est, intelligi nempe talia signa talium naturarũ fore, in regione temperata. Id cur dicat illic explicuimus. rursum præfatur intelligi nisi quis malo vtens victu permutet signa. Nam si quis in sole ardente moram faciat, quacunq; temperie sit, nigrescet, si in vmbra degat, erit cãdidus. Oportet verò tales causas præscindi, quoniam tales omnes causæ mutant cutis colorem antequam corporis temperiem. Quo fit vt non mutata temperie mutent signa. Ergo erit hic sermo de homine, qui in regione temperata

perata sit, bonoque vtatur victu.

Moderatæ tẽperiei signa in toto habitu animalis, color ex rubro & albo permistus, capilli verò flaui mediocriter, & crispi plerunq;, mediocritas verò carnium in quantitate & qualitate. Medium enim est huiusmodi corpus omnium excessuum, vt qui intelliguntur & dicũtur ad illud. Etenim corpus crassum ad hoc dicitur crassum, & tenue eodem modo ad hoc. Multæ carnis & exiguæ carnis, & pingue, & durum, & molle, & hispidum, & glabrũ. Nihil ergo horum est moderatum, sed vt regula Policleti, ad summum omnis mediocritatis peruenit, vt tangentibus neq; molle videatur, neq; durum, neq; calidum, neq; frigidum, vidẽtibus autem, neq; hispidum, neq; glabrum, neq; crassum, neq; tenue, aut aliam aliquam habens immoderantiam.

RVbrum facit bonus sang. albus est solidarum partium. Quare boni habitus color ex his mistus esse videtur. Capilli in eo habitu sunt flaui per iuuentutem, in alijs ętatibus alios colores habent, vt exigit ipsa ætatũ mutatio. Crispi capilli, non admodum sed mediocriter, sunt vt reliqua omnia sunt medio

cria, vel hac vnica ratione, quod in alijs attributa omnia & nomina excessuum non simpliciter, sed ad hunc habitũ dicãtur. Vt quod eo crassius est, crassum, quod tenuius, tenue, ita vero & reliqua, sit.

Quæ verò moderato calidiora quidem sunt, non tamen humidiora, aut sicciora secundum carnes (in his enim præsens sermo) videntur quidem tangentibus tanto calidiora quanto sunt etiam temperie calidiora. Hispidiora verò tanto sunt, quanto & calidiora, & pinguedinis habentia minus, colore verò rubra, & nigris capillis. Frigidiores autem tẽperiei signa, glabrum, & pingue, & tangentibus frigidum. Color autem illis simul cum capillis magis rufus: multum vero si est frigus, liuidus quodam modo est. Et consuetum est quibusdã medicis hos plumbi colores. Siccior autem tẽperies tanto fortior est & durior moderato, quanto sit siccior, alia verò eodẽ modo: & humidior quidẽ alijs est similis, meliori autẽ carne & molliori. Atqui & intemperies facta coniugatione primarum qualitatum compositam etiam habent signorum speciem.

Temperies

TEmperies carnium tactu sentiri potest (cum sint partes externæ) est que hoc signum ab ipsa substantiæ proprietate. Verum non vtcunq;, neq; sine magna arte explorari potest. Nam cum innumeræ causæ sint, quæ calfacere, aut refrigerare possunt, antequam corporũ naturã mutent, raro qualitas quę tactui occurrit potest indicare naturã. Neq; solùm refert quibus à causis patiatur corpus quod in examẽ venit, sed etiam quo modo is qui tãgit affectus sit. Nã frigidis calida, & calidis frigida videntur esse omnia. Ergo oportet eum qui tãgit, & eum qui tãgitur ab omni alteratione abesse: id quod difficillimè fortasse fieri posſit. Proinde satius sit eum hominẽ cuius naturã scire cupis, non semel, neq; vna occasione, sed sæpe, & multis varijsq; tangere: vt qui plærunq; calidus deprehenditur, calidus, qui frigidus, frigidus esse putetur. Frigidis dicit esse colorem in facie & capillis. magis rufum, quam calidis, non quòd idem color in facie & capillis sit, sed quod vterq; sit remisſior, & ad rufum magis spectãs, quã in calidis. In his enim dixerat facies esse rubras, capillos nigros, in his capilli sunt rufi, aut subflaui, facies albicãtes, quem colorem constat esse citra rubrum versus rufum. Fortiorem dicit habitum siccum, intellige soli-

diorem & duriorem. Meliore carne vocat humidos, quòd mollem & minimè asperam habent. De pinguedinis natura & ortu disputatum est à me lib. 1. cont. editionis secũdæ mõstratumq; frigidam esse, & in his hominibus generari copiosius, in quibus minor est sanguinis discussio, parcius verò, in quibus maior. Cum ergo calor magnam discussionẽ faciat, frigus exiguam, quo quis erit calidior, eo habebit minus pinguedinis & quo frigidior, plus. Sed de simplicibus temperiebus hæc sunt satis.

Calidior enim & siccior, hirsutior, & calidior, & durior, & sine pinguedine est, tenuisque & nigris capillis, si autẽ multũ in caliditate excedat, etiã habet nigrũ colorem. Calidior & humidior temperies, & mollior, & multo carnosior, & calidior optima temperie, tanto est, quantum ambabus qualitatibus aucta fuerit. Si vero plurimum aucta sit, promptè corripitur morbis putridis, quoniam & cacochyma prompte fit. Si vero parum quidem humidior, multum autem calidior sit, & paulò molliores quam moderati & carnosiores, hispidiores autem non parum, atqui tangentibus non parum calidiores,

calidiores, nigri verò ipsis capilli, & caro sine pinguedine: si verò paulò quidem sit calidior, multo autem humidior, mollis his est caro & multa, & color commistus ex rubro et albo, & tangentibus paulo calidiores, & vt semel dicam, in temporibus compositis, semper qualitatis vincentis signa vincent.

HÆc ex dictis hactenus sunt perspicua, quare melius fuerit reliqua addere.

Frigidior autem & humidior temperies parum quidem ambabus auctis, depilis est, & alba & mollis, & crassa, & pinguis, multum verò, alia quidem secundum analogiam incrementi qualitatum, color verò simul cum capillis rufus: quemadmodum sanè si ambo plurimum aucta sint, liuidus: si verò inæquale incrementum sit qualitatum, vincent propria eius quæ magis aucta sit: si autem frigidum cum sicco æqualiter auctum sit, natura durũ & tenue habent corpus & depile, & tangentibus frigidum, simul verò pinguedo illis, etiã si graciles sint, per carnem sparsa est, quæ verò ad pilos & colorem spectant, pro frigoris magnitudine, decedente vero calida & sicca

 tempe-

temperie in tempore decidentiæ in frigidam & siccam, habitus horum tenuis & durus et melancholicus, proinde frigidus simul & hirsutus, vincente quidem altera qualitatū multum, reliqua vero parum a mediocri recedente, vincent quidem vincentis, debilia autem erunt alterius signa.

IN hac parte illud animaduersione dignū est (nam reliqua sunt dicta prius) quod alio loco probauimus temperiem frigidam & siccam non esse melancholicā, sed pituitosam, nisi melancholico victu sit facta, aut à calida & sicca incipiat, aut ipso primo ortu modum substantiæ melancholię similem membra nacta sint. Colorem in facie & capillis rufum fieri frigidis & humidis, intellige vt nuper explicauimus.

Nominibus autem, quæ dicta sunt, & quæ dicentur postea, commune signum temperiei facile partem aliquam refrigerari, aut frigoris aut raritatis, si verò dificile refrigeretur aut caloris, aut densitatis: si autem à siccantibus læditur, aridum & siccum, & difficilis motus fiat, siccitatis: quemadmodum si ab humectantibus grauius afficiatur, humoris.

Gene-

GEneratim similia à similibus patiuntur facile. Quare talis vnusquisq; haberi debet qualibus causis facile patitur: siccus, qui à siccantibus: humidus, qui ab humectātibus. Non tñ in omnibus indistinctè hoc accidit. Nam à frigidis facile affici potest quis, nō ob frigus naturale solū, sed ob raritatem corporis, hoc est pororū magnitudinem. Quoniā per raros poros frigus internis partibus occurrit facilè: difficile etiam afficiuntur homines à frigidis, vel quoniā calidi admodū sunt vt externa passio præ tanto calore exigua sit, vel ob densitatem, causa frigida non valente penetrare. Cur non meminerit Gal. corū qui facile patiuntur à calidis, fortè dubitabis. Nō enim possum dicere eos qui difficile refrigerantur, esse facile incalescentes, siquidē quirari sunt ab vtrisque, calidis inquā & frigidis patiuntur facilè: qui densi, ab vtrisq; vidētur difficile pati. Enarratores censent Gal. tacuisse, eo quod sit eadem ratio, sed aliud quiddā subesse puto. Primū est consideratione dignū an frigidus posit esse rarus. Nā si non pōt, omnis rarus erit calidus, quare nullus erit qui ob raritatē solam facilè incalescat, sed ob con iunctum etiam calorem. Sed videtur posse esse frigidus & rarus, si nō is quidem qui à primo ortu sit frigidus factus, at is qui cum esset

cilidus

calidus, mutatione ętatis friguerit, aut morbo magno, aut ratione alia temperiē mutauerit, atq; amisso calore raritatē retinuerit, qui quidē incalescet facile quanq̃ frigidus sit ob raritatem. Rursum nunquid potest etiam esse densus & calidus? Nam si non potest sed omnis densus est frigidus, nullus difficile incalescet ob solam densitatem sed ob coniunctū frigus, at videtur posse fieri densus & calidus vt fiebat rarus & frigidus, mutato scilicet tēperamento, retentaq; densitate, & amisso frigore. Quanquā fortasse ea ipsa causa quæ facit calidiorē, faciet rariorē hominem, quare cū factus erit calidus, rarus quoque euaserit. Sed esto, fiat calidus & densus, num hic ęgrè à causis calefacientibus patietur? At mihi nullus quidem videtur hoc esse ad quacunq; ex causa febricitandum paratior, ob multū calidum cohibitumq; effluuium, ergo calidam præsefert semper cutem, quare minimū etiā principiū incalescendi ab externis accipiens, sponte ardebit facillimè. Nunquam ergo sola densitas facit vt ægrè incalescat homo, vt facit ægre à frigidis mulieres & densos homines lædi. Non ergo eadem ratio est patiendi à calidis & frigidis, neque densitas & raritas tantam vim habent in calfactu, quantā in refrigeratione, atque proinde fortasse Gale.

pasio-

passionem à calidis tacuit. Sed melius fuerit nos re ipsa perspecta quod deest addere. Si quis facile à calidis patitur, aut calidus est, aut certè rarus, & nō omnino frigidus, si difficile incalescit, certè frigidus est. Nam si est calidus, etsi sit densus incalescet facile. Neq; verò idem est difficile refrigerari & facilè calescere. Nam densi & frigidi vtrunq; patiuntur difficile.

Inspicere etiam oportet, an eodem modo omnes musculi inuicem temperati sint, an non eodem modo simul, cōsiderata in omnibus magnitudine subiectorum ossium. Nonnunquā enim gracilius esse videtur membrum, quanquam non est gracilius, musculorum gratia, sed ob gracilitatem ossium tale videtur: ita et crassius quibusdam esse videtur sæpè, non ob amplitudinem ossium, sed ob carnis multitudinem, quæ aucta aut imminuta, aut durior, aut mollior facta, aut siccius, aut humidius membrū ostendit. Pauca ergo & dura, siccius, multa autem & mollis, humidius.

QVandoqidem ex crassitie & tenuitate membrorū docet inditium tēperiei capere, monet modo considerari oportere,

re, ne hoc signũ nos fallat, an omnes musculi secundum totum corpus eodem modo habeant, an non. Nõ enim siquis secundũ faciẽ crassior est, statim toto habitu corporis debet haberi humidus, neq; si gracilis, siccus: nonnũquam enim reliquũ corpus contra habet. Iubet etiam rationem habere magnitudinis ossium. Nam sunt qui corpulenti ac crassi esse videntur, & si carnosi non sint, ob ossium magnitudinẽ. Alii contra videntur graciles, quoniam habent tenuia ossa, etsi carnẽ habeãt satis multam. Sed cum habita ratione ossium, agnoscimus quanta & qualis caro sit facile agnoscimus, an sicca, an humida membra sint. Nam multa & mollis caro significat partes molles, pauca & dura siccas.

Ita & spatia quæ inter similares partes sunt plus aut minus humidum in se cõtinentia, atq; aut crassius, aut tenuius, aut humidiorem, aut sicciorem ostendunt partem. Humidiorẽ quidem, vbi tenuior, & multa est humiditas: sicciorem autem vbi crassior, simul & minor. Ipsæ enim corporis partes solidæ, quæ verè solidæ sunt ac primæ, nullo modo possunt humidiores fieri. Sed satis est siquis prohibeat ipsas cito siccescere. Spatia verò intercepta in illis impleri

impleri possunt humiditate, hac aut illa. Huiusmodi autem est alimentum proprium similarium, ex appositione non per vasa attractũ. Communis autem hic sermo est omnium partiũ, & dicetur iterũ in doctrina de salubribus causis, nunc verò quæ sequuntur attingamus.

PArtium quędam sunt solidæ, quæ etiã & seminales & durę vocari solent, vt os, cartilago, neruus, membranæ omnes: quædã nõ solidæ, sed molles, laxæ, & sanguineæ, vt caro & pinguedo: & in ipsis solidis, sunt quædam partes, quæ vocantur propriè solidæ, vt in neruis & mębranis febræ, quædam molles, vt propria cuiusq; membri caro. Nimirũ vt spatia quæ fiunt inter neruos, & venas, & arterias, & ossa, & cartilagines, & membranas, replentur carne & pinguedine, ita spatia inter fibras, cuiusque membri solidi, replentur propria illius carne. Crassescunt verò & gracilescunt, cum totum corpus, tum etiam membra in eo, crescente aut decrescente carne, primum ea, quæ propriè appellatur caro, deinde ea, quę est cuiusque membri propria. Nam caro facile potest reparari cum absummitur, & humectari cum siccatur, caro etiam cuiusq; membri potest reparari, tametsi diffi cilè. Ipsę verò partes propriè solidę, cuiusmodi

di fibrę, nullo modo humectari poſſunt, ſed ſiquid, illud vnũ fieri pōt, ne citò ſiccẽtur. Nã ſpatia inter fibras impleri poſſunt humiditate, hac, aut illa, hoc eſt carni molli, plus aut minus, hæc enim humiditas eſt alimentũ ꝓpriũ partiũ ſimilariũ, quod apponitur, nõ per vaſa attrahitur. Hoc eſt quod Hip. lib. de alimẽto vocat, alimẽtum quod iã nutrit, pars ſcilicet quę iã apponitur, & cõmutari incipit. Hoc vocat Auicẽna cãbiũ. Alimẽtũ vero, quod per vaſa attrahitur, eſt ſucc⁹ qui dicitur ab Hip. quaſi alimẽtũ, & ab Aui. cũ eſt in exiguis venis & arteriis, dicitur prima humiditatũ ſecũdarũ Ergo inquit Ga. quo mollibus partibus replẽtur, plus, aut min⁹ ſpatia inter partes ſolidas, eo plus aut min⁹ craſſeſcũt mẽbra, eoq; humidiora, aut ſicciora eſſe cognoſcũtur: cauſa qua caro pōt reponi & augeri, fieriq; humidior, nõ difficilè, & propria cuiuſq; caro pōt quidẽ etſi difficile, ſolidę verò partes nõ poſſunt, eſt quoniã partes nõ niſi nutritione humectari poſſunt ꝓpriè, alimẽtũ vero vt tardi⁹ atq; per maiores cõmutationes in durã partẽ quã in mollẽ mutatur, ita ab ipſa parte patitur plus: quare nõ pōt cibi qui offertur humiditas plus addere, quã ipſorũ ſolidorũ actio detrahit, anteq̃ nutriãtur, vixq; plusq̃ detrahit caro etiã ſolidorũ, plus verò q̃ caro ꝓpriè voca

ta, sępe, ac facile. Quoniã cibi in carnẽ cõmutatione nõ omnino magna trãseũt, sed hic sermo nõ tã est hic ꝓprius quã in tractatione de causis salubribus. Quoniã ergo illic reperietur modo ad reliqua quæ huius loci sunt transit.

Ventris signa siccioris naturæ, si celeriter sitiẽtes fiant, & paucus eis sufficiat potus, & à multo grauentur, & habeant crepitus, & superfluitet id quod abundat illis, cibis autẽ gaudeant siccioribus: humidioris autem, si neq; sicientes fiant, & multum humidum sine læsione ferant, & cibis gaudeant humidioribus. Vẽter autem calidior natura, coquit melius quam appetit, & multo magis quæcunq; dura, & cõmutationis difficilis. Corrũpuntur enim in eo, quæ facilis commutationis sunt, gaudet autem calidis cibis & potibus, neq; à frigidis quidquam læditur, cum moderate eis vtuntur. Frigidior natura bonus quidem venter est ad appetendum, ad coquendum vero non bonus, maximè cibos qui difficilis commutationis & frigidi sunt. Acescunt ergo promptè in illo, atq; proinde talis venter ad ructus acidos paratus est, & gaudere frigidis. Læditur autem facile

 si im-

si immoderatius vtitur: ita & eorum quæ extra accedunt frigidorum, non fert multi vsus consuetudinẽ, vt neq; calidus calidorũ. Intemperies quidem quæ per morbũ ventri accidunt hactenus differunt à naturalibus, quod cõtraria appetunt non similia, vt naturales

VEntriculi signa dicit, ad quem pertinent appetẽtia cibi & potus, & eorum commutatio illa quidem secundum eius os, hæc verò secundum fundum magis. Quod membrum, etsi princeps non sit, inter prima, est tamen satis princeps, & apprimè necessarium, præstatq; multum ad totius corporis naturã, quoniam præparat cibum hepati, cuius commutatio, vt præparatio facta est, succedit. Accipit signa temperiei vẽtriculi ex appetitu & commutatione, qua hæ sunt propriæ illius actiones, & à iuuantibus & nocẽtibus, quod signum omni in parte iuuat. Ad appetitũ pertinent fames, & sitis, & quarundam rerũ appetentia. De causis famis & sitis scripsimus lib. 5. cont. vbi monstrauimus sitim ab intemperie sicca in primis, deinde & calida ventriculi, nasci, famem à quodam succu, quem venæ faciunt, cum corrugatione oris ventriculi: atq; monstratum etiam est, famem fieri à succis qui possunt passionem quandam facere,

re, similem ei quam facit succus, corrugationem dico, atq; acidos succos huiusmodi esse pituitosos, aut melancholicos, quales in frigidis redundant, hæc qui eo loco intellexerit, intelliget hic facilè siccos cito sitire humidos tardius, frigidos famelicos esse. Sed est dignum consideratione, siccos quia citò sitiũt, exiguo potu esse contentos. Nimirum qui facilè quancunq; in passionem incidunt, facile atq; leui auxilio liberantur. Quia ergo sicci exiguum siccati vltra id quod est eis ex natura, sicciunt, pauco potu liberantur, atq; bibunt sæpe, sed paucum. Quòd si multum bibunt, cum pauco indigeãt, reliquum fluitat, & sonitum in ventre facit, quoniam venter id quo non indiget, non amplectitur. Frigidi contra, tardius bibunt sed copiosius, ac sine fluctuationibus. Calidus vt minus cibi appetit, quam frigidus, ita plus commutat. nam cõmutatio calore agitur. Frigidus vt appetit plus, ita cõmutat minus. Atq; vẽtriculus calidus meli⁹ cõmutat cibos crassos, quã tenues, atq; adeò quam moderatos, quoniam crassi sunt illi respondentes proportione, reliquos quoniã sunt tenuiores, vrit, facitq; proinde amaros, aut fœtidos, aut mala aliqua qualitate affectos, vt cœnosos, viscosos, & fumosos, atq; tales etiam facit ructus. Frigidus tenues

benè cõmutat, craſsiores facit aceſcere, atq; ita paratus eſt talis ventriculus ad ructus acidos. Huiuſmodi homines vocat Hip. acidũ eructantes. Animaduertendum tamen Gal. dixiſſe cibos, qui difficilis commutationis & frigidi ſunt, non quod omnes ſint quanto frigidiores, tanto difficilioris commutationis, multis enim ex modo ſubſtantiæ accidit eſſe difficilis commutationis, ſed ad facile aceſcẽdum præter craſsitiem partium facit frigus proprium ciborum. De cauſis iuuantibus & nocentibus dictum eſt prius generatim, ſimiles à ſimilibus facilè pati ac lædi, proinde modo dicit calidum ventrem vſu frigidorum ciborum, & potuum, non lædi, ſi moderate eis vtatur, nam ſi moderatè vtatur quæuis pars quibuſuis cauſis lædetur, vẽter pręcipuè frigidis, quę illius naturę inimica ſunt. Quapropter dicit frigidum facilè vſu frigidorum lædi, & frigidorum omniũ quæ extra occurrũt. Atq; adeò ob naturam ventris, læditur magis frigidus frigidis, quã calidus calidis. Sed quæ de appetitu dicit ſupereſt explicemus. Omnẽ intemperiem naturalem dicit afferre ſimiliũ appetitum, non naturalem, contrariorũ, atq; proinde calidum. Ventriculum calidis: frigidum frigidis: humidum humidis: ſiccum ſiccis gaudere, & ſi iuuetur contrarijs. Hoc quidem

dem manifesta ex causa fit. Nam expetit venter, quæ voluptatem allatura sint, afferũt verò voluptatem quæ retinent in natura, aut ad id quod præter naturam affectum est ad naturam reducunt. Reducunt præter naturam affectos contraria, retinent, affectos naturaliter, similia: quod si iuuatur contrarijs, id profecto fit, quoniam reduci non seruari debẽt. Sed hoc procedente sermone dicetur. Modo putabit aliquis, si intemperies præter naturã contrariorum appetitum faciunt, malę facere medicos, qui non ægrotantibus concedunt, quæcunq; appetunt. Si quidem videntur appetere, quæ expediunt, contraria nempe, quibus curatio agitur. Sed quanquam ita habeat vt diximus, certè multæ causæ sunt quib⁹ medicus denegare debet ęgrotanti, quę appetit. Nimirum ægrotans petit contraria affectui, ars iubet dari cõtraria causæ, & si affectui sint similia. Petit etiam æger quæ quadam qualitate prodesse posint aliis plus lædere, aut quæ prodesse posint cuidam membro alia lædere, aut sanare quendam affectum, alios augere. De causa qua vtero gerentes appetũt simi lia succis quos præter naturã in vẽtre congerunt, quæ ad hunc locum spectat, loco citato ex controuersiis diximus, & alia multa quæ hoc loco iuuare poterunt, modò illud breui

 dico,

dico, intemperies præter naturam nudas & nondum factas, esse quæ semper afferunt appetentiam contrariorum.

Intemperies autem ventris coniugati, cognoscentur compositione simplicium.

PRæceptum est hoc commune in omnium membrorum compositis temperiebus.

Exactè autem oportet animũ aduertere dictis, distinguentes ea ab ijs, quæ dicentur, non enim vẽter solus siticulosus, & sine siti facit, & frigidi & calidi potus & cibi cupidos, sed etiam viscera quæ in thorace sunt, cor, & pulmo. Sed qui ob horum calorem sitiunt, inspirant multum, & efflant longum, sentiunt etiam in thorace ardorem, non vt qui ob ventrem in hypochondrijs. Atq; si bibunt, non statim conquiescunt, & frigidus potus sedat magis illorum sitim, quam multus calidus, recreat autem eos & frigidus aër inspiratus, qui nihil iuuat eos qui sitiunt ex ventre. Ita autem & qui contra habent, à frigida inspiratione manifestè læduntur. Et maximum est hoc signum frigoris in pulmone, vt vero inspirãtes frigidũ sentiũt manifestè læsionem & frigus, ita

ita calidum illi est amicum, quin & pituitosa excremēta, excreātes, & tussientes expuunt.

SImul docet cognoscere temperies, calidam & frigidam pulmonis, & distinguere sitim quæ à vētriculo ab ea quę à pulmone aut corde incipit. Nimirum pulmonis calor siticulosos facit homines, consentiente scilicet vētriculo (sitire enim propriū est ventriculi) an vero propria temperies ventriculi, an pulmonis sitim faciat, tribus modis docet distinguere, ex respiratione, ex ipso loci calore, & ex iuuātibus aut non. Velut qui calido est pulmone quoniam indiget aëre inspirat multū, & quoniam multum aëris recepit, eumq; fuligini similem fecit, expirat longam expirationē: qui calido pulmone sunt, in thorace, qui ventre, in hypochōdriis ardent. Hic enim est eorum membrorum situs. Qui ob calorem ventris sitiunt, iuuātur potu manifestè ac citò, aëre inspirato non ita: qui verò ob calorem pulmonis, non tam iuuantur potu, quā frigido aëre. Nimirum potus recta tendit in ventrem, atq; vno impetu, in pulmonem non nisi exigua eius portio, per communem cum gula tunicam resudans. Aër verò pulmoni statim occurrit, atq; adeo pulmonis sitis si potu sedāda est, indiget frigido admodum. Quoniā cum

 potus.

potus non eriget ipsum pulmonem, non aliter quam alteratione per continuum facta extinguere sitim poterit, alteratio verò erit exigua, nisi sit valde frigidus: ventriculi sitis calidæ etiam hausta sedatur, quoniam aqua irrigans humectat ventrem: sitis verò fit à siccitate semper, nam & calor siccando sitim facit. Insinuans ergo Gal. sitim quæ est per passionem propriam ventriculi sedari potu calido dixit, frigidus potus sedat magis illorũ (eorũ scilicet quibus à pulmone incipit sitis) sitim, quã multus si calidus. Quasi diceret in his frigido vtendum est non calido, vt in sitientibus ob ventriculum, quibus calidus potus sitim sedat, non deterius quam frigidus. Frigidi pulmonis contraria signa sunt, scilicet, nõ sunt siticulosi, in regione thoracis frigus sentiunt & ab inspiratione frigida læduntur facilè & manifestè, calida inspiratione iuuantur. Præter hęc, frigidi pulmone, excreant cũ tussi pituitosa excrementa. Nam talia excrementa communi quadam natura in pulmone omni redundant, in frigido multo magis: quoniã huic naturæ pituitosa omnia sunt familiaria. Ergo cum tussi quoniam ex pulmone, pituitosa quoniam è frigido, excreâtur. Ex dictis satis constat verissimè dixisse Platonẽ in Dialogo de natura, spiritu & potu feruorem cordis

dis & pulmonis temperari, quanquam hinc non fit potum in pulmonem ingeri, vt Arist. deridendi causa. 3. de partibus animalium cap. 3. calumniatus est. Sed hanc calumniam Gal. lib. 8. de Plac. detersit. ego ad reliqua propero.

Siccitates autem pulmonis sine excrementis sunt, & puræ à pituita, quemadmodum humiditates obscuram & raucam vocē faciunt, excidunt illis excrementa cum volunt multū & acutè loqui. Non tamen vocis magnitudo à calore illius, vt neq; exiguitas à frigiditate fit. Sed illa quidem amplitudinem asperæ arteriæ & vehementiorem expirationem, exiguitas vero cōtraria sequitur. Quare neq; semper, neq; primùm, sed per accidens, & solis innatis temperiebus, nō superuenientibus, succedit vocis magnitudo & paruitas. Quoniam enim talia instrumenta ob temperamentum facta sunt, his autem succedit talis vox, & voce cōtingit de innata temperie ratiocinari. Etenim vox lenis lenitatem arteriæ sequitur, quē admodum aspera asperitatem. Læuitas igitur mediocritati temperiei arteriæ succedit, asperi-

tas autem ſiccitati. Aſperitas enim in inæqualitate duri corporis, arteriã autem facit, durã quidem ſiccitas ſimplicium eius partium, inæqualem vero penuria humoris per illas ſparſi. Eodem modo neq; vox natura acuta ſine anguſtia pharyngis, neq; grauitas ſine amplitudine fieri poteſt. Anguſtia quidem inſiti frigoris ſoboles eſt, amplitudo autem caloris. Eodẽ modo vt naturales differentiæ vocum habent, & quæ ſecundum paſſionem aliqua fiunt: quæ ipſæ indicia ſunt faciẽtium cauſarum, quæ in libris de voce ſatis diſtinctæ ſunt.

COmmuni quadam natura, vt dictum eſt prius, pulmo omnis pituitam congerit, tamen qui ſiccior, minùs. Vox eſt ſonitus, ille qui per laryngem editur, fit per aſperam arteriam, vt per quandam fiſtulam, pulmone, non propria opera, ſed thoracis, inſufflante, vt ſi quis follibus inſufflet. Inſufflat vero pulmo in arteriam cum fit expiratio. Non eſt ſatis ad vocem expiratio quæuis, ſed quæ iam eſt magna exufflatio. Finitur aſpera arteria ad radicem linguæ in vocatam laryngem, vt fiſtula in quoddam capitulum, habetque ibi anguſtiam accomodatam, ad aëris refractionem

nem vt ſonet, & habet interius ligulam quãdam ligulæ tibiarum aſsimilem, quam glottim appellant. Reliqua vocis & expirationis inſtrumenta, in ſcholiis lib. 1. & lib. 5. de locis patientibus diffuſe & exactè dixi. Modo ſatis ſit meminiſſe horum. vox differentias accipit, & ſi plæręque illarum per metaphoram dicantur. Vocant enim homines vocem magnam & paruam acutam & grauem, clangoſam & raucam, & in his omnibus mediocrem, & aſperam & lenem. Agnoſcimus harum vocis ſpecierum cauſas ex iis quæ extra nos in ſonantibus inſtrumentis experimur. Certè vt clangor tubæ magnus fiat, duabus cauſis opus eſt, & vt tuba ſit magna & tibicen valenter inſufflet: ex contrariis cauſis fit paruus. Cum tibia humectatur rauceſcit ſtatim, contra ſi ad ignem ſicceſcat, ſonat clangoſum quiddam: ſi interius eſt aſpera, ſonus etiam aſper editur: ſi læuigata, læuis & ſuauis: ſi fiſtula gracilis eſt, ſonus acutus, ſi ampla, editur grauis. Tales ergo cauſas eſſe in aſpera arteria talium vocis mutationum veri ſimile eſt. Calor autem aut frigus arterię nullius earum videtur poſſe eſſe cauſa per ſe. Nã ſiue calida, ſiuę frigida, fiſtula ſit, ad aëris refractionẽ, & ad ſonitus differentiam, nihil intereſt, niſi calor ſiccitatẽ fecerit: aut humorẽ,
vel

vel duram concretionem frigus. Hoc autem si fecerit, mutabit vocem, per accidens. Ergo calorem, aut frigus arteriæ & pulmonis nulla earum differentia significat per se, humoré aut siccitatem quędam illarũ. Raucedo enim humoré, clangor siccitatem: ex accidenti quędam illarum significant calorem, aut frigus: quę per se non tam temperiem quam compositionem earum partium significãt. Velut magnitudo vocis magnitudinem arteriæ & paruitas paruitatem. Sed quoniã amplitudo partium caloris soboles, angustia frigoris esse solet, magna vox calidas eas partes, parua frigidas esse, facit suspicari. Constat verò hanc significationem esse per accidens, & nõ cuiusuis caloris aut frigoris, sed innati solùm. Nam si qui cum copioso calore genitus fuerit, modo ad frigidius temperamentũ mutetur, non fiet angustior aspera arteria. Est ergo illa significatio innati temperamẽti, neque illa est profectò euidens, sed cõiecturalis. Nam materię abundantia, aut defectus potuerit amplitudinis, aut angustiæ causa esse. Ita vox gracilis qualis mulieribus & eunuchis esse solet strícturam laryngis, grauis, aut crassa amplitudinem significat, caloré & frigus, vt magnitudo & paruitas. Aspera significat asperitatem, sed quoniã asperitas in duris & inæqualibus cor

porum

porum superficieb⁹ esse solet, siccitaté etiam quandam: lenitas lenitaté. Hæc quidem non cum multa humiditate, sed sine multa siccitate esse solet. Proinde læuitas significat in his mediocritatem. Addit Gal. vt habent differẽtiæ vocũ quæ naturaliter hominibus insunt, ita habent & quę per passionem aliquã fiunt. Quæ ipsæ indicia sunt facientium causarum. Hoc est & ex causis quibus differentiæ nõ naturales fiunt, agnoscimus verè eas esse naturalium differẽtiarum causas quas diximus. Nã quoniam videmus hominem, qui destillationem patitur humectãtem laryngem, raucum fieri, & eum qui vociferando aut febris ardore siccatus est, clangosum, intelligimus raucitatem humiditatis, clangorem siccitatis esse, Quod Gal. ipse 8. cap. 5. de locis patientibus, & 7. de vsu partium & multis aliis in locis dicit. Sed quoniam. 6. de tuenda valetudine dicit, si humectetur larynx raucam vocem facere, si plus humectetur etiam paruam, si plurimum etiam tollere omnino, videbitur aliam paruæ vocis causam dixisse, quam hic omiserit. Nam hic ab exiguitate arteriæ solum aut debili expiratione fieri dicit, illic vero etiam à multa humiditate, cum nõ solum larynx, sed etiam ipsa arteria humectatur. Cæterum considera multo aliam esse formã eius vicis quæ ob

ob raucitatem vix auditur, & eius quæ vt in quibusdam natura, in aliis debilitatis aut conualeſcentibus exigua eſt. Hæc enim exigua propriè dicitur, illa rauca. Neq; tam dicimus hominem eſſe parua, quam rauca voce. Nomen pharyngis quo hic vtitur nõnunq; apud illum, & Hip. ſignificat fauces, nonnunquam caput aſperæ arteriæ, cui nomen larynx. Hic cõſtat de capite arteriҽ dici. Hoc enim eſt vocis inſtrumentum, nõ fauces: ſed de his ſatis.

Aliæ autem animãtis partes quæ intus ſunt obſcura habent temperiei ſigna, tẽtandum autem ſimul ea ex iјs quæ proſunt aut nocent dignoſcere: atq; adhuc ſecundum actiones naturalium potentiarum. Dictum eſt autem in tertio de cauſis ſymptomatum temperiem præcipuam eſſe cuiusq; facultatis, virtutem, aut vitium, ergo ſigna temperieru͂, & ſpecies dictæ ſunt.

NOn vult Gal. membra omnia, perſequi, quoniã aliæ partes cum nõ ſint tam prҽſtantes obſcura habent ſigna temperiei. Nihilominus omnium eorum notitia aliqua comparari poteſt, ex iis quæ lædunt aut proſunt, quoniam ſimilium vſu facilè lædũtur, & vſu moderato contrariorum iuuantur, & ex virtute

tute aut vitio naturalium actionum. Nam facultates in tēperamentis præcipuè cōsistunt, vt aliis locis fusius explicatū est. Sed de signis naturalium temperierum dicendi iam finē facit, & ad compositionis signa transgreditur.

Quæ vero circa magnitudinem, aut formationem, aut numerum, aut positū errata, quæcunq; subiciuntur sensibus, agnosci est facilè. Eorum verò quæ non subiciūtur, quædam difficilis cognitionis sunt, quædā agnosci possunt non adeò difficilè. Magnitudo ergo capitis & figura, & cum eo cerebri, manifesta est, & antea est dicta. eodem modo & thoracis: ita autem & quæ in scapulis & humeris, & brachijs, & cubitibus, & extremis manibus, aut coxa, aut femore, aut tibia, aut pedibus, non est difficile dignoscere, siue secūdùm formationē erratum aliquid horum sit, siue secundùm magnitudinem, siue secundùm numerum, aut positum eorum ex quibus componuntur. Manifestæ autem & actionis cuiusq; earum læsiones. Quæ verò intra corpus sunt, non omnia agnosci possunt.

FOrmatio quædam communis est hominibus ferè omnibus, quā dissectores docēt mandantq;

mandantq; ſcriptis, tamē in ſingulis partibus accidere ſolent raræ quædam formationes & à communi illa alienæ, quibuſdā hominibus à primo ortu per facultatis quæ corpora format errorem, in multis etiā per morbos, ſuccedentes. Has, ſi in externis partibus ſint quarum hic facit enumerationem, cognoſci facilè dicit, ſiue in magnitudine, ſiue in numero, aut poſitu, aut figura erratū ſit. Nam ipſæ per ſe expoſitæ ſunt ſenſibus & earum etiā actiones, actionumq; læſiones, proinde hæc monens ſolùm, ad internarum partium conuertitur ſigna.

Ventriculum enim cuiuſdam adeò paruum, & rotundum, & pronum ſecundùm hypochōdria vidi, vt manifeſtè videretur ſecūdùm circumſcriptionem propriam, & inſpicientibus, & tangētibus. Ita autem & veſicam cuiuſdā vidi, expoſitam ſimul & paruam vt ſi quando moraretur vrinam reddere, tumor manifeſtè circūſcriptus appareret. Nō tamē aliorū quæ intus latent aliquod manifeſtam mihi præbuit cognitionem aliquando. Tentare autem oportet dignoſcere quoad fieri poteſt, virtutem & vitium eorū, ſi non certa ac firma ſcientia, ſed ſecundùm

ſecundùm coniecturam quandam artificioſam, vt ſi ita contingat in hepate. Vidi enim quoſdam, atq; adeò multos, anguſtas quidẽ venas habentes, decolor autẽ corpus totum, atq; ſi aliquanto plus ingerebant cibi, & magis ſi flatuoſa, craſſa & lenta, quoſdam vt cuiuſdã ponderis incumbentis & ſuſpenſi dextro hypochondrio ſentiẽtes in profundo, quoſdam cum tentione dolentes, in his veriſimile eſt exiguum eſſe hepar, & anguſtum vijs: alium autẽ vidi pituitoſum toto habitu corporis, euomentem autem diebus ſingulis bilem pallidã. Cenſui ergo & oportere excrementa conſiderari, & habebant minimum bilis. Coniectari ergo huic porum bilioſum ſuccum egurgitantem, nõ paruam ſui partem in pylorum ventris mittere, vt in quibuſdã animalibus apparet. Ex quibus conſtat, in ijs quæ non ſunt ſenſui manifeſta, multa conferre ad cognitionẽ, & cognitionem eorũ, quæ ex diſſectione apparẽt, & actionum & vtilitatũ inuentionẽ. Quicũq; ergo dignoſcendi artem habere vult corporũ vt nunc dicitur læſorum, in anatomicis ipſi laborandũ eſt, & inuentionibus actionum & vtilitatũ.

Scriptum autem de omnibus ſeorſum in alijs operibus, de quibus in fine totius ſermonis dicetur, vt diſcendi cupidi ſciant, quid vis eorũ quæ cupiunt diſcere, ex qua maximè tractatione colligi oporteat. Sed de his ſatis.

NOn retulit Gal. hæc ſolum, quod hæc ſolum intelligi poſſe de compoſitione illegitima partium internarũ putaret, ſed quod hæc ſolum eo tempore ſuccurrerent. Cæterũ re vera poſſunt intelligi multo plura. Procedit verò tota hæc coniecturæ ratio, ex cognitione formationis, & vſus ſingularum partiũ vt Gal. ipſe docet. Nã qui ſciet hęc, ſciet quid pręſtet animanti cuiuſq; partis magnitudo & numerus, & figura, & poſitus, atq; hinc colliget quid mali poſsit afferre quæuis formationis cõmutatio, atq; ſi prudens eſt quodcunq; vitium formatio peperit ſciet in propriã cauſam referre. Vitium autem eſt aut lęſio actionis alicuius, aut apparatus ad morbũ aliquẽ, quod ſi ex ſolo compoſitionis vitio naſci poteſt, nulla diſtinctione adhibita cauſam agnoſcemus: ſi verò etiam ex aliis cauſis, iis exceptis, argumẽto accepto ab iis, quę nõ ad ſunt. Quod ſi ſenſus etiam conferre poſsit aliquid, eius quoq; iudiciũ adhibebimus. Velut quoniam Gal. didicerat ex diſſectione veſicam fel-

lis,

lis, quam vt expurget ſanguinem à bile natura formauit, via quadam in inteſtina gracilia ſolere quotidie eam pellere, ſciẽsq; naturam eam viam in inteſtina implantaſſe, non in ventriculum, vt quæ melancholiam defert è liene, ne quotidiano vomitu bilis animal infeſtaretur, & malis aliis, quæ eum vomitum erant conſecutura, intelligit ſi vitio formationis in pylorum aut ipſum ventriculi fundũ eſſet implantatus, oportere vt biliosus vomitus quotidie accideret, at nõ ſtatim ſi acciderit is vomitus, oportere vt is formationis error contigiſſet, cum poſsit multa bilis copia in bilioſo homine, aut qui vtatur bilioſo victu, ei⁹ vomitus eſſe cauſa. Opus ergo fuit aliis diſtinctionibus. Certe ſi ob abundantiã bilis foret, omnino homo eſſet bilioſus, & deiectiones in eo bilioſæ, ſed neutrũ horum aderat. Ergo ex particulæ vſu & iis quæ nõ aderãt, apertè intelligebatur, viam fellis in pylorum implantari. Eadem ratione ſi quis neque vtens victu melancholico, neq; alioqui melancholicus, eſſet plus ſatis famelicus, & quotidie nigrum vomeret, neq; nigrum etiam deiiceret, apertè ego intelligerem, huic in ſublimiorem ventriculi partem, quam aliis hominibus ſoleat viã quæ à liene venit inſeri, in aliis tamen non ſit opus diſtinctionibus ſed ipſa læſio re-

 cta in

cta in causam ducit. Velut si optici nerui, vt fert Gal. sententia, intra craneum coirent, ne res viderentur duplices: profecto si quis referet (retulit vero iam mihi quidam) videre se semper res omnes duplices, putandum foret ei neruos non coaluisse: sin minus, putãdum est auersas quidem esse à se ipsis ratione aliqua pupillas etsi id non apareat intuẽti in hominem. Si quis natura sua, ac semper dilatat thoracem multum, aëris tamen copiam non trahit pro dilatationis magnitudine, angustas profectò habet pulmonis vias. Si cui natura sua cibi difficile descendunt è ventriculo, angustiam habet pylori. Hæc actionum naturaliter exempla sunt læsarum. Frequens morbi alicuius incursio potest etiam compositionis vitium aliquod naturale ostendere. Velut si quis frequentius ileo corripi solet nimiam gracilium intestinorum angustiam habere putandum est, quoniã scilicet crebro obstruuntur. Frequens icterus, atq; multo magis perpetuus, qualem in quibusdam animaduerti, significare potest exiguitatẽ vesicæ fellis, aut viarum eius, non certè simpliciter neq; euidenter, sed adhibitis quibusdam distinctionibus, & probabiliter. Si scilicet de obstruentibus non curatur homo, neq; summe biliosus est alioqui, neq; bilioso semper victu vtitur.

tur. Si mulieri crebro supprimũtur mẽstrua, & cum magno dolore profluunt, cum lumborum, tum etiam femorum citra victus malitiam, magna viarum vteri angustia significatur. In multis etiã præstare potest sensus magnam partem cognitionis, velut de ventriculi figura, positu, & magnitudine, & magnitudine vesicæ Gal. dicit, atq; fortasse etiã in vtero gerente possis aliquid de vteri magnitudine censere. Certe eius oris peruersiones digitis possunt obstetrices sentire atq; referre nobis. Multa alia sunt huiusmodi, quæ qui dissectionẽ & vsum partium calluerit, facile assequetur hac methodo. Mihi satis sit modo apeпruisse coniecturæ viam. Sed quandoquidem Gal. exercitationem in dissectione, & vsu partium suadet, ego illud affirmo, quam minimum esse, quod aut dignotionis, aut curationis morborum, sine his assequi possis.

Quæ verò nũc insalubria sunt corpora, hæc sunt quæ ægrotãt. Dignoscere oportet & hæc, quæ sensibus subiecta sunt, mutatione eorum quæ ipsis naturaliter insunt in magnitudine, colore, figura, & numero, & positu, & differentia duritiei & mollitiei, & caloris & frigoris: quæ verò non apparent, summatim qui

dem læsionibus actionum, aut ijs quæ excernũtur, aut doloribus, aut tumoribus præter naturam, aut quibusdam horum, aut omnibus.

IN iis partib⁹, quę externę sunt omnes mutationes à naturali temperie & compositione & accidentibus omnibus per se sunt conspicuæ, quare earum morbi cùm sentiuntur per se, intemperies tactu, compositio vitiata oculis, tum etiam cum per se omnino sentiri non possunt, omni qualitatis mutatæ genere produntur, velut colore (vt liuidus color significare solet extinctionem innati calidi) & duritie, aut mollitie, quæ humorem, aut siccitatem indicant. Quin & fœtor in parte vulnerata, aut tumore aliquo præter naturam, aut omnino fluxione affecta malum significat. In partibus verò internis, generatim in omnibus sunt quædam signorum genera, quibus malæ affectæ partes agnoscuntur, & in singulis sunt signa quædam propria, quæ ex earum naturali actione & vsu nascuntur. Generatim dicit patientes partes agnosci, actionibus læsis, & iis quæ excernuntur, aut doloribus, aut tumoribus præter naturam. Læsis actionibus, quoniam quæcunq; actio lædatur, significat laborare proprium instrumentum illius, vel per se, vel per consensum.

Quod

Quod ſit cuiuſcunq; actionis inſtrumentum proprium non tam dici poteſt hoc loco, quam ex aliis locis peti. Quæ excernuntur aut ſubſtantiæ pars patientis particulæ ſunt, atq; ita ex ſubſtantiæ proprietate ſignificant affectam particulam, aut pręter naturam in quibuſdam ſolùm, aut in quibuſdam partibus plerunq; colliguntur, ſignificãtq; ita eas partes laborare. Dolorum ſpeties, eſſe grauantem, tendentem, pungentem, perforantem, rodentem, & pulſantem. 2. lib. de locis patientibus docet Gal. atq; ibidem quoſdam horum quarundam partium affectiones ſignificare, velut pungentem. Tenuis, perforantem craſſæ membranæ, grauantem partium exiguo ſenſu præditarum, & hæmodiam dentium. Eſt enim hic pręter dictos ineffabilis quidam dolor. Mirum videri poſsit cum Gal. lib. 1. de locis affectis cap. 5. referat ſignorũ genera quibus agnoſcuntur malę affectæ partes, poſitus & propriorũ ſymptomatum, præter actiones læſas & excrementa & doloris ſpeties, mẽtionẽ facere, quorũ hic facit nullã: hic rurſum tumorum præter naturã meminiſſe, quorũ illic non meminit. Tamen ego illud ſemper monere ſoleo in diuiſionibus, quãquã eiuſdẽ rerũ generis diuerſę ſint, haud multũ intereſſe, ſi res intelligatur vt oportet:

portet: plerunq; enim res eędem hic vno illic alio nomine intelligũtur. Velut quod illic dixerit positũ, hic tumorẽ præter naturã dicit: nam tumor præter naturã haud quaquã significare potest locũ patientẽ nisi per positũ. Nõ enim quoniam est tumor hepar laborat, quæuis enim pars potest intumescere, sed quoniã in dextro hypochõdrio. Verum satius fuit dicere positum vt illo loco, quoniã & si tumor non nisi per positum significare potest partem, tamẽ positus non per solum tumorem, sed etiam per calorem aut frigus, & sudorẽ, & dolorẽ significare potest. Neq; mirũ est exactius docuisse hæc signa vbi ex professo de locorũ patientiũ dignotione disputabat, quã hic vbi obiter. Ex propriis morbi signis dixit illic agnosci locũ, idq; verissimè. Nã cũ quidam morbi quibusdã partibus proprii, quidã familiares sint, certè cognitio morbi, quę ex signis propriis ꝓcedit, ducet in partẽ. Velut color pallidus cutis ducit in hepar, quoniã morbus regius hepati familiaris est. Cæterum hic omisit hæc accidentia, quoniam signa, quæ per se indicant partem volebat scribere, accidentia autẽ propria per se affectus sunt, partis per affectum. Quæ tamen affectus signa sunt noluit hic referre, quanquam profecto ad huius partis perfectionem non parum videtur facere.

facere. Proinde ego in hũc locum ex alijs Gale. transferam. Nam qui comparauerit methodum qua possit inuenire cuiusuis partis, quancunq; affectionem, is profectò nihil in hac medicinæ parte, quam pathologicam dicimus desiderabit. Vt locus malè affectus agnoscitur actione læsa, ita affectio ipsa specie læsionis. Velut si concoctio prima vitiata est, ventriculus laborat: si cibi acescunt frigida passio est. Excrementorum etiam species significat affectionem, velut arenulæ calculũ furfures scabiem, ramenta dysenteriam. Natura quoque loci præstat nonnihil ad cognitionem affectus, vt quoniam renes dolent suspitio est calculi. Doloris etiam species est in hoc signorum genere, vt dolor pulsans indicat phlegmonem, rodens vlcus, tendens distentionem vt diruptionis videatur periculum imminere. Præter hæc omnia, sunt alia quæ propria accidentia vocantur, affectionũ signa, quæ quidem sunt in tertio genere signorum, quæ Gale. libro de differentia sympto. vocat qualitates mutatas, vt nigrities & ariditas linguæ significat causum, rubor maxillarum perineumoniam. Sed hæc alijs locis dicta sunt fusius.

Particulatim autem affectiones morbidas

cerebri, aut dementiæ spetiebus, aut sensuum aut imaginationũ læsionibus, aut liberarum actionum, aut excretionibus per palatum nares aut aures, aut differentijs dolorũ quæ in ipso sunt.

SPecies dementiæ sunt læsiones internorũ sensuum, non vtcunque lædantur, sed cũ deprauate operantur. Nam si minuitur imaginatio, fatuitas est: si ratio, amentia: si memoria, obliuio magis quam dementia, aut insania, vel deliriũ. Raro inuenias seorsum illas insaniæ species, ac fortasse deprauatam memoriam, nunquam sine aliorum sensuum deprauatione: inuenire tamen posis priores seorsum singulas. Atque id in melancholicis multo magis quam phreneticis. Ergo insania accidit cum cerebrum laborat phrenitide, aut lethargo, aut melancholia, aut mania, aut paraphrenitide, hoc est delirio per consensum. Sensuum læsiones esse possunt, internorum, aut externorum: internorum læsiones, quæ non sunt insaniæ, significant frigidam, aut humidam aut vtrãque passionem: externorum sensuum, & actionum liberarum vitia, significant etiam cerebri passionem. Quoniam omnis sensus & voluntarii motus initium est cerebrum, cũque est toto corpore

priua

priuatio sensus & motus, aliqua apopletica-rum passionum significatur. Hæ sunt apoplexia, cathocus, aut carus: cum altero latere, significatur paralysis. Si toto corpore est priuatio sensus, & deprauatio motus significatur Epilepsia. Excretionibus per palatum nares, & aures, quoniam hęc sunt cerebri emunctoria, nõnunquam dictæ passiones, nõnunquam grauedines & catharri significãtur: differentiis dolorum etiam significantur multa cerebri mala: quoniã etsi eius substantia, nullum habet sensum, nisi forte exiguum, tamẽ membranæ, & nerui in eo dolore magnopere possunt, & solent. Ita dolor alterius lateris in capite significat hemicraneam, dolor magnus totius cephaleam, grauans quidam dolor, multitudinẽ sanguinis in capite, pulsans phlegmonosam affectionem.

Eas autem quæ in corde & ex dyspnoææ spetiebus, & illius palpitationibus, & adhuc illius, & arteriarũ pulsibus, & celeritate, aut tarditate irascendi, & febribus, & refrigerationibus, & coloris differentijs, & doloribus qui in eo sunt.

RESpirationis speciem mutat cor, quoniã & si instrumentum respirandi non est, tamen respiratio est in animante illius gratia

proinde

proinde Gale. ipse. 5. de locis patientibus ca. 1. dicit, cæterum nulla à corde spirandi difficultas oritur, præter eas quas in priori libro diximus, cum de dyspnœa sermonẽ haberemus. Etenim super calfactum spirationem efficit magnam, & crebram, & celerem, ac calidum insuper spiritum reflat: contra refrigeratum exiguam reddit respirationem, & raram. Has itaq; spirationis differentias cordis passionem significare dicit, quare cum species dyspnœę dixisset, fortasse posset tacere febres & refrigerationes. Nam illæ species dispnœæ significant has cordis intẽperies. Palpitatio cordis nonunquam accidit ex manifesta causa, vt in territis mulieribus, aut pueris: hac excepta, ex compressione cordis non potentis liberè pulsare nascitur, quam compressionem multa aqua, intra pericardiõ vocatam tunicam facere solet. Pulsus plæręque differentiæ non naturales significant cordis passionem, quoniam vis pulsandi in eo est promptitudo etiam nimia, aut tarditas ad irascendum insolita, cum motus hi sint eius animi partis quæ residet in corde, illius affectionẽ significat, quæ aut propria est in ipso corde, vt cum illius calida intemperies iracundum, frigida tardum facit hominem: aut per consensum, vt cum vitio hepatis bilem mul-
tam

tam generantis instigatur cor plus satis ad irã differentię colorum per cutẽ non sine causa cordis affectionem declarant. Nam coloris nostri splendor, & vigor, spirituum vitalium & arterialis sanguinis influxu seruatur proin de quibus innatum calidum debilitatur color liuescit, & pallidi aut decolores fiũt, quibus deliquium animi imminet, dolores quidem in corde ipso fieri possunt (nam in sentientibus partibus est) tamen cum magnas & repẽte ingruẽtes passiones non possit nisi magno cum periculo sustinere, per paucos eorum, qui dolores cordis esse vulgus putat, cordis ipsius esse putauerim, sed oris ventriculi, aut pericardii, aut partium in sinistro latere. Vocari vero possint illius dolores, qui per pericardium ad illud pertinẽt, vt cerebri qui per meningas, raro tamen & cum syncope, aut ob vulnus, aut phlegmonem aut veneni, qualitatẽ syncope imminet, dolere solet ipsa cordis substantia per se. Nescio cur inter signa patientis cordis animi deliquia & syncopas omiserit. Fortasse quoniam hęc cum aliorum quibusdã semper coniunguntur, aut succedũt: vt cũ mutatione coloris deliquiũ animi, cum palpitatione aut dolore nonũquam syncope. Sed distinctioris doctrinę gratia melius fuerit horum quoque meminisse. Exclu-
tio

tio enim aut deliquium debilitatem eius virtutis quę in corde est, ostendit.

Eas aũt quæ in hepate, & ex succorum penuria & redundantia, & ex mutatione in id quod præter naturam, & ex coloris defectu, præterea & ijs quæ mutata sunt in distributione, & nutritione, & excrementorum euacuatione. Sed grauitatibus quæ in ipso & tumoribus & doloribus, nõ ijs solum quæ in eo sunt, sed & ijs quæ per sympathiam fiunt in aliqua dispnœæ specie & tussi.

QVoniam officina propria sanguinis generationis hepar est, dicit ex redundantia aut defectu succorũ, aut mutatione in qualitatem alienã à natura agnosci hepar esse malè affectum. Certè mala qualitas sanguinis merito illi imputatur, atq; proinde in omnibus cacochymiis suspicamur eã esse affectã sedem. Quanquam potest etiam mala qualitas sanguinis in habitu corporis apparere ob partis alterius vitium hepate benè habente, vt biliosa ob vesicam fellis, melancholica ob lienem, serosa ob renes. Cæterum multitudo aut paucitas sanguinis præter omnem qualitatem malam, mihi nullam passionem hepatis significat. Nam in causis plæthoræ, quæ sinè

nè omni cacochymia est. Nemo vitium hepatis recenset. Sed aut multus est sanguinis quoniam generatur multus, aut quoniam dissipatur paucus. Quod paucus dissipetur in toto habitu corporis est, aut in otio: generari multum, si generatur bonus, nullum visceris vitium sed cibi copia facit. Iam vero si paucus est sanguis, etiam si satis multo cibo vtatur homo, causa est quod dissipatur multus, vel ob totius corporis calorem & raritatem, vel ob magnam exercitationem Nam si ob calorem hepatis dissiparetur, vt fieret paucus ita & biliosus: si verò ob frigus generatur paucus, certè fieret & pituitosus. Quod si ponas paucum fieri per debilitatem tractricis in hepate, tantum vt etsi satis multum cibi ingestum sit, paucum tamen in hepar trahatur, vt paucus sanguis generetur, certè refrigeratum hepar pones, quare duorum alterum eueniet, vel vt pituitosus sanguis fiat, vel vt tanto dissipetur minus, quanto minus generatur, atque ita non paucus, sed mediocri copia sanguis sit. Quare multus aut paucus sanguis præter vitium omne nullum hepatis malum significare potest. Defectus coloris per totam cutem, sanguine non benè confecto partes intinctas esse significat, quare vitium sanguinis & hepatis morbum

morbum, & iis quę mutata sunt in distributione alimenti, & nutritione & excretione intelligimus malè habere hepar. Nam sæpè nō nutriuntur benè partes, quoniā hepar nō trahit ex ventre, quare cibo è vētre nō diducto & profluuium ventris, & infelix nutritio cōtingunt: quin etiam partes nutriuntur malis succis vt per leuco phlegmatiā, hepati imputatur: & species eorū quæ excernuntur significat pati hepar, velut vocatos hepaticos produnt deiectiones similes diluto sanguini: & exigua, nigra & splendentia vrentem hepatis intēperiem. Quin dolor grauās in dextro hypochondrio, significat multitudinē detenti in hepate succi, vel cū tumore pręter naturā, vel sine eo. Tumor etiā & dolor ex compressione in dextro hypochōdrio significat phlegmonem hepatis, adhibita distinctione an in musculis abdominis sit. Dolores etiam nō illi solū, qui in ea parte sunt, sed qui in aliis quæ ei consentiūt, cum quibus quædā dyspnϾ species, & tussis coniungi solet. Velut inflammationem hepatis agnouit Ga. in eo medico ad quem eum Glauco venire fecit, ex dolore clauiculæ & costarum infernarum cū respiratione parua & crebra, & tussi.

Ita autem & in ventre: ijs quæ in cōcoctione

ne

ne, & appetitu humidæ, aut siccæ oblationis, aut excrementorum excretione errata sunt, eodem modo & singultibus, ructibus, nauseis vomitibus, & ipsis eorum quæ euomuntur speciebus.

VItia primæ concoctionis significant malum ventris, & quæ contingunt circa appetitum cibi, aut potus (nam hæc videtur vocare oblationem humidã aut siccam) nam cõcoctio & appetentia ad ventriculũ pertinẽt: hæc secundum os eius magis: illa secundum fundum. Velut cui acescerint cibi, frigus, cui putruerint aut acrimoniã comparauerint, calor in uentre est. Qui appetit humida, siccus: qui sicca, humidus præter naturam est, nisi ea naturaliter appetat, & mulieres pica laborãtes alienos à natura cibos appetunt, quoniam talibus habent ventriculum imbutum. Excretionis etiam quæ deorsum fit vitium, significare potest passionem ventriculi, velut cum deorsum emittuntur cruda, & qualia ingesta sunt, agnoscimus ventriculi facultates, retinẽdi, & concoquẽdi, esse debilitatas. Singultus est motus ventriculi conuulsioni similis, quo se contrahit ad excutiendum, cum irritatur. Quin etiam per desiccationem eius partis nõ nũquam accidit. Nimirũ vt Hippoc. in Aph.

N docet

docet eiſdẽ cauſis, quibus conuulſio, fit. Quare inanitionem, aut repletionem, aut irritationem præter naturam in vẽtriculo ſignificat. Ructus ventriculi etiã motus eſt, ſed alio modo: cum ſcilicet ſe cõprimens expellit per os flatũ qui ei moleſtus eſt: iuuatur verò hic motus ſæpè, vt & vomitus, opera muſculorum. Nauſea eſt velut initium quoddam vomitus. Cum enim ventriculus irritatur qualitate aliqua moleſta, ac proinde cibum non apprehẽdit, ſed auerſatur, & faſtidit, nauſeare dicitur: hunc cum pellit, vomere. Vomitus autem fit in quibuſdam citra morbũ omnem. Sed duobus modis ventriculi morbum aliquem ſignificat, quantitate, vt cum multus creberq; vomitus fit, & nihil, aut parum retinetur: aut qualitate, nam mala qualitas eorum quæ vomuntur ſignificat, vomitum, & ſi multus non ſit, non eſſe naturalem, ſed ex morbo. Ventriculi itaq; paſsiones has habẽt peculiares notas.

Et quidem quæ in thorace, difficilis reſpirationis ſpeciebus, tuſsibus, doloribusq; in illo, differentia eorum, quæ extuſsiuntur, & morbos in aſpera arteria diſpnœa & tuſsis, & eo in loco dolor, & quæ excreantur, & vocis læſiones ſignificant.

De

DE difficilis respirationis speciebus scripsit seorsum proprio opere Gal. modo illud vnũ scire expedit differentia difficilis respirationis agnosci morbos thoracis, & asperæ arteriæ, velut inter cætera signa difficilis respiratio significat pleuritidem, & perineumoniam, & inflammationem septi transuersi, & orthopnœa significat obstructionẽ asperæ arteriæ, neq; verò solum hoc verum est, sed & illud quoq; cum respiratio actio thoracis sit propria non posse eam modo quopiam lædi, quin thorax per se, aut per consensum patiatur, nisi per voluntatẽ permutetur. Hoc enim semper excipere oportet, in actionibus volũtariis, cuiusmodi respiratio est, tussis est talis thoracis & pulmonis motus, qualis sternutatio cerebri conãte thorace expellere id quod incidit in viam spiritus, aut quod in aspera arteria irritat, atq; adeò tussis ad asperam arteriam magis pertinet, sed vtriusq; partis morbos indicat asperæ arterię, vt cũ ob eius asperitatem tussimus. Vt accidit iis qui vociferati sunt, aut ob frigidã intemperiem vt iis qui frigidum aërem inspirant solet accidere: thoracis, vt cum ex inflãmatione resudat in asperam arteriam aliquid velut in pleuritide, quo modo etiam aliarum partium mala significat tussis compatiẽte aspera arteria, velut destil-

lationem è capite. Et inflammationem hepatis, & hydropẽ nonnunquã, sed tussim morbum hepatis significare dictum prius est. Dolor etiam significat vtriusq; partis mala, nimirum vtraq; earum pati potest affectiones dolorificas, sed distingui iubet Gal. positu, nimirum significat laborare thoracem dolor, qui in illo, asperam arteriã qui in eo loco, sed præter positum doloris species potest ad hãc distinctionem plurimum pungens enim thoracis membranæ, arteriæ mordens plerũq; esse solet differentia quoq; eorum, quæ extussiuntur, siue excreantur significat malum vtriusq; partis velut sputum quodam tenue inflãmationis thoracis initio excreari solet, laborante pulmone spumosum, & nonnunquam quod substantiã ipsius refert. Iam verò arteriæ partes nõnunquam excreari Gal. ipse docet, refertq; quendam bronchi magnam partem extussisse vnde vlcus in arteria esse ipsis oculis agnoscere, licebat. Læsiones vocis quomodo significẽt passiones asperæ arteriç, dictum est prius, atq; eæ lçsiones ad eam magis pertinẽt, quam ad thoracem, quoniam proprium vocis instrumẽtum ea est, non thorax, sed si thorax est respirationis, & respiratio est materia vocis, constat posse vocẽ vitiari ob læsionem thoracis, patiente scilicet arteria per consensum.

ſum. Sed horum plæraq; in opere de locis patientibus ipſe Gal. pertractauit, cum quo hęc artis pars eſt coniunctiſsima.

Ita autem & in alijs omnibus partibus ex tumore, & dolore, & læſione actionum, atq; etiam eorū quæ excernuntur differentia cognitiones erunt.

HÆc prius dixerat, repetit autem modo, vt explicet quatuor hæc genera ſignorū velut de tumore ſtatim dicit.

Tumores autem eos qui præter naturam in phlegmonis, & ſcirrhis & œdematis inueſtigandum.

NOn explicat quo modo tumor pręter naturam ſignificare poſsit locum patientem, quod videbatur eſſe præſentis inſtituti, ſed id ego iam feci nuper dicens tumorē per poſitū id poſſe pręſtare. Gal. dicit ſpecies tumorum præter naturam non quidē omnes ſed præcipua quædam genera, ad quę reliqua omnia rediguntur, quæ libro proprio cui titulum fecit de tumoribus præter naturā executus eſt, hoc in loco conſtat nomine phlegmonis intelligi tumores omnes calidos, alioqui bilioſos tumores eſſet oblitus: Dicens tumores, addit eos qui prętert naturam, hoc ad-

dit, vt à tumoribus naturalibus partium distingat, aut vt ab iis, qui etsi tumores præter naturam sint crescentibus substantiis naturalibus fiunt, velut super crescentis carnis moles & pterygion in oculo. Nam neq; hi tumores sunt in aliquo illorum generum phlegmonis dico scirrhi, aut œdematis, sed de his tumoribus aliis locis satis multum disputatũ est à me, & ab ipso Gal.

Dolor autem quencũq; locum obsederit aut continuitatis solutionem, aut alteratione͂ confertim ingruentem indicat. Soluitur ergo continuitas sectione, corrosione compressione, & tentione. Alteratur autem substãtia calore, frigore, siccitate, & humore.

VIdetur non tam pertinere ad hãc partem operis distinguere causas doloris quam species, quoniam non tam cœperat docere signa affectionum præter naturam, quam locorum laborantium: & quæ pars laboret, agnoscere, possumus ex specie doloris, vt antea dixi, ex causa non possumus: quæuis enim potest intemperiẽ, & solutionem pati. Verum Gal. in hoc opere non docet quomodo dolor significet laborantem locum aliter quam per positũ, scilicet quæ pars dolet ea laborat: quæ pars doleat positũ indicare vult, vt certè tyronibus

ronibus indicat, atq; vt insinuet ex loco, quē obsidet locus agnosci, quæ pars doleat, dicit dolor quēcunq; obsederit locum, vt probet dolentem partē laborare morbo, simulq; dolendi causas doceat, addit, aut cōtinuitatis solutionem, aut alterationem confertim ingruētem indicat, rursumq; solutionis modos & alterationū species refert: ego nequid huic doctrinæ deesset, species doloris antea adiunxi. De doloris causis magna inter medicos hui' seculi contentio est, quin & ante aliquanto superiores. Aliis causam per se doloris in solutione sola esse, aliis in sola intemperie, aliis in vtriusq;, putantibus. Tamen hanc litē ego lib. 5. cont. diremi opinionibus omnibus satis examintais, qui volet, singularum argumenta perpēdere, & probabilitatem (velle autem debent omnes studiosi) legat cap. 5. illius libri, modo illud vnum dicam, dolēdi causam esse corruptionem quācunq;, quæ repente ingruat, neq; omnino exigua sit, dolor enim est aut tristis sensus, aut sensus tristitia, tristitia autē afficitur sensus, cum sentitur passio corrumpens partis naturam. Quādoquidē ergo vtraq; intēperies inquam & solutio per se est corruptio naturæ, perse erit vtraq; doloris causa cum repētè ingruit. Ingruit solutio repentè cum pars secatur eroditur comprimi-

tur, distenditur, aut aliter soluitur, videtur enim aliter posse solui, vt cum pũgitur calor aut frigus per se ingruere, potest repentè, quoniam hæ violentæ qualitates sunt & efficaces, siccitas per se non potest, hãc tamẽ etiam inuehit repentè calor in vstionibus, humor non potest ingruere in partem repentè, tamen potest succus humidus influere in partem repentè qui dolorem excitet. Vt iam humida etiam intemperies possit, vtcunq; doloris esse causa, sed hæc fusius dixi cap. 6. dicti libri controu.

Læditur autem actio tribus modis, aut languide, aut praue, aut nullo modo facta.

VT cunq; actio neq; omnino sublata, neq; minuta læsa sit prauè agi dicit Galenus, itaq; in prauis actionibus intelligetur eà quæ plusquam oportet aut intempestiuè agitur, aut vtcunq; aliter malè, vt dolor vitiata actio dicetur, quoniam est sensus cum tristitia. Argenterio placuit maioris distinctionis gratia addere plura membra in partitione horũ symptomatũ. Liceat sane, modo interim non putet, erasse Gal, qui tria tãtum læsę actionis genera posuerit. Nã in re nihil interest per plura genera partiri, aut pauciora, quorum quædam ad alia redigantur; atq, hęc partitio tanto plus

to plus artis habet, quanto paucioribus differentiis continetur.

Quæcunque autem excernuntur, alia quidem vt partes earum quæ malè affectæ sunt, alia autem vt excrementa, alia autem vt in ipsis secundum naturam contenta, quodcunque faciet propriam indicationem. Dictũ autem est de huiusmodi omnibus multum in opere de locis patiẽtibus, quòd nullus ante nos in methodum redegerat. aut ad perfectionem deduxerat, vt neque aliud quodpiam eorum, quæ exorsi fuerant antiqui, non perfecerant tamẽ. Igitur ægrotantium corporum ex illo opere discere oportet signa, eorum vero qui ægrotaturi, aut sani futuri sunt, ex hoc quod methodus est.

EXcernuntur nonũquam ex partibus male affectis, quędam ipsarum particulæ, vt ex intestinis ramenta, ex vesica furfures, ex renibus carunculæ, excernuntur etiam excrementa vt ex intestinis fæces ex naribus mucus, excernuntur nonunquam quæ in partibus naturaliter continentur, etsi excrementa non sint, vt ex venis sanguis funditur, ex vẽtriculo euomitur chylus. Quæcunq; horum

habent significationem propriam partis quæ male affecta est, vt ramenta intestinorum significant dysenteriam, furfures scabiem vesicæ, fęces alui intemperies intestinorum sua qualitate produnt, effusio sanguinis venarũ laxitatem aut vlcus, vomitus chyli ventriculi debilitatem. Sed de his Gal. præsenti opere non potuit, nisi breuiter dicere, est enim hæc breuis quædam methodus, qua omnia quæ in arte vtilia sunt, non pertractãtur, sed attinguntur solum, atq; id esse suum institutũ in initio declarauit. Docuit verò ea omnia diffusè satis libro de locis patientibus cui ego scholia adscripsi & emisi nuper.

Quæ ergo sunt in ægrotaturis speciem habent in medio eorum, quæ benè valentibus & ægrotantibus accidunt. Secundum naturam enim omnia, sanis adsunt, præter naturã aũt ægrotantibus, quatenus ægrotant. In medio aũt horum sunt quæ morbosos significant, cũ sint nõnulla in genere eorum quæ secũdum naturam sed quantitate, aut qualitate, aut occasione mutata: quædam eorũ quidem quæ præter naturam, sed minora ijs quæ sunt in morbis. Atque ob id dispositiones ipsæ corporum

quæ

quæ ægrotatura monstraui in neutris sunt, & quæ ipsas indicant signa. Primum enim hæc sanitatem indicant, secundo autem morbos, & fiunt eadem signa secundum habitudinem ad aliquid neutra & insalubria: ut quæ præsentem dispositionem indicent neutra, ut quæ futuram præmonstrent, insalubria. Eâdem ratione & quæcunque in ægrotantibus apparent signa salutaria dicẽtur quidem salubria, quoniam futuram sanitatẽ præmonstrant: dicentur autem & insalubria, quatenus præsentem ægritudinem indicant. Atqui constat quæ amborum signa sunt, dici quidem neutra secundum quoddam significatum huius vocis neutrum. Nihil autem mirum eadem signa tres rationes habere in diuersis habitudinibus, salubria & insalubria & neutra appellata. Altero autem significato, quæcunque ex morbis conualescentibus ad sunt signa, quo, arbitror, & quæ in senibus sunt, hæc ergo omnia multis subiacent & cõceptionibus & rationibus: quæcunq; autem sine querela sanis adsunt soli salubriũ cõceptioni, & quæ ægrotantibus non præmonstrantia futuram

futuram salutem soli & hæc subiacent conceptioni in salubrium. De his igitur deinceps dicetur. Quæ autem prænuntiant futurum morbum percurramus prius. Cum autē sit duplex eorum differentia, proponemus prius, quæ quātitate, aut qualitate, aut tempore non ipsis proprijs speciebus mutata sunt à naturalibus, ut appetentiam ciborum intentam aut dissolutā, aut non consueto tempore, aut ciborum inconsuetorum, aut excretionem excrementorum alimenti, pauciorum aut plurium, aut humidorum, aut duriorum. Ita autem & humidorum excrementorum, penuria & redundantia præter id quod est secundum naturam, aut coloris aut consistentiæ mutatio, aut temporis euacuationis. Vigilia etiam & multus somnus aut non in tempore consueto. Vt hæc vero ita & in potu pluris, aut paucioris, calidi aut frigidi desiderium præter consuetudinem. Vt quidem & venereorum immodici vsus, aut intempestiui appetentia, sudores plures, aut pauciores eo quod expedit, torpor ad motus, aut cum moueri tentauerint grauitas, aut fortis exolutio. Menstruorum occultatio, aut plurium vel pauciorum

ciorum euacuatio, ita autem & ea quæ per hæmorrhoydas. Sed & circa esum & potionẽ non similis atque antea voluptas signum est futuri morbi. Ita & mentis hebetudo non secundum naturam, aut obliuio quædam inconsueta, aut somni pluribus imaginationibus pleni quam prius, & auditus & odoratus, & visus hebetiores, & turbulentiores, & vt semel dicam quæcunque secundum naturam sunt, alia aucta, alia minuta alia temporibus quibusdam, aut quantitatibus, aut qualitatibus mutata. Etenim & corporis moles, & minor & maior, facta rubicundior & albidior, aut velut liuidior, aut nigrior, ructusque & sternutamenta, & flatus plures aut pauciores quam secundum naturam. Ita & quæ per nares; & palatum, & aures, per quæ cerebrum expurgatur, quantitatibus qualitatibus, aut tempore mutata. Hæc quidem omnia generis eorũ quæ secundum naturam sunt. Morsus autem ventris, aut in stomacho, aut intestinorum aliquo aut in deiectionibus, aut vomitibus, aut mictionibus, aut aliquis alius mediocris labor, in genere quidem est eorum quæ præter natu-

ram

ram, nondum autem ægrotare qui ita habent dicuntur, quẽmadmodum neq; qui capitis habent grauitatem, aut dolorem, cum nondum ob hæc in consuetis operationibus impediuntur. Etenim ægrotandi terminus hic est, in his dispositionibus. Et obid in eo quod ad aliquid, eandem dispositionem iam & morbidam, & neutram adhuc dicemus. Nam secundum virtutem quæ facile fert, aut vincitur iam facultas, aut morbus erit, aut neutra dispositio dictarum quæuis: ita autem & quæ in sensibus non secundum magis & minus inuicem differunt, sed quæ genere præter naturam sunt, & hæc sunt morbida signa, nisi sint parua, & nõ dum sufficiant actiones sensuum tollere. Huiusmodi sunt in gustatu cum salsæ, aut amaræ, aut alicuius alterius qualitatis manifestus sensus sit & in ijs quæ comeduntur & quæ bibũtur omnibus, aut quin assumatur aliquid ipsa saliua videtur huiusmodi. In odoratu autem cum vnam aliquam sentimus qualitatem nulla re odorabili præsente, aut cum offerentes multa & diuersa omnia ea vt similia sentimus, sæpe autem neque sensus aliquis nobis est

aut

aut velut fœtentis alicuius fit, nulla re fœtida præsente. In auditu autē soni & strepitus præter naturam sunt, quēadmodum & in visu quæ videntur ante oculos apparere nigra & obscura, & cærulea, & rufa, & flaua. nōnulla rotunda, nonnulla oblonga, & quædam gracilia: quædam crassa, tendi ante oculos omnia videntur. In tangendi vero sensu cum inæqualitas aliqua, aut densitas, aut grauitas, aut tēsio, aut stupida, aut vlcerosa affectio apparet in toto habitu, ita autem & in quacunq; parte aut tensio, aut compressio, aut morsus, aut grauitas, cum exiguæ quædam sint & minimè firmæ, dispositionem neutrā esse significāt prænuntiant autem morbum.

DIxit hactenus de signis, quæ præsentem sanitatem significant, & quę pręsentem morbum: quorū illa salubria, hæc insalubria sunt: modo de iis quæ significant hominē nō quidem ægrotantē, paratum tamen ęgrotare quæ quidē neutra sunt, & in medio illorum posita. Nā & hæc hominū dispositio neutra ęst, quandoquidem non omnino bene valet qui iā habet instantis ægritudinis signa, oportet autē hîc meminisse, tribusmodis dici neutrum

trum ſignum in prima ſignificatione, quod ſignificat adeſſe diſpoſitionem mediam inter ſanitatem & ægritudinem, in ſecunda quod ſignificat neque ſanitatem neque morbum, in tertia quod vtrũque, nunc hoc, nunc illud ſignificare natum eſt. Ergo quæ adſunt in valentibus, quâ benè valent ſalubria: quæ ęgrotantibus, qua ægrotant, inſalubria: quæ benè valentibus, morboſis tamẽ, ideſt paratis ęgrotare, & quæ ægrotantibus, ſed indicant futuram ſanitatem, neutra ſunt in tertio ſignificato: illa quoniam ſignificant pręſentem ſanitatem, & morbum futurum, hęc quoniam pręſentem morbum, & futuram ſanitatem: atq; horum vtraque licet appellare ſalubria, quà ſignificant ſanitatem præſentem, aut futurã, & inſalubria quà præſentem aut futurũ morbum. Neque mirum, inquit, eſt idem ſignum eſſe tria hæc diuerſis rationibus. Altero ſignificato dicit neutra eſſe conualeſcẽtium ſigna ſecundo ſcilicet: quoniam ſignificant diſpoſitionem, quæ non eſt morbus (nam poſt perfectam iudicationem nonunquam eſt) neque ſanitas integra, eſt enim imbecillis. Similia etiam dicit eſſe ſigna quæ comitantur ſenium. Nimirum ſenium morbus non eſt ſed ob debilitatem licet dicere, neque ſanitatem eſſe. Sed hic neutra tertio ſignificato percurrit,
primũq;

primumq; ea, quæ nondũ ægrotãtibus ægrotaturis, deinde ea quæ ægrotantibus conualituris adsunt: hęc sunt duplicia, quędam sunt genere quidẽ naturales res, cæterum præter naturam quantitate, qualitate, aut tempore. Quædam sunt genera etiam præter naturã, scribit primum exempla illorum, deinde horum: velut, inquit, appetere cibos naturale est, sed potest fieri præter naturã, ob quãtitatẽ, vt cũ minus, aut plus appetitur, vel ob tẽpus, vt si quis insolitis horis appetat, vel ob qualitatẽ, vt si quis cibos absurdos appetat. excretio etiã excrementorum, vigilia & somnus, sitis, & venereorum appetentia, & sudores, & menstruæ euacuationes, res sunt secũdum naturam cõuenientes animalibus, tamẽ fiunt quantitate, aut qualitate, aut tẽpore, pręter naturam. Mirum videri possit, Galenũ in horum genere referre hæmorrhoidas, quasi ea euacuatio naturalis sit, cum tamen alibi dicat nullam sanguinis euacuationẽ naturalem esse præter menstruam. Tamen considerauit hoc loco quibusdam euacuationem per hęmorrhoidas adeò esse consuetã, vt consuetudo eas fecerit naturales. Sunt quidem genere præter naturam, sed qua consuetę naturales: cõsuetudo enim in rebus naturalib⁹ est, quin etiam velut altera natura. Atq; adeò cum hę-

morrhoides consuetudine naturales factæ sunt, si sistuntur aut minus fluere incipiunt, morbi imminentis signum est. Alia etiam huius generis signorũ scribit: velut motus animalis secundum naturam est, sed torpidus, aut grauis, aut exolutus præter naturam fit. voluptas gustatus ex cibo, aut potu si perit, aut mutatur magnopere præter naturam censetur, minaturq; morbũ. Mens etiam, siue vis addiscendi, & memoria, cũ lęduntur, & somni cum fiũt plus solito insomniis pleni. Ita & singulares sensus, vt auditus, visus, & odoratus, & gustatus, & tactus hebetiores, morbos pręnuntiant, & vt dicatur semel, inquit, omnia quæ genere ac per se naturalia sunt, possunt quãtitate, aut qualitate, aut tempore fieri præter naturã. Nam & corporis moles, minor & maior facta, color rubicũdior, aut cãdidior minatur morbũ. Vel si quẽ gracilescere, aut intumescere videm⁹, rubidiorẽ solito fieri, aut cãdidiorẽ, multo magis liuidiorẽ aut nigriorẽ, hæc omnia suspecta sunt, morbiq; metum inferũt. Ita & ructus & sternutamẽta & flatus plures, aut pauciores quã pro natura. Vbi considera suã esse cuiq; naturam. Est qui cum valet optimè, nunquã eructat, neq; omnino flatum emittit, hic cum emittit, timere debet morbum. Est tamen qui nũquam melius

lius valet, quam cum flatum emittit crebro. Hic si cessat emittere merito incipit timere, hoc enim ei insolitum & præter naturam. Neq; verò in his solū sed & in aliis omnibus rebus haberi debet ratio proprię cuiusq; naturæ. Alii enim plus aliis, per palatū, nares, aut aures expurgari solēt, quæ euacuationes naturales sunt, quantitate tamen, qualitate, aut tēpore, præter naturam, & morborū signa fiūt. Scribit deinde exempla signorū, quæ sunt genere præter naturā. Morsus, inquit, ventriculi inter vomendum, aut intestinorum, in deiectionibus, aut viarum vrinæ, in mictu, ac deniq; omnis dolor qui nō sit naturalis (velut fames & sitis) genere sunt præter naturam, & proinde symptomata morborū, sed cum exigua sunt citra eam dispositionem, quæ morbus vocari debeat per neutram vocatā apparent, non enim ita affecti ægrotare dicuntur nisi lædantur operationes, vt supra explicuimus læsione notatu digna. Nam hic est finis morbi, hoc est, tūc primum affectio morbus appellari incipit, cum ita lædit operationes. Hinc colligit Gal. ad aliquid eandem dispositionem posse esse neutram & morbū, vt alteri homini neutram, alteri morbum. Nam quo facultas est fortior, eo actiones minores noxas accipiunt ab eadem dispositione. Non

ergo mirum si quę dispositio robusto est neutra, debili sit morbus. Ex hoc loco videtur fieri morbi magnitudinem ad aliquid dici, hoc est ad facultatem. Nam si eadem dispositio, quæ vni erat neutra, alteri morb⁹ est, certè, & quæ vni morbus, alteri erit morb⁹ maior. Nā si debili læsionem dignam mentione infert, quæ forti non dignam mentione, certè debiliori infert lęsionē maiorē, quare maiora symptomata: morbus vero maior symptomatis maioribus agnoscitur. Cæterū præter magnitudinem hanc ad facultatē est morbo sua propria magnitudo, quæ in illius consistit essentia, velut febris magna est, cum est multus calor, parua cum paucus. Estq; calor nō maior, etsi facultas sit minor. Quare neq; morb⁹, fit maior, & si facultas minuatur, sed fit maligniοr, quoniā debiles ab æquali morbo plus lædūtur quā fortes. Itaq; magnitudo in essentia facit ad veram morbi magnitudinem, magnitudo ad facultatem facit ad malitiā. Atq; adeò decrescēte facultate non crescunt symptomata pathognomonica vocata (nam hæc essentiæ magnitudinē sequuntur) sed crescunt signa mortis, quæ crescēte virtute decrescūt. Non tamen quæcunq; symptomata crescentia magnitudinem indicāt morbi, sed solum pathognomonica. Quare cum plęraq; signorum

rum salutis, aut mortis in læsione operationum sint, fit vt sola debilitas facultatis faciat ægritudinem eam dispositionē, quæ cum firmiori facultate esset neutra, tamen maiorem aut minorem morbū non nisi ad aliquid, præter quam magnitudinem est morbo sua propria. In hoc etiam genere signorum, quę genere præter naturam sunt, dicit esse vitia sensuum, quæ non sunt secundum magis & minus. Vt si minus auditur, aut videtur, ad primum genus pertinere dicit, si videtur obuersari ante oculos quædam, aut semper in auribus est tinnitus quidam, ad hoc genus quoniam etsi ipsum videre & audire sit secundū naturam genere, hæc tamen vitiorum genera sunt præter naturam Certè hæc omnia possent in primo genere referri, sunt enim sensus actu qualitate à naturalibus diuersi. Hic vero considerat non sensus vitiatos, sed vitia sensuum. nihil refert, modo intelligatur res. Nam diuersis rationibus ad diuersa genera res easdem pertinere nihil habet absurdum. sed considerādum est meritò Galenum dicere omnes has læsiones, si exiguæ aut non firmę sint neutrorum dispositionum esse, si sufficiētis magnitudinis & satis firmæ, esse morborū. Nam & ipsæ dispositiones vt sint morbi, duo hęc habere debēt, magnitudinē quan

dam, & firmitudinẽ, sæpè enim ardet homo ex ira nõ minus quam ex febre, sed quoniam non habet firmitudinẽ ea dispositio, quia statim placato animo conquiescit, morbus non vocatur, quanquã profectò dum durat, multas actiones manifestè lædit.

Quæcunq; autem in iam ægrotãtibus fiunt signa, alia quidem sanitatem indicantia, alia autem mortem. Salubria quidẽ prima, alia verò genere quidem insalubria, specie autem lethalia dicuntur. Accipiuntur autem, vt dicatur vniuersim, ex virtute, aut vitio actionum: particulatim autẽ ex singularum partiũ actionum, quarum genera prius dicta sunt: primùm quidem principum: secundum earum, quæ ab his nascuntur: tertium habentium propriã gubernationẽ, accipiẽtium verò exortus quosdã à principijs: quartum enim genus eorum, quæ tunc sunt dictæ, per se quidẽ inutile est ad prænotiones, per accidens autem etiam ex his est aliquando prænotio: quemadmodum & ex excrementis semper. Ex his enim ratione sympathiæ: ex excrementis autem quoniã concoctionis, & incoctionis in ipsis sunt signa. Quare

non

non poteſt fieri quin aut naturam materiam, aut materiam naturam vincere ſemper ſignificent, aut neutrum alterum. Salubria ergo ſigna dicentur vincente natura, inſalubria autem victa, neutra verò, quæ in pugnis æqualibus ſunt. Signa ergo manifeſtæ cōcoctionis ſalubria ſunt: quemadmodum quæ incoctionis inſalubria: quæ verò neq; coctionem, neq; incoctionem indicant, neutrorum naturæ ſunt. Neutra etiam, quæ nunc quidē hoc, nunc contrarium ſignificant, vt denigrati digiti. Huiuſmodi etiā ſunt & critica ſigna: dictum autem eſt de illis omnibus in ijs quæ de criſi: quēadmodum & de cuiusq; actione, in ijs quæ de cauſis ſymptomatum. Ex his ergo oportet omnium illorum materiam particulatim colligere. Ego vero lōgitudini parcens, hic ſermonem de ſignis finio, conuertor autem ad eum, qui de cauſis.

SIue volumus agnoſcere morbū, ſiue morbi euentum, ſigna captamus ex ſymptomatis quæ in tribus rebus ſunt, actionibus læſis, & excrementis, & mutatis quibuſdam qualitatibus. Atq; ſigna omnia ſunt concoctionis

aut cōtrarii, aut cruditatis: vel salutis aut mortis: vel critica. Signa concoctionis, aut cruditatis sunt in excrementis, reliqua in reliquis. Sed signa salutis aut mortis vocata semper significant bonum aut malum: quanquam hoc quoq; non semper eodē modo, sed in vtroq; est plus, aut minus, quædam enim significant simpliciter bonum, quędam valde bonū, quędam vicinam iam sanitatem, quædam tātum malum, quædam valde malum, quædā mortem. Critica partim sunt signa tantū, quæ per se neq; bonum, neq; malū significant, sed instare crisim: partim signa & causæ. Hæ sunt euacuationes, quæ cum ante concoctionem mala, cum post concoctionē bona sunt signa. Horum omniū exēpla multa reperies apud Gal. lib. de crisibus, & de sympt. & apud Hippocratem in prognostico & Aphor. Hoc loco non erat sui instituti hæc pertractare, sed attingere. Est enim breuis hæc ars velut prima quędam delineatio totius artis. Dicit nūc signa quæ per morbos significant sanitatem futuram, salubria esse hac ratione, quę mortē speciatim, lethalia, generatim verò insalubria. Nimirum est vnum genus salubrium signorum, quorum alia mala tātum, alia admodum mala, alia lethalia sunt, ita etiam in genere salubrium, quædam bona, quædam valde

bona

bona, quædam salutaria admodum iã sunt. Vt somnus aut vigilia si modum excedit malum, difficilis respiratio per morbos acutos valdè mala, si digiti ac pedes liuent frigescente spiritu, aut æger fertur in pedes, lethale. Constare mente & ad oblatos cibos bene habere bonum. Concoctionis signa manifesta admodum bona; perfecta admodum salutaria Accipi dicit hæc signa, ex operationum virtute, aut vitio, vt mente constare bonum, non constare valdè malum, fastidiũ malum, mediocris appetentia bonum. Deinde & ex excrementis, vt deiectio mollis constans & rufa bona. Nigra aut varicolor, mala. Ex qualitatibus mutatis etiam accipiuntur signa (etsi horum non meminit Gale. hoc loco) vt liuidus color lethalis: viuidus & splendẽs bonus. Generatim dicit signa capi ex omnium actionum virtute, aut vitio, speciatim verò ex singulorum membrorum operationibus, quorum mentio facta est prius. Primum quidem ac maximè capiuntur signa ex actionibus membrorum principum: deinde & ex actionibus aliorũ iuxta cuiusq; dignitatẽ. Ex principibus & quæ illis subseruiunt, aut vtũtur signa bona, aut mala per se capi dicit: tamen quæ sibi viuunt sine facultate quapiam influente ob sympathiam solum (idest quo-

niam eæ partes patiuntur cũ principiis) ſignificare poſſunt. Vt putredo glandulæ per ſe quam minimum indicaret. Omnino enim perire eam partem eſſet leue malum: tamẽ quoniam poteſt ob lãguorem calidi innati in toto corpore aut corde fieri, timeri debet. In excrementis ſignificatio eſt. Quoniam ſignificant à natura morbum, aut naturam à morbo vinci, aut neutrum à neutro, quæ naturam vincere ſignificant, ſalutaria ſunt (huiuſmodi ſunt ſigna concoctionis manifeſtæ) quæ vinci, inſalutaria (huiuſmodi ſunt ſigna incoctionis, ſiuè contrarię concoctioni putredinis) quæ neutrum vinci, ſed æqualem pugnam eſſe ſignificant, neutra ſunt. Huiuſmodi ſunt ſigna cruditatis, quę apparent in principiis morborũ. Hæc ſunt ſigna neutra in ſecunda ſignificatione: quoniam neutrum ſignificãt neque ſalutem, neq; mortem, in qua ſignificatione etiam critica, quæ ſunt ſigna tã tum, ſunt neutra. Sed in tertia ſignificatione hoc eſt quod aliquando hoc, aliquando illud ſignificent, neutra ſunt critica quę ſunt ſigna & cauſæ, vt dictum eſt. Et quædam ſigna generis eorum, quæ vocantur ſalutis aut mortis, vt digiti denigrati, tales enim, vt ab eodẽ Gal. in com. prog. dicitur, aliquãdo fiunt cum morbus ſoluitur abſcedente ad cutẽ nigro

ſucco

ſucco, eſtq; ſalutare ſignũ, aliquãdo cum ſummè debilitatur innatum calidum, eſtq; admodũ lethale. Signa ergo quibus vtimur in morbis ad prænotiones talia ſunt.

Quoniã aũt & harum ſunt quædã ſalubres quædã inſalubres, quædã neutræ, primũ de ſalubribus erit ſermo. Quoniã aũt & harum ipſarũ aliæ quidẽ ſunt conſeruãtes, aliæ faciẽtes ſanitatẽ, ſunt vero & tẽpore & dignitate priores conſeruãtes faciẽtibus, à conſeruãtibus incipiendũ eſt. Cũ igitur ſit corpus ſanũ non vnũ ſed multiplex, vt prius eſt definitũ, cuiq; illorũ erit propria cauſa, quæ cõſeruet. Quoniã omnis cauſa eſt in eo quod in aliquid. Rurſum ergo & hic principiũ ab optima cõſtitutione corporis faciendũ, conſiderãdo quæ ad hanc ſunt ſalubria. Inuẽtionẽ aũt illorũ ipſa rei natura dicit, ſi enim eſſet ſine paſſione & ſine cõmutatione corpus, ſemper quidẽ maneret optima cõſtitutio, & nequaquã indigeret arte quæ illi præeſſet, ſed quoniã cõmutatur & corrũpitur & vertitur, nõ retinẽs quã habebat à principio conſtitutionem, auxilio hac ratione indiget. Quot ergo modis commutatur, tot genera, & auxiliorum habebit: ideſt,

conſer-

conseruantium causarum, quas constat iã vel ex dictis correctiuas esse genere. Sed quoniã statim correctiones faciunt antequam affatim appareat læsio, non præseruantes à futuro malo à medicis dicuntur, sed seruantes præsentem constitutionem.

CAusæ quas nos consideramus sunt quæcunque res in nostris corporibus aliquid faciunt. Hæ possunt prodesse aut obesse, aut neutrum facere, saltem quod sentiri posit. Quæ prosunt causæ salutares sunt, quæ nocent, insalubres: aliæ neutræ. Possunt prodesse conseruando sanitatem præsentem, aut reducendo corpora ad meliorem, aut curando præsentes morbos, aut præseruando ab imminentibus, aut reficiendo extenuatos. Hæc enim omnia ad medicam artem pertinet sanitatis gratia facere. Quæ quouis tali modo prosint, sunt salubres: quæ nocent insalubres, vt quæ corpus optimè sanum à sua temperie amouent, quæ reductionem impediũt quæ morbos faciunt, aut augent, quæ extenuant, debilitantq;. Quæ vtcunque agantur neque huc, neque illuc transferunt corpora (qualia multi medici a methodi agendi solũ gratia agunt) neutra sunt. Salubres verò causæ insalubribus, & neutris, priores & pręstã tiores

tiores sunt. Proinde agendum de illis priùs aliæ enim vel ex his agnoscuntur. Salubrium quædam sunt conseruantes, quæ scilicet con seruando prosunt, aliæ facientes, quæ reducẽdo, aut curando, aut præseruando, aut roborando. Nam horum quoduis agere est. Conseruantes verò sunt dignitate & tẽpore priores facientibus. Nam etsi aliquanto latius, atque vniuersim re considerata, facere contingat priusquã conseruare, conseruantur enim ea quæ facta iam sunt, & maioris virtutis sit quod non est facere, quàm quod est conseruare, tamen ad causas quibus ars medica circa corpora nostra vtitur reducto sermone, cõstat conseruationem curatione priorem esse. Quoniam curamus ægrotantes, ęgrotare verò non possunt, nisi prius benè valeant. Vt ergo sanitas prior est morbo, ita conseruatio curatione. Hæc ipsa ratio suadet & dignitate esse priorem. Tanto enim melius est conseruare sanitatem, quam curare morbos, quanto melius est sanitate frui, quam eam procurare. Proinde dicit incipiendum hic esse à causis conseruantibus. Sed non est eadem ratio conseruandi corpora omnia, imo vt naturalium temperamentorum sunt multæ species ita conseruandi corpora multi modi. Non enim posit ab eisdem causis seruari calidum & frigi-

& frigidum, Nam à contrariis seruantur iis à quibus corrumpuntur, corrumpuntur verò omnia à contrariis sibi. Ergo contraria sunt à quibus contraria conseruantur. Igitur quot sunt species naturarum tot sunt species conseruationum. Nam omnis inquit, causa est in eo quod ad aliquid. Hoc est nulla causa est simpliciter conseruãs, aut reducẽs, aut curãs aut boni aliquid faciens, aut lædens, aut neutra. sed quæuis causa est ad aliquid, hæc omnia. Eadem enim huic est salubris, illi noxia, alii neutra, id quod Hip. lib. de alimẽto perbelle scripsit dicens, ad aliquid omnia bona, & mala. Sed illum libellum proprio commẽtario ego prosecutus sum. Gal. quoniam singulis corporum naturis est sua ratio conseruationis, à conseruatione corporis temperati incipere vult. Captare vult causas salubres corporis temperati. Primum ex fine ipsius cõseruationis, deinde captauit etiam ex materia, quæ est in sex generibus rerum, quæ necessario nos afficiunt. Si, inquit, corpus nostrum, incommutabile esset nulla arte conseruandi esset opus, nam per se duraret seruaretùrque semper. Igitur indiget hac arte quoniam commutatur. Ergo quot modis commutari potest, tot conseruantium causarum speciebus indiget. Potest videlicet secũ-

dum

dum calidum & frigidum cõmutari, indiget modo quodam harum qualitatum in causis: potest secundum humidum & siccũ, in hac etiam temperie indiget modo quodam causarum: potest secundum compositionem, ergo indiget causis conseruantibus compositionem. Colligit ex his causas conseruantes re vera correctiuas esse, quoniam corrigunt eam commutationem, quam corpus semper patitur. Non enim esse possint causæ, quæ ita corpus nostrum conseruent, vt moueri etiã prohibeant. Nam hæ in æternum etiam seruare possent: nostrum autem corpus perpetuò alterascit. Seruantq; illud causæ, aliæ commutatiuæ, aliæ corrigentes. idque statim, antequam commutatio aliqua manifesta corpori, qualis est in corporibus reducendis, aut præseruandis, accidat: vt corpus, etsi moueatur perpetuo, manere tamen & conseruari videatur, ac proinde illæ causæ à medicis conseruantes appellentur. Dices fortasse posse causas omnes corpus temperatum versus eandem intemperiem adigere, sed adeo modicè vt seruantes causæ à medicis dicantur, fierique ita causas conseruantes, quæ nullatenus corrigentes sint. Mihi certè verisimile fit, non posse causas omnes conspirare in eandem intemperiem,
quan-

quantumuis modice, vt conseruantes sint. Nam nisi externæ causæ internis excrementis obsistãt, ea solum sint satis ad amouendũ corpus ab optima temperie. Quare re axactè perpẽsa verissimè puto conseruationẽ causis aliquatenus corrigentibus agi.

Commutatur ergo corpus ab aliquibus necessario, ab aliquibus nõ necessario: dico autẽ necessario, ijs quibus non potest non abundare, non necessario autem reliqua. Nam semper versari in eo quo cõtinemur, comedere etiam & bibere, & vigilare, & dormire necessariũ ei est. Gladijs aũt & feris occurrere, nõ necessarium. Vnde in primo causarũ genere ars quæ circa corpus versatur, in secundo nõ ita. Quæcunq; igitur sunt quæ necessario alterant corpus diffinientes, in quocunq; eorum proprium genus causarum salubrium inueniemus. Vnũ quidem ex continentis aeris commertio, alterum ex motu & quiete & totius corporis & secundum partes: tertium ex somno & vigilia: quartũ ex ijs quæ offeruntur: quintũ ex ijs quæ excernũtur, aut retinẽtur: sextũ ex passionibus animi. Ab omnibus enim his necesse

est

est corpus disponi aliquo modo. A continente enim, aut calfactum, aut refrigeratum, aut siccatum, aut humectatum, aut secundum coniugationem aliquid horum patiens, aut secũdum totam substantiam cõmutatum. Ex motu autem & quiete vtrisq; factis immoderatis, aut calfactum aut siccatum, aut refrigeratum, aut humectatum, aut secundum coniugationẽ aliquid horum patiens. Ita autem & ex somno & vigilia necesse est pati ipsum, eadem ratione ex ijs quæ offeruntur, aut excernuntur, aut retinentur. Omnia enim hæc alia quidem apertè, alia autem per medias alias causas alterant corpus, & corrumpũt sanitatem. Et scriptum est de his ipsis speciatim in libro de salubribus. Omnia ergo nunc dicta genera salubrium causarum materiæ quædam sunt, vsu autem commodo causæ fiunt conseruantes & salubres, aberrantia verò à mediocritate, insalubres sunt. Quare cõstat iam ex his non quidẽ alias substantias harum rerum externarũ salubres nobis alias insalubres putãdum, sed has easdẽ ad aliquid, aliquando quidem salubres, aliquãdo insalubres fieri. Cũ enim indiget motu corpus,

pus, exercitatio ſalubris, quies autem inſalubris, cum autem quiete, ſalubris quies, inſalubris autem exercitatio, eodem autem modo & de cibis & potibus, & alijs omnibus, quodcunq; enim cum corpori indigenti admouetur, cum propia quantitate & qualitate ſalutare fit, oblatum autem ei qui non omnino indiget, aut non menſura, qua expedit, inſalubre eſt. Et duo ſunt hi ſcopi circa ſalubre, & inſalubre, qualitas & quantitas eius quod offertur. Nam & occaſionem, vt aliud aliquid ab his tertium inducere, cum in dictis contineatur, non eſt ſecundum rationem. Si enim indiget corpus tali & tanta re oblata, conſtat, & in occaſione conuenienti offerre. Et generatur quidem occaſio, quòd fluxile, & facile mutabile eſt mortale corpus, & indiget ſecundum mutationes alias alijs auxilijs.. Quare non eſt genere tertium in dictis occaſio. In doctrinis verò ea, ſapè vt tertio vtimur, ob dictam cauſam. Quoniam autem in his ſcopis, & aliæ cauſæ ſalubres, & propoſitum nobis nunc genus eſt, ſtatim eas percurremus.

Modo

MOdo refert materiã causarum salubriũ & insalubriũ. Hęc est in generibus causarũ à quibus alteratur nostrũ corpus necessario, has enim considerat ars medica, & in his modum definit, non etiam in aliis quæ casu, aut fortuna incidunt: genera causarum quæ necessario alterant sunt sex, in quorum singulis potest esse causa salubris & insalubris, atq; hæc alterantia necessario vocantur, quoniam nostra corpora non possunt non vti illis, alterãtq; ea omnia nos alia aperte ac per se, vt aër calidus per se calfacit, frigidus refrigerat, humidus humectat (ab aëre enim his modis alteratur nostrũ corpus, aut etiã alteratum secundum totã substãtiam vt putrefactũ, aut vstũ) & cibus, aut potus, calidus calfacit, frigidus refrigerat: alia per medias alias causas, velut somnus humectat, & quies, & motus: vigilia, & excretiones nimię, & ira, & tristitia, & mœror siccãt, hæc itaq; genera, sunt materię causarum. Ea sunt ambiens, quo nomine aërem præcipuè intelligimus, sed & aquam cum natamus; & vestes, & deniq; omnia, quæ nobis extra admouẽtur: & motus, & quies, quibus omne genus exercitationis & intermissionis intelligitur: & frictiones (has enim exercitationibus etiã cõnumerat Gal.) & somnus & vigilia, & cibus & potus, quibus intelli-

guntur omnia quæ ingeruntur, vt & veneno rum, & pharmacorum potus in his sit: & quę excernuntur, aut retinentur, quibus intelliguntur profluuia, aut retentiones euacuationum omnium: & motus animi, ii scilicet, qui pertinent ad irascibilem animi partem. In his generibus nihil est, quod simpliciter salubre, aut insalubre dici debeat, quiduis enim horum ad aliquid salubre est, atq; insalubre. Nimirum vt nuper diximus omnia ad aliquid bona, & mala. Quiduis ergo eorum cum eo indiget corpus salubre est, cum non indiget, insalubre. Desiderari dicit duo in his omnibus vt suscipiantur commode, quantitatē, & qualitatem, tempus enim aut occasionem vtē di in his contineri: quoniam si cum tāta taliq; re est opus, ea vtimur, certè & commoda occasio est vtendi. Ea enim est idonea occasio vtendi rebus cum iis est opus. Cæterum videtur mihi Gal. hoc loco deceptus, & multò melius alibi fecisse, pręter quantitatem & qualitatem, occasionis quoq; mentionem faciens: nam si quispiā cum cibi solidioris libris duabus indigeret, aquam bibit, & deinde cibum ingerit, quantum qualemq; dispositio postulat, deterius profectò cibo fruetur, quā si ante aquam ingesisset, qui tamen nihil in quantitate aut qualitate cibi peccauit, sed solo ordine,

dine, quo potatum ante cibum sit. Neq; proinde possis dicere eum non indiguisse tanto aut tali cibo cum ingessit, fecisset enim melius si aqua non epota comedisset, tamē multo fuisset grauius, epota iam aqua cibum tantum talemq; non accipere. A qua enim importune epota, ad fruendū cibo male affecit ventrem, sed capiendi cibum necessitatem non sustulit. Vt hinc constet longe diuersum esse ordinem & modum vtendi, in quo consistit occasio, à quātitate, & qualitate. Gal. quidem clarioris doctrinæ gratia permittit in doctrinis occasionis mentionem facere præter quātitatem & qualitatem, ego verò non tantum rationi cōsentaneum, sed necessarium quoq; id esse puto, quod procedens sermo declarabit. Vocat Gal. hæc sex genera causarum externarum, quanquam nonnullę earum intra nos sint, vt motus animi & satietas ventriculi, & ventris suppressio, quoniam, vt alibi explicuimus, omnes causas manifestas recēsent medici inter externas, omnes scilicet, quas græci vocant procatharticas.

Optimæ igitur dispositioni corporis cum tēperatū sit id quod nos ambit, conuenit symmetria aliorum exacta, de quibus satis dixi, & quietis & motus, & somni & vigiliæ, & eo

rum quæ offeruntur & excernuntur. Cum autem intemperatum, tantū oportet symmetrias mutare, quantum ea quæ errant, in optima tēperie defecerint. Scopi autem symmetriæ in eo quod continet, vt neq; rigor sit propter frigus, neq; sudor propter æstum.

INcipit iam nunc docere Gal. rationem seruandi corpora temperata: ea vnico hoc pręcepto constat, vt idem Gal. 2. de tuenda valetudine docet, omnium rerum adhibere mediocritatem, quæ duobus modis abhibetur, vno quidē vt omnia sint mediocria, vt si aër temperatus sit reliqua omnia temperata adhibeantur, alio, vt si quæ causa immoderatior est obiectu contrariarum corrigatur, velut si aër frigidus sit, hac causa cibo calidiori vtamur. Itaq; alter modus est in omnium causarum mediocritate, alter in repugnantia cōtrariarum, quanquam vt nuper diximus semper sunt causæ conseruantes in corrigentibus, id tamen non semper conspicue, sed cum inuicem contrariæ sunt. Cum possumus primo modo corpus temperatū seruare ita facimus, cum non possumus, cōfugimus ad secundū. Neq; solum vtimur repugnantia contrariorum in diuersis causarū generib⁹ sed in eisdē velut in aëre modo audies. Aëris mediocri-

tas

tas ea cēseri debet, qua neq; frigus manifestū, neq; calorem solet facere. Neq; enim hoc aliter quam vt sentiri posit in arte definiri debet. Is ergo aër, quē pleriq; homines citra sensum manifestum frigoris, aut caloris sentiūt, temperatus est. Mutatur autem aër mutatione regionis, & anni temporis. Si ergo vernū tempus est, regio temperata, & oppidum benè locatum, neq; in humili admodum loco, vt hac ratione calidum sit, neq; in sublimi vt frigidum, neq; borealibus, neq; australibus flatibus plus satis expositum, nihil in aëre considerabitur ad conseruationem hominis temperati, cum vero in hoc ipso oppido tēpestas ad frigidiorē mutata erit, expediet illud cum alio oppido commutare, quod aut in calidiori regione, aut in humiliori eiusdem regionis parte locatū sit: cum ad frigidiorē, cum alio quod in frigidiori regione, aut sublime sit. Ita aër aëre corrigetur. Ea regio tēperata est, quæ vere est moderatissima: hyeme enim, calida, & ęstate, frigida temperatior est. Simpliciter temperata oppida, sunt quę in regionibus tēperatis sunt benè locata, & præter hæc, quæ maritima, ego verò non amo maritimorum temperiē, maximè in regionibus alioqui calidis, quippe quam pesti expositā esse suspicor. Satius ergo sit temperatum hominem tempe

rato citra mare oppido agere vere, & aliis těporibus solum vt diximus mutare. Quod si tamen oppida commutare non possit vt lubet (pauci enim possunt) intěperies aëris corrigat, primum vestibus, deinde si id non sit satis, & aliis causis. Vsq; adeo non probo consilium multorum, qui cēsent eisdem vestibus vtendum esse hyeme & æstate, ne quid ex cō mutatione periculi fiat. Certè si quis incaute, & aëris mutatione non cogēte vestes mutet, atq; nunc simplicibus, nūc duplicibus induatur, proculdubio læderur. Tamen si prudēter & cum res exigit, melius viuet. Si enim vestibus aduersus aëris iniurias vtimur, cur eisdem aduersus temperatum, quibus aduersus frigidiorem vtamur? mihi certè modū vestium aër semper finit, soleoq; eadē die, nūc simplici, nunc duplici, aut nunc delicatiori, nunc crassiori veste indui, vsq; adeo causas contrarias contrariis causis corrigi cēseo, sed de his satis.

In exercitationibus autem, cum primū cœperit laborare corpus, cessare statim.

HIppocratis est hæc sententia in Aph. qua definitur exercitatio moderata, est verò hęc finitio exercitationis moderatę, non solū corporibus temperatis sed omnibus etiam sanis.

nis. Nam quanto corpus quoduis minori exercitatione indiget, tanto citius laborare incipit, & quanto maiori, tanto tardius. Laborare est defatigari, estq; meta exercitationis. Est enim vt dicit Celsus exercendum vsque ad lassitudinem, citra defatigationẽ: sed quoniam molestiam alii sentiunt prius aliis, ex eadem exercitatione, vt sunt delicatiores, melius est initium laboris aliis signis quam ipsa molestia sensus definire. Ea signa sunt quæ Gale. 2. de tuenda valetudine scripsit, tumor quidam, & rubor musculorum, & sudor vaporosus, si quis ad hæc vsque mouetur exerceri dicitur si plus etiam, iam non exerceri solum, sed laborare etiam. Labor vero ad tuendam valetudinem nulli est vtilis, exercitatio omnibus eaque vsque ad dicta signa producta, quæ tanto. vt diximus citius accidunt, quanto corpori minor exercitatio sufficit.

In cibis aũt concoctionis perfectio, & excretionis symmetria secundũ quale quantũq;, æqualis aũt quodam modo est in his appetitus concoctioni, quare neq; præside indigent, qui metiatur quantitatem cuiusq; eorũ quæ offerũtur. Optima enim natura quantũ appetit tantum etiam coquit pulchre.

MAgnopere errant multi medici vulgares detrahentes benè sanis hominibus cibum quem possunt coquere, detrahunt enim non vt illi putant ægrotandi occasionē, sed naturale virtutis robur. Atque ita videas eos, qui tenui semper & nimis oonstituto victu vtuntur esse imbecilles, magis probo consilium Celsi, qui firmum hominem plurimū semper cibi accipere, iubet si plurimum coquere posit, quod Gal. quoque hic docet cō coctionis perfectionem finem esse mediocris cibi quantitatis statuens. Quod nihil aliud est, quam tantum cibi capiendum esse quantum benè coqui posit. Agnoscitur verò benè concoctus esse cibus., cùm ex bono oris sapore & ructus odore, tum etiam ex excrementis, quæ benè concocto cibo, qualia quantaque in satis sano homine solent, excernuntur. Atque hic cibi capiendi modus omnibus hominibus sanis tenendus est, temperatis verò solis ille alius accipere quātum appetunt: quoniam hi appetunt, quantum coquere possunt. Frigidis erit accipiendum minus quam appetitur, quoniam minus coquitur, calidis plus, quoniā coquitur plus. Itaque qui optima natura præditi sunt, accipere debent quantum appetunt, quod tamen ne omnino fiat incautè ita intellige. Si homo vt est

tempera-

temperatus corpore, ita prudens bonusque sit. Ij enim quibus deus est venter, sæpe optimas naturas multis cibis corrumpunt, cum quoniã malis vtuntur (sed de qualitate dicetur postea) tum etiam quoniã nimia ciborum varietate, & multis condimentis adeo suę gulæ blandiuntur, vt appetant plus quã coquere posint, intellige etiam si homo rectè aliis omnibus quibus victus constat vtatur. Nam qui alioqui quantum appetit poßet coquere modo fortaßè non poterit, vel quoniam intermitit exercitationem, vel vtitur multa, aut intempestiua venere.

Ita autem & somni quantitatem ipsa natura definit, ijs qui optimam habent dispositionem, & desinunt statim dormire, cum nõ amplius corpus indiget.

TEmperata natura sua sponte modum etiã in somno tenet, tamen immoderatæ non ita, sed quædam breuiorem, quædam longiorem, quàm opus est, amant. Proinde videtur hoc loco opus esse, qui sit expediẽs, & salutaris somnus, dicere. Neq; quidẽ horarum numero definiri hoc põt, vt quidã tentauerunt ob miram varietatem naturarum, cum communium, tum etiam singularum, & ob varias dispositiones in quas corpora non-

dum

dum ægrotantia, incidunt. Sed noxę somni supra modum, aut non satis producti, moderatum somnum finiunt. Scilicet vt docet Hippocrat. vigilia fortis potus & cibos crudos, & incoctos facit, & quæ in contrarium mutatio, dissoluit corpus, excoctionem & capitis grauitatem facit. Ergo satis dormitum esse putabimus, cum recens experrecti, neq; cruditatis in ventre signum aliquod sentiemus, neque in vrina, si hanc quoque lubet considerare, neque excitatio est difficilis, neque corpus pigrum, neque excoctio carnium, neque caput graue, sed contrà, totum corpus: & caput, agile, sine dolore, & facilis excitationis. Id verò temperatis euenit cum primum sua sponte excitantur, excepta omni manifesta excitandi causa, calidis, siccisque tardius. Excitantur enim prius sponte, quam satis dormierint, frigidis humidisque citius, quoniam ad nimium somnũ propensi sunt. Quare illi redormire, hi excitari ab aliis plærunque debent. Cæterum quoniam consuetudo & negotia, magnam hac in re differentiam afferre possunt, magna etiam illorum ratio est habenda, ne aut quenquam ante tẽpus excitemus, aut plusquã res exigat redormire faciamus.

Atque

Atque hoc victu ipsis vtentibus in euacuationibus nihil delinquitur in ventre & vrinis & toto corpore. Illas enim symmetria eorum quæ offeruntur, expirationem autem per totum corpus, quæ in exercitationibus est, salutarem facit.

QVæ sit euacuationis symmetria non docet, illud potius docet, non posse abesse euacuationum symmetriam si victus talis seruetur, quandoquidem symmetriã euacuationum sensibilium, quæ per ventrem, et vrinæ vias, & reliquum corpus, per palatum scilicet, nares, aures, & oculos, mediocritas eorũ, quę comeduntur & bibuntur facit. Expirationẽ aũt insensilẽ expeditã facilẽq; esse facit exercitatio. Cæterũ melius fuerit tẽtare in hoc quoq; causarũ genere mediocritatẽ definire. Id quidẽ in insensibili euacuatione assequi nõ poterimus, siquidẽ insensibilis est, quare neq; quãta sit, sentire, nisi fortè argumento aliũde ducto possis. Tamẽ in euacuationibus per ventrẽ, quę quãtitati ingesti cibi respõdet moderata est, vrina quoq; debet respõdere quãtitati potus, reliquę quoq; euacuationes eodem modo, atque si non respondeant aluum subducentibus, aut diureticis vti expediet.

Constat

Cōstat quoq; eos oportere abesse ab omnibus immoderatis animi passionibus, iracundia, tristitia, ira timore, & inuidia, extrahunt enim & hæc & alterāt corpus à naturali statu.

Corpora tēperata melius sit in omni animi tranquillitate viuere, quam passionibus aliquantisper tangi. Nam etsi verecūdiā & iram calorem naturalem augere Galen. 2. de tuenda valetudine doceat, tamen qui tēperatus est, iis ad calorem nō indiget reliquæ causæ sunt satis: & prudentiam, quæ ad bonum uictum retinendum facit quam maximè, mirum in modū trāquillitas auget. Quapropter Ga. benè facit, qui libro de cognoscēdis curandisq; animi morbis, nunquam irasci, sed ratione omnia citra affectus gerere iubet. Tametsi enim illud præceptum ad cōponendos mores magis, quàm ad tuendam valetudinem spectet, tamen qui componit mores haud parum sui corporis valetudinē procurat. Temperatis ergo omnis trāquillitas salubris est. Frigidis perse quidem salubris est ira quædam, & pudor, tamen his quoq; melius fuerit iram exercitatione corporis supplere, quam prudentiæ & tranquillitati animi detrahere. Ira magna, aut magnus multusuè pudor, nulli est salubris, vt neq; aliud quid-

quidpiam magnum gaudiũ quoq; (quanquã illius haud videtur Gale. hoc loco meminisse) solet esse insalubris causa vel etiam mortifera, potestq; aliquib⁹ esse salubris, velut profectò natura sua melancholicis, cum moderatè suscipitur. Timore & mœstitia nunquam possumus vti vt causis salubribus tãtum, possumus tamen vt corrigentibus aliarum causarũ excessus, velut si timeamus cuipiã à magno profusoq; gaudio, profectò non fuerit inconsultum, triste aliquid homini narrare, quo gaudium temperetur, aut etiam si timeamus homini à furore & nimia ira, consultum fuerit timorem incutere, quo ira deferbeat. Sed quietum animum in timorem aut mœstitiam agere, nunquam ex vsu esse puto.

Venereorum autem iuxta Epicurum nullus vsus saluber, re vera autem ex talibus interuallis vt ex vsu nulla dissolutio sentiatur & ipse leuior se ipso factus videatur & melius spirans. Opportunitas autem vtendi, cum exactè erit in medio eorum omnium, quæ illum exterius circunstant, neque nimis plenum, neque indigens, neque refrigeratum, neque calfactum, neq; siccatum aut humectatũ

immo

immoderate. Si aũt aliquãdo errabitur, quã minimũ ſit quod erretur, melius aũt calfacto quã refrigerato, & pleno, quã indigenti, & humido quam ſiccato corpori vti venereis.

VEnereorum vſus in ſex dictis generibus eſt re vera, partim quidem in labore, aut exercitatione partim in euacuatione. Sed Ga. ſeorſum voluit eius meminiſſe. Alii alias cauſas dicunt, ego quidẽ puto, quoniã erat inter viros doctos cõtentio, an eſſet in cauſis quæ poſſunt eſſe ſalubres & inſalubres, an non. Fuit ſiquidẽ Epicuri ſententia, nunquã venerẽ conferre ad tuendã valetudinẽ, ſed ſemper eſſe noxiã. Vt hinc poſsis intelligere nõ fuiſſe Epicurum voluptatibus adeò intẽperanter deditum, quam putatur vulgo, cum abſtineret omnino à venere, & aliis abſtinere ſuaderet: ſed indolentiam, & bonam valetudinem ſummum bonum eſſe putabat. Verum hunc miſſum facio. Re vera Venus ex quibuſdam interuallis multis hominibus (non enim omnibus) vtilis eſt. Multi enim grauiſsimis malis tentãtur quoniã abſtinẽt à venere, ſed multo plures quoniã vtuntur nimia. Moderatus aũt vſus is eſt qui corpori nullã diſſolutionẽ hoc eſt debilitatem ſenſibilẽ, infert, & facit hominem ſe ipſo leuiorẽ, & melius ſpirantẽ.

Hoc enim expurgato & deonerato homine, & facultate non debilitata, euenit. Docet etiã Gal. opportunitatẽ vtẽdi venere, id quod in sola venere facit, tamen re vera ad perfectam doctrinam in omnibus illis causarum generibus faciẽdum fuit. De veneri opportuna hora disputatum est à me satis cap. 9. lib. 6. controu. quo confirmaui quod Gal. hoc loco docet, puta tunc esse vtẽdum, cum corpus est in medio omnium eorũ, quæ illum circũstant, constitutum Vocantur hic circumstãtia corpus, non quidem quæ ambiunt, aut exterius occursant, sed passiones, quę in ipsum ingruere sæpè solent. Qua phrasi vtentes sępè solemus dicere multi morbi circumstãt hominẽ. Ita verò loqui modo Gal. palã faciunt sequẽtia verba, neq; nimis plenum inquit, neq; indigens aut vacuum, neq; refrigeratũ aut calfactum, aut siccatum, aut humectatum. Nam plenum periculum cruditatum, si cibis nondum coctis plenum est, incidit, si coctis sed multis, periculum diruptionis vasis alicuius, si indigens, incidit periculum nimiæ exolutionis & extremi lãguoris: si refrigeratum, extinctionis calidi innati: si calfactum, febrium & multę putredinis: si siccatum, ariditatis, si humectatum, fluxionum multarum. Quare vtcunq; corpus talę quippiã patiatur, noxia erit

Q venus.

venus. Constat vero ex dictis grauiora mala esse quæ vacuis frigidis & siccis, quam quæ plenis calidis & humidis impendent. Sed nondum videtur dictum qua hora vtendum venere sit. Ea tamen hora vtendum erit, qua corpus in maxima dispositionum mediocritate est. Eam esse à somno ante exercitationem, loco citato ex controu. monstratũ à me est. Quare agendum erit, vt Gal. in opere de tuenda valetudine iuxta sententiam Hip. 6. Epid. docet, vtendumq; venere inter somnũ & exercitationem, dormiẽdumq; erit à cibo & comedendum ab exercitatione. Quare hic erit omnium causarũ ordo, labor, cibus, somnus, venus. Rursumq; post hanc labor, nõ ita tamen, vt velut exercitationem, cibũ, & somnum, nullo die, quo benè valeamus, intermittere debemus, ita & venere quotidie vtendũ sit, sed ex longioribus interuallis, vt cuiusq; natura exiget. Cum autem vtẽdum erit inter somnum & exercitationem fiat. Neq; vitupero siquis post venerem tantillum redormiat, modo illud nõ detrahatur priori somno, sed exercitationi sequẽti. Ita enim videtur virtuti melius cõsuli. Neq; statim post laborem cibos ingerere oportet, rapiẽtur enim incocti, sed sedandus prius est feruor, quem exercitatio conciliauit modica quiete, aut leni ambulatione,

latione, neq; mox à cibo dormiendũ, sed vigilandũ, quatenus cibos vẽter apprehẽdat, iiq; ab ipso ventriculi ore descẽderint: nam aliter non aberit anxietas à somno. Itaq; inter cibũ & somnum, & inter laborem & cibum, & inter venerẽ & laborẽ aliquid intercedat oportet, inter somnum & venerẽ nihil, sed statim à somno coeundum. Atqui quanquam omnibus fere hominibus in more iam positum est, non cœnare solum sed prandere etiã, & multis, dormire interdiu, venere verò multo satius sit post nocturnum somnum, quam post diurnum vti, cùm quoniã nocturnus est productior & quietior, tum etiam quoniã lumẽ calor & strepitus diurnus dissipant innatum calorem: quare venerem cum maiori dissolutionis periculo homo eo tẽpore tentabit. His ergo causis hoc ordine vtendũ est. Sed lubet hoc loco quęrere, in hac causarum successione, qui locus studiis literarum relictus sit: videtur enim nullus. Quid ergo? num ars tuendæ valetudinis ab studio & contemplatione omnino arcebit? toti erimus in roborãdo corpore & cute curanda? at satius fortasse fuerit, & saluti & vitæ, studendi causa detrahere, quam causa viuendi ad belluinam vitã transferri. Quod enim cõtingere possit, & verius, & turpius moriendi genus homini, quam in

Q 2. homine

homine indignam, vitam, incidere? certè nõ possum dicere studia per se corpori valetudinem conferre, tamen ex accidenti nõ parum conferunt: nam pariunt homini prudẽtiam, & probitatem morum, liberantq; à multis vitiis. Quare cum plęriq; hominum vel ob insipientiam, vel ob improbitatẽ, aut stultè quidvis agentes, aut gulæ libidiniq; debiti bonam valetudinem corrumpere soleant, fit vt consultum sit, curare, vt is quem bono victu vti volumus, animi mores studiis & meditatiõne componat. Neq; verò ego eos, qui in melancholicas paßiones multis studiis assueti inciderunt, omnino ab studiis arceo, quippe talibus nihil tristius cõtingere posse certo scio, sed ad faciliora quæ iocũda etiam sint trãsfero. Fit quippe talibus, tunc saltem, hæc causa salutaris. Quare ad hãc artis partem pertinet dicere qua hora studendum sit. Profecto si rogaremus qua hora faberlignario expolienda ligna sint, & ferrario elaborandum ferrum, facile esset respondere, in laborãdi hora. Nam earum artium actiones, vt mechanicarũ omnium, labor quidam est. Cæterum inter causas, studium literarum à labore corporis longius etiam abest, quam merum otium. Nam exercitatio calorem naturalem auget, ciborũ distributionem & facilem per cutem expirationem

tionem facit. Ad hæc propius accedit otium. Nam qui quiescit nihil agens, alloquitur interim familiares, vigilans, intuetur multa eorũ quæ ob oculos sunt, quæq; occurrũt: sed qui incũbit literis, tacet, ab his omnibus alienus, colligiturq; ei animus totus ad sensuũ sedes. Quare refrigerat & siccat, & distributionem & expirationem impedit. Non ergo studium tale pro exercitatione esse potest: multo minus potest esse pro somno. Nam nunquã potest adeo lædere, quam statim à cibo aut paulo post: Si quidem animus raptus ad caput destituit viscera, manent ergo cibi incocti in iis & multi crassi vapores simul in caput rapiuntur, grauantq; caput adeo, vt si paratus alioqui homo sit, non immerito apoplecticæ passiones timeri possint. Proinde ego multo iam ante tempore mihi imperaui nunquã ab assumpto cibo ad studia mea accedere, antequam tantum temporis elapsum sit quãtum ad concoctionem primam saltem sentio esse satis. Nam cum reliquæ calidioribus in locis iam agantur, & quæ in caput non tam aperte possunt, quæ cruda aut excrementitia continent mittere, non adeo vitiantur studio illo. Nullũ ergo tẽpus à cœna ante sequentis diei, summum mane idoneũ literis existimo, neq; à prandio vsq, dum dies iam manifestè incli-

net, quod tempus aut ſomno, aut quiete tranſigendum eſt. Sed id tempus quod, ab ea hora qua concoctio prima poſt prãdium iam putabitur eſſe peracta vſq; ad cœnam, eſt, aut à ſummo mane, quo excitantur ii quibus vita eſt prudenter inſtituta, vſq; ad prãdium, non poteſt ſola exercitatio occupare. Quid ergo agendum prẹter exercitationem? quieſcendũ certè, atq; licebit iis temporibus literis vacare. Sed qua arte aſſequemur vt ſtudia tũc ſaltem ſuſcepta nullatenus noceãt? certè ea quã Plato nos docuit, ẹque corpus & animã mouendo. Hoc eſt interponentes ſemper corporis exercitationem, augendoq;, vt ſtudia creſcunt. Nam cum hæ duæ poſitæ ſint contrariæ cauſæ, conſtat alteram altera corrigi, atq; quia ambæ hæ cauſæ ſiccant, curandum interim erit, vt cibi ſint humidiores, & benè nutrientes. Illud quoq; rationi conſentaneum eſſe cenſeo, eum qui ſtudiis literarum vacare velit, abſtinere à venere, aut quam minimum ea vti. Nam venus & Minerua, vtraq; eneruat debilitatq;.

Qualitatem autem cuiuſq; dictorũ in optima diſpoſitione eligere. Exercitationis quidẽ in qua omnes partes corporis proportione quadam mouentur, & non alia quidem nimium, alia

alia aueem non satis laborat. Eorum autē quæ comeduntur & bibuntur temperatissimum. Hæc enim conuenientissima temperatis naturis sunt. Ita autem & in alijs.

QVantitatem cōuenientem sex generum causarum hactenus docuit, nos etiā addidimus occasionem vtendi singulis. Nunc qualitatem docet Gal. atqui aëris qualitas dicta iam est: somni & vigiliæ, & motuū animi, nulla qualitas quā moderari medicus possit est præter quantitatem, neq; in iis quę excernuntur. Nam etsi deiectio sit bona, quę mollis & cōstans & rufa, & nō grauiter olēs, & vrina quoq; quæ cōcoctionis habet signa: tamen excremētorum qualitas, bonū aut malum signum est, causa autem minimè. Exercitationis ergo solum & cibi aut potus qualitatem dicere modo opus fuit. Exercitationum species lib. 2. de tuēda val. Persequitur, pertinentem scilicet ad robur aut ad celeritatem, aut vtrāq;, aut æqualem, aut inæqualē, eamq; probauit maximè, quam & nūc probat, æqualem scilicet. Ac proinde ludum pilæ laudare solet, maximè in tēperato corpore, quod non hac quam illa parte erit imbecillius. Nam corpori non æqualiter partibus firmo, commodior nonnunquam erit exercitatio aliqua in-

ęqualis. In cibis & potibus eos dicit temperatis corporibus esse conueniẽtissimos, qui sint temperatissimi. Temperatissimi autem sunt duobus modis, in calido frigido, humido, sicco, & mediocres inter concoctu facilimos & difficilimos. Atqui præter hæc opus erit vt cibi boni succi sint, cibi enim boni succi naturis omnibus sunt meliores, quam mali. Non tamen faciles coctu meliores omnibus quam difficiles. Sed hac in re illi sunt cuiq; naturæ optimi, qui & maximè respondent proportione. Sed de temperati corporis conseruatione satis dictum est.

Si autẽ ab optima constitutione deficiat corpus, neq; id multum, & causas conseruãtes sanitatem secundum analogiam mutatæ, fient. Cum autem multa sint huiusmodi corpora, in quouis genere speciatim quærendæ sunt. Quod ergo temperie euariat, in symmetria partiũ organicarum non euarians, duplicem speciem habet salubrium causarum, alteram quidem seruantium eius temperiem, alteram earum quæ in optimam transferunt. Quæ ergo seruant illius temperiem tantũ mutabũtur à causis optimæ temperatæ naturæ, quantum corporis totius temperies ab illa mutatur, calidiora enim

corpora

corpora calidiori indigent victu, & frigidiora frigidiori, & sicciori sicciora : humidiora autem humidiori, & secundum coniugationẽ calidiora & sicciora calidiori & sicciori, & vt in his, ita in tribus reliquis cõiugationibus. Vtetur enim materia causarum rectè, qui insitas natura illis potentias sciuerit : vt motum & indigentiam, & vigiliam & euacuationẽ & omnes animi passiones siccare corpora, cõtraria autem his humectare: ita autem & calfacientium & refrigerantium studiorum, & ciborum, & potum: & vt dicatur vniuersim omnium circa corpus agnoscẽs quis materias & potentias, salubribus causis vtetur, similes similibus offerens cum sanè seruare voluerit eam corporis temperiem, quam acceperit.

TEmperata corpora seruanda semper sunt intemperata nunc seruanda, nunc reducenda ad meliorẽ naturam. Cõseruationẽ dicit similibus & forma & gradu agi debere, id quod à me explicatum cõfirmatũq; satis est lib. 6. cont. & in alus commentariis. Dicit ergo corpora lapsa non multum, similibus esse seruanda. Nõ vt quidã intelligunt, vt innuat cũ multum lapsa sunt seruãda esse contrariis

ſed quaſi diceret, quæ lapſa ſunt, non tamen multum vt iam ægrotent, hæc enim curari non ſeruari debent Verum quia ſex illa cauſarum genera quibus cōſtat victus, dictū eſt antea, non omnia aperte, ſed pleraq; per alias cauſas, noſtra corpora commutare, rectè monet Ga. ſi vis ſcire qua ratione cuiuis hominis naturæ victus inſtituēdus ſit, oportere vt diſcas materiā cauſarū & potentias. Materię differentię ſunt inprimis ſex illa genera, motus & quies, ſomnus & vigilia , cibus & potus retentio & excretio, motus animi, & id quod nos ambit. Deinde in ſingulis horū ſunt materiæ peculiares, vt in motu, frictio , inambulatio, curſus, lucta, vectio, equitatio, portatio & ſimilia. In cibo, carnes, legumina, herbę & fructus, & piſces. In potu. aqua & vinum, & alii ſucci. In eo quod nos ambit, balnea aquæ aut laconica aëris aut olei, aut aliorū ſuccorū Excretionū etiam & motuū animi ſunt differentiæ, potētiæ horū ſunt quibus noſtra corpora cōmutant, ſcit vero is cuiuſq; materiæ potentiam, qui ſcit quomodo a quauis cauſa mutemur, velut inquit Ga. motus, penuria alimēti, vigilia & euacuatio, & omnes paſsiones animi, ſiccant corpora: cōtraria his, puta quies, ſomnꝰ, cibus, retētio cōſueti effluuii, & animi tranquillitas, humectāt. Hęc Ga. qui

tamen

tamen non satis persequitur rē hoc loco necessariam. Quā proinde ego persequar aliquā to plus. Frigidas & calidas causas Gal. nullas nominauit, siccas & humidas non omnino: nā non tantū inedia, sed sicci etiam cibi sicca re possunt. Oportet aūt hic inprimis meminisse, quod lib. 4. con. docuimus, omnes causas, contraria in nostris corporibus posse facere, etsi quā maxime aliquales esse dicātur. Velut exercitatio calida causa esse dicitur, si tñ nimium protrahatur, refrigerat. Verū quoniā contraria non insunt eidem per se, cōstat causam omnem talē, alterum facere per se, alterū per accidens. Atqui appellationem causæ cō sentaneum sit accipi ab eo quod facit per se. Igitur quærendum est in quouis causæ genere, quæ facultas ei sit secundū vtranq; oppositionem, calidi dico frigidi humidi & sicci, incipiendūq; ab aëre qui nos continet, is per se nulla potentia est, sed vt ab aliis rebus, cęlo pręcipuè, commutatur, æstiuus est calidus & siccus, hyemalis frigidus & humidus, autūnalis siccus & diuersus: regionibus etiā meridionalibus calidus & siccus, septentrionalibus frigidus & humidus inspiratur, quanquā aëris potentia multū commutatur ob oppidi sitū, cuius differentias Hip. persequitur lib. de aëre locis & aquis. Præter hæc quæ natura
ipsa

ipsa temporis, aut loci affert, arte quoq; possumus calidum aut frigidum, humidum aut siccum aërem facere: humidum irrigatione multa, frigidum quoque, & multis viridibus ramulis, floribus & herbis: calidum cõclusione fenestrarum, tapetibus, & incluso igne: sic cum his ipsis, & suffitibus sicciorib⁹. Balnea aquæ frigidæ refrigerantia, calidæ calfacientia, vtraq; humectãtia vt & quæ tepidæ sunt modo aqua sit simplex, quod si quam alienã qualitatem induit, aliam etiam habent potentiam, vt salsæ, sulphureæ, & aluminatæ siccãtia sunt. Atque ita quodcunque medicamentum aquæ admiscueris, potẽtiam suam aquæ præstat plus aut minus. Medicamẽtorum omnium facultates proprio opere docuit Gal. velut ciborum etiam, & potuum, libro de alimentorum facultate. Nimirum sunt cibi & potus, calidi, frigidi, humidi, & sicci, quanquam hoc illis nõ quà cibi aut potus sunt inest, sed quà quodammodo etiam medicamẽta. Nam quà cibus, semper calfacit & humectat, & quà potus humectat solum. Nã multo plus siccatur frigescitque corpus priuatum alimento, quam vtens cibis frigidis & siccis. Nimirum frigidior sicciorque est causa inedia. Multoque magis siccescit corpus sine potu omni, quã potu sicciori. Sed cuiusq; cibi

cibi facultatem ex dicto opere oportet petere Somnus est causa humectans, vigilia siccans, vtraq; causa dum moderatè & tempestiuè suscipitur, calfacit corpora. Somnus concoctiones, vigilia distributionem & motum & expurgationem faciens, cùm nimia est, vtraque refrigerat, sed somnus apertius, quoniam suffocando, vigilia dissipando. Quæ vero dissipant, innatum calidum calorem præter naturam inducunt prius, quo fit vt vigilia febres soleat afferre. Quies & exercitatio similes omnino causæ sunt somno & vigiliæ. Euacuatio quæcunque maior moderata, causa est sicca & frigida, siue euacuatio per ventrem, siuè per vterum, siue per hæmorrhoidas fiat. Suppressio euacuationis humida est atqui si effluuii calidi est retentio calida inprimis, si frigidę euacuationis, vt vomitus pituitosi, qui homini erat consuetus, frigida. Omnis tamen retentio cum plurimum crescit suffocando refrigerat, nam & suppressio menstruæ euacuationis, & hæmorrhoidarum, hydropem facerere consueuit. Animi motus omnes siccant corpora, sed neque omnes refrigerant, neque omnes calfaciunt. Ira calfacit, gaudium quoque dum omnino est moderatum, alioqui dissipando refrigerat, pudor quoque calfacit. Metus & mœstitia

stitia refrigerant. Igitur calidæ causæ sunt, ci bus & potus, isque calidus maximè, aër æstiuus, aut meridionalis, exercitatio vigilia non nimia, ira, & pudor, & leue gaudium. Frigidæ sunt, inedia, aut cibus potusuè frigidus, aër hyemalis, aut septentrionalis, otium, & somnus, retentiones frigidorũ, metus & mœstitia Siccæ sunt, aër æstiuus & autumnalis, & oppidorũ qui sublimes sunt & borea per flantur, & inedia & sitis, & cibi potusque sic ci, & labor & nimia vigilia. Et omnes motus animi: humidæ sunt aër hyemalis, & qui flante Austro nos ventilat, & in humilibus locis & in maritimis, & cibus potusque multus, humidus maximè, & somnus, & otium, & suppressiones euacuationum, & animi tranquilitas, hæ sunt materiæ quibus in seruandis corporibus vtimur, & illarum potentiæ.

Si vero mutare velit & transferre in melius, alterum est tunc genus causarum salubriũ contrarium quidem dictis, æqualiter autem recedens versus alteram partem à bene temperatis & mediocribus, quas optimis naturis cõgruere dicebamus. Nam calidiorem & sicciorem temperiem, non quidem calidi & sic-

ci victus facere possint exactè bene temperatam, sed tanto frigidiores & humidiores moderato temperiebus, quanto & natura quam natura calidior & siccior est. Huiusmodi enim causarum genus corrigit naturales temperies, alterum autem quod prius dictum est conseruat. Vsus autem medicis vtrarumque vicissim, reductionis quidem per multum otium, paulatim in id quod est optimum trasferendo. Non enim ferunt naturæ cumulatas alterationes, seruando vero in eadem dispositione per negotia necessaria. Quomodo ergo & huiusmodi generis causas conseruantes appellamus? Expediat enim fortasse magis commutantes & curantes, & naturales errores corrigentes vocari? Quoniam ad vniuersum genus sanitatis referentes, non ad speciales eius differentias, quæcunq; sanos conseruant conseruantia omnia vocamus. Siue præterquam quod seruant sanitatem, ad melius transferunt totam temperiem, siue seruent eam quæ erat à principio. Quæcunque autem deteriorem statum complent, morbida. Eorum ergo

quæ

quæ æqualiter intemperata ſunt omnibus corporis partibus ſimilis etiam eſt procuratio: eorum autem quæ non æqualiter, non ſimilis, poteſt enim venter frigidior eſſe quam conueniret, caput verò calidius, & indigere proprijs vtrunque: ita autem & quæcũq; aliarum partium aut humidior, aut ſiccior, aut calidior, aut frigidior, eſſe moderato, & proprio intemperiei victu indigere. Neque igitur æqualiter exercemus huiuſmodi omnes corporis partes, neq; eodem modo humectamus, & ſiccamus, aut aliquid aliud facimus, fuſius autẽ de ipſis dicitur in opere de ſalubribus.

MOdo docet modũ & occaſionem reducendi corpora, réducere eſt corpora ad meliorẽ naturã transferre. Materiæ cauſarũ quibus reductio agitur eędem ſunt quibus cõſeruatio, potentiis tñ nõ eiſdem debemus vti, ſed agi debet vſu contrariorũ æquamus vti, lium, quoniam reductio commutatio eſt pręſentis temperaturæ cũ alia. Commutationes verò aguntur corruptione eius quod adeſt, corruptio verò cõtrariis agitur. Atqui quanquã vſu longo minorũ tãdẽ emẽdari poſſet, & vſu maiorũ celerius, ęqualibus verò iubet

ars

ars facere, quoniam quãto citius pro deteriori melior natura ſuccedet, tãto melius agetur cum homine ſi modo citra debilitatem poſſit natura ſuſtinere. Atqui eam commutationem quam maiora cõtraria facient, non videtur citra periculũ poſſe natura ſuſtinere, quippe quæ omnem mutationem repentinã auerſatur, eam tamen quam faciunt æqualia videtur ſuſtinere poſſe, ſi opportune cauteq; ſuſcipiatur. Nam cum conſeruatio & reductio cõtrariis omnino cauſis agantur, nihil mirum, ſi cum iubet ars conſeruari, reducatur, aut cum reduci, conſeruetur, lędi corpus magnopere. Multum ergo refert dicere, quando ſecundũ artem reduci, & quando conſeruari debeant corpora. Eſt enim vtriuſq; conſeruationis inquam & reductionis, viciſsim vſus. Optimè ſana nunquam debent reduci, nam ſtultum fuerit meliorem cum deteriori natura cõmutare, neq; intemperata corpora conſeruari debent cum per valetudinem & otium licet reducere. Nam cum licet, poteſt q; ſine periculo fieri, ſemper debet molliri ars quod eſt melius. Duplex ergo ſolũ eſt occaſio ſeruãdi corpora intemperata, dum ægrotant ſcilicet, & dum implicati ſunt homines multis negotiis. Nam vtriuſq; laborat facultas morbis ſcilicet & negotiis, laborãti verò facultati non eſt no

uius reductionis labor offerẽdus. Ergo & per valetudinem aduersam & per multa negotia precipit ars,seruare quod est secundum naturam. Gal.hoc loco quia de procuratione bene valentium dicere se præfatus est,non meminit eius occasionis conseruandi quæ in morbis occurrit,meminitq; eius quę per negotia. Atqui neq; omnino eadem est conseruationis ratio per negotia & quæ per morbos : sed de ratione conseruandi inter curãdum alibi dictum est,diceturq; rursum in sequentibus. Nunc ad consuetudinem redeo, quæ,quanquam gratia naturæ seruatur,tamen vt in Cõtrou.probauimus , priorem habet quàm illa indicationem,estq; tanti facienda semper, vt quanquam reductio contraria æqualia per se petat,tamen ea ab æqualibus incipere prohibeat,ne scilicet repente mutetur homo ad inconsueta. Sed si homo non benè temperatus, sanus tamen, & qui possit suę valetudini vacare,cum primum medicum cõsulit , referat se vti solitum similibus,cogitabit statim medicus de transferendo homine in victum cõtrarium,vsq; ad cõtraria æqualia, non tamen id in crastinum iubebit , vt imprudentes faciũt medici,sed gradatim detrahet, vt in mutanda consuetudine quam minima molestia sit , augebit q; paulatim vsq; ad æqualia contraria,

traria, quæ cum attigerit, perseuerabit in eorum vsu, vsq; dum hominis temperies iam sentiatur inclinare, tunc enim ad portionem detrahendum est causarum potêtiæ, Nam ita erunt exactè æquales & contrariæ, atq; cum successiuis detractionibus ad temperatū victum peruentum erit, homo quoq; erit iam temperatus. Duret verò hæc reductio annū integrum si vis, quacunq; die huic occurrerint magna negotia, retinere oportebit hominem in ea victus ratione in qua deprehensus est, nulla neq; additione, neq; detractione facta. Obiicit Gal. videri magis consentaneum vocari causas quæ reducunt curantes aut corrigentes, quā salubres. Respōdet quoniam reductio sanorum corporū est, tales vocari eas causas. Docet deinde corpora quæ eodem modo intēperata sunt per se tota eadē procuratione indigere secundum membra omnia, quæ verò secundum varia mēbra variis sunt intēperata modis, varia procuratione indigere, ac proinde inæquali aliqua exercitatione esse mouenda & aliis omnibus vtēdum variè: sed hoc à me est explicatū antea.

Organicarum autem partiū causæ salubres, secundum lapsum, & hæ ab optima dispositione inuicem differunt, aliæ enim sunt salubres

 exces-

excessuum secūdum formationem, aliæ autem eorum qui in magnitudine, aut numero, aut positu. In formatione ergo plures sunt lapsus, etenim & figura partis, & si quod in ea cauū est secundum naturā, aut orificium, aut porus, aut asperitas aliqua, aut læuitas cum excesserit à propria mediocritate, parùm quidem hoc patiētia, sanorum corporum retinent appellationē: plùs autem, morbosorum. Si autem eatenus vt lædant actionem, iam ægrotare dicentur. Secūdum quantum autē redundantia, aut defectus in has ipsas trahunt differētias: in numero autem deficiens aut redundans quæcunq; simplicium partium aut vna, aut plures. Huius generis etiam sint quæcunq; substātiæ in nobis præter naturam sunt. Reliquum autem est genus aliud secundum positum cuiusq; simpliciū partium, in quo ipso quatuor omnes fiunt differentiæ, prima quidem quæ optima, secunda autem quæ breue aliquid euariat, & ob id sanum adhuc facit corpus, & tertia morbosorum cum multum excedit. Et quarta quòd iam ægrotat, cum plurimum. Quæcunq; igitur partes secūdum figuram peccant, quemadmodum quæ blesæ,

blesæ, & varæ, & obliquæ, hæ recens genitæ & tenellæ, formatione, & alligatione, in id quod secundum naturam est trasferuntur. Duræ verò cum incrementum iam cõparauerint, correctionem non admittunt. Atqui & quæ in cauo peccant, hæ quoq; eodem modo corrigũtur crescentes adhuc, perfecte vero non possunt. Exigua ergo caua alligatio & quies: magna verò, & operatio partium, & retẽtio spiritus facit. Ita autem & quæ in poris seu orificijs. atqui & quæcunq; maiores quam conueniat, quies & alligatio cõueniens minores potest facere. Maiores autem fiunt partes motu naturali & frictione moderata, & alijs quæ plus sanguinis attrahere nata sunt. Deficiẽtiũ autem partium quæ ex sang. ortum habent nõ est impossibilis emendatio quæ verò ex semine, prope modum impossibilis. Est autem simul pro ipsis aliquando facere alias similem illis habentes vtilitatem. Omnium autem horum natura opifex est, medicus autem minister. Quæcunq; autem redũdant numero ablatio est causa salutàris. Considerãdum autem in quibus id fieri possit. Si verò fieri id non posse videa-

tur, transponere tentandum. Eadem correctio est errorum in positu. constat verò duo & tria errata posse consistere in vna parte. Vt in eo qui ventrem exiguum simul & rotundum & in septum transuersum incumbētem habebat. Vitiata enim erat in eo & magnitudo, & formatio, & positus: erat autem & temperie frigidiori. Hunc in id quod secundum naturā agere nullo artificio poßibile erat, quomodo autē minorem ab ipso molestiam sentiret fieri, poterat. Nam quandoquidem difficulter spirabat pleno ventre, pauciora & multum nutrientia, neq; tarde descendentia offerebantur bis die. Alteri autem obstructione facta in hepate ob angustiam vasorum quæ inerat, salutaris caussa inuenta est, victus extenuans.

Vitia in compositione sunt vt dictum erat antea in quatuor generib⁹, in figura, magnitudine, numero, & positu. Atqui figura habet tria vitia, in amplitudine, aut angustia caui, si quod habet pars, & in asperitate, aut leuitate extremitatis, & in figura propriè vocata, vt qua nasus dicitur simus, aut acutus. Hæc omnia vitia possunt accipere differētias secundum magis & minus, tres aut quatuor

aut

aut etiam plures, deniq; quot tu voles. Nam omne genus quod secũdum magis & minus, dicitur esse infinitum diuisione. Possunt hæc vitia esse morbi, aut non, sed naturalia vitia, neq; solum differunt lapsus, qui morbi sunt ab iis, qui nõ sunt sola ratione magnitudinis, vt scilicet parui lapsus non sint morbi, & magni sint, sed etiam atq; adeò multo magis eo quod præter naturam, aut secundum naturã sit. Nã cum in definitione morbi sit ratio eius quod preter naturam, certè quod secundum naturam est, non sit morbus, sed naturale vitium: quare morbus est, cum est præter naturam, & tantæ magnitudinis, vt actiones satis lædat. Neq; quidem præter communem hominum naturam esse debet vitium, vt morbus sit, sed præter propriam cuiusq;. Non enim eædem affectiones omnibus hominib9 morbi sunt, sed calor qui bilioso naturalis, pituitoso est febris. Igitur si cui homini secetur digitus, morbum contrahet, tamẽ si quis nascatur quatuor habens digitos, nullũ morbum habebit, sed vitiosam naturã. Quanquã Gal. sæpè lib. de differentia morborum & alibi, vt apertius differentiam ipsam, quæ inter morbos est declaret, vitiorũ naturalium exẽplis vti consueuit, sed re vera longè differũt in ea ratione quæ est secundum, aut præter

naturam. Corrigere hæc vitia cum naturalia ſunt, aut exigua, reducere eſt, cùm præter naturã & ſatis magna, curare. Nunc ergo ea corrigere docet, cum ſunt naturalia, paulo poſt docebit curare, cum ſunt morbi. Atqui omnia vitia quæ poſſunt eſſe morbi, poſſunt eſſe vitia ſanorum hominum, quãquam non omnia poſſunt eſſe ſecundum naturam: nam vitium in numero aucto, redundante ſubſtantia aliqua præter naturam, vt in renibus lapide, & vlcus quodcunq; non poteſt non eſſe præter naturam, poſſunt tamen ob exiguitatem referri inter ſanorũ vitia. Partes quæ naſcuntur malè formatæ, vt bleſę, aut varę, quę vitia crurum ſunt, aut obliquæ, quod eſt aut crurum, aut etiam manuum, facile emendari dicit, cum adhuc tenellę ſunt, & recens natę, formatione manibus facta, aut etiã alligatione. Nimirum manibus ſunt reformandę partes, tũc enim vt pote molles ſequaces ſunt, & quam quiſq; dederit, figuram accipiunt. Verum quoniam mollia vt facili accipiũt ita parum ſolent retinere, ne facile partes in figurã redeant in ipſa generatione contractam, alligãtur, aut ſimplici alligatione, aut etiam cum quibuſdam ferulis, molli aliqua lana, aut ſtupa interpoſita. Nunc aſtringentia cataplaſmata admouentur: eadem arte vtuntur obſtetrices

ces ad partes alias, ad caput præcipuè, cuius figura rarò non vitiatur in partu. Illud ergo manibus conformant, & albumina ouorum stupa excepta admouent, vt adstringentia, firment caput retineantque in figura. Quæ verò recens natis facilimè corrigerentur, duratis iam partibus sunt inemendabilia, quoniam dura nō possunt ductilia esse; nisi emolliantur; emolliendi verò ossa nulla ratio est, vt ostendimus. 4. meteorum. Secundum genus vitiatæ figuræ, quod in angustia, aut nimia amplitudine vasorum cauorum aut orificiorum est, crescentibus adhuc corporibus emendari posse dicit, perfectis iam non posse. Nam dum crescūt dilatationem accipiūt cū perfectè aucta sunt, ab omni dilatatione cessant. Dum ergo sponte naturæ dilatātur, vt plus aut minus dilatentur, arte quapiam facere haud est difficile, sed cum omnino non dilatantur, facere vt denuo dilatentur, longè est difficilius. Cæterum in hoc genere, angustia semper est noxia, amplitudo rarius. Nam venæ, & arteriæ nunquam possunt amplitudinis gratia esse corpori inutiliores, tanto enim ventilabitur corpus melius, & erit ab obstructionibus tutius: angustiâ in aliis etiam omnibus partibus noxia est velut in ore vētriculi facit difficilē deglutio-

nem, in pyloro difficilem ciborũ descensum in ore vteri facit sterilitatem. Potest tamẽ & amplitudo, quibusdam locis nocere, velut vẽtriculum maiorem esse, quam pro totius corporis indigentia, causa est, vt aut ingeratur assidue plus cibi, aut complectatur illum vẽter laxius quam expediat. Amplitudo pylori facit celeriorem descensum ciborum in intestina. Caua aũt orificia, quæ plus satis videntur augeri, alligatione & quiete dicit fieri minora. Motus certè omnia dilatat, & cessatio omnia facit contrahi: alligatione vero nõ possumus ad multa vasa vti. Nam interna, vt vterum, vesicam, ventriculũ, intestina, aut eorũ orificia non possumus alligare. Iam vero venas & arterias neq; expedit, neq; possumus alligatione minuere, nisi membrorũ incremẽtum minuentes, id quod ad aliud genus iam pertinebit. Possumus tamen, debemusq; quorundam orificiorum dilatationẽ nimia alligatione & quiete minuere. Velut si cui puero videtur is meatus, qui est à regione vẽtris in vocatũ scrotum, qui fit replicatione peritonei, amplior fieri, alligare hanc partem accõmodata ligatura expedit, ne homo fiat hernię opportunus. Vt aũt ligatura, ita & in vnctionibus adstringentibus ad hanc partẽ vti non nũquam expediet, quæ ab alio etiam malo libe-

liberare poterunt. Scilicet quidam ob laxitatem arteriarum ad eam partem pertinentiũ, ſolent laborare priapiſmo, aut ob laxitatem omnium vaſorum ſeminariorum gonorrhea qui aſtrictione earum partium facta tempeſtiue, effugiſſent ea mala, vt contra qui contrariis de cauſis non poſſunt arrigere, aut emittere ſemen, motu, fricatione, aut calidis, & laxantibus inunctionibus eſſent emendati. Retentio ſpiritus crebra creſcentibus adhuc corporibus amplitudinẽ facit, arteriarũ præcipue aſperarum, & thoracis totius, deinde verò etiam omniũ in corpore vaſorũ. Nã retentus violenter ſpiritus in totius corporis vaſa refunditur, inflatq; omnia, & dilatat. Ita enim videmus, ſi cui compreſsis ore & naribus cohibetur ſpiritus, totum in eo corpus intumeſcere. Nulla vero alia melior ratio diſtẽdendi interius vaſa excogitari potuit, retentione ſpiritus. Ventriculum multa ciborũ copia diſtendit, vt diſtendit vterũ fœtus. Quare ſicui ventriculus minor fieri ſentiretur, quam pro corporis magnitudine, huic certè, ſi nondum creſcere deſtitiſſet, ego cibum ſemper darem, qui in tumorem attolleret, & grauaret, etſi difficultatem aliquam reſpirandi pati cogerem dum conficeretur. Nam ita fieret, vt aſſueſceret pluribus,
& cum

& cũ minori molestia quotidie ferret, & dilataretur ventriculus. Multis enim cõtra euenire video, qui dum nullam modestiam pati volunt exiguum accipiunt, contrahiturq; illis venter, & contractione ac desuetudine ferendi cibum, minori indies grauantur magis. Verum si ille homo cessasset crescere, cõsultum esset quod in fine capitis Gale. dicit, cibare eum sæpè & pauco cibo, non quidem vt corrigatur (nam id perfectè iam aucto homine fieri haud potest) sed vt cũ minori molestia vitium illud, naturale iam sibi, ferre possit. Accipiet ergo paucum, quoniam paucum sustinere poterit, sæpè quoniam pluri cibo indigebit corpus, quam sustinere poterit vẽtriculus. Iis etiam quibus exiguus vterus fit remedio esse poterit, vsus venereorum dum adhuc crescunt. Nam coitu dilatatur vterus vt & virile membrum. Nimirum motu proprio omnes partes dilatantur. Quare suspicor multas quæ tardius nubentes non concipiunt, aut omnino non pariunt, si maturius nupsissent concepturas fuisse & perfectos fœtus edituras. Secundum genus vitiatæ compositionis, est in magnitudine. Hic quoque siue maius siue minus membrum sit perfecto iam homine nullo remedio est locus. Sed cum crescit, posse incrementum impediri

pediri quotidie nos docent mulieres otiosæ: quæ cum canes quos ludendi gratia nutriũt tanto in maiori pretio habeant, quanto sunt minores, arte quadam curare solent, ne crescant. Nimirum alligant, & imponunt onera, quæ crescentibus corpusculis impedimẽto sint. Ita quoque in nostris partibus eueniet, si crus aut brachium aut pars alia supra proportionem videatur augeri. Si augenda adhuc alligetur & constringatur, & parum exerceatur minus crescet. Debet igitur id fieri, non quidem nimis, sed quatenus tardato eius incremento, omnes crescant secundum proportionem. Cuidam creuerat caput adeo vt vix illud posset humeris portare, & fulcire ambabus manibus sempercogeretur. Huic si à principio caput constrictum & compressum vndique fuisset, & reliqui corporis moles esset procurata, profectò creuisset moderatius. Partes quæ etsi nimis videantur augeri alligari non possunt, sunt tamen prohibendæ ab actione continendæque in otio. Velut si cui videatur alter altero oculus maior fieri, ex vsu erit maiorem ligatura sæpè velare, & altero solum cernere, Nam ita spiritus animales ad minorem oculum confluentes dilatabunt eum plus, simulque labor alimentum copiosius conuocabit, ita enim

enim agendum est cum pars aliqua gracilior aut minor quam expedit fit, exercenda nempè est plus aliis, & fricanda crebrius, ita tamē vt neque exercitatio, neq; frictio dissipet substantiam, quod quidem fiet, si nō sit nimiū producta, sed vsque dum partes intumescant, & rubeant, & tunc inungantur oleo. Aliis etiam quæ plus sanguinis trahere possunt, vti præcipit Galenus, intelligit vero picationem, & verberationem, & emplastra rubrificantia vocata, quibus cōuocatur ad partes multum sanguinis, augeturq; in eis calor quare calfactæ & copiosum habentes alimētum felicius nutriuntur, & crescunt plus. Tertium genus vitii dicit esse in numero, redundante parte aut deficiente. Verum quod addit, si deficiat pars aliqua earum, quæ ex sanguine ortum habent, non esse impossibile restitui, si aliqua earum quę ex semine, propemodum esse impossibile, posse tamen loco earum similes alias fieri, præter rèm mihi videtur dicere, atque adeo oblitus instituti sui, Nam cum per vlcera caro exessa aut pinguedo est, regeneratur, & partes solidæ fractæ, aut corruptæ vix ferè possunt regenerari, & loco earum curamus alias generari, vt callum pro osse, & cicatricem pro cute, verum hoc in curatione vlcerum euenit: in e-
men-

mendatione naturalium vitiorum, de qua hic erat sermo, nihil tale dici poteſt. Nam primum non poteſt eſſe vitium naturale in numero ob defectum partium, quæ ex ſanguine fiunt. Nam hæ ſunt caro & pinguedo, quæ perſe nullam habent figuram, quare vtcunque deficiant vitium erit in magnitudine non in numero. Nam ſiquis aut toto corpore, aut toto crure habet minus carnis aut pinguedinis quam oportuerit, nemo dicet huic in partium numero vitium eſſe, ſed totum corpus, aut crus, factum eſſe minus, aut gracilius. Præterea non video quo pacto, poſsit pars ſolida à primo ortu deficiens, vt digitus, aut auricula regenerari, quare non fuiſſet dicendum, propemodum, ſed omnino eſſe impoſsibile. Neque video quid poſsit medicus curare vt fiat loco partis ita deficientis. Quare ego apertè intelligo Galenum, hoc loco de emendãdis naturalibus vitiis diſputando, incautè ad morborum curationem diuertiſſe, quod factum puto, quoniam in hoc vitii genere, cum naturaliter ſit defectus, corrigi non poteſt, ſi inquam pars aliqua naturalium deſit: poteſt tamen corrigi, ſi redundat, præciſione, & curato deinde vlcere quod ex præciſione ſupererit. Videndum tamẽ eſt ne incaute fiat

fiat non enim quæuis pars tuto secari potest neq; quamuis particulam adeo graue est redundare, vt tollendæ eius gratia, vel cum minimo periculo, aut cum labore non leui; tentandum aliquid sit. Quod si partem redundantem, aut non audemus, aut parcentes labori, nolumus secare, tamen tentandum est transponere, quantum fieri posit. Fit partiū transpositio, dum adhuc corpus crescit, frictionibus, & ligaturis, quæ in aliam partem dirigant, velut in crescentibus arboribus solent agricolæ surculos ramorum dirigere, vt crescant aptè & pulchrè. Ita si inter digitos manus, aut pedis, carūcula aliqua, aut aliqua pars sentiatur generari, quę si simul cum digitis creuerit, & incessum aut apprehēsionem impedire posit, cura asidua esse debet impulsione, aut fasciola, aut ligatura, per partē contrariā ei versus quā conamur pellere, cōstricta ita dirigere, vt cū peractum fuerit partium incrementū extra digitos sit. Hæc cura esse solet cū infans cicatricē in facie occasiōe aliqua contraxit, vt in ipso incremēto extra faciem agatur cicatrix. Sed de hoc vitii genere hæc sunt satis. Quod Galen. obiter dicit, generationis omnium particularum, quæ pro aliis fiunt, naturam esse opificem, medicum ministrum, verissime dictum est.

Nam

Nam nulla medicamẽtorum vis eſt, quę partem corporis generare poſsit, ſed vt ab eodẽ Gal. lib. de med. facult. dictum eſt ſarcotica ideſt carnem generantia dicuntur, quoniam tollunt ea quę generanti naturæ impedimẽto eſſe poſſent. Verũ obiiciet aliquis Gal. ipſum lib. 3. meth. cap. 5. dicere cicatricem, quã conſtat eſſe particulam quæ pro cute fit, alicuius alterantium qualitatum ope fieri ab aëre ſcilicet, aut medicamento. Quod ſi verum eſt cõſtat cicatricis non naturam, ſed medicamenta, eſſe cauſam. Cæterum reſpondetur, cicatricem nihil aliud eſſe quam carnem duratã, quam conſtat fieri à ſubiectæ carnis natura, durari verò à medicamẽtis: quare hęc quoq; pars, etſi alterationem à re aliqua externa recipit, tamen generationem primam recipit à natura. Reliquum eſt id tantum genus, quod in partium ſitu ponebamus. Errorũ verò impoſitu eandem correctionẽ eſſe dicit, trãſpoſitionem ſcilicet: quæ quo pacto fieri poſsit, & debeat, dictũ iam eſt. Sed fit prætereà non nunquam reductio partis in poſitum meliorem, ipſiuſmet hominis corrigendi labore & ſtudio. Velut ſi cui oculi naſcantur auerſi, vt in contrarias partes ſpectent pupillæ, cogendus eſt oculus auerſus à medio (poteſt verò eſſe vterq; aut alter) in contrariam partem aſ-

ſiduè ſpectare, obiecta illinc re aliqua in quã oculi aciem intendat. Quod quidem vt pueros quibus auerſi naſcuntur oculi poteſt corrigere, ita eos qui alioqui apte compoſitos oculos habent, luſcos facere ſolet. Aliis etiam in partibus quarũ volũtarius motus eſt, perinde cõtinget. Monet tandẽ Gal. poſſe in eundem hominẽ duo, aut tria aut plura vitia ſimul incidere. Quod quidẽ eſt apertiſsimum, exẽplo tamẽ explicat. Velut, inquit, in eo qui ventrẽ exiguum, & rotundum, & incumbentem ſepto tranſuerſo habebat. Nã vitiata erãt in eo magnitudo, formatio, & poſitus, erat autem & tẽperie frigidiori. Hæc quorſum dicit Gal. vt tu colligas, vt is qui vno vitii modo vitiatus eſt vno procurationis modo indiget, ita eũ qui multis, multis indigere. Eum verò cuius exẽplo vſus eſt in id quod ſecundũ naturã erat agere nullo artificio dicit fuiſſe poſſibile, curatum tamẽ eſſe vt minorẽ moleſtiã ſentiret, dato cibo pauco valde nutriẽte facile deſcẽdẽte, bis die. In aliquibꝰ codicibꝰ legitur ter, in aliis bis, aut ter. Vtcũq;, illud ſignificatur, detrahendũ eſſe quantitati & addendum numero cibationũ. Neq; ſolum hoc modo ſupplet quod detrahit quantitati, ſed etiã tribuens cibos multi nutrimẽti. Sũt tales qui cum exigua mole afferunt multũ nutrimẽti,

quoniam

quoniam parum habent excrementi. Hos innuens Hip.lib.de Alimento dixit potẽtia alimenti melior est quã moles. Neq; solum exiguitate cibi curauit Gal.ne cibi septum comprimerent, sed etiam celeri descensu, vt si ita oblati molestiam aliquã inferrent, tamen quã minimum fieri possit, durare. Tu hinc collige eum cui ventriculus maior quam pro totius corporis mole sit, cõtrario modo esse alẽdum, dato inquam, cibo multo & parum nutriente & tardius descendente, datoq; rarius. Nam si magno vẽtriculo non detur multum, non bene amplectetur, quare neq; coquet bene, si multum nutriat, datum multum replebit corpus nimis, si cito descendat appetet rursum cito, quare nõ poterit accipere rarò, aut tentabitur fluxionibus venter. Sed quod dicit Gal. non poterat trãsferri ad id quod secundum naturam, cum disputet non de morbis sed de naturalibus vitiis non satis exactè videtur dictum. Sed ita explica, non poterat ad id quod natura rerum amat, hoc est ad optimam formationem transferri. Addit tandem Galen. exemplum aliud, quo declaret, cum non est emendationi perfectę locus, tamen curandum esse facere, vt æger minori cum molestia id vitiũ ferat, velut illi qui ob naturalem angustiam venarum in hepate ob-

ſtructionib⁹ erat opportunus, ex vſu erat, quā do latiores iam vias facere non poterat, extenuanti ſemper victu vti, hoc eſt inicindēte & aperiente, & ſuccos tenues generāte. Sed de his hactenus.

Reliquum adhuc eſt vnum commune ſimplicium & inſtrumentalium partium, ſolutio continuitatis, quam forte aliquis non cōcedet integre ſanis ineſſe poſſe aliquando, eſſe enim ſemper paſsiones, non videns ſimilem dubitationem fore de alijs omnibus generibus. Niſi enim actionis læſio ſenſibilis, diſtinguat morbū à ſanitate, ſed ſecūdum qualitatē diſpoſitionis intelligatur ſolùm, neceſſarium erit dogma ſempiternæ paſsionis recipere; cum nullus habeat actiones omnes optimas. Sed hæc vt pote logica magis commentatio, proprio de ea libro ſuſcipietur.

NOn docet Gal. (quod tamen iuxta inſtitutum videbatur hoc loco debuiſſe facere) quomodo emendandum ſit hoc vitium quod in ſolutione cōtinui eſt, cum accidit homini nondum ægrotanti, ſed diuertit ad eam quæſtionē an poſsit eſſe ſolutio continui quę non ſit morbus. Certè hoc puto feciſſe Gal. quoniam

quoniam quæ morbus non est, aut curam medici nõ petit, aut certè eandem quam reliquę solutiones siue vlcera, de quorum curatione est mox dicturus. Sed perpendamus reliqua. dicit non esse quod quisquam putet solutionem semper esse morbum, quoniã etsi sit vitium & præter naturam, tamẽ potest esse exigua adeò, vt non lædat actiones satis manifestè. Atqui, inquit, si morbus à dispositione sana non separaretur magnitudine, sed solum dispositionis specie, hoc est, quòd præter naturam, aut naturale sit, dogma sempiternæ passionis cogeremur concedere, quoniã nullus habet actiones omnes optimas. Hunc sermonem non possum ego omnino probare, primum omnium concedit solutionem omnem esse præter naturam, eam verò quæ non sit morbus exiguitate solum differre, deinde quanquam verè dicit non solum dispositionis specie sed etiam magnitudine lęsionis distingui morbum à sana dispositione, tribuit tamen magnitudini læsionis tantum, vt hanc solum dicat esse satis ad distinguẽdum. Quasi omne quod lædit actiones statim sit pręter naturam specie, ac si crescat morb⁹ fiat, quod tamen falsum est. Nam longè aliud est esse secundum naturam vel præter naturam, & lædere actiones aut non lædere. Multa enim na-

turalia vitia actiones lædunt, vt multis exem plis antea explicatum est, atq; vt morbus sit, vtrunq; est necessarium, & vt sit præter natu ram, & vt satis iam actiones lędat. Quare quā quam dogma sempiternæ passionis demonstrationem habere antea concesserimus, constat tamen non inde eam habere, ꝙ nullus ha beat omnes actiones optimas. Nam citra om nem morbum ob naturalia vitia, quę non exi guitate solum, sed specie etiam differrent à morbis, possent actiones aliquot vitiari. Atqui vt reliqua omnia, ita hoc quoq; vitium quod in solutione cōsistit, videtur mihi posse censeri inter dispositiones quæ nondum morbi sint duabus causis, aut quod sit exiguum, aut quod sit naturale. Velut si cui à pri mo ortu facta sit auricula velut euulsa & citra vlcus, sed cute interstite decidat pendens. Atqui talis solutionis corrigendę propria ratio erit, exulcerare vtrasq; partes, quęcunque per errorem formationis separatæ sunt, vnireq; ea parte qua erunt exulceratæ, coalescent enim ita, maxime si partes per se non sint valde siccę, & in tenello adhuc puero fiat.

Causas autē ad eos quos omnes putant ægrotare salubres continua percurramus. A gene-

re

re intemperiei incipientes, definiendum ergo hic primum, quæ parum abest quin omnes medici omittant, alias quidem esse salubres factæ iam intẽperiei, alias eius quæ adhuc fit, ut & eius quæ futura est, alias. Huius quidem ultimæ quædam sunt in parte artis quæ docet præcauere, quædam in ea quæ sanitatem tuetur: primæ autem omnium in sola curatiua: mediæ autẽ inter utrasq; dictæ, & in ea quæ præcauet, & in curatiua. Factum enim iam & existentem morbum curare oportet: eum qui nondum est, erit tamen, prohibere, ne ex dispositione corporis fiat: eius autem qui fit, quod iam est factum curare, quod autem fiet, prohibere fieri. Prohibebitur autem dispositione ex qua natum est fieri sublata. Vocatur verò hæc dispositio causa antecedens. factus iam morbus curabitur dispositione quæ prima actionem naturalẽ lædit, soluta, quã & ipsam dicimus esse morbi essentiam.

IAm incipit de curatione ægrotantiũ agere, atq; in primis eorũ qui laborant morbo secundum temperamentum. Morbũ, dicit, aut timeri solũ, eo quod videatur imminere, aut

factum esse iam, aut fieri. Atqui constat in eo quod fit, esse aliquid quod sit iam factũ & aliquid quod timeatur. Vocatur verò medicis morbus factus, non quicunq; ad summum incremẽtum iam peruenit, sed is solũ qui neq; fit, neq; seruatur iam à causa. Quare fiens est, quicunq; aut fit adhuc, aut saltẽ pendet à causa conseruante: atqui in hoc ipso, & si crescere iam destiterit, est quod timeatur, ne scilicet in morbum factum migret. Gratia morbi qui timetur, non est vtẽdum curatione (non enim curatur morbus qui nõ est) sed pręcautione sola, aut valetudinis procuratione. Nimirum causa timendi morbum est, aut mala hominis natura (tũcq; nihil agemus aliud quã reducere hominem velut antea dictum est) aut dispositio neutra, tuncq; præcauebimus, curantes hanc neutram dispositionem demoliri, ne ex ea morbus fiat. Gratia morbi facti vtimur curatione sola, obiicimusq; contraria ei dispositioni quæ vitiat actiones, quæ quidem ipse morb⁹ est. Gratia fientis morbi, præcauemus ne fiat quod timetur, amouẽdo causam antecedentem (vocatur antecedens quæ intra corpus ipsum passionem antecedit, velut putrens succus febrẽ) deincuramus quod factum erat iam. Vbi legimus quam & ipsam dicimus esse morbi essentiam, legitur græcis codicibus

codicibus εἶναι τῆς νόσου τὴν αἰτίαν idest esse morbi causam. Constat tamen vitiatos esse codices & pro αἰτίαν legēdum fuisse οὐσίαν nam quod lædit perse actiones, est morbus, non morbi causa.

Curatio autem vnum habet & primum & maxime communem scopum, id quod contrarium est passioni quæ soluenda est. Ex hoc autem genere sunt omnes causæ facientes sanitatem, particulatim autem ex vnicuique contrarijs. Calidæ dispositioni frigida causa contraria est, frigidæ autem calida, & in alijs eadem ratione. Si enim immoderatum est omne quod præter naturam, moderatum vero quod secundum naturam, necesse omnino est immoderatum à contrario immoderato ad moderatum redigi. Constat autem secundum potentiam non secundum imaginationem calidum & frigidum, & quæcunque alia huiusmodi accipi oportere. Voco autem secundum potentiam quidem quod res ipsa verè est, qualis dicitur: Secundum imaginationem autem, quod primo sensu tale esse imaginamur, cum tamen non sit tale. Quomodo autē ea oportet distin-

guere, dictum est in opere de medicamẽtorum facultate.

OMnis ratio curationis redigitur in vnicum præceptum, exhibendi scilicet contrarium passioni quæ tollẽda est. Nã curatio est commutatio morbi præsentis cum sanitate pristina. Ergo agenda est contrariis morbo, & similibus naturę. Quare velut in vnicũ scopum dirigi debet mẽs eius qui curationi incumbit, in id quod est affectioni cõtrariũ. Nam tales sunt omnes causæ sanitatem faciẽtes, cum sint sanitati similes & morbo cõtrariæ. Quare speciatim percurrendo omnium morborum curationes. Calida dispositio frigida causa, & frigida calida: & humida dispositio sicca causa, & sicca humida curanda est. Nam cũ omnis morbus sit immoderatio quędam, idest consistat in immoderatione, causa inclinante ad immoderationem contrariã reducetur ad moderationem. Melius enim quod immoderatum est attemperatur ab immoderato contrario, q̃ a moderato. Velut aqua calida melius fiet moderata admistione frigidæ, quam admistione tepidæ. Curatio ergo semper agitur cõtrariis. Id quod Ga. 6. Epid. parte. 2. cont. 8. longa disputatione probat. Videntur enim quædam esse huic assertioni

ſertioni contraria, velut in febribus expurgã tia medicamenta dari, quæ ſcimus ſicca & calida eſſe, & frigida epitemata in calidis intemperiebus hepatis calida actu admoueri, & infuſione frigidæ conuulſionem ex repletione curari, & vomitum vomitu, & dolorem dolore. Verum vt hæc omnia explicentur monet Gale. cum dicitur ad frigidam paſsionem calidum, & ad calidam frigidum auxilium quærendum eſſe, calidum aut frigidum ſecundum potentiam, non ſecundum imaginationem intelligi. Vocat autem medicamẽtum ſecundum potentiam tale, quod re vera & natura ſua eſt tale, velut aqua eſt frigida, & vinum calidum: ſecundum imaginationem, quod eſt actu tale, quanquam contrarium ſit re vera. Velut aqua calfacta, ſecundum imaginationem, hoc eſt ſecundum id quod primo occurſu ſenſus iudicat, calida eſt, quanquam re vera & natura ſua eſt frigida. Quomodo autem diſtingui oporteat id quod eſt imaginatione ſolùm, ab eo quod ſecundum potentiam, docuit Galen. ipſe. 1. de ſimp. med. fac. capit. tertio ſcilicet quod ſubſtantiæ alicui præter eius naturam ineſt, vt aquæ calor, haud durat diu, ſed primo occurſu tale ſentitur, paulo poſt in id quod ſibi eſt naturale recidit, & corpus

contra

contrario modo commutari. Velut infusio calidę aquæ nisi prius detergeatur, quàm refrigerari possit, refrigerat corpus. Itaque etsi in inflammatam partem calida aqua, aut oxirrhodinum calidum infundatur, non calida sed frigida causa sit, secundum potentiam scilicet, quæ illi naturaliter inest. Verũ quod dicit contrariam causam secundum potentiam, non secundum imaginationem quæri debęre, aliquanto latius velim intelligi. Ita scilicet, calidum potentia aut frigidum, censeri debere, id quod calorem possit facere, aut frigus, siue per se, siue per accidens faciat, atq; siue semper facere natum sit, siue in hoc corpore ita affecto ob eius dispositioné: calidum verò secundum imaginationem esse quod tale esse videtur, etsi faciat contrarium. Ergo pharmacum expurgãs etsi videatur esse, sitque per se calidum & siccum, tamé cum purgat frigida causa fuerit, quia refrigerat euacuato calido succo. Infusio aquæ frigidæ, & si frigida videatur, in homine quadrato per æstatem erit causa calida potentia, quia in eo corpore ita disposito calorem facere poterit. Quare secundum potentiam curationes omnes contrariis agentur. Atqui iuxta hanc meam explicationem, oportebit docere, quomodo distinguatur causa quę per accidens

cidens facit ab ea quæ facit, aliquid per se. Quod quidem ego diffuse satis docui 4. cõtrouersiarum capit. de causis morborum, vt non sit opus id nunc referre. Quod de dolore & vomitu obiiciebatur, aliam habet dilutionem, quam Galen. citato loco ex Epidemiis scripsit. Nimirum vomitus & dolor, non morbi, sed symptomata quædam sunt. Ea tolluntur cum morbis. His ergo contraria sunt auxilia, vt vomitus bilis, redundantiæ eius in ventriculo, dolor reuellens fluxioni, quæ dolorem inferebat. Sed de hac quæst. 8. lib. cont. scriptum est fusius.

Ad inuentionem vero causarum salubriũ quæcunque quidem vt ad factum iam morbum sunt salubres methodo vtendum, qua id quod secundum imaginationem ab eo quòd secundum potentiam distinguitur. Quæ autem vt ad eum qui adhuc fit, hac ipsa, & insuper ea qua inueniuntur morborum causæ. Bone enim si ita contigerit à succis putrescentibus succendi febrem, indicatio in huiusmodi alteratio & euacuatio est. Alteratio quidem ea quæ extinguit putredinem manente substãtia, euacuatio autem quæ totam ex corpore

re substantiam educit. Sed dicta species alterationis concoctio est, quam a quibus caussis fieri contingat inuenientes, in illis quidem habemus cognitionem hoc modo salubrium.

CVm morbus factus est, simplici methodo curari debet, quoniam simplex est indicatio ipsius morbi qui petit sibi contraria. Ergo vna illa cura debet esse apud medicum quærere quæ sint morbo contraria, haud quaquam secũdum imaginationem, sed re vera. Cum vero morbus adhuc fit, non est hęc methodus satis, sed ante hanc est vtendum alia, qua causę morbi inueniantur: quoniã curatio incipere debet ab earum sublatione. Atqui inuentiones causarum contrario ordine fiũt ipsis curationibus. Nam inuentiones fiunt resolutione rerum versus causas à posterioribus versus priores, curatio vero incipit à prioribus. Velut siquis habet sitim ingentem, & mordacem aridumq; calorem, & inæqualitatem febrilem in pulsu cum vrina flaua & cruda, gratia exempli, constat hunc febrem habere putridam, quam si habet, putrescentes habet succos, si habet hos, habet (dicit Gal. 9. meth.) impeditam ventilationem atqui hęc ab obstructione nascetur, quæ non fiet sine multi-

multitudine, crassitie, & lentore succorum. Internarum causarum hæc fuerit omniũ prima, quæ resolutione inuenta est. At verò curationem exordiemur ab hac, minuentes inprimis multitudinem, deinde extenuantes & scindentes succos idoneis serapiis, deinde aperiemus, laxabimusque vias, deinde putrescentium succorum, si penitus emendari nõ possint, expurgationem moliemur, tandem frigidis & humidis ipsum membrorum calorem extinguere curabimus. Ponit ergo Gale. modo homini ex putrescentibus succis ortã esse febrem. In hac hypothesi, constat ex dictis indicationem à succis esse ante indicationem à febre, succorũ verò possit esse duplex indicatio, aut enim nondum magnopere putrescunt, sed incipiunt solum, vt verius dixeris hos ad putredinem disponi quam putrescere, quam quidem putrescentiã non denegabimus sanguini, aut vere iam satisq; putrescũt, vt substãtia iam insigniter vitiata, inquinataq; sit, aut per partes hoc, per partes habent illud, Si primo modo putrescant, emendabiles adhuc sint, possint q; eatenus corrigi vt omnino, aut fere tales sint, quales à principio, saltem eatenus vt nutrire possint si secundo non poterunt aliquando iam idonei fieri ad nutriendum. Priores ergo corrigendi
venient

venient alteratione contraria putreſcentiæ, quæ iam incipiebat ſerpere, retinendique intra corpus, qui morbi propriſsimè dicentur concoctione finiti. Nam concoctionem eſſe putreſcentiæ contrariam. 4. met. à me monſtratum eſt, quo loco & alia omnia ad hos duos motus ſpectantia ſunt dicta, vnde illa te modo velim petere, vt liceat mihi ad reliqua properare. Poſteriores, ſiquidem non poſſunt iam fieri vtiles, non erunt in corpore retinendi, expurgandi ergo. Sed neque hoc ſtatim, ac ſine corporis & eorum præparatione aliqua, facere licet, niſi raro. Id verò quo tempore, & quomodo, ſubiungemus ſtatim, Alterationem quæ putredinem emendat eſſe concoctionem dicit: ergo inquit, inuenientes à quibus cauſis contingat fieri, habebimus cognitionem cauſarum hoc modo ſalubrium, hoc eſt auxiliorum quibus in hac hypotheſi, hac intentione vtendum ſit. Sed quid eſt ſcire quibus cauſis fieri ſoleat concoctio, an cauſam & formam? non certe. Hoc loco aliam rem intelligit, videlicet vt diximus, putredinem fieri ſolere impedita ventilatione, & hanc obſtructione, & hanc craſsitie lentore & multitudine, ita concoctionem fieri euacuatione, inciſione, apertione,

ne, ventilatione facili. Non quidem quod in scindere & aperire, coquere sit, sed quòd his circa corpus & succos actis melius cõcoctio succedat. Nam neq; ventillationem impedire est putrefacere, sed putrescendi occasio. De his causis in cont. est disputatum à me, satisq; demonstratum, non semper neq; necessario putredinem impedita ventilatione fieri, tamen proinde non negamus, ab ea plerũq; fieri solere. Atq; illud etiam addimus, ad curationes talium febrium, putandum esse, semper putredinem ex ventilatione, & hanc ex obstructione fieri, quoniam semper incipere ab aperientibus scindentibus minuentibus, & bonam ventilationem afferentibus, vtile est. Quoniam in hanc partem nullum potest esse peccatum.

Euacuationes autem & per venæ sectionẽ, & clysteres, & vrinas & expirationem per cutem sunt, adhuc autem & per reuulsionem, & in aliam partem deductionẽ. Huius enim generis est, & menstrua mouere, & hæmorrhoidas aperire, & per nares & palatum purgare. Inuenientes ergo hîc quoq; materias quibus in qualitate, & quantitate, & tempore, & modo vtendi, oblatis, euacuatio fit, in eadẽ

artis parte inuenire possimus salubria. Scripta est omnium inuentio in curatiuo opere.

DIxit hactenus de concoctione succorum emendabilium, modo de euacuatione dicere incipit, qua vtendũ est, cum non spectamus emendari eos posse, aut non omnes, aut non omnino. Dicitq; primũ species euacuationum per enumerationem, nõ admodum distinctè. Videtur enim breuitatis causa congerere admiscereq; longè diuersas differentias: quare ego distinctius enumerabo. Miror quòd expurgationem, quę pharmaco agitur, omittit. Est enim magna vniuersalisq; euacuatio, & in pręcipuis earum quibus vtuntur medici: nam euacuationũ quædam sunt vniuersales, velut missio sanguinis, & expurgatio, & expiratio per cutem totam & mẽstrua effluxio. Quędam particulares, velut quę per nares, aut palatum, aut excreãdo fit. Hæ enim nunquam euacuant totum corpus, sed caput, aut thoracem. Quædã aliæ sunt quæ possunt esse vtrumq;, velut mictio potest totum corpus expurgare, aut solos renes, vesicam ve, & clysteres possũt sola expurgare intestina, aut etiam corpus totum. Nam & cum clysterib⁹ effundimus nonnunquam expurgantia medicamenta. Sed expurgationes omnes duobus modis

modis partiri possumus, primo per regiones, quibus fiunt, secundo per differentias, ab eo quod possunt facere, acceptas. Primo modo tot sunt species euacuationũ, quot regiones conuenientes. Ergo per os, aut vomendo, aut excreando, aut spuendo: per nasum, emũgendo: per anum, clystere, aut pharmaco accepto. Per vesicæ & vtero commune, mingendo, aut efusione menstrui sanguinis, aut seminis: per cutem totam, sudando, aut insensibiliter expirando, per venas, fluentibus hæmorrhoidibus, aut ex narium venis, aut aliis quęcunq; secari commode possunt. Secũdo modo tres euacuationum species sunt. Reuulsio in contrarias partes laborandi, euacuatio per ipsam quæ laborat, deriuatio per viciniã. Tot sunt euacuationum genera, in quibus inquit Gal. si quis qualitatem, quantitatem, tempus, & modum vtendi, didicerit, rectè quidem in hac artis parte quæ de euacuandi ratione est, inueniet causas salutares. Sed quoniã nimia breuitate videtur hic Gal. vsus, expediet nũc me quatuor illa percurrere & explicare. Primum ergo venit consideranda qualitas. Nomine qualitatis intelligere solent medici speciem & id quod propriè est qualitas. Ergo in hoc primo genere erit hæc consultatio, quali euacuatione vti expediat, an misione sangui-

nis, an expurgatione, an mictu prouocato, an sudore, an alia quapiam euacuatione: atq; illa quoq;, si est expurgãdum, quali pharmaco id agendum, an extrahente pituitam, an bilem, an nigram bilem. Species euacuationis per se indicatur ab specie morbi quæ ex causa accipitur. Velut plethora petit missionem sanguinis, cacochimia expurgationem, pituitosa pituitæ, biliosa bilis, & serosa seri, quæ ipsa per vrinam & sudorem expurgari magnopere expetit, quoniam vrinæ & sudoris materies serum est. Suppressiones menstruorũ mẽstrua prouocare indicant, petuntq;. Qualia medicamenta sint expurgantia, & mouentia vrinas, & sudorem, & menstruas euacuationes Gal. opere de simp. med. facul. fusius docuit. Sanguinis missio, vt quædã euacuationis species est, ab specie morbi etiam expetitur per se: cæterum quoniam non est simplex auxilium, vt alia plurima, sed multiplex, nõ ab vno, sed ab omnibus ferè morbis expeti solet, cum magni sunt, aut ne multũ crescãt metus est. Vsq; adeo vt suppetente facultate per omnes magnos morbos mitti sanguis debeat. Nam cũ sit euacuãs reuellens, refrigerãs, deobstruẽs, & expurgans auxilium, qui magnus morbus esse posit, qui hac, aut illa ratione, missione sanguinis non gaudeat, si facultas adeo cõstet

vt

vt noxas quas necessario affert sine periculo sustinere posit? ergo morbi & causæ species qualitatem necessariæ euacuationis, ita indicat. Locus etiam malè affectus habet magnã vim in hac consultatione, quiuis enim locus petit euacuationẽ per loca vicina, velut vẽtriculi morbus vomitum: intestini, deiectione: lienis, vtraq; via: renũ vesicæ, & gibbæ hepatis, per vrinas: thoracis, excreatione: capitis, per palatũ, aut nares: totius corporis habitus, sudore, aut expurgatione insensibili, curari indicat, sed de qualitate sint hæc satis, non enim hic medendi methodum scribendo persequi: sed artem hanc paruam explicare institui. Quantitas considerari potest in auxiliis ipsis, aut in eorum materia. In prima consideratione est hæc consultatio, cum expurgare, aut mittere sanguinẽ, aut aliter euacuare decreuimus, quousq; ducenda ea euacuatio sit, an multũ, an parum, an vsq; ad deliquiũ animi, an consistendum infra. In secunda, in quo ordine expurgantium esse debeat quod offerendum est pharmacum, & qua dosi offerendũ sit. Quousq; ducenda sit euacuatio, à morbo primũ, deinde à facultate indicatur. Nam cum morbus quanto maior est tanto maiori auxilio curandus sit, & quanto minor, tanto minori, certè vt cacochimia petit expurgatio

nem, ita magna cacochimia magnã expurgationem. Verum non debet euacuari quãtum morbus petit, nisi tantum etiam facultas permittat. Indicatio enim à facultate, quãquam posterior est indicatione à morbo, tamẽ præstantior est, habetq; vim maiorem. Nimirum morbus in primis dicit, tanta euacuatione est opus, superuenit tamen deinde consideratio virtutis, quę modum ponit, cuiq; parendum est magis quã morbo. Nam stultum fuerit eo quod libras quatuor sanguinis redundent, libras quatuor euacuare, si ex ea euacuatione facultas sit defectura. Cum duæ hæ indicationes magnopere augeri euacuationẽ innuant, multum quidem ducenda est, atq; adeò vsq; ad deliquium animi, mittendo sanguinẽ non nunquam, expurgando (vt mea sentẽtia fert) nũquam. Sed quod ad materiam attinet, quæ sit cuiusq; medicanti dosis ab iis authoribus peti debet, qui de materia medicinali scripsêrunt. Nam longum fuerit, neq; sine periculo, velle proprio experimento id inuestigare. At quicum in antidotariis quorundam medicamẽtorum doses occurrant scriptę cum quadam latitudine, quædam simpliciter, monuimus alio loco, cũ vnica simplexq; dicitur dossis, intelligendum eam esse summam, posse tamen minori quãtitate multis offerri, & si maiori

iori offerri nullis debeat: cum dicitur cum latitudine, intelligẽdum summã & minimam. Vt cum dicitur dosim rhabarbari esse à dragma vna vsq; ad quatuor, nũquam debere dari, aut supra quatuor, aut infra vnam dragmã, quanquam si transgrediendũ est, in hanc partem tutius sit peccare, vt minus detur. Cæterum in propriç cuiusq; medicamẽti dosis latitudine, venit in consultationem quantũ offerendum sit ei ægroto quem paramus expurgare, veniuntq; consideranda tria, quanta expurgatione corpus indiget, & quãtam facultas ferre posit, & quam facile corpus expurgari soleat, siue modo expurgari paratum sit. Atq; in hos eosdem scopos intendendũ erit, ad deliberandũ cuius ordinis esse debeat medicamentum, an primi, an secũdi, an tertii, an quarti (totidem enim esse ponuntur quot alterantium medicamentorũ) nam quanto maiori expurgatione corpus indiget, aut quanto maiorem potest ferre, aut quantò difficilius expurgatur, tanto superioris ordinis, & maiori dosi medicamẽtum dari debet, quãto plus contraria corpori insunt, tanto inferioris ordinis & dosi minori. Sed de quantitate hæc sunt satis. de tempore etiam attingam quçdã. Dubitari potest de hora diei, aut vniuersali tempore morbi, aut particulari, quod euacua-

tioni cuiq; sit opportunũ. Missionem sanguinis nemo negat, quauis hora diei aut noctis, si quæ instet necessitas, fieri posse: tamen si citra instãtem necessitatem fiat, vt medicus eligere horam secandi venam possit, cẽsent quidam primis diei horis ante meridiem fieri, quod iis horis sanguis præcipuè moueatur. Certè nõ repugno. Nam siue certi quidã succorum singulorũ motus singulis dieb9 sunt, vt antiquissimi dicebãt, siue non sunt, tamẽ summo mane hesternus cibus solet esse concoctus, & ad intestina descẽdisse: nonnũquã bona pars eius solet esse excreta. Quare minime erit tunc crudum in ventre quod per corpus diducatur. Quod ad particulare morbi tempus attinet haud dubiũ est, si morbus quibusdam diebus habeat exacerbationes, quibusdam non habeat, & citra magnam vrgentiam mittatur, diebus intermissionis, aut remissionis mittendum esse sanguinem: sin verò omnibus diebus exarcebetur morbus, tamen fugiendam esse horam exacerbationis. Nam facultas magnopere lædetur, euacuatione & exacerbatione in idem tempus incidentibus. Quod attinet ad vniuersale tẽpus, quocũq; morbi die inciderit necessitas mitti sanguis debet, siue principium, siue incrementũ, siue summus vigor, siue inclinatio sit. Erretq;

magnopere

magnopere Celsus dicens non vltra quartũ diem mitti sanguinem debere, & Aui. ita pręcipiens, quod si dimiseris eam penitus phlobotomia dimittatur. Nam & siquis mittendi sanguinem occasionem omittens, peccauerit, quocunque die peccatum ea ratione esse cognouerit, mittere debet, nisi interim aut euacuatiōe alia sublata necessitas sit, aut facultas debilitata, vt quam tulisset prius, modo ferre non posit. In expurgatione triplicis etiam temporis ratio haberi debet, vniuersalis, & particularis, & diei horæ: quod ad horam attinet, quidam probant cataporia dari media nocte, quidam etiam prius, quidam summo mane. Ego nihil horum perpetuũ esse censeo, sed multa alia in deliberationem adhiberi, quædam quæ dici possunt, quædã quæ non possunt: sed prudenti medico res ipsa offerre solet, velut est illud, si peruigilio laborat ægrotus magis quam inedia, quoniã somno indiget magis quam cibo, totam noctem dormire curet, mane pharmacum accipiat, & si cibum cogatur vsque ad vesperam differre: si contra indiget magis cibo quam somno, noctu accipiat pharmacum, vt sequẽti die posit sua hora cibum capere: quod, exacerbatio quoque morbi, immutare maxime poterit; nam non minus cauere debemus

ad expurgandum, quam ad mittendum sanguinem, immo fortasse etiam plus, exacerbationis tempus. Quare si singulis diebus id fiat, qua hora exacerbatio præterierit medicamentum offeratur. Quidam contendunt in quartanis & tertianis notis, quæ ex crassis succis fiunt, dandum esse pharmacũ quod expurget, in ipso accessionis die parum ante ipsam accessionem. Quoniam dicunt, succi crassi vtpote tardi & inepti ad fluendum non possint extrahi, nisi cum alioqui sua spõte morientur. Hanc sententiam dicunt fuisse etiam Hippocra. quandoquidem libr. de passionibus ita reperitur scriptum, si verò quartana apprehenderit, siquidem impurgatus fuerit, primum caput purgato, & interpositis tribus aut quatuor diebus, pharmacũ sursum purgans dato in ipsa apprehensione, & interpositis rursum diebus, aliud deorsum purgans dato in ipsa apprehensione. Me certè authoritas parum moueret, nam satis intelligo vel ex ipsa libri lectione eũ Hip. non esse, aut saltem non esse ab Hippo. limatum & perfectum. Sed ratio non displicet, atque proinde non nego posse, cum facultas adeo constiterit, vt purgationem cum exacerbatione ferre possit, id vtiliter tentari, tamen moneo ne id agatur temerè, neque ali-

ter

ter quam re optimè considerata. Nam non erit admodum frequēs in homine febre quartana defatigatō, facultatem adeo constare. Quod ad vniuersale morbi tempus, quo ido nec vti purgatione possumus, attinet. In initio quidem possumus expurgare ob reuulsionem, cum succus in partem aliquam influit: vel ob turgentiam: vel quoniam succi coqui non possunt, cuiusmodi est aqua: vel cum alioqui in expectanda concoctione spes non est. Præter hæc in acutis morbis non ante finem vigoris, aut vsque ad declinationem, in longis non ante incremētum, in quibus, non semel, sed partitis repetitisque expurgationibus est euacuandum. Sed hoc modum euacuationis videtur attingere, de quo iam dicam. Morbus & facultas indicare solent modum euacuandi. Velut cum morbus petit maiorem euacuationem, quàm facultas ferre posſit, quęrimus modum, quo minus grauis euacuatio, facultati sit, quô ita posſimus, nō multo minorem facere quā morbus petat. Proinde euacuationē partiri solemus, vt quā semel & confertim facultas nō posset ferre, partitā posſit. Inquauis ergo tali mittē di sanguinem necesſitate repetita misſione vtimur, & in cacochimia per quā facultas nō admodū cōstat, expurgamus per epicrasim.

Ita etiam cum mittendum ſanguinem cenſemus, tñ timemus facultati, ſolemus pro venę ſciſsione ſcarificare cutem, intelligentes minorem hoc modo ſpirituum effuſionem fieri. Sed & ex eo quod ſtudemus facere nõnũquam modum euacuandi inuenimus. Velut ſi miſsione ſanguinis reuellere magis, quã euacuare volumus, partita vtimur, ſi peculiarem ex parte euacuationem facere, ſcarificatione eius partis aut affixis ſanguiſugis. Sed & ſpecies ſuccorũ qui euacuãdi ſunt, indicant modum. Tenuem enim ſanguinẽ ſcarificatione, craſſum ſciſſione venæ extrahimus, aut ſi penitus ſecamus venas, ob craſſas magna, ob tenues parua ſciſſiõe vtimur. In expurgatione etiam eſt alia cõſultatio quę ad modũ pertinet, an ſurſum, an deorſum expurgandũ ſit. Quod quidẽ partim à naturalibus rebus, partim à nõ naturalibus, partim ab iis quæ præter naturã ſunt, indicatur. In naturalibus eſt natura & cõſuetudo. Nimirũ qui natura facile fert vomitũ, & qui ei aſſueuit, ſurſum euacuandus eſt: qui minus deorſum. Formatio etiam aliquid hac in re poteſt indicare. Qui lato ſunt thorace ſurſum poſſunt, qui anguſto non debent ſurſum expurgari. In non naturalibus rebus ſunt, tempus anni, & regio. Quæ cum calida ſunt, & tenues ſuccos gene

rantia

rantia, sursum, cum contra, deorsum expurgari petunt. Cacochimiæ ipsius species hoc indicat inprimis, biliosa enim sursum, pituitosa aut melancholica, deorsum amat expurgari. Quædam etiam morborum species alterũ horũ petunt aut prohibẽt, velut dysenteria, ab expurgatione deorsum facta abhorret: mala capitis (nisi per consensum sint cum vẽtriculo) abhorrent à vomitione purgatoria: mala etiam pulmonis. Verùm hæc omnia & dicta & explicata multo magis à me sunt, in cõmentariis. 4. par Apho. hic satis sit hæc dixisse, de qualitate, quantitate, tẽpore, & modo euacuandi, omnia certè quæ de euacuandi ratione dici possunt, non erat huius loci dicere. Hæc, inquit Gal. qui sciuerit, facile in hac artis parte inueniet causas salubres. Verũ hæc ex libris in quibus curãdi methodus scribitur, disci censet.

Eodem autem modo & in alijs tribus intẽperiebus vnum commune habentes præceptũ, primum quãcunq; causam, quæ illum facit tollere, deinde venire ad morbum ab ea factum, inuentionem causarum salubrium faciemus.

VElut, inquit, in febre diximus, quę calor est, ita in aliis tribus intemperiebus, frigore

gore nempe humore, & siccitate, curandi ratio methodusq; est, incipere à sublatione causæ, deinde ad ipsam venire affectionẽ. Verũ intellige Gale. hic non totam curationis methodum docere, sed legitimam, & simplicẽ. Cum enim aut illegitima, aut multiplex est, alia methodo est opus voco curationẽ simplicẽ, cũ simplex vnicusq; curatur affectus, multiplicem, cũ multi sunt copulati. Qui nõnũquam ita copulati sunt, vt quiuis ante alterũ tolli posſit, nõnunquã alterius curationẽ alter impedit. Cum hoc fit, ea ordinis ratio in curatione esse debet, vt prius curetur is, quo non sublato alter curari non posſit. Velut si vlcus cauum & sordidum sit in intemperata particula, necesse sit expurgare primũ (quoniam nõ expurgata particula attẽperari non posſit) deinde attẽperare, quoniam in nõ attemperata non posſit caro supercrescere. Siquis etiã habeat & in vesica lapidẽ, & in via vrinę obstructionẽ, aut carunculã supercrescentẽ, necesse sit hanc tolli prius, quoniam non posſit aliter prodire lapis. Cũ verò multæ pasſiones sunt, põt autem tolli quæuis ante quãuis aliam, alia est ratio ordinis, id quod magis vrget priùs curare, deinde reliqua, vt quidq; vrget minus, ita minus properando: interim tñ non prohibemus si quibus pasſionibus

nibus, duabus aut pluribus simul possimus, aut eadẽ opera, nihilo deterius occurrere, id quoque facere: verum hunc locum prius tractauimus. Ordo vrgentiæ non in complicatis morbis solùm, sed & in passionibus & earum causis, & symptomatis locum habet, cum vrgentia tanta est vt periculum multo grauioris mali, aut mortis probabiliter putetur impendere. Tunc enim nonnunquam curamus tollere symptoma ante morbum, & morbum ante causam, quatenus fieri potest, aut quatenus vrgere adeo desinat. Qui ordo legitimus non est, quoniã vrgentia tanta omnem legem eleuat. Curamus autem legitimè cum tantis angustiis nõ premimur, tuncque si simplex curatio sit, nulla est alia methodus, quam à prioribus ad posteriores causas, & ab iis ad ipsas affectiones venire.

In intemperiebus autem compositis ex simplicibus, compositio indicabit salubria præcepta. Hic quoque curantibus nobis, secundum rationem magnitudinis intemperiei, id quod ipsi conueniat inuenire. Vt si ita contigerit, Vt decem numeris ad calidius aliquid decidat, ab eo quod secundum

dum naturam, septem autem ad siccius esse quidem tunc oportet salubrem causam in huiusmodi dispositionibus, decem numeris frigidiorem, septem autem humidiorem.

SI morbus est compositus compositam etiã esse curationem dictum antea est, modo illud addit dictis, curationem non solùm agi debere contrariis, sed etiam æqualibus contrariis, quod à me libr. 8. contro. demonstratum est. Nunc illud vnum explicetur, quandoquidem dictum est priùs, corporum ægrotantium naturam conseruandum esse, cõseruationé verò æqualibus similibus agi, & curationem contrariis, nũc dicimus, quo modo vtrũq; simul agi possit, curatio inquã & conseruatio. Certè per morbos sola cõseruatio non agitur (non enim calido homini febricitanti calida damus) sed simul agitur cũ curatione, danturque similia non simpliciter, sed quatenus dari possunt. Nimirùm homini illi dabuntur tanto minus frigida, quanto homo calidior est atque si frigidus natura esset, darentur tanto frigidiora quanto esset homo frigidior. Id quod fit considerando quam longe recesserit homo ęgrotãs à sua ipsius natura, atque id medicamentum

admo-

admouendo, quod ab illamet temperie, quæ homini naturalis est, tantum versus contrariam partẽ incliner. Nam hoc modo soli morbo dabuntur contraria, naturali intemperiei nulla contraria dabuntur, sed similia exactè, præter id quod morbum cogit offerre cõtrarii. Hoc enim est quod prius dicebamus, quatenus dari possunt. Hoc quidem ita agi debere euidenti ratione confirmatur. Nam si homini febricitanti non daremus minus, immo verò, vt contendunt quidam, magis etiam frigida, quòd calidus sit, dabimus certè cõtraria etiam naturæ, quare iuuabimus morbum, pugnantes contra naturam. Hoc verò quanquã verissimum sit, tamen in febrilibus affectionibus & cacochimiis non tam aperto experimẽto videtur confirmari quàm in vlcerum curatione, quoniam multiplices variæq; in illis solent esse indicationes, aliæ à causis, alię à morbis, alię à symptomatis quibusdã, & alia agũtur non ob curationes præsentes, sed ob præseruationes quasdã, quę contra videntur nos cogere operari. Sed si nihil tale nos interturbet, agendum est illud solum quod nunc docuimus, atq; adeò in nudis intemperiebus, in quibus mera iam curatio est, nihil prohibet exactissimè id facere. Proindeq; ad ficciores partes cum vlceratæ sunt ficcioribus, ad hu-

midiores minus siccis medicamẽtis vtimur, nisi hæc humiditas cum multis excrementis coniuncta sit, tunc enim maiori sicciorìq; desiccatione vtimur ob magnum putredinis periculum, velut in ore & pudendis. His tamẽ exceptis, quo particula est siccior eo amat sicciora medicamẽta. Ita verò quęuis partis natura petit sibi inter curandum similia ea mensura qua dictum est, & totus homo eodẽ modo. Quid ergo? si homo gratia exempli, naturaliter calidus secũdò gradu, incalescit per febrem vsq; ad tertium gradum, nũquid curandus est calidis primo gradu? nam ita fit ex dictis. Sed si hic homo antequã febricitare cœpisset, reduci debuit secũdum artem, vti profecto debuit, frigidis secundo gradu. Quare fiet, vt hic homo frigidis per bonam valetudinem vteretur, nunc verò quoniam febricitare cœpit, vtatur calidis, quod nõ videtur esse consentaneum. Huius obiectionis gratia meminisse oportet, monstratum alio loco à me esse, consuetudinem seruandam esse non minus quàm naturam: quin etiam, etsi indicatio seruandæ naturę sit præstãtior, cum illius gratia consuetudo seruetur, tamẽ indicationem à consuetudine priorem esse. Quapropter si homo in illa hypothesi positus reduci cœperat, ita vt consuetudinem vtendi frigidis cõparasset,

paraſſet, vti debebit per febrem tãto frigidioribus illis quę erant conſueta, quãto nunc factus eſt præter naturam calidior. Frigidis ergo tribus gradibus, neq; illud quidem erit reducere per morbos, ſed conſeruare cõſuetudinem. Atqui ille idem homo, ſi ante febrem conſeruationi ſemper ſtuduiſſet, aut ea quæ reducunt nondum feciſſet cõſueta, incidens in exiguam illam febrem, haud quaquam frigidis, ſed minus calidis indigeret, calidis ſcilicet primi gradus. Quare neq; illud eſt inopinabile, fieri vt homo non præter artem frigidis vteretur ante febrẽ, & quoniam febris acceſsit ad calida debeat transferri. Nam ſi calidus erat natura ſecundo gradu, atq; adeò benè valens, & reductionis gratia frigidis vti incepit, & antequam frigida ſibi per conſuetudinem familiaria grataq; facta eſſent, febricitare incepit, incaluitq; vſq; ad tertiũ gradũ, profectò à reductione deſiſtere debet, quoniam cum nondũ cõſuetudinẽ pepererit moleſta eſt naturæ, atq; vti iis, quæ conſeruando curent, ſunt verò ea quæ tanto minus calida ſunt homine, quanto homo factus eſt ſe ipſo calidior: quæ cõſtat primo ordine calida eſſe.

Si igitur ipſi parti patienti admoueatur huiuſmodi medicamẽtum, tãto eſto frigidius &

 humi-

humidius, quantum ipsa indicatio iuuet. In profundo autem posita parte patiente machinari oportet tale facere remedium, ut nō præueniat dissolui in uia. Si igitur opus sit moderato calidiori, ne sit solum tanto calidius quanto passio indiget, sed supra eam mensuram adijciatur, quod necessarium sit, ut ad situm ueniat: si autem frigidius, non simpliciter oportet tanto facere ipsum frigidius, sed materiam etiam considerare prius. Si enim crassarum partium est non penetrabit admodum ad profunda, contrarium autem omnino faciet, densam superficiem. Si autem tenuium partium sit, posit quidem subire usq; ad profundum ualde, ita autem & in humectantibus & siccantibus, crassitiem & tenuitatem partium considerandum. A positu ergo partis quæ partitur, indicatio inuenit salutarem causam, ut dictum nunc est. A formatione autem & positu, cùm meatus conspicuos habeant patentes in aliam partem, aut nullum habeant: nam effluxus qui in partes principales feruntur, auertimus, irritabimus uerò eos qui in ignobilia. Constat autem causarum quæ intemperiem faciunt curationem

rationem per euacuationem fieri. Nam ipſarum intemperierum, alteratio ſola, curatio eſt.

NOn eſt in curationib' minima indicatio à parte, immo verò ſolent ſimiles omnino morbi & æquales, & à ſimilibus cauſis facti, diuerſas admodum curationes amare, hac ſolum cauſa, quòd ad diuerſas partes pertineant. Indicat verò pars multis modis, quorũ Gal. duo tangit hoc loco ſolum, à poſitu, & à formatione: atq; in poſitu conſiderat illud vnum, an pars ſit poſita in alto corpore, an ad cutem: in formatione, quæ foramina habeat, aut non habeat. Quãquam multa alia ſunt in partibus, præter poſitum & formationem, & hæc ipſa indicare poſſunt pluribus modis. Nam temperies partis habet magnam indicationẽ. Calida enim pars calidiora, frigida frigidiora, humida humidiora, ſicca ſicciora petit auxilia, quemadmodum de totius corporis temperie dictum eſt. Hinc fit vt ad vlcera ſicciorum partium ſiccioribus medicamentis vtamur, quam ad humidiorum. A peculiaris etiam partis natura, quæ in neceſſario eius robore, & neceſſaria actione conſiſtit indicatio naſcitur mire obſeruanda in curationibus. Velut, quoniam ventriculi & hepatis robore & actione per morbos admodum indi-

gemus, quocunq; morbo ea mēbra laborent, & quæcunq; medicamenta iis parentur, aliquid astringendi vim habens admisceri debet, etiam si obstructio sit quæ aperiri, aut inflammatio quæ resolui debeat. Contra medicamenta quæ adenibus ignobilioribus admouenda sint, nihil habere debent quod astringat aut repercutiat, quoniam eas partes lædi, haud est magnũ malum, & nullę minori cum periculo lædi possunt fluxione, quã ab his repuleris. Peculiari etiam natura quædã partes amant quasdam medicamentorum materias, à quibusdam abhorrent. Velut oculi abhorrent ab oleo, à vino non ita. Nerui læduntur vino, & gaudent oleo. Magnitudo, aut numerus partium, minimam eamq; cognitu facilimam habent indicationem, quatenus scilicet maiori parte lęsa maiori cataplasmate aut illitione opus est, læsa gemina parte, geminis est opus. Hanc proinde Gal. non attigit. In situ est duplex consideratio, prima quam pars ad alias partes habeat viciniam, aut rectitudinem, secunda, an pars sit superna an inferna, dextra an sinistra, anterior an posterior, intima an extima. Ex prima consideratione multæ indicationes nascuntur, cauemus enim ne principem partem lędamus, aliud agẽtes. Velut in angina, quoniam videmus rectitudinis

& vi-

& viciniç gratia facilem esse repulsum ab externis in interna, aut ex laringe in pulmonẽ, & in eo repulsu grauia pericula, exterius nulla, interius modica repellentia, eaq; nunquã non permista cum contrariis, admouemus. Eadem ratione in omnibus thoracis morbis qui cum fluxione fiant, cauemus ab astringentibus, ne in cor, aut pulmonem, repellamus. Ex secunda consideratione positus, nascũtur omnia præcepta seruãdi rectitudinem in venæ sectione, quç ego antea tetigi, & in cõtrouersiis vno capite complexus sum. Nimirum quoniam male affecta pars est inferna, in crure. quoniam superna, in brachio: quoniã dextra, in dextro crure, aut brachio: quoniam sinistra, in sinistro secanda est. Quas indicationes constat à positu esse. Verum has omisit, vnam illam persecutus est, quæ à partis altitudine nascitur. Quoniam, inquit, in partem imam non possunt penetrare medicamenta, quin facultatis bonam partẽ in via amiserint, necesse est modo aliquo curare, vt quam maxime fieri posṡint, talia in ipsas partes veniãt, qualibus eæ indigere videãtur. Proinde Gal. consulit si pars, calida petat, calida dare, non simpliciter, velut si pars extra posita esset, sed tanto plus habentia caloris, quantum verisimile sit ea, in via, virium remissura: si pars pe

rat frigida, non perinde facere solum, sed etiã curare vt medicamenta sint tenuium partiũ, & facile penetrantia. Nam aliter, inquit, frigida ipsa sibi viam obstruent, fietq; vt etsi maiora data sint, tamen in partem affectam pertingant minus, quin etiam fortasse cohibẽdo effluuiũ calidum à particula, ipsam facient magis incalescere. Hæc docet Gal. mihi tamẽ videtur neq; in adhibitione calidorum audendum esse augere quãtumuis eorũ vires, neq; hac ratione solũ in alto positæ particulę prospiciendum esse. Nam etsi periculum obturationis, vt in frigidis non sit, est tamen aliud, quod Gal. non animaduertit, ne dum ægrotanti in profundo parti mederi volumus, sanas partes quæ in via sunt, lædamus. Proinde, in frigidis aliquanto plus, in omnibus tamen curandum censeo, vt quam minimũ res ipsa ferat, medicamentorum vires augeamus. admiscemus ergo, vt iis quæ lieni imponuntur acetum, & repercutiẽtibus ex capite, ita & pectoralibus medicamentis, mel, penetrationis gratia, siue frigida, siue calida sint, siue lenientia, qualia sunt quæ faciunt excreationem facilem, siue siccantia & adstringentia, qualibus in hemoptoyca passione vtimur. In formatione & positu simul, illud considerare iubet Gal. quos meatus ad expurgationem

aptos habeat pars, & quo vergentes, an inpartem aliquam ducentes in qua magnopere excrementa lædere poſsint, an non. Nam auertemus à minime conuenientibus, vocabimus ad conuenientes meatus. Velut ſi cui in aſperam arteriam è capite deſtillatio ſit, auocabimus ad os maſticatoriis, ſi in oculos, ſitque metus nequid grauius patiantur oculi auocabimus ad nares errhinis vocatis. Ad hanc etiam conſiderationem refertur, quę foramina, aut quas cõmiſuras pars habeat, vt poſsint in ea medicamenta penetrare. Hinc enim indicatione accepta, omnia quæ in caput, in cõmiſſuram coronalem, infundimus. Sed de indicatione à loco patiente hæc vidẽtur eſſe ſatis. Tandem velut per epilogum dicit, cauſas intemperierum, euacuatione: intẽperies ipſas, alteratione, curari.

Solutionis autem continuitatis ſcopus. quidem curationis vnitio, in organicis partibus impoſſibilis, in ſimplicibus autem non ſemper poſſibilis, ſed inquibuſdam: vt in carnoſis conglutinatio curatio eſt. Non differet autem ſiue coalitum nomines. Antecedet autẽ ipſam cum maius fuerit factum vulnus, adductio diſtantium particularum, quæ ex genere formationis

tionis est: vt autem ipsa firma fiat alligatio adducens ea quæ distant, & vincula, & suturæ prosunt. Agglutinat autẽ quæ deiuncta sunt, & a principio vnitionem restituit natura, nostrum vero opus vnum vt dictum est, adducere in idem quæ distant, secundum autem seruare vt adducta sunt, & tertium cauere nequid intercidat in medio labiorum, quartum ipsam partis substantiam sanam seruare. Primum autem & secundũ, quo pacto quis facere possit dictum est. Tertium verò in ipsa adductione eorum quæ distant, fieri sane possit, si nihil extrinsecus incidere permittamus, vt solet capillus, aut oleum, aut aliqua alia humiditas, in medio eorum quæ vnienda sunt consistens, impediat vnitionem illorum. Sequenti aũt tempore per suffluxiones, tertij scopi est custodia. Suffluxionem autem ipsam ex dissectione & contraria sectione & conuenienti figura comparandum. Substantia autem partis sana seruabitur mediocriter siccantibus. Hæc quidem est curatio solutionis continuitatis in parte carnosa factæ, cum ipsa per se sola est: si autem alicui alteri misceatur

morbo

plures sunt scopi indicationum, vt in doctrina compositorum aut complicatorum, aut vtcunque aliquis vocare voluerit deinceps dicemus. In præsenti autem ad reliquas cõtinuitatis solutiones eundum.

VLcerum partitiones multis modis fieri possunt, quas aliis locis Gal. persequitur hoc loco ea solum vtitur, quæ ex locorũ vulneratorum differentia nascitur. Nimirum, quia vt in omnium morborum curationibus magnum momentum habet indicatio, quæ accipitur à patiente particula, ita in hac curatione habet maximum. Differit ergo primum de sectione carnis, deinde ossis, vltimo nerui, quia hæ partes, & earum læsiones, curationesque maximè dissident. Porro vlcus potest esse simplex, vt nihil præter vlcus sit, aut potest cum aliis affectionibus esse coniunctum. Simplex autem vlcus simplicem indicationem habet, cui alius affectus accidit, multiplicem. Primum ergo agit de simplici vlcere, deinceps agit de compositis. Quod simplex est, perse ac primo, nihil aliud quam vnitionem petit, hæc verò esse potest propria, vt cum ex duabus partibus substantiæ, vnica fit, nulla alia substantia intercedente: aut minus propria

propria, vt cum fit intercedente alia, veluti glutine. Propria vnitio non potest accidere duris partibus, quas solidas & seminales vocãt, nisi forte in puerulis humidioribus: mollibus tamen, vt carni & adipi, põt. Cum verò nullæ partes organicæ, ex solis sanguineis cõpositæ sint, constat nullam partem organicã posse vere ac proprie vniri, simplices verò non omnes, sed eas solum quæ sunt molles. Ergo in parte carnosa, simplex vlcus petit solam vnitionẽ, eamq; veram accipere potest. Sed vt vniantur quæ abducta sunt, opus est vt adducãtur fascia, vinculis, aut sutura, aut etiam cataplasmate agglutinante. Cum sola fascia, aut cataplasma huiusmodi videbuntur esse satis, abstinendum a sutura est, quoniam est maioris laboris & periculi, sin minus, facienda est consutio etiam. Cum musculorum partes transuersim sunt sectæ rarò sufficit ligatio sola, cum rectà potest sufficere. Atque in ipsa ligatura curandum quã maxime est, quod Hippocra. in officina chirurgiæ docet, vt sit firma, sine multa compressione, cuique membro accõmodata, & elegans. Ex quibus scopis, multæ ligaturarum figuræ nascuntur, quas dicto loco Hippocr. docet, & chirurgi in suis cõmentariis persecuntur fusius & omnium maxime Gale. libello

libello de fasciis. adductionem ergo his instrumentis facimus, & factam seruamus. His factis, natura ipsa facit vnitionem, nisi quid impediat, velut sordities aliqua, aut oleum, aut pili, aut quiduis aliud quod intercipiatur. Curandum ergo est, ne quid sit tale quod impediat, & vt natura partis benè habeat, possitque carnem generare, quæ poterit sane, si caro bene temperata sit. Ergo recens vlcus lauandum vino (de carnosis enim dicimus) postquam permiserimus ex eo sanguinem fluere, deinde æqualiter constringendum, nullo oleo, aut alio medicamine immisso, idque agendum eleganter & cum magna munditie, ita enim fiet ne quid intra labia maneat, quod vnitionem impediat. Curandum statim vniuersum corpus inanire, & expurgare (si res exiget) ne quid denuo influat. Desuper in partem inspergere oportebit siccantem puluerē sine mordacitate, ita enim seruatur substantia partis sanæ. Nam siccum sano vicinius est vt Hippocrat. libr. de vlceribus docet. Quod si vlcus magnam altitudinem habet, aut corpus alioqui paratum esse videatur ad fluxiones, timendum est, ne etsi hæc omnia recte sint acta, in imam vlceris partem saniei aliquid colligatur, quod impediat perfectam curatio-

curationem. Cauebitur autem facta suffluxione, hoc est facta saniei expurgandæ via, relictoque linimento intincto oleo aut pulticula, ne occludatur. Fit via, vlcere in partem decliuem secto, aut si sinus iam collecto pure factus sit, in contraria parte quæ defluxioni sit magis idonea, facta alia sectione. Iuuat hanc suffluxionem, membrum læsum in figura accõmodata ad effluendum collocare. Curandum tamen quoad fieri posſit, vt figura indolens sit, hoc est iocunda, & quam ferre multum æger posſit sine molestia. Ita enim facultas minus laborat, & pars minus fluxione tentatur. Hæc est ratio curandi simplicia in carne vlcera, quam Gale. partim hic, partim in methodo docet.

Tractio ergo est continuitatis in osse solutio, quod vniri non potest prima intentione, secunda autem modo quodam vniri potest. prima ergo intentio est, continuatio quæ non potest ob siccitatem partis fieri, secunda alligatio, poro alligante in circulo fractionem. Generatio autem pori quatenus ex materia, & à natura fit communis est ad alia, quatenus autem ab osse parum abest, propria est ex huiusmodi

huiusmodi alimento. Molle autem & puerile os, & vniri potest, raro autem hæc passio generatur sine coniunctione, plærunque enim adiacentes musculi simul cum alijs corporibus patiuntur, ruptis ossibus, quare & scopus curationis duplex, alter quidem qui in ossibus, alter vero qui in corporibus circum illa. Hic autem in dispositionibus compositis partium carnosarum dicetur. De fractionibus autem hoc loco dicendum est. Quoniam enim horum curatio est ex poro. Vt autem hæc fiat proprii alimenti ossis oportet abundantiam, ad generandum porum suppeditare naturæ. Hæc autem abundantia & quantitate & qualitate moderata esse debet: proinde indiget præparatione que agat tantum & tale influentis sanguinis, ex quali & quanto generetur callus. Cum autem effundatur hic per cauernas fracti ossis, considerare oportet illius & multitudinem & qualitatem, atque ita aut sicciorem facere influxum, aut humidiorem. Verum hæc fusius in libris de medendi methodo dicta sunt.

HIppocrat. non quancunque ſolutionem continui in oſſe appellat κάταγμα, ſeu fractionem, ſed eam ſolam quæ fit caſu, aut graui ictu, reliquas enim appellat ſciſſiones Galen. verò omnes oſsis ſolutiones vtcunque factas fracturas vocat. Dicit ergo nullam oſsis fractionem curari poſſe vera vnitione, niſi in mollibus & puerilibus, quoniam in his ſolis poteſt os generari. Curatur verò vnitione non vera intercedente callo, qui callus ab ipſa partis natura generatur, quemadmodum & caro: generatur verò ex proprio oſsis alimento. Medicus verò hîc quoque debet naturæ miniſtrare, curando vt tantum, taleque ſuppetat oſsi alimentum quanto & quali videatur indigere. Quare ſi corpus ſit plenum euacuare, ſi inanitum nutrire: ſi cacochimum, purgare. Verum non hoc ſolum facere oportet, ſed etiam curare vt partes oſsis aptè adducantur, & reponantur in naturali figura, tuncque ligaturis & ferulis, & cataplaſmatis firmare. Quod ſi ſimul cum oſſe caro ſuper iacens diſſecta ſit, vt fit plærũque, ad affectiones compoſitas iam pertinet. Verum lauandum, vlcus recens adhuc eſt mulſa, à quo deinde ſi quid ſordium, grumorum, aut fruſtulorum oſsium intereſt, extrahendum: deinde adducendum ligandum,

ligandum, & constringendum nihilominus: relinquendũ verò inter ferulas, & fascias, qua possit linimẽtum immitti, atq; si quid puris, aut sordiciei fit, effluere. Fracturas ossium capitis, ob partis figuram, ligatura nõ curat, sed ad retinendum pharmaca, quę curare ea possunt, vtimur. Proinde in capitis fracturis detectis perlustratisq; ossibus, & extractis, si quæ penitus fracta, aut contusa sunt, sin minus leuigatis, pharmacis valde siccis, & spongiis agendum est. Sed hoc opere attingenda tantum sunt artis præcepta, haud quaquam persequenda omnia.

Nerui autem & tendonis punctura ob nimium sensum, & quoniam cõtinuata est pars principio, promptè corripitur spasmo, maximè cum nõ expirat extrorsum obcæcato cutis vulnere. Hoc ergo oportet aperire, & siccare substantia tenuium partium, quæ possit penetrare vsq; ad imum vulnerati nerui. Dicetur autem de hoc perfectè in lib. methodi meden.

CVm recens punctus est neruus, omni ratione cauendum est ne dolor inflammationem, & ob continuitatem cum neruorum principio, cõuulsionem faciat. Proinde antequam siccando neruum penitus curare velimus,

 mus,

mus, dolori & inflãmationi occurrimus, atq; vt in carnem vinum, & in nudata ossa aquam calidam, aut mulsam, ita in neruum oleum calidum infundendum est cum terebinthina, atq; quoniam caro ad cutem solet coalescere, neruo interius vulnus retinẽte, nudãdus magis est neruus, vel saltem curandum ne caro coalescat: id quod etiam facit olei infusio. Deinceps cum dolor magna ex parte conquieuerit, ad siccationem quæ penitus sanet, veniendum, vtendumq; terebinthina sine oleo, puluere aliquo sine mordacitate siccãte admisto. Gal. 6. lib. methodi quem hic citat modicũ admiscet euforbii; fortasse autem sit hic puluis aliquanto acrior quã expediat, primis præcipue curationibus, & antequam corpus manifestũ sit, & dolor cessare cœperit dum aguntur hæc omnia bubonum est, & totius spinæ habenda cura. Larga enim olei communis irrigatione oportet bubones irrigare, & spinam totam oleo aliquo mediocriter discutiente, vt amygdalino, aut anethino intangere. A principio haud dubiè vacuandum, & expurgandum totum corpus est. Cum hac ratione non videtur posse puncturæ curatio benè cedere, extremum remedium sit, transuersim totum neruum secare, quãquam pars motu voluntario priuetur.

Ergo

Ergo in simplicibus huius generis dispositionibus species salubrium causarum talis est: in compositis autem vlceribus complicatur. Prima quidem cauitas, quam nō aliam dispositionem sed vlceris differentiam existimant: est autem non differentia hæc, sed aliud genus totius morbi, inquo substantiæ ipsius iactura est. Atqui curatio in duplici passione duplici indiget scopo. Nam cōtinuitatis solutio vnitione, substantiæ defectus generatione indiget. Sunt autē dicti paulo antea generationis scopi. Atqui oportere primum curare hanc dispositionem, deinde curare vnire, ipsa rerū natura indicat. Cum ergo repletū fuerit cauum, æquale autem vlcus fuerit, tunc alterum scopum aboleri contingit. Nam carne recens genita existente in medio labiorum vlceris, vniri quidē nō possunt ea quæ distant. Scopum autem aliū vnitionis inuenire oportet. Inuentionem autē habebimus ex eo quod secundum naturam, super partem expedit fieri. Secundum naturam autem erat ei, obduci cute. Hoc ergo à nobis est faciēdum, aut quoniam est impossibilis hic scopus, simile aliquid cuti. Carnem ergo cuti similem

milem faciendum est. Est autem talis, sicca simul & callosa: siccantium autẽ & sine mordacitate astringentium medicamentorum vtilitas erit ad cicatricum inductiones. Ita etiam si sordities aliqua innata fuerit scopus quidem extergere. Medicamentũ autem salubre quod exterget. Dicetur autem illorũ materia in ijs, quæ de medicamentis. Atqui si inflammatio aliqua vel compræsio, vel scirrhus, aut ædema, iuxta vlcus sit, curanda sunt hæc prius iuxta dictas methodos. Ita si qui influxi in vulnus, secundum influentium curationem. eodem modo si intemperies aliqua sit in exulceratis ad intemperiei auxilia prius veniendum est. & de his quidem satis,

HActenus de curatione simplicis vlceris quacunq; in parte consistat, dictum est, de cõpositis vlceribus nunc dicit. Potest vlceri accedere cauitas, & sordities, & tumor prę ter naturam, aut sola fluxio, & intẽperies partis. Quæ omnia cùm accedunt, curanda sunt ante ipsum vlcus, quoniam omnia illa impediunt vlceris propriam curationem. Ergo replendum, si est cauitas: & expurgandũ, si sordities: & cohibendum fluxionem, si quæ est: & attem-

& attemperandum, si quæ est intẽperies, antequam vniendum. Quod si sordities & cauitas cum vlcere sint, expurgandum antequam replendum: quoniam sordes carnis generationem impediunt. Possunt verò eorũ quę cum vlcere (eadem erit ratio aliorum morborum) coniunguntur, quædã curari simul, quædam non possunt. Velut detersio & attemperatio fieri possunt simul, admistis quæ temperent, & quæ detergeãt, aut immissis in vlcus detergentibus, & attemperãtibus circum circa vlcera membro appositis. Atq; parte ex quadã detersio & generatio carnis fieri possint simul. Non quidem cùm est adhuc vlcus valde sordidum, sed cum solis extergẽtibus actũ iam aliquatenus sit, potest siccis cum extergẽtibus mistis, simul cum detersione carnis prouentus procurari: tamen carnis generatio & cicatricis, non possunt, nisi forte secundũ diuersas, vlceris grandioris, partes, simul fieri. Ergo si quę possunt simul fieri, quatenus possunt simul fiãt, vt quo ad fieri possit, citissimè sanitas eueniat: si nõ possunt, id curetur prius quod alterius impedit curationem. Nam hęc methodus est, quã supra diximus in eo quod impedit curationem. Cauitatem quidam volebant (vt Gal. refert) non esse affectionem diuersam, sed differentiam vlceris, itaq; vlcus

cauum non esse duas affectiones, sed vlceris quandam speciem: tamen fallebantur: nam in cauitate est particulę defectus, quem constat pertinere ad aliud genus, puta morborũ in numero. Cicatrix generatur pro naturali cute in exulcerata carne, vt callus pro osse in fractionibus. Cicatricem inducentia, merito sunt siccantia & adstringentia sine mordacitate, quoniam siccanda adstringendaq; caro fit callosa & crustę similis. Mordicatio verò, trahendo siccationem impediret.

Transeundum verò nũc est in genus, secundum formationem, quod in plures differentias diuiditur. Sed exordiendus est sermo, ab eo quod est euidentissimum, quod ex figuræ mutatione fit. In iis igitur qui adhuc crescunt possibile est figuram plurimarum partium emẽdare, sed in iam auctis, non ita. Scopus ergo est in quibus curari potest, in contrarium euersionis agere, si verò fractione non rectè conformata aberret alicuius artuum figura, cum porum contraxerit, si adhuc recens porus sit, frangere oportet, & rursus formare rectè, deinde ad porum deducere.

Ratio transferendi ad bonã figuram membra,

bra, quæ in mollibus adhuc puerulorum corporibus vitiatam figuram habent, eadem omnino est, quam in sermone de reductione docuit. Nam siue à principio formationis, siue formato iam corpore casu aliquo vitiata figura membri sit, ad modum emendationis nihil interest, præter quàm quod facilius emendabitur vitium quod non post formationem fuerit contractum (vt multis infantibus ob ipsius partus laborem solet) quàm quod primæ formationis modum sequetur. artus vocantur non quæuis membra, sed brachia & crura. Ea frangere, vt rursum benè formata coalescant, praxis est laboriosa, tentanda tamen cum figuræ vitium tantum est, vt actionibus per totam vitam possit ob esse manifestè, tuncq; solũ cum callus adhuc recens est, & corpus laborantis hominis puerile, aut saltem nondum siccatum, vt iuuenile & senile.

Est autem obstructio ex hoc genere morborum, quæ quidem à lentis & crassis fit succis. Vnum quidem & ipsa habet scopum contrarium passioni, deobstructionem. Causæ autem salubres abstergentia & scindentia medicamenta.

OBstructio & laxitas sunt vitia in secundo genere vitiatæ figuræ. Amplitudinis siue

laxitatis nullam mentionem facit Gal. monuimus tamen inter differendũ de reductione, quibusdam in partibus posse esse vitiosam cauitatem aut orificiorum amplitudinẽ. Velut profectò omnes anastomoses venarum, quæ in hoc genere morbi sunt, obstructioni contrarii, amantq; cõtrariam curationem, adstrictionẽ scilicet & obturationem, quæ emplastricis & adstringẽtibus medicamentis agitur. Obstructio à succis crassis & lentis, petit detergentia ob lentorem, incidentia ob crassitiem succorũ: petit etiam laxãtia, vt per laxata vasa succi qui erãt impacti melius effluant.

Quæ autem ab stercore duro impacto in intestino, primam quidem habet duritiei correctionẽ, ex humidis, & pinguibus clysteribus, deinde autem euacuationem ex fortibus.

OBstructo intestino stercore grauissima mala nasci solent: nam ileos, & pessima dysenteria, qui etiã colici doloris possit esse causa. Curatio verò ex acribus incipere nõ debet, quia augentur crutiatus, & ob duritiem stercoris nihil proficitur, sed emolliri debet prius stercus humidis & pinguibus, cuiusmodi oleum (talia enim sunt quę emolliunt) si in supernis intestinis obstructio sit, potionibus, si in infernis, clysteribus magis.

Quæ

Quæ autem ex lapide in vesica statim quidem translationem, gratia autem perfectæ curationis extractionem per sectionem.

IMpacto lapide in collo vesicę, summũ pręsensque incidit periculum, per vrinæ detentionem. Proinde si maior lapis sit, quàm vt possit extrahi, aut expelli, quauis arte retrudendus in vesicæ cauum est, retinendusque illic vsque dum conteratur, contritusque pellatur per partes. Interim, ne crebro recidat in collũ, mingere debet homo supino corpore, comprimens manibus, vel per accõmodatum instrumentum chirurgicum.

Curatio autem eius humiditatis quæ præter naturam continetur, in integra vacuatione, vt in suppuratis: immoderata autem repletio, in immoderata vacuatiõe, vt in sanguinis per venas. Eeodem modo & quibus in ventre, aut intestinis, aut arteria, aut pulmone pus aut sanguis continetur. integra euacuatione indigent pluris autem cibi & potus adhuc recens ingesti, per euacuationem est curatio. Quæcunque vero in pulmone, aut pectore continẽtur cum tussi quidem euacuantur, à pharmacis autem, extenuantibus: quæ autem in hepate aut venis

aut arteriis, aut renibus, aut per vrinas, aut per ventrem sed per vrinas ab extenuantibus vehementer, per ventrem a trahentibus & a perientibus oscula. Quæ autem in ventre superiori per vomitũ, quæ vero in inferiori per subductionem,

GEneratim in Apho. dictum est, morbos ex repletione euacuatione curari. Sigillatim percurrit modo Gale. multas multorum membrorum repletiones. Quòd vero dicit immodicam euacuationem ad immodicas repletiones curandas esse bonam, ita intellige. Immodicam euacuationem non esse eam quæ sit maior quàm pro indigentia (talis enim semper est noxia) sed eam quæ cum respondeat maximæ repletioni, consuetis euacuationibus multo maior est. Velut si in maxima plethora tres libras sanguinis fundamus. Vbi dicit quæ in pectore aut pulmone cõtinentur, euacuantur cum tussi, a pharmacis autẽ extenuantib⁹, videtur docere omnia medicamenta, quæ facilitant sputum esse extenuantia, scimus tamen multa illorum esse crassitudinem inducentia. Proinde ego intelligo hic extenuantia dici resoluentia, quasi dicat quæ in pectore sunt non aliter euacuari possunt, quàm extussita aut si

pharmacis

pharmacis exterius appositis, certe extenuantibus & resoluẽtibus. Nisi vis illum hic, quoniam de obstructionibus dicere cœperat de crassis tantum succis in pectore agere ad quos extenuãtibus eligmatis semper vtimur iuxta illud quod ipsemet .18 .meth. cap.17 .differẽs de iis quibus in thorace aut pulmone redundantia est, dicit his verbis. Dabimus igitur iis qui sic laborant, medicamenta, quibus tenuatoria sit vis, & quibus viæ aperiantur, & quæ differenda per eas sunt dissecentur, præsertim cum vel crassæ substantiæ sunt vel glutinosæ qualia in iis sunt, quos Empyus vocãt. Hepati & venis & arteriis duplicem euacuationem esse per vrinas & ventrem, dictum est antea, diceturq; postea iterum. Cæterum renes nullatenus videntur per ventrem purgari posse aut debere, tamen cum maxima redundantia est vtendum esse expurgatione per ventrem etiam ex vesica Galen. ipse docuit. 7. methodi, & ego lib. 8. controuer. confirmaui.

Quæcunque autem sub cute, sectione, aut vstione, aut vrentibus medicamentis, ita autẽ aliquando & quæcunque sunt in aliqua naturali cauitate, vt thoracis.

Non

NOn indistinctè, sectione, aut vstione, aut medicamentis vtendum est, sed cum abscessum, aut resoluere possumus, aut facere vt sua sponte rumpatur, medicamentis tentãdum, si id non videatur fieri posse, aperiẽdũ ferro, sin putredo sit maligna, aut timeatur ne caro maligne computrescat, igne est vtendum, cum vero leuius auxilium est satis, non debet, quod grauius est, tentari: Ita etiam cũ est pus effusum in cauitatem aliquam, vt inter intestina & peritonęum, aut intra thoracem, sectione, aut vstione, vti solemus. Sectio fit vt in hydropicis, obliq;, ne affatim effluat: & in parte maximè humili, & in quam posʃit decumbente ægro, pus inclinare. In thorace ergo, in spatio intercostali quam fieri posʃit infimo, modo ne lædatur septum transuersum, sectio fiat, & qua posʃit maximè ægrotus in sectionem incumbere. Constat autem quam maxime scire nos debere in quam thoracis partem pus sit effusum, vt ea in parte sectio fiat: nisi tamen effusum sit in ambas: fit verò etiam vstio ob opus in thorace, non quidem penetrans vsque ad internam partem sed admotis cauteriis, vt ex factis vstione vlcusculis pus asʃidue detergeatur.

Atque vno capite eorum, quæ toto genere

re

re præter naturam in partibus continentur ſcopus curationis eleuatio eſt. Si autem fieri nõ poſsit, tranſpoſitio. Quæ autem non toto genere præter naturam ſed quantitate, ſcopus horum euacuatio. Inuentio autem eorum quæ ipſa curant partim quidem ex ipſa diſpoſitione accipitur, plurima verò ex patientibus particulis.

QVorum ſubſtantia præter naturam eſt, ea toto genere talia dicũtur, vt lapis & vermes. Hæc ergo omnino tollere ſi fieri poſsit expedit. Quæ verò ſubſtantia naturali ſunt, cum redundant (vt redundans pituita) tolli à corpore omnino non debent, ſed eorum multitudo euacuari. Atqui vt ſit maxima indicatio auxiliorum à patientibus partibus dictum eſt iam, & dicetur rurſum.

Quæcunque autem quoniam exaſperatæ ſunt præter naturam habent, naturalis læuitas his reſtituenda eſt. In oſſe ergo læuigantia, in arteria autem aut lingua lenientia, humidis & lentis ſine mordacitate. Quæ verò quoniam læues fiunt, præter naturam habẽt aſperitatem illis naturalẽ eſt eis reſtituendum, medicamen

dicamentis manifeste abstergentibus, & cum exigua adstrictione.

ASperitas & læuitas non in omnibus partibus possunt esse morbi, sed in paucis quibusdam, in quibus possunt actiones per se lædere. Velut asperitas in osse si contemnatur dolores partium quas attingit, facere potest, & curationē impedire: in aspera arteria, tussim magnam mouet; in lingua difficilem sermonem facit. Læuitas in ventriculo & intestinis, lubricitatem, & intempestiuum descensum ciborum facit. Curanda ergo vtraq; harum affectionū in vtrisque earum partiū ossa asperata scalpro læuigantur: lingua, & arteria aspera, eligmatis mollibus. Et lentis, sine mordacitate, quale in primis oleum recens amygdalarum dulcium recentiū. Asperitatem inferunt clysteres aut potiones abstergentes satis adstringentes nonnihil. Quoniā abstersio fissuras & inęqualitatem particularum facit, & adstrictio partes quasdā adducēdo, quasdam abducendo inæqualitatē auget. Quod tibi ipsi experiri licet lauando aliquoties succo aliquo tali, cuiusmodi muria, manus, aut alia in parte cutem. Senties enim cito asperitatem in parte. Porro solet læuitas intestinorum dysenteriæ recens curatæ succede-

re,

re, quæcunque ergo læuia & pinguia, quibus in dysentericis solemus vti, hærentia in testinis relicta sunt, abstergentium vi abraduntur, fitq; ita etiam asperitas.

Quæcunque autem obstructiones, aut angustiæ viarum, morbos alios sequuntur, curandum illos prius est. Ostensum siquidem est in opere de morborum differentia inflammationibus & schirris, & œdematis, & nonnunquam siccitatibus immoderatis, adhuc etiam prauis figuris ipsorum continentium corporum, succedere sæpe ea quæ dicta sunt. Quemadmodum & tumoribus quibusdam eorum, quæ sunt in ambitu corporum, si autem inuicem complicentur dictorum aliqua, indicationes habebunt complicatas. Sufficiet autem de vno aut de quodam exemplo sermonem habere. Quandoquidem plenius de omnibus in libris de ratione curandi dicitur. Ponatur ergo fluere in partem aliquam multitudinem sanguinis, vt distendantur vasa circa particulam, non magna solum sed etiam parua, primum quidem quæ fugiunt

fugiunt ſenſum, nunc autem apparent quia repleta ſunt, quemadmodum ſane in oculis videntur manifeſtè nonnunquam, ob candorem tunicæ. Aequum ergo eſt putare, & alia vaſa quæ non apparent, diſtendi repleta, cum neque ipſa videri poſsint ob exiguitatem, & iam ſit periculum effundi, quæ effluent ex vaſis in ſpatia vacua quæ in medio ſunt, aut effuſum iam eſt nonnihil. Huius paſsionis curatio ſcopum habebit iam vacuationem, aut vt dicam clarius euacuationem, quandoquidem paſsio erat repletam eſſe particulam immodice. Neceſſe eſt ergo aut recurrens euacuari id quod redundat, aut per ipſam partem quæ patitur. Recurret ergo aut pulſa, aut tracta, aut miſſa, aut ſecundum quædam horum, aut ſecundum omnia. Per ipſam autem partem patientem euacuabitur: partim manifeſtè & ſenſibiliter: partim extenuatum in vapores. Si ergo ſit totum corpus plenius, non oportet per patientem locum euacuare. Nam ſi ſcarificationibus & ſectionibus ſenſibiliter euacuabimus, dolentes trahemus plus doloris gratia. Si autem calfacientibus digerere

parabimus

pprabimus, trahemus ob calorem plus in partem quam digeremus. Si verò velimus cogere id quod influit, rursum recurrere, non quidem recipiet quod plenum sit corpus. Ad ambo ergo hæc oportet vacuare totũ corpus, aut retrahere quidem omnino in alias regiones, quod influit in patientem, hoc autem vbi factum sit, repellere ex parte primum, deinde accingi ad resoluẽdum. Facilior enim est euacuatio quanto per minora. Repellemus autem ex patiente si adstringamus simul & refrigeremus, sed & quæ euacuata sunt ad sese trahẽt, quæ repelluntur: monstratum enim etiam hoc est in libro de facult. naturalibus: atqui remittent etiam vasa roborata pharmacis adstringentibus. Si ergo totum ita recurret, bene quidem habet, si autem pars aliqua in parte super sit, coniectandum erit id lentum esse & crassum, & proinde ita coctum esse vt dificile soluatur: potest autem etsi tale non sit, in spatia quæ intersunt, esse effusum. Tunc ergo tempus iam est ad eius euacuationem per patientẽ particulam veniendi, imponẽdo suffusis partibus, vires repulsorias eorum quæ influunt. Euacua

tiones autem præcipue si coniectabis in medijs spatijs contineri aliquid, & per scarificationes, simul & pharmaca resoluentia.

DIctum est antea cum morbi multi coniũguntur, procedentes alii ab aliis, à curatione priorum, eorum inquam à quibus alii nascuntur, exordiẽdum esse curationem. Dictũ nõ minus est, simplicem morbum simplicem indicationẽ habere, multiplicem multiplicẽ. Id modo Gal. repetit, obiter docẽs tumorum præter naturam generationem & curationẽ, phlegmonis præcipuè. Hanc, quoniam fit influente sanguine in partem, adeò vt magna & exigua vasa repleat, & inania spatia, detracto ex parte sanguine curari dicit, detrahi verò repulsum de parte, aut tractum aliunde, aut ex parte missum, aut per partem euacuatũ. Euacuatur per partem, manifeste, vt scarificatione, partis ruptione, aut sanguisugis: vel occultè, medicamentis resoluentibus. Remittitur à particulæ ipsius robore: repellitur medicamẽtis repercutiẽtibus: retrahitur, aut cum euacuatione, vt misso ex cõtraria parte sanguine, aut sine ea, ligaturis, frictionibus, dolore, & cucurbitulis. Verũ illud est iam pluries dictum, ad nulla remedia localia esse veniendum, antequam vniuersum corpus sit vacuatum,

tum, aut vacuatum simul & expurgatũ, si res exigat. Verum in ipso localiũ vsu est suus ordo, repercutiendum est primo, si hac ratione tota inflammatio sublata sit, bene, inquit, habet: sin minus veniendum est ad resoluẽtia. Verum animaduerte hic, ne res te fallat, non semper esse bene actum cum ęgrotante, si inflammatio aut tumor alius sola repercussione curatus sit, sed tunc solum, cum vacuato prius corpore, & inflãmatio, boni sanguinis, sed multi, influxu excitata fuerat. Si enim natura venenatum succum impulerat, pestiferũ sit eum intro repellere. Hic respicimus cũ in variolarum, aut morbilorum, aut pestilentiũ exanthematũ curatione, abstinemus à repercussione, ad extractionem omnino conuersi. Vbi legimus, facilior enim est euacuatio, quã to per minora, in meo codice legitur διὰ μειόνων, tamẽ in plęrisq; διὰ μειζόνων. Hoc est per maiora. Haud multũ interest. Si legatur per minora, intellige auxilia, si per maiora, intellige spatia. Nimirum repellẽtia sunt auxilia minora resoluentibus, & euacuant per vasa maiora, quoniam per venas & arterias, resoluentia verò per poros cutis. Ergo quasi reddens causam, qua prius est tentandum inflãmationem repercutientibus demoliri, quam resoluentibus, dicit, quoniam incipiẽdum est à faciliori-

ciliotibus. Est autem tãto facilior euacuatio, quanto per minora auxilia, aut quãto per maiora vasa. Certè video Hip. & Gal. hoc semper cauisse (contra ac plæriq; medicorum hodie faciunt) ne maiora auxilia tẽtarentur, vbi minora viderẽtur esse satis. Docet deinde Gale. qua causa soleat fieri, vt repercussio nõ sufficiat. Cum, inquit, id quod influxit crassum est, aut etsi crassum non sit, est iam extra vasa per inania spatia effusum, non satis est sola repercussio. Addit, tũc ergo tempus iam est ad eius euacuationem per patiẽtem particulam veniendi, imponendo vires repercutientes. Hic sermo non videtur satis cõgruens & cõsentaneus Nam tunc cùm ob crassitiem non est satis repercussio, tempus esse veniẽdi ad repercutientia, quis probet? certe illud tunc, superiora refert. Quasi illud quod de crassitie & inanibus spatiis dixit, per parentesim dixerit, itaq; resumẽs tacite superiora dicit, tũc, cum totum corpus est euacuatum, veniendum est ad euacuationẽ partis per repercutientia, nisi tamen crassus aut impactus sit succus, tunc enim præcipue per scarificationes, aut resoluentia medicamina.

Sed quoniam omnia digerentia calida sunt facultatibus, eius autem tẽperiei est mordere, cum

cum immoderatius ſint calida, cauendũ in ipſis eſt, quæ ſunt omnino calida, præcipuè ſi ſit in ſummo pars quæ patitur. Dolebit enim non parum ſi præter propriam paſsionem etiam mordeatur, omniſq; dolor fluxiones commouet. Quod ergo mediocriter eſt calidum, in his dolorem non facit, ac multo minus, ſi humidum fuerit. Atqui poſsit digerere id quod in ſummo eſt etſi non ſit forte medicamentum quod digerit. Si autem quæ in ſummo ſunt omnino ſint ſine paſsione, in profundo autem ſit quod euacuatione indigeat, intendere & augere oportet reſoluentis calorem, periculũ enim ſubibit diſſolutionis priuſquam in profundum attingat, neque dolebit quidquam quæ ad extremitatem ſunt quia nõ ſunt male affecta. Quare nunc in idem ambo incidunt, in calidorum ſimul & fortiorum medicamentorum vſum, & quæ in ſummo ſunt tolerant, & quæ in profundo indigent. Hanc ergo indicationem ex laborante particula accipimus. Statim autẽ conſideremus an aliquid deſit ad curationem. Videntur enim deeſſe non pauca. Partiũ quæ patiũtur in quibus redũdat fluxio, quædam ſunt

raræ, & laxæ, & molles naturâ, quædam densæ, & compressæ, ac duræ. Priores ergo facilè euacuantur, aliæ verò fortioribus indigent medicamentis, quibus euacuentur, & insuper tenuiorum partium, atq; tanto etiam magis, quãto in profundiori loco sitæ sint. Hæc igitur tibi rursum indicatio altera à substantia quæ patitur.

REpetit quæ de indicatione à parte antea dixerat, additq; prętere alia quędam ad eandem indicationem expectantia, quæ non tetigerat, quæ tamen ego iam vno capite collegi, vt minus iam sit opus in his immorari. Cum enim iam opus ad finem properet fere dicta sunt antea omnia. Vt dixerat in inflammationis, aut omnino fluxionis humorum in partem quampiam curatione, à repercutientibus ad resoluentia procedendum esse: nũc qui modus tenendus sit in resoluentium vsu ob partis indicationem, docet. Nimirũ cum pars affecta in extremitate est, minus audendum esse fortibus resolutiuis vti, quod calida & mordentia cum sint, & parti affectæ integra occurrãt, dolore possint fluxionem nouam cõmouere, magis quàm inueteratam resoluere. In iis ergo affectionibus quę in summo

mo consistant abstinendũ esse ab iis quæ sint omnino calida, sed calidis moderatè vtendũ, quia hæc sine dolore resolutionem facient, atq; ita non conuocabunt fluxionem nouam. Accedit ꝙ cum patientem partem proximè tangant medicaméta, mediocriter calida erũt satis ad perficiendam curationem. Cum verò pars extima omni affectione præter naturam caret, & intima resolutione indiget, opus est fortioribus resolutiuis vti, quia vires illorum in ipsa via exoluuntur, vt nuper de alterantibus dictum est. Quare nisi inteńsiora quã quæ ad externam affectionem essẽt necessaria, ad mouerentur, ad partem affectam venirẽt minora quàm vt possent resoluere: admotis verò calidioribus nihil periculi esset, quia externa pars sana cum esset non doleret. Quare ob ambo hæc vtendum est fortioribus, & quod summa tolerant, & ꝙ intima indigent. Hanc ergo (inquit) indicationem ex laborante particula accipimus. Huic periculo, quod hic Gal. timet ex vsu vehementer resoluentium & calidorum, & cuius metu iubet cum externa affectio est, vti mediocriter calidis, etiã in summo vigore affectionis, alia ratione prospicit lib. 6. de compositione pharmacorum secundum locos cap. 1. admiscẽs scilicet cum resoluentibus astringentium aliquid, vbi ita scri-

psit, quemadmodum enim in principio commoda ſunt pharmaca, id quod influit repellentia, ſic poſt principium vſq; ad finem pharmaco opus eſt ex vtriſq; miſto, repellente videlicet & diſcutiente, ac primo quidem tempore adſtringens præcellere oportet, ad finē verò diſcutiens, interpoſito verò tempore ęquales vtrorumq; partes eſſe conuenit. Sed idem eſſe videtur reſoluentium vires remittere, & reſoluentibus aliquid aſtringentium admiſcere. Alia etiā ratio teneri poteſt, cum calida reſoluentia timentur, admouere reſoluentia frigida & ſicca. Nam duplex genus eſt reſoluentium, quędam calore euocāt & diſſipant, hæc q; dicuntur proprie reſoluentia: quædam alia ſunt quæ etſi frigida ſint, ſiccitate abſumunt humorem, vt acetum, & hordei farina, & alia huiuſmodi. Cum ergo reſolutione opus eſt, & calor timetur, horum erit ſalutaris vſus. Timētur verò calida, quia mordentia, affectis externis partibus. Quare accepta indicatione à partis ſitu vtemur remiſsioribus medicamentis quàm ad internas affectiones, aut admiſcebimus aliquid adſtringētium reſoluentibus, aut vtemur frigidis & ſiccis, aut ſiccis tantum. Aliam indicationem accipi dicit à partium ſubſtantiæ modo. Nimirū ſi affecta pars laxa & rara ſit, minora re-
ſoluentia

resoluentia sunt satis, si dura & densa, maioribus est opus.

Alia autem a formatione simul & positu, ponatur enim si ita contigerit, in hepate esse dictam affectionem in angustis vasorum finibus impactis humoribus aut lentis aut crassis, aut multis. An non in prōptu est cibis & potibus extenuantibus, crassitiem primum simul cum lentore extenuare? Secundo autem loco, non per inuisibiles & angustos solum: sed & per manifestos meatus euacuare reliquum? manifestæ enim sunt in hepate venæ, vt & plurimæ: finiuntur autem aliæ quidem in gibbis ad cauam, aliæ autē in simis, in porta. Quare iam tibi facile in vtrislibet fuerit coaceruationes euacuare illas prompte, trahendo quidem in vētrem per tractoria humores quoscūque qui coaceruati sint iuxta venas in simis, ad vrinas vero promouendo per venam cauā quæcūque iuxta illius venas. Alia autem præter iam dictas indicatio ab hepate, vt principio venarum. Quoniam enim non seipsum solum vt plurimæ partes animalis gubernare natum est: sed mittit facultatem venis, periculū

 est,

est, si relaxauerimus eius vim irrigationibus, & cataplasmatis mollientibus, ne ipsum primum debilitetur circa actionem, & omnes venæ debiles fiant. Quare misceri oportet aliquid adstringentium pharmacorum in eius curationibus. Sed quoniam in magna profunditate est, periculum ne exsoluatur potentia adstringentis, nisi traducatur ab aliqua alia substantia tenuium partium, qualis quæ aromatũ est. Melius autem si ipsum adstringens pharmacũ statim sit & aroma, cõnatas enim habẽs duas qualitates & potentias, fortius operabitur. Et quidem euacuetur, iam etiam quod præter naturam in partem influxit, seruet autem humorum symmetriam naturalem. Considerandũ igitur nobis in hoc nequid à fluxionis qualitate alteratum sit secundum temperiẽ, si pituitosior sit, refrigeratum, si autem biliosior, calefactum, vt hanc ipsius intemperiem curãtes, perfectè sanos reddamus. Curabimus autem contrariam, contrariam afferentes qualitatem, quẽadmodum in curationibus intemperierum dictum est, quanto quodcunque factum est calidius tantum refrigerantes. Quare hic rursum

ſum neceſſe eſt ſcire naturalem temperiem illius. Quo enim pacto agnoſcemus, quanto eſt frigidius eo quod ſecundum naturam, aut calidius, aut quando refrigerare deſinemus, non agnoſcentes menſuram caliditatis naturalis, atque ita etiam ſi frigidius factum calfaciemus, non agnoſcentes menſuram frigiditatis naturalis, non poterit nobis eſſe facultas calfaciendi vt res exiget, neque ceſſandi a calefactione.

DVas alias indicationes curatorias à parte, nunc perſequitur, primam a formatione ſimul & poſitu, alteram ab vtilitate & communi partis vſu. Quibus expoſitis repetit deinde rationem curandi intemperiem, occaſione accepta ab intemperie quam humores in parte aliqua congeſti præter naturam, ſolēt relinquere, à poſitu ſimul & formatione partis indicatur, vt euacuatio agatur ea via cū qua pars affecta maximam habeat rectitudinem. Velut ſi in hepate ſint humores, craſsi ac lenti, aut multi impacti, præterquam ꝙ cibis & potibus extenuantibus vtendum eſt vacuādum quoq; ſi ad gibbā hepatis partem pertineant per vrinam ex caua vena, ſi ad cauam per ventrem tractorio medicamento.

Alia

Alia indicatio accipitur ab hepate vt a principio venarum. Scilicet quia non sibi soli est necessarium, vt reliquæ partes, sed mittit facultatem venis, prospiciendum est illius virtuti, magis quam aliarum partium, ac proinde abstinendum est à meris resoluentibus vtpote laxantibus, & robur dissoluentibus, admiscendũque semper resoluentibus aliquid astringentium. Itaq; hepati admouenda, semper debent esse adstringentia, quocũque tempore & quacũque occasione, quãquam non semper æque sed cum repercutiẽdum est, magis: cum resoluẽdum minus, sed tunc quoque aliquid, roboris seruandi gratia. Sed hæc rursum prohiberi videntur, alia indicatione quæ a positu capiebatur. Nimirum quia valde profundum est hepar, periculum est ne adstringentium vires in via exoluantur, & ne nõ possint eo penetrare, quia astrictione occludunt sibi aditum. Proinde oportet vt adstringentibus admisceatur aliqua alia substantia tenuium partium à qua traducantur, qualis est substantia aromatum. Melius autem dicit esse si idem pharmacum sit adstringens & aromaticum, quam si diuersæ substantiæ, diuersis facultatibus præditæ misceantur. Nam connatas, idest eidem substantiæ insitas habens duas qualitates & potentias

rentias, fortius operabitur. Quod dicit, hepar mittere facultatem venis, videtur contrarium esse, ei quod in controuersiis confirmauimus, docetq; Galenus ipse aliis locis, puta insitam esse facultatem naturalem omnibus partibus. Tamẽ intelligi debet hoc iuxta sententiã Platonis dici, aut ꝙ hepar materiã venis mittat sine qua nulla facultas operari potest. Verum hæc enarrata aliis locis sunt. Addit Gal. oportere vt euacuetur quod preternaturam in partem influxit, seruetur autem naturalis humorũ symmetria in parte, sed neque hoc satis est ad perficiẽdã curationẽ, sed considerandũ, an intemperies aliqua, in parte relicta sit; vt cũ hanc ipsam intẽperiem curauerimus, perfecte sanos ęgrotos iã esse dicamus. Curamus vero qualitatẽ quãcunq;, contrariam afferentes qualitatẽ, vt in curationibus intẽperierum dictũ est. Neque sane satis est contrariã afferre, sed quantam affectio indiget, vt scilicet curatio nõ tantũ agatur contrariis, sed iis æqualibus. Vt quanto quodcũque factũ est calidius, tantũ refrigeremus, & nõ quidẽ quanto calidius simpliciter quodcũq; est, sed quãto calidius est factũ q̃ erat. Quare oportet nosse naturalẽ temperiẽ illius quod curatur, quia nõ aliter poterit agnosci, quantũ accesit pręter naturã, quã cognito eo

quod

quod erat naturale. Neq; aliter sciri poterit quantum refrigerandum sit, neque quãdo a refrigeratione sit supersedendum.

Quoniam autem de his satis dictum est, tempus transeundi est ad ea quæ secundum numerum, præter naturam sunt. Cum autem duplex sit ipsorum differentia, quibus deficit aliqua particula facere hanc scopus est, subseruiẽtes haub dubiæ naturæ, eo quo antea dictum est modo: quibus autem redundat, hanc ipsam detrahere, aut scalpello, aut igne, aut medicamento caustico. Hæc igitur omnia ferè curari possunt, gigni vero non omnia possunt vt in libro de semine demonstratum est. Quædam autem etsi ipsa non possint gigni, tamen pro ipsis potest fieri aliud quiddã, vt in osse omnino sublato, substantiam alteram in eius loco diuersam & ab osse & a carne. Est enim quæ in eius loco gignitur, vt quædam caro poro similis aut porus similis carni, atq; tempore procedente ad magis poro simile transfertur, in principijs carnosa magis existens. Secundum quancunque autem particulam deficientem, neque eandem substantiam specie, neque similem facere

cere possumus, tertius nobis scopus inuenire decorẽ quendam, vt in mutilationibus. Communicat autem manifeste totũ hoc genus ei quod secundum magnitudinem, quodcunque enim eius circa id quod secundum naturam est simile est illi. Quod autem in ijs quæ genere præter naturam separatur solum. In quo primus quidem scopus ablatio. Si autem hæc nõ possit fieri, secundus transpositio, vt in suffusionibus. Quæcunq; autem nõ totis particulis sed in particularum partibus deficiunt aut redũdant ab eo quod secundum naturam, refectio quidem vel generatio in deficientibus, ablatio vero & abolitio in redundantibus quare neq; in ipsis scopus alter, neque species pharmacorum alia secundum genus. Sed ad reliquũ iam veniendum salubrium causarum genus, quod emendat corpora secundum situm læsa, vt dearticulationes, & intestinum in scroto. Fit autem hoc ex violenta tentione, aut impulsu, hoc autem ex dilatatione, aut ruptura continentis. Quare & curatio huic quidem contrapositione, & in contrarium & vnde mutatio facta est, impulsu: huic autem

facto

facto eo quod continet angusto. Ex quibus autem quis methodum particulatim inueniat, explanatum est in opere de methodo, medendi.

SImplicissimæ sunt curatoriæ indicationes morborum in numero magnitudine, & positu consistentiũ, quia non habent internam causam qui in defectu aut malo positu consistunt: qui in additione, id solum quod redundat: quod quidem est causa continens, atque vt videtur quibusdam etiã est ipse morbus. Proinde in vtrisq; est simplex indicatio, in illis a solo morbo, in his à sola causa continente. Ergo in quibus deficit aliqua particula, scopus est eam facere, non quidem medicamentis (nulla enim partem faciendi vis in medicamentis esse potest) sed subseruiendo naturæ, temperando partes & remouendo siquid prohibet. Velut cum carnem generari volumus, vtimur extergentibus & siccantibus, quæ sarcotica id est carnem generantia vocamus, quia eis cum vtimur, natura carnem gignit. Quibus superabundat particula, scopus est eam tollere, sectione, aut vstione, facta igne, aut pharmaco vrendi vim habente, aut etiam vehemẽter detergentibus & liquantibus. Sed quæ in redundantia

dundantia cõsistunt curari ęquè omnia possunt. Nam secari aut vri quiduis potest (intellige quãtum agitur in partis natura, quaçũq; secari & vri posse, nam ob positũ multa sunt quæ non possis vrere, vt quæ interna) tamen gigni non omnia æquè possunt, vt in libro (inquit) de semine demõstratum est. Nimirum illo libello demonstratum Galeno est, mẽbra solida, quæ eadem seminalia vocantur, ꝙ ex semine fiant, si mutilata sint regenerari non posse, ac proinde, neq; coalescere proprie, si solutionem amiserint. Mihi 2. lib. controuersiarum dicta est huius rei causa, quę quidem nõ est vt videri possit, in defectu virtutis generatricis, hanc enim eandẽ esse cum nutriẽte retineriq; totam vitam omni in parte, illic indicaui, neq; quidem in defectu materię. Nã etsi mẽbra talia ex semine constiterunt à principio, & ex semine etiam regenerari debent, non deest in membris semẽ, quinimo eo nutriuntur. Proximum enim solidarum partiũ alimentum semẽ est, etsi minus spirituosum quã quod in testibus elaboratur, sed id ad materiæ potẽtiam parum refert, sed causa est in duritie & siccitate partium quæ dilatationẽ & coalescentiam multum nata est impedire. Cõstat vero id quia exiles venæ & arteriæ & nerui regenerari possunt, quod in cauis vlceribus

ribus quæ carne replentur manifestum est: atque etiam quia pueris admodum mollibus vel ossa nonnunquam coalescunt verè. Sed ossa nisi in his, neq; venæ aut arteriæ nisi omnino exiles, neq; generari, neq; coalescere vere possunt. Dico verè, id est per ipsissimã partis substantiam. Nam (inquit) quædã etsi ipsa non possint gigni, tamen pro ipsis potest fieri aliud quiddã, vt in osse omnino sublato, substantia in eius loco, mediocris inter carnis & ossis substantiam, quã callum vocant, seu porum. Est hæc à principio magis carnea, processu temporis durescit, fitq; magis ossea. atq; vt vno nomine dicatur, videtur esse cartilago. Igitur in quibus deficiens pars, regenerationem admittit, scopus est gignere, vt in replendis carne cauis vlceribus. In quibus non potest gigni eadem, scopus est generare similem, vt cum detractum osiculum est generare porum. Sunt autem alia in quibus neq; idem, neq; simile gigni potest, vt in mutilationibus, labri, nasi, manus, aut etiam digiti, in illis vnicus iis quę tertius in hoc genere scopus superest, procurare quendam decorem. Ita scilicet componere partes affectas secãdo, vrendo, assuendo, dirigendo, vt quã minima fieri posit maneat deformitas. Communicare dicit totum hoc genus morbi in numero ei

quod

quod in magnitudine, ideſt ſimile eſſe & cõmunes habere indicationes curatoria: quod vt intelligatur, ſcire oportet, morbum in partis redundantia ſeu aucto numero, poſſe eſſe redundantiam partis ſubſtantia naturalis, etſi numero ſit præter naturã, velut digitus additus, aut redundantiam partis ſubſtantia & numero præter naturam, vt collectio capillorum, vermium, & lapidum, & concreta ſuffuſio in oculo. Id quod eſt in numero aucto, redundante ſubſtantia naturali, dicit eſſe idem cum magnitudine aucta, id vero intelligi debet cum eſt numerus auctus redundantibus non totis particulis, vt digitis, aut dentibus, ſed partiũ particulis cuiuſmodi eſt in oculo vnguis, & caro ſupercreſcens. Nam eſſe duplicem ordinem dentium in vna maxilla, nihil minus eſt quam aucta magnitudo, multiplicatio enim eſt particularum non auctio; tamen pterigium, ſeu vnguis in oculo, eſt ſimul auctio membranæ coniunctiuæ, & redundantia particularum in oculo. Hoc eſt quod ſignificãt hęc verba quodcũq; enim eius (ideſt morbi in numero) circa id quod ſecundum naturam (ideſt in redundantia partium naturalium) eſt, ſimile eſt illi, ideſt, morbo in aucta magnitudine, quod autem in iis quæ genere præter naturam, ſeparantur

ſolum. Id eſt differt autem ſolum morbus numeri aucti à morbo auctę magnitudinis, cum eſt numerus ſubſtantiarũ, non naturaliũ, velut grando in oculo. Hæc enim nihil habet auctæ magnitudinis proinde numerus auctus rerum præter naturam ſcopos habent diuerſos ab iis quos magnitudo aucta, tamen numerus auctus partium naturaliũ, qui eſt non totarum partium, ſed particularum in partibus (hunc enim ſolum diximus eſſe eundem cum morbo auctę magnitudinis) eoſdem ſcopos habet quos aucta magnitudo. Nimirum numerus rerum non naturalium primum curatur ablatione, vt extractione vermes & calculi, deinde ſi extractio fieri non poteſt, trãſlatione eius quod redundat in locum alium quo minus lędat, vt ſuffuſio à pupillæ loco, acu truditur. Quæ vero non totis particulis ſed in particularum partibus deficiunt aut redundant, ab eo quod ſecundum naturam, refectio vel generatio in deficientibus, ablatio verò & obolitio in redundantibus curat. Hi autem iidem ſcopi ſunt in aucta aut diminuta parte. Quare neq; in ipſis ſcopus alter, neq; ſpecies pharmacorum ſecũdum genus, ideſt ſecundum facultatum ſpecies (nam ſecũdum materiam nihil prohibet ſimiliũ morborum eſſe auxilia diuerſa) eſt. Vitia ſecũdum ſitum

ſunt,

ſunt vt dearticulationes oſsium, & prociden tia inteſtinorum in ſcrotum quam vocant ἐντεροκήλην ideſt herniam inteſtinalem. Petunt hæc omnia repoſitionem partium in ſuū locū: fit repoſitio per contrarias cauſas iis quibus factus eſt morbus. Luxatio articuli fit ex violenta tentione, vt ſi pars diſtracta euellitur, aut impulſu, vt cum ex caſu luxatio fit. Procidentia inteſtinorum in ſcrotum fit dilatato eo poro quo ex peritonæo ſcroti interna tunica fit, aut ruptura peritonęi. Quare & curatio, huic quidem, hoc eſt luxationi contrapoſitione, ideſt impulſu contrario tentioni, aut impulſui contrario qui dearticulationē fecit. Huic autem, hoc eſt herniæ facto anguſto eo quod continet, hoc eſt peritonæo. Fit verò anguſtum, ſiue laxatum ſiue ruptum fuerit, vſu aſtringentium, qualia multa contra rupturas parata ſunt. Ex quibus autem (inquit) quis methodum particulatim inueniat, explanatum eſt in opere de methodo medendi.

Cōſequens eſt dicere quæ iuxta ſuperiorem ſermonem diſtulimus. Vacant ipſa præſeruatiua. Triplex autem eſt horum, quæ ſecundū genus differentia. Prima quidem beneualentis integre. Secunda autem eius qui nō integre. Ter-

tia autē ægrotãtis. Primū igitur genus ex ſalubri eſt arte, duplex exiſtens, vt prius dictū eſt. Secundū autē ex præſeruatiua, tertiū ex curatiua. In humoribus autē cōſiſtit totū hoc genus, quos neq; lentos eſſe cōuenit, neq; craſſos, neq; multos, neq; valde calidos aut frigidos, neq; mordaces, neq; putres, neq; venenoſos, aucti enim cauſæ morborū fiunt. Augentur autē aliquando ab eadem cauſa quæ ipſos fecit à principio: eſt autem cum, coalterantes ſecum ſuccos qui in corpore. Scopus autem eſt curationis, etiam horū, duplex, & alteratio, & vacuatio. Alterantur quidem aut cocti ab ipſo corpore, aut à quibuſdam medicamentoſis facultatibus: in quibus ſunt quæ curant venena animalium quæ venenoſa vocantur, & adhuc quæ deleteria pharmaca corrumpunt. Vacuantur autem à pharmacis manifeſte calidis, & purgationibus, & clyſteribus, & ſudoribus & vomitibus. Hæ quidem ipſorum communes euacuationes, propriæ autē ex locis in quibus coaceruantur, accipiuntur, vt in ſalubribus demonſtratum eſt, tertio & quarto præcipuè, vbi nos de laſſitudinibus egimus, & alijs diſpoſitionibus

ſitionibus quæ laſsitudinibus ſimiles ſunt. Euacuantur enim promptius qui in primis venis ſunt, per ventrem, qui vero circa hepar per vrinas, qui autem per totum habitum per ſudores, vt certe qui in capite, aut per palatum, aut per nares, aut per vtrunq;: qui autem in thoracis regionibus per guttur ſimul cum tuſsi. Qui verò ſecundum renes aut veſicam per vrinas. Reuulſio autem communis ad omnes partes, indicatio in lõgiſsime poſita: deriuatio verò in vicina. Omnia igitur quæ curant huiuſmodi diſpoſitiones, ſalubres cauſas appellamus, vt morboſas, eas quæ augent, & neutras, neq; lædentes, neq; conferentes. Poſſet autẽ quis ipſas neq; cauſas omnino appellare, vt dicunt multi ſophiſtarum cõtemnentes ipſarum rerum differentiam inuenire, in nominibus autem plurimum temporis terentes. Dictum autem eſt pluribus, in alijs ſermonibus ante hos. Pars igitur præſeruatiua artis talis eſt,

Finita diſputatione de parte artis curatiua, conſequens dicit eſſe agere de iis quæ dicere diſtulerat iuxta ſuperiorem ſermonem, ideſt iuxta diuiſionẽ cauſarum antea ſcriptã:

ſunt verò ea quæ præſeruatiua dicuntur. Nimirum dictum antea eſt, quoddã genus cauſarum eſſe ſalubrium, quoddam inſalubriũ, quoddam neutrarum. Triplicem autem dicit eſſe horum quæ ſecundum genus differentiã, ideſt operum medicinalium, ſeu cauſarum ſalubrium. Primam differentiam pertinere ad bene valentes integre: ſecundã ad eos qui nõ integre: tertiam ad ægrotantes. Primũ igitur genus dicit eſſe ex ſalubri arte, eſſeq; duplex vt prius dictum eſt, ideſt conſeruationem, & reductionem: ſecundum genus eſſe ex parte præſeruatiua: tertium ex curatiua. Totũ hoc genus quod ad præſeruatiuã partem attinet, dicit verſari circa humores, in incindẽdis ſcilicet, extenuandis attemperandis, & vtcũq; emẽdandis, & euacuãdis. Quia humores nõ oportet eſſe craſſos, neq; lẽtos, neq; multos, neq; valde calidos, aut frigidos, neq; mordaces, neq; putres, neq; venenoſos. Humores enim aucti cauſæ morborum fiunt, qui morbi aliquando augentur ab eiſdem ſuccis à quibus à principio fieri cœperũt, ꝙ ſcilicet eorũ alteratio aut putredo procedat, aliquando augentur ꝙ humores alterati ad alterationẽ trahant reliquos humores qui in corpore ſunt: inde duplex ſcopus eorum quæ circa humores agenda ſunt prodit, alteratio, & euacuatio.

tio. Alterantur ſucci coctı ab ipſo corpore, aut à quibuſdam facultatibus medicamento ſis affecti, vt à ſuppurantibus, calfacientibus, refrigerantibus. Atq; in hoc etiã genere ſunt medicamenta vim habentia occurrendi mor ſibus animaliũ venenatorũ, & quæ alexiphar maca vocantur, ꝙ deleteria corrumpunt. Ni mirum hæc omnia medicaméta alterationes quaſdam afferunt ſuccis, quædam dicibiles quædam indicibiles, ſecundum quas in opere de facultatibus naturalibus dicit, virtutes pharmacorum quaſdã eſſe primas, quaſdã ſecundas, quaſdam etiam tertias Secundus ſcopus eſt euacuatio quæ cõmunis eſt aut ꝓpria. Cõmunis qua totũ corpus vacuatur propria quia pars aliqua cõmunis, vt quę fit per inſenſilẽ habitũ, vt à pharmacis manifeſtè calidis, & purgationibus, quæ medicamétis expurgãtibus aguntur, & clyſteribus, & ſudoribus, et vomitibus, proprias autẽ ex locis in quibus humores aceruantur accipi dicit, velut in libris de tuenda valetudine dictum ab eodem eſt, præcipue libris tertio & quarto in quibus egit de laſsitudinibus & aliis paſsionibus laſſitudini ſimilibus, tales enim ſunt diſpoſitiones neutræ circa quas verſatur præſeruatio. Itaq; proprię ſunt per quas quædã partes euacuãtur promptius q̃ aliæ, vt euacuantur prõ-

prius

ptius ſucci qui in primis venis (venas meſenterii vocat primas) ſunt, per ventrẽ: qui verò circa hepar (ad partem ſcilicet gibbã) per vrinas: qui autem per totum habitum ſunt, per ſudores: qui in capite, aut per palatũ, aut per nares, aut per vtrunq; qui in thoracis cauis, per guttur ſimul cum tuſsi: qui ſecundum renes & veſicam, per vrinas. Hæc quidem omnia explicata ſunt mihi lib. 10. cont. ſed continget dubitare cur clyſterẽ poſuerit in euacuationibus cõmunibus, & ſudorem in propriis cum res videatur cõtra habere. Sed ſcire oportet, vtrãq; euacuationẽ poſſe eſſe vtrũque. Nam clyſteres quidam ſunt ex toto corpore expurgatorii: & ſudores quidã non totũ corpus, ſed habitũ corporis quà ad cutem ſpectat, vacuat: clyſteres ergo poſuit in communibus, non quoſcũq; ſed expurgatorios, ſudores poſuit in vtriſq; & in cõmunibus & in propriis. Præterea euacuatio eſſe põt, euacuatio proprie dicta, aut reuulſio, aut deriuatio. Euacuatio ex ipſa parte affecta fit, reuulſio ex maximè cõtraria, deriuatio ex vicina. Explicatũ mihi eſt hoc li. 7. cõt. facit deinde epilogum dicens, omnia quæ curãt huiuſmodi paſsiones, dici cauſas ſalubres, eas quæ augẽt, inſalubres, eas quę neq; iuuãt neq; lędũt neutras. Dicit poſſe ea quę neq; proſunt neq;
lędunt

lędunt neq; causas esse, quia causa dicitur eo ꝙ aliquid faciat, sed hoc nihil referre, quia vt sæpe solet dicere sophistæ missis rerum differentiis de nominibus altercantur, cum contra oporteat fieri.

Quod autem reficit atque instaurat, in conualescentibus ex morbo & senibus. Quæ vero sit horum dispositio & a quibus causis præcipue in id quod secundū naturam reducatur, perfecte in libris de methodo medēdi explanatum est: sed nūc etiam per capita dicetur. Dispositio igitur talis est, optimus quidē, sed exiguus sanguis, & cū ipso spiritus vocatus animalis, & vitalis. Ipsæ aūt solidæ particulæ sicciores, & obhoc facultates ipsorū debiliores et ob has totum corpus frigidius. Causæ aūt salubres quæ emendāt dictā dispositionē. Vno quidem capite accipere quæcūq; celerē & totā faciunt nutritionem. Particulatim autem moderatis motibus, & cibis, & potibus, & somnis sunt autem materiæ motuum quidē vehicula, ambulatiōes, & frictiones, & balnea. Atq; si valde meliores inhis facti fuerint, et ad cōsueta opera paulatim se cōuertāt: ciborū aūt, per principia quidē humidi et coctu faciles, et nō frigidi progre-

progredientibus autem & magis nutrientes. Potus autem conueniens vinum ætate moderatum, specie autem purum, & pellucidum, aut album, aut subflauum, odoratu suaue, mediocre gustu, neque omnino aquosum, neq; aliquam vehementem qualitatem, præseferens, neque dulcedinem, neq; acrimoniã, neq; amaritudinem. Dictum aũt est, vt nuper dicebamus, in curatiuis, plurimis de his. Nunc enim non est nobis constitutum particulatim percurrere omnia. Sed solum meminisse capitum quorum in aliis operibus fecimus fusius tractationem. Quorũ omniũ si prius & numerũ & qualitatẽ exposuero finem libro imponam.

REfectionem fieri debere dicit in conualescentibus ex morbo, & valde senibus. Intellige autem cũ conualescentibus, eos qui immodico labore & curis aut euacuationib[9] nimiis, quacũq; occasione extenuati sint. Eadẽ enim est illis dispositio, cui refectionẽ deberi dicit, puta exiguus, & bonus sanguis cũ penuria etiam spirituum animaliũ & vitaliũ & virtutũ quæ in partibus solidis (vocat hic partes solidas, partes oẽs corporis, cõferẽs eas cũ sanguine & spiritibus) debilitate & ob has ipsas

ipsas partes, idest ꝙ hæ partes sanguine & spiritu destitutę sint totũ corpus est frigidius nimirum sanguis & spũs est ipsum calidũ innatũ, quod calorẽ toti corpori tribuit, & partibus singulis seruãs in illis proprias omniũ virtutes. Vt sol seruat omniũ quę intra cęlũ sunt naturas. Hęc igitur dispositio in omnib⁹ extenuatis quacũq; occasione est, quare illis omnibus debetur refectio. Quoniã vero dicit se docere à quibus causis eorũ dispositio ad id quod secundũ naturã reducatur, ne intellige horũ dispositionẽ esse morbũ. Si enim gracilitas cõualescentiũ, & senectus præter naturã esset, cũ vtraq; dispositio lędat multas actiones, vtraq; profecto esset morbus, sed neutra est morbus. Sed quãq̃ non est dispositio pręter naturã, non tñ est mediocritas partiũ & viriũ quam natura rerũ amat, sed per impotentiam facta. Ergo perinde est ac si diceret à quibus causis ea dispositio reducatur ad eam perfectionem natura amat. Sed dices male coniungi senes cũ conualescentibus & extenuatis. Senes enim nõ possunt ad eã perfectionem quam natura partiũ amat reduci, vt conualescẽtes & extenuati. Ita est profecto, non est senum refectio vt conualescentium, sed præseruatio, ne siccescant & frigescant affatim. Sed quia eadem omnino victus

ratione

ratione agitur illorum præseruatio & horum refectio, eodē capite vtrūq; Gal. cōplexus est itaq; si ab eo quod circa corpora fit ratio accipiatur, melius ponetur senū cura in præseruatione simili ei quæ debetur neutra dispositione affectis, nimirum vt in neutris præcauetur illa curatione morbus, ita in senibus, præcauetur mors: si aūt accipiatur à modo curationis melius ponitur in refectione. Nimirū neutrorum præcautio agitur euacuatione, senū vero, victu humectante beneq; ac facile nutriente, quo eodem agitur debilium refectio. Nam causæ salubres quæ emendant huiusmodi dispositionem consistūt in victu, quo celeris & secura nutritio fiat, idest cito nutriantur partes, non alteratæ interim præter naturam. Consistit autem victus non in cibis tātum aut potibus, sed in rebus etiā omnibus quæ semper nos alterant, particulatim ergo est causa reficiens, in motibus moderatis, & cibis & potibus, & somnis (adde & motibus animi, & aëre) sunt autem materiæ motuum; vehicula, ambulationes, frictiones, & balnea (balnea possent referri ad ambiens, sed quia exercitatione quadam suscipiuntur, referuntur etiam ad motus, neque hoc refert quam multum) at vtendum his omnibus est moderate, atq; si his omnibus valde meliores facti sint,

ſint, ad conſueta opera ſe conuertant, paulatim quidem quoniam in repentino reditu periculum recidiuæ eſt. Conſtat hoc de conualeſcentibus dici, ſenes enim nũquam fient his meliores, ideſt minores. Dicit præterea in principiis cibos eſſe debere humidos, concoctu faciles, & non frigidos, quia ſcilicet corpora ſunt ſicca debilia & frigida, progreſſu autem facto debere eſſe magis nutrientes, & ſi ſint iam concoctu aliquanto difficiliores, quanto ſcilicet homines iam erũt firmiores. Conſtat hoc quoq; de conualeſcẽtibus dici. nam refectionis ſenum non eſt principium, & progreſſus. cum totam vitam durare debeat. Potũ his omnibus conuenientem dicit eſſe vinũ, non quodcũq;, ſed ætate moderatũ, & purũ, pellucidũ, albũ aut ſufflauũ, ſuaue odoratu, neq; acre, neq; amarũ, neq; dulce, neq; omnino aquoſum, adde neq; acidũ neq; acerbũ. Nã diſpoſitio hæc petit mediocria. Antiquũ verò & flauũ & acre & amarũ & dulce, eſt valde calidũ aquoſum omnino, acidũ & acerbum, minus calidũ quam oporteat, ac pręter hęc acidũ minime nutriens, acerbum ſicans. Recens neq; purum neque pellucidum craſſum & atrũ excremẽtoſum ingratum odore, mali ſucci: ſed de vini generibus & facultatibus dicta ſunt a Galeno multa

multa multis in locis, maxime in methodo medendi quo etiam in opere diffuse dicta sunt omnia quæ ad curationes morborũ pertinentia in hoc summatim attinguntur, quæ licet cuiuis huc ex suis locis transferre. Mihi dicta videntur esse satis ad huius libelli enarrationem, cuius explicationi hic finem ponimus. Quod enim præterea Gale. addit catalogus tantum est librorum quos ante hunc ediderat, quorum plerique extant adhuc, multi etiam iniuria temporis periere: qui autẽ sint vtrique in indice eorum qui circũferuntur licet videre: nuperrime delatum ad nos est cõpendium quoddam de pulsibus quod Galeni esse dicitur, hoc ipso anno sexagesimo septimo, supra millesimum quingentesimum Cęsaraugustæ excussum, interpretatione cuiusdam Baptistę Rasarii, quod sane ego suspicor esse, quod cum hunc libellum finiret scribere cogitabat, neque sane Galeni esse admodum dubito. Catalogum vero fecit hîc Galenus hunc.

Catalogus.

Diximus itaque prius alterum esse librum in quo de constitutione artis medicæ disseruimus, antecedunt autem eum alij duo de artiũ constitu

cōstitutione. Sed hi quidē vna cum hoc quem nūc perfecimus, seorsum sunt ab alijs operibus in quibus latius doctrina explicatur. Illa verò talem habent ordinem. de elementis igitur secundum Hip. vnus liber est: mox ab ipso tres de temperamentis, quorum duo de temperamentis eorum quæ in animalibus sunt, tertius verò de eorum quæ in pharmacis. Duo autem, & eam tractationem quæ de pharmacorū facultate est, nemo possit benè intelligere, quin ex acte intelligat tertium de temperamentis, est autem & alius libellus exiguus succedens primis duobus de temperamentis, qui de inæquali intemperie inscribitur. Similiter autem ac ipse alij duo parui, alius quidem de optima constitutione corporis, alius autē de bono habitu. Alia autem tractatio quæ tres complectitur libros de naturalibus facultatibus est. Quā siue quis post duos de temperamētis, siue post librum de elementis discere quis velit, possit sane cōsentanee. Post hæc autem in pluribus tractatibus de animalibus actionibus disseruimus. Quoniam autem ad earum demonstrationes nō parum conferunt, quæ per dissectiones apparent,

prius quidem illis exerceri cōuenit. Est autem vtilissimus eorum qui de anatomicis administrationibus. Aliæ autem sunt post eam plures, in duobus quidem de discordantia anatomica, in vno autem de mortuorum dissectione, post quos statim duo de dissectione viuorum. In alijs autem quibusdam ijs qui introducūtur per partes fecimus, quæ de ossiū, & quæ musculorū dissectio, & quæ neruorum, & quæ arteriarū & venarū, & quædā huiusmodi alia horum sunt. Et an secundū naturam quod in arterijs, sanguis. Quæ vero eorum actiones monstrant, duo quidē sunt de musculorū motibus, tres autem de thoracis & pulmonis motu, quibus statim succedit de causis respirationis, quos sequūtur quæ de voce. De principe autē parte & alijs omnibus quæ de naturalibus aut animalibus actionibus quærūtur, in multorū librorū tractatione percurrimus quā de Platonis & Hippocratis dogmatis scripsimus. Huius etiā generis contēplationis sunt quæ de semine peculiariter scripta. Et insuper Hippocratis dissectionis, quibus omnibus succedit tractatio de partiū vsu. Ad dignotiones autē morborum,

horum, tractatio de locis patiẽtibus, & quæ de pulsibus vtilis est, in qua & præcognitiones docemus: præcedũt autẽ libros de pulsibus duo libelli, qui de vtilitate respirationis, & qui de vtilitate pulsus, ipsa autẽ de pulsibus tractatio in quatuor partes diuiditur. Prima quidẽ quæ differẽtiæ ipsorum, secũda quæ dignotionis, & tertia quæ de causis pulsuũ, & quarta de præsagatione ex pulsibus. Ex hoc genere est & qui ijs qui introducũtur de pulsibus scriptus est. Cogito autẽ & aliũ facere librum vnicum, velut omnium epitomẽ quem vel artem de pulsibus, vel compendiũ inscribam. Vtilia autem in hac contemplationẽ sunt, quæ à me exponuntur simul & indicantur libro de pulsibuss archygenis. Ad prænotiones autẽ, vtilissima præcipuè est tractatio de crisibus. Præcedit verò ipsam, quæ de diebus decretorijs. Sed & ea quæ de dispnœa, vtilis est, & ad dignotionẽ præsentis dispositionis, & prænotionẽ futurorũ, bonorum, aut malorũ, circa ægrotãtẽ. Omnia igitur hæc, & cũ ipsis quædã aliæ tractationes singulis tãtum libris cõprehensæ scitu vtilia sunt. Vt liber de causis procatarcticis & qui de medicinali

experiētia, & qui de extenuitate victu, adhuc autē & qui de venæ sectione ad Erasistratū, & qui de tumoribus præter naturam, eodem modo & qui de plenitudine, & alij quidam huiusmodi. Omnium autē maximè necessarij ad medendi methodum, & qui de differētia morborū, & qui de symptomatis, & tertius in his in quo causas morborum percurrimus, in quibus alij tres in quibus causas symptomatū explicamus. Libri de simplicium medicamētorū facultate sunt quorum antea meminimus, & qui de compositione medicamentorum, quibus succedunt qui de medēdi methodo, scripta à nobis seorsum tractatione de salubribus. Quòd autem & ante hæc omnia exerceri oportet in tractatione de demonstratione, eum qui vt rationalis sit tracturus artem, monstratum à nobis est in libro de optima secta. Alios autem libros & commentaria à nobis scripta nō est opus nūc percurrere, cum de omnibus simus dicturi alibi vno fortasse aut duobus libris inscriptionē habituris, Galeni de libris proprijs.

FINIS.

FRANCISCI VALLESII COBARRVuiani, in Complutensi academia publici professoris, Commentariola in libellum Galeni de inęquali intemperie.

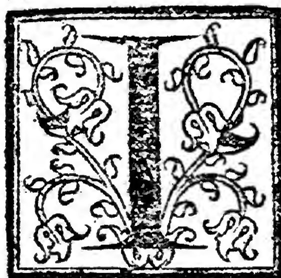
Procœmium.

Bstinerem ego fortasse ab hoc libello, vt pote nõ adeo difficili, ei qui quę à Galeno alijs in locis dicuntur intellexerit, & quæ in hoc ipso, depositis falsis opinionibus attente considerauerit, nisi viderem

commentarijs quorundam neote-
ricorũ verba authoris, alioqui pro-
priſſima, & apertiſſima, in aliena
ſenſa transferẽtium, redditum eſ-
ſe obſcuriorem: atq; adeo multa
commentaria effeciſſe, vt qui liber
nullis indigebat, commentarijs
indigeat modo: nam, quantum in-
telligo, nullus illorum aſſequitur.
quid ſit inæqualis intemperies: quo
ſemel ignorato, neceſſe eſt, vt in to
ta libri enarratione delirent: eſt
enim totus de nulla alia re, quam
de illius cognitione. Sed quoniam
vere hæc à me dici ipſe ſermo
in ijs quę ſequentur faciet
palam, accedo ad pri-
mi capitis enar-
rationem.

CAP. I.

Næqualis intemperies nonnunquã fit in vniuerso animalis corpore, veluti in ea hydropis specie, quæ anasarca dicitur, & febribus ijs quas epialas vocant, fereq; reliquis omnibus, exceptis quas hecticas nominant. Fit vero & in vna qualibet parte, quum ea vel œdemate vel phlegmone, vel gangrena, vel erysipelate, vel cancro laborat. Huius generis est, & qui elephas appellatur, & phagedæna, & herpes. Verum hæc omnia cum fluxione consistunt. Citra vero materiæ affluxum inæquales intemperies fiunt, solis qualitatibus particulis ipsis alteratis, refrigeratis scilicet, aut à sole deustis, aut immodice exercitatis. aut feriatis, aut aliquid id genus perpessis. Quin etiam ex ijs quæ foris corpori nostro occurrunt, plurimæ inæquales intemperies gignũtur, dum id calefit, vel frigefit, vel siccatur, vel humectatur. Hæ nanq; simplices intemperies sunt, veluti in commentarijs de temperamen-

 tis

tis est demonstratum, cōpositæ vero ex ijs aliæ quatuor sunt, cum vel calefit simul & siccatur, vel calefit simul & humectatur, vel frigefit simul & siccatur, vel frigefit pariter & humectatur. Quod autem eiusmodi intemperies ab æqualibus differant, quia in omnibus partibus corporis intemperanter affecti haud similiter insint, omnino manifestum est.

IN initio statim commentationis libelli huius obstrepit Ieremias Bracelus Galeno, vt in singulis verbis, nescio quo consilio, aut quo ingenio, solet facere. Damnat primũ omnium ordinem, ꝙ diuisio ante diffinitionem videatur esse: deinde ꝙ inæqualem intemperiem, inæqualem esse secundum affecti corporis partes visus sit dicere vltimis huius capitis verbis, cum tamẽ, vt Ieremiæ opinio fert, non sit inæqualis intemperies, intemperies inæqualiter participata à partibus affecti corporis, sed in vnica indiuidua q; particula posit esse. Nimirum est inæqualis, quæ fit, atque in ipso fieri cum temperie corporis quam suo ingressu subuertit, pugnam habet. Quæ verò facta est, & cum nulla iam temperie pugnat, est æqualis. hæc obiicit Ieremias Galeno, hæc interim docens. Tamen Leonzartus Fusius vt

erat Galeni amantissimus non tulit hanc notam, sed respondit Galenũ tacuisse in principio finitionem, quòd res esset nota satis inæqualis intemperies: deinde negat Galenum censere inæqualem intemperiem inæqualiter afficere diuersas partes, sed easdem omnino: niriturq; id multis Galeni ipsius testimoniis suadere, itaq; sunt iã Ieremias & Fusius eiusdem opinionis intẽperiem posse esse inæqualem in eadem exacte particula. Ego vero quum primum monstrauero illos ignorare inæqualis intemperiei rationẽ, libelli huius artificium detegam, quod illi obscurarunt. Primum omnium censendũ est (arbitror) nomen intemperiei inæqualis proprie a Galeno vsurpari, non in alieno sensu, potissimũ cum tam conspicuam rem dicat esse Fusius, vt finitione non fuerit opus. Nam hoc nunquam recte dicitur, nisi cum nomen ipsum vulgari significatione rẽ prȩse fert. Cogita ergo quã longe absit ratio æqualis aut inȩqualis intemperiei, a ratione habitualis, aut in dispositione, aut a ratione facti, aut fientis, nimirũ, qualitas habitus, est quæ difficile separatur: dispositio, quæ facile, facta qualitas, quæ non amplius pendet à causa: fiens, quæ pendet à causa à qua fit: inæqualis (arbitror) quæ non est æqualis. Sed in qualitate, vt calore aut fri

gore, quæ æqualitas esse potest alia, quam secundum partes subiecti eadem intensio? aut quæ alia inæqualitas, quam diuersa intensio? Præterea, qua ratione possint hi homines intelligere quod libenter concedunt, posse eandem particulam simul calefieri & refrigerari, iam non est consequens moueri idem corpus motibus contrariis? nũquid minus absurdum est, quam eandem rem ascendere & descendere? sane perinde est. Sed si quid ascẽditur, recedit à centro, si descẽdit, accedit, si recedit non accedit, aut fit propinquius & nõ tam propinquũ, ergo apertam contradictionem continet, ascendere aliquid & descẽdere simul, quod perinde esse, ac calefieri simul & refrigerari, recte concesseramus. Ergo inæqualitas quę per epialam febrem accidit, quæ omnium maxime videtur totius corporis partes omnes, etiã minimas occupare, secũdũ diuersas partes fit, aliis calfactis & aliis refrigeratis. Hoc vero luce clarius dixit Ga. factus sui ipsius luculentissimus interpres capit. decimo huius libelli: cum enim multa dixisset, & per hunc libellum & aliis in locis, quæ videbantur innuere eandem omnino partem affici contrariis passionibus, illo loco ita scripsit. Verum hoc casu ambo extrinsecus sunt & magnis portionibus in febribus epialis,

epialis, tum intus, tum secundum paruas, adeoque vniuersum, corpus ambo sentire videtur: quippe minimis portiunculis aspersum est tum calidum, tum frigidum, neque licet vllam sensibilem eius partem accipere, in qua non alterutrum insit: num obscure significant hæc verba proinde totum corpus videri ambo sentire, quòd secundum minimas partiunculas ambo patiantur, vsque adeo vt nulla sensibilis pars deprehendi posit, in qua non vtrumque esse videatur, quia scilicet in illa sunt insensibiles particulæ quæ incalescunt, & aliæ quæ refrigerantur? quanquam interpretatur hæc verba Fusius tam sinistre, vt etiam in suam sententiam transferat. Sed, vt omittam aliam, si verba hæc non significarent, quod diximus, quorsum Galen. scripsisset, vsque adeo vt nulla sensibilis pars deprehendatur, in qua non alterutrũ insit? quorsum inquam addidisset nomẽ illud sensibilis? nã iuxta aliã interpretationẽ, neq; sensibilis, neq; insensibilis inueniretur? sed hac fieri ratione illud symptoma ipsius febris generatio docet. Nimirũ vitrea pituita præ crassitie putrescit inæqualiter, aliis insensibilibus particulis putrescit, aliis minus putrescentibus calefacit particulas corporis, quas contingit, reli-

reliquis refrigerat alias membrorum particulas, quia tamen alterutræ minimæ sunt, non sentiuntur dissidere, & videntur eædem. Ergo siue cap.5. libelli de sanguinis missione dixit, fit autem & vna aliqua in parte nonnunquam præter naturam calor & frigus, siue.15 cap.3. de simplicium med. facultate multis exemplis nititur monstrare eandem partem contraris passionibus tangi, intelligendũ est (eodem Galen. authore & enarratore) eandẽ particulam sensibilem secundum diuersas insensibiles ambo pati, quod Arist. etiam docuit quæstione 1. sectionis. 27. problematum his verbis: simile quiddam contingit, atq; in laborantibus epiala, qui simul rigent & sitiũt neque enim idem locus, neq; ibidem frigesit & calesit. Sed quid clarius dici potuit a Gale. vt significaret inæqualitatem intemperiei secundum partes subiecti corporis esse, quam (vt alia omittamus loca) quod verbis paulo ante relatis præsentis capitis? Quòd autẽ huiusmodi intemperies ab æqualibus differant, quia in omnibus partibus corporis intemperanter affecti haud similiter insint, omnino manifestum est. Hæc Gal. Sed quid est in omnibus corporis partibus haud similiter inesse? an non est partibus dissimiliter inesse? ergo ex dissimili modo, quo partibus inest, prouenit

nit ratio inæqualis intemperiei. Quorsum ergo quæ conspicua sunt non cernentes, quæ omnino non sunt se iurant scire Ieremias & Fusius, more eorũ qui imbecillis visus cũ sint, longinqua nituntur diiudicare? vis ergo cimmericis tenebris fugatis, scire quæ sit inæqualis, quæ æqualis intemperies? inæqualis est, quæ toti corpori, si totius corporis est, inæqualiter inest, aut toti parti, si partis est cuiusdam: æqualis est, quæ æqualiter inest, nõ quidem ita æqualiter, vt omnes partes ad eũdẽ gradum qualitatis trahat, sed seruata proportione iuxta naturalem corporis constitutionem. Nimirum quanto in bene valente cor est calidius hepate, & hepar renibus, & renes cute, aliaque aliis, vt calidiora, aut minus calida, tanto in hectica febre laborante, quanq̃ omnes partes incalescunt simul, & æqualiter iuxta proportionem. Sed si ita est (rogat Ieremias Brachelus) qua ratione omnes intemperies fientes dicuntur inæquales? nunquid si corpus aliquod secundum partes omnes æqualiter, aut ab igne aut a sole, aut balneo, aut quauis alia re incalescerer, inæqualem intemperiem pateretur? Videtur: nam pateretur intemperiem fientem, & omnis fiens est inæqualis, sed supposui æqualiter calefieri secundum partes, ergo aliud sibi vult hoc in lo

co

co nomen æqualis, quod intemperiei fienti non potest accidere. Hoc est argumentum quod illos fecit aberrare. Non intelligunt scilicet, cur omnes intemperies fientes, sint inæquales secundum subiecti corporis partes. Sed res est haud difficilis. Rationes diuersæ sunt, vt mox diximus, habitus qualitatis, & dispositionis, factæ & fientis, æqualis & inæqualis. Tamen ita se mutuo sequuntur, qualitas quæ est in habitu, est facta, & æqualis, & quodcũque horum sit, alia duo necessario habet. Quæ est dispositio, est fiens, & inæqualis, & à quacumque trium harum appellationum ad duas alias est mutuæ consequentię vis. Nam omnis fiens pendet à causa, si pendet à causa, nullam habet per se fixionem, sed tollitur sublatione causæ. Est ergo dispositio rursum si pendet à causa, membra calorẽ habent, non quòd illum in se ipsis retineant, sed quòd à re alia alterantur, puta ab humore, aut spiritu: sed nihil quod à substantia alia alteratur, potest secundum omnes partes, tam intimas, quam extimas, tam vicinas rei calfacienti, quam remotiores, æqualiter alterari, cum necesse sit, agens plus afficere partes vicinas, quàm longinquas, & eas quas contingit, q̃ quas secus. Ergo nulla alteratio fiẽs, potest esse æqualis. Est igitur omnis intẽperies fiens

fiens dispositio, & inæqualis. Accedunt aliæ causæ inęqualitatis aiā dictis. Nā non omnes partes possunt cōtinere ęqualem putrescētis humoris portionē, neq; ardentis spūs, quare cum membra calent, quia ab alia re calefiunt inæqualiter calefiūt, neq; si contrariū ponas factum, admitto, vt hinc constet, falsam esse hypothesim Ieremię calefieri ęqualiter corp⁹ aliquod ab igne: itaq; si qualitas est fiēs, est dispositio, & inæqualiter corporis partes disponēs: contra, si facta est, nō est in corpore, quia fit a causa quapiā, sed illā iam per se corpus retinet. Hoc vero nunq̃ fit vsque dū temperies mēbrorum, quæ nō in proportione qualitatū modo, sed etiā in proportione substantiarū elemētariū scilicet calidi innati, & humidi radicalis, & naturalis frigidi, & sicci, permutata radicitus est, ad calidius, si talis est facta intēperies, aut ad frigidius, si hęc, aut ad aridius, aut humidius, aut horum duo secundum coniugationē. Nam dū hoc nō est factū, necesse est intemperiem præter naturam corrumpi sublata causa efficienti, citius aut tardius, vt temperiem naturalem plus aut minus læserit, nam insitum est rebus omnibus dum retinent suas naturas, cum in præter naturam affectum sunt lapsæ, se ipsas ad naturalem reducere, Ergo cum iam ad eum

statum

ſtatum deuētum eſt, vt ſublata omnimo cau ſa, affectus non remittat, conſtat naturalem temperiem euerſam eſſe, & eam quæ eſt præ ter naturam, cum naturali conſpiraſſe, nō ta men hoc eſt æqualem eſſe intemperiem, ſed hinc ſequitur, vt æqualis ſit. Nam non amplius ab aliqua cauſa fit in ipſis membris, ſed eſt ipſa membrorum natura, quare nihil iam eſt, quod ipſam inæqualem faciat, ſed more temperamenti originalis ſeruat naturalē pro portionem. Verum roges circa Galeni dictio nem, ſi nulla febris poteſt eſſe facta præter he cticam, quorſum dixit inęqualis intemperies nonnunquam fit in vniuerſo animalis corpo re, veluti in ea hydropis ſpecie, quam anaſarcam vocant, & in febribus epyalis, fereque reliquis omnibus, exceptis quas hecticas nominant? quorſum, fere, additum eſt? Quando quidem in omnibus febribus, nulla dempta. præter hecticas, eſt inæqualis intemperies? an incaute addita eſt dictiūcula, fere aut pro pe græce σχεδόν? non ſane. Sed Galen. volens in hoc libello diſputare de inæquali intemperie, cum diſputatio videretur fore difficilis, videretq; nonnullas eſſe inęqualitates per ceptu difficiles: vt quę obſcuriores ſunt, quales in febribus ſine rigoribus cōtingunt, alias manifeſtas vt in lypiriis & epialis & rigoribus,

bus, exorsus est vt solet ab exemplis manifestissimarum inæqualitatum, ab iis ad alias minus manifestas procedit, vt ita gradatim ad obscuræ inæqualitatis notitiam nos deducat: proponitq; per diuisionem quandam vulgatissimã (scilicet, affectus aut est totius aut partis) exempla multarum inæqualitatum, vt deinde ex manifestis colligat, qua ratione illę ab iis quæ æquales sunt discrepent. Nam illa ratio qua discrepabunt, est inæqualis intemperiei diffinitio. Colligit nempe ita exẽplis propositis, quod autem eiusmodi intẽperies ab æqualibus differant, quia omnibus corporis partibus intemperanter affecti haud similiter insint, omnino manifestum est. Quod perinde est ac si colligat. inęqualis intemperies est, quæ in omnibus corporis partibus intemperanter affecti, haud similiter inest. An videatur hic ordo inconditus, & inartificiosus? an necessario vtendum fuit diffinitiua doctrina? ego sane magis artificiosam esse puto distributiuam, qua hic est vsus, & compositiuam qua in aliis locis. A diffinitiua sane semper fere Galenus abstinuit, vt pote minus clara, quã quam contra omnino sentiant quidam diffinitores, qui vt Galenus ipse alicubi dicit. neq; olus citra diffinitionem possunt emere. Itaq; inæqualis intemperies potest esse totius, aut

 partis.

partis. Totius est, quæ totum corpus tenet, qualis est ea inæqualitas, quę in hydrope. ana sarca contingit (anasarca est, alio nomine leu cophlegmatia, ea hydropis species, per quam in omnibus corporis partibus, tum supernis, tum infernis, pituitosus sanguis cōtineri conspicitur. 5. de locis patientibus cap. 6. differt vt Celsus inquit cap. 2. libri. 3. ab aliis duabus hydropis speciebus ascyte & tympanite, ꝙ in ea nō est aqua in vnum locum collecta, sed per totum corpus diffusa inæqualiter totum afficit, aut in febre epiala (est febris epiala in qua totum corpus videtur simul ardere & algere de qua paulo infra dicituri sumus) intemperies inæqualis partis est quæ partem aliquam tenet, haud quaquam totum corpus. Qualis est in parte laborante œdemate, aut phlegmone (œdema apud Hippocratem omnem tumorem solet significare. 1. prog. 35. quin & ipsum nomen οἴδημα idem est quod tumor, & dictio, ἐιδισκόμενον qua Galenus hic est vsus, est idem quod tumefactū, tamē hoc in loco significat, quod apud Galenū, tumorem laxum sine dolore. Phlegmō etiam apud illum est, aliquādo idē quod phlogosis idest inflammatio, aut ardor, apud Gal. in hoc loco & aliis omnibus est durus tumor cum dolore, aut gangræna (gangræna mortificatio ipsa

est

est solidorum corporum, sed neq; ossibus inest, magnasq; inflãmationes sequitur, quæ syderationum species quædam est, propriamq; & selectam appellationem supra communẽ assequuta est, lib. de tum. præter naturã cap. 12)aut erysipelate (erysipelas est tumor præter naturam ex influxu sanguinis biliosi) aut cancro(cancer est tumor ab atra bile sine feruore, quæ cum acris est admodum, cutim exulcerat, & fit cancer vlceratus : differt à carbunco, ꝙ cum carbuncus fit, sanguis crassus vritur, eo q; cum crusta fit)aut elephante: recte notat Brachelius duplicem elephantis acceptionem apud Galenum. Nam hic recẽset, elephantem inter affectiones partis, &. 3. lib. de causis simpt. ita scripsit, nigram consequitur in toto corpore elephas, in vna quapiã particula cancer. Neq; verò elephas cum est malum partis, est idem quod cancer. Nam aliter non meminisset Galenus inter hæc exempla cancri, & elephãtis. Sed elephas quamquã in vnica particula incipiat, progressu temporis totam cutem fœdat. cancer non ita. Neq; elephas totius corporis est quod alii lepram dicunt. Differunt siquidem, quia lepra solius cutis est melãcholicus affectus, elephas & cãcer, venas & carnem occupant. cap. 14. de tumor. præter naturam. Aut phagedænam, aut

herpete (herpes est malũ quod ex influxibus fit) differt ab erysipelate ꝙ ex sincera bile fit. Erysipelas ex aquea, aut sanguinea. Proinde erysipelas attollit magis in tumorem, herpes exulcerat. Differt vero à phagedena, quæ excessio est, ꝙ herpes solam cutem exulcerat, phagędena cutem & quæ subiecta sunt. Nimirũ phagædena fit ex vlceribus quę dicuntur cacoethe: possunt vero hæ intemperies in particula fieri, cum influxu humoris, aut sine influxu. Cum influxu, quales contingunt in dictis morbis, anasarcam epyala œdemate phlegmonem gangręna, erysipelate, cancro, elephante, phagædena, & herpete, & his similibus (nõ enim omnia possunt sigillatim referri) sine materiæ in fluxu, vt cum particula refrigeratur, aut vritur, aut vtcũq; aliter intemperatur, vt solent cum exercitãtur plus satis, aut otiantur, aut ab extra occurrentibus alterantur, vel ad calidum, vel ad frigidũ, vel ad humidum, vel ad siccum, vel ad horum duo. Sed vt rursum sermonẽ resumamus, si intemperies inæqualis est, quę non omnibus affecti corporis partibus similiter inest, cõstat febrẽ posse esse inæqualẽ duobus modis, aut quia aliæ partes sunt aliis calidiores, aut quia aliæ sunt calidiores, aliæ frigidiores. Illa est ergo simplex inæqualitas, quia vnius qualitatis, hæc

hæc duplex, quia duarũ. Non itaq; omnes intemperies inæquales sunt eiusdem inęqualitatis, sed aliæ inæqualitatis maioris, aliæ minoris. In principio statim capitis de manifestis inæqualitatibus cœpit dicere, quales sunt in anasarcam, per quã aliæ partes extenuantur, & arescunt, aliæ resoluuntur humectatæ: & in epyala, in qua aliæ ardent, aliæ algent. Hãc inæqualitatem, manifestam inquã, dixit esse fere in omnibus febribus, exceptis hecticis. Est enim in quammultis, saltẽ in ipsis accessionibus, & non est in omnibus. Nam in non nullis putridis quæ sine rigore, aut horrore, aut frigore fiunt, occulta est inæqualitas, est nihilominus inęqualitas aliqua. Siquidẽ mõstratum est nullam alterationem quæ à causa pendet esse satis æqualem.

CAP. II.

IGitur qui sit omnis inæqualis intemperiei generandæ modus: in hoc libello statutum est exponere. Quo verò clarior sermo fiat, in memoriam reuocare oportet omnes corporis partes, initio à maximis sumpto, quæ scilicet vulgo etiam notæ sunt. Siquidẽ manus, & pedes, & ventrem, & thoracem, & caput, nemo est

qui ignoret. Diuidatur autem à nobis rursus vna quæq; earum in continuas vocatas particulas. Crus quidem verbi gratia, in femur, tibiam, & pedem. Manus verò, in brachium, cubitum, & summam manum. Iam summæ manus propriæ particulæ sunt, brachiale, & post brachiale, & digiti. Digitorum autem particulæ sunt, ossa, cartilagines, ligamenta, nerui, arteriæ, venæ, mẽbranæ, carnes, tẽdines, vngues, cutis, & adeps. Has verò in aliam speciem diuidere nõ licet, sed sunt simplices, ac primæ, exceptis arterijs & venis. Hæ enim ex fibris & membranis constant, veluti in administrationibus anatomicis est dictum. Quin etiam com plura esse spatia inter iam dictas simplicet & primas particulas: atq; his etiam plura maioraq; inter instrumentales & compositas: aliquando verò & in vna qualibet simplici particula, veluti osse & cute. Hæc omnia in libris de administrandis dissectionibus dicta sunt, ac quæ mollia quidem sunt corpora, quoniam ea sibi inuicem incumbunt, interposita spatia sensum latere faciunt, quæ dura siccaq; sunt, ipsorum spatia sensu plane deprehendere licet,

licet, quemadmodũ in ossibus cauernulas. Cõtinẽt autẽ hæ naturaliter in se humorẽ crassum, & album, in id comparatum ut ossa nutriat. Qua vero ratione foramina quæ in cute sunt, fiant, in libris de temperamẽtis est expositum. Atq; hæc monuisse necessarium erat perspicuitatis causa, eorum quæ de inceps dicentur.

GAlenus aperte satis explicat in hoc capite suum institutum, & quorsum nostri corporis partes diuidendo enumeret. Nimirum institutum est ei inuestigare modum generãdæ omnis inæqualis temperiei. Ea vero, aliter atq; aliter generari solet, pro ratione partium in quibus generatur. Proinde breuem quandam & facilem membrorum diuisionem præmittit, quo sequentia clariora sint. Partiũ nostri corporis quædam sunt simplices & similes, quædam compositæ & dissimiles, sed inter compositas quędam sunt aliis compositiores, quædam minus compositæ. Docet luculenter ipse Gal. quarto cap. lib. differẽtię morborum, dicens quasdam esse morborum partes simplices, quasdam instrumentales: & instrumentorum quædam esse, instrumẽta prima, quædam secũda, quædam tertia. Quæ sit instrumenti ratio, & quę dicantur instrumẽ-

ta, & quæ Partes dicantur ſimplices, & quotuplices ſint, & omnia quæ huc ſpectãt in ſecundo libro controuerſiarum medicarũ ego docui, illinc pete. Modo verò vtitur Gal. breui quadam & elegãti corporis reſolutione in partes, quam vt pote exempli gratia poſitam, & ab aliis libris petendam, non perduxit omni ex parte ad extremum. Potes tu, ſi in particularum notitia excerceri vis, illam perducere. Corpus totum (inquit) conſtat brachiis, & cruribus, & capite, & thorace, & ventre. Hæ partes ſunt compoſitiſsimę Harum quęlibet diuidi poteſt in alias minus compoſitas, ſed compoſitas tamen (has dicit appellari πρωσεχῆ id eſt continuas aut adnatas) & aliæ in alias, vſq; dum ad ſimpliciſsimas peruentum ſit: vt inquit, brachium diuidi poteſt in brachium, cubitum, & manum: & manus, in brachiale, poſt brachiale, & digitos: digitus in oſſa, cartilagines, ligamenta, neruos, arterias, venas, membranas, carnes, tendones, vngues, & adipem. Hęc nõ (inquit) diuidi poſſunt, quia ſimplicia ſunt, exceptis venis & arteriis; venæ enim & arteriæ, cùm in anatomicis adminiſtrationibus mõſtratum ſit ex fibris & membranis conſtare, ſimplices non erunt. Sed cõtra videtur eſſe ꝙ Ariſt. 2. de partibus animalium cap. 2. venam ſimplex membrum eſſe dicit.

cit:quin & Galenus ipse capit. 3. de diff. morborum & alibi sæpe hoc idem dicit. Huius nodi solutionem, pręstitit ipse Galenus cap. 4. eiusdem libelli, ita dicens, hoc vero in loco non adeo ad exactum est consideratio redigenda, illud vnum animaduertere oportet, simplex ne ad sensum an composita sit animalis particula. Loquebatur itaque illic Gal. atq; adeo Aristotel. dicto in loco ad sensum, hoc in loco placuit loqui exacte. Venæ autẽ & arteriæ ad sensum simplices sunt, exactè non sunt. Sed addes dictis, si hic loquebatur exactè, & quod tale re vera est, non quod videtur sensui, & enumerans illas partes quas simplices dicit, solas excipit venas & arterias, certe reliquæ simplices re vera sint, & exacte, ossa videlicet, cartilagines, ligamenta, nerui, membranæ, carnes. tendones, vngues, & adeps. At vero dictum ab eodem Galeno est decimo lib. methodi cap. vltimo & .2. de temperamentis, in omnibus iis partibus esse carnem quandam propriam, diuersam à fribrosa parte, & vere solida, eam videlicet quę per malignas febres absumitur. Neq; id in vena tã tum & arteria, sed in neruo & membranis & ligamentis & tendonibus, quin & in ossibus, verũ est. Hæc enim omnia contingit extenuari per tales febres, sed etsi sigillatim cõ

fideres videas aperte plæraq; composita, vt inde possis intelligere, nullam esse exacte simplicem: atque ego ita censeo, insensibiles partes, exactissimè simplices, latere in sensibilibus. Tamen sensibilem nullā esse exacte simplicem. Nam ligamenta & nerui, & membranæ, aperte habent substantiam carneam à fibris satis diuersam. Caro quantumuis videatur simplex, dissita est venis & arteriis & neruis capillaribus. Tendones constant, non ex dictis solum, sed etiam ex neruis & ligamentis intrantibus musculos, illis per caput, his per caudam. In vngues venæ nerui & arteriæ ingrediuntur, vt docet Galenus de anatomicis administrationibus. 2. libr. ad finem. Itaque neq; reliquę particulæ, quas enumerauit Galen. simplices sunt exacte, non solum venæ & arteriæ. Quorsum ergo solas has excepit? vt diximus inter membra quæ composita sunt & talia dicuntur, quædam esse compositiora, quędam minus composita, ita inter membra quæ simplicia dicuntur, quāquam exacte talia non sint, quædam habent latentem maxime compositionem, qualia ossa & adeps, quædam minimè latẽtem, qualia sunt venæ & arteriæ (hæ enim apertè ex tunicis & fibris & carneis partibus sunt) alia medio modo, qualia sunt reliqua quæ enumerauimus

rauimus: exceptæ ergo hinc sunt solum venæ & arteriæ quia nō habent tam latentē cōpositionem, quam alia, quāquam reliqua quoque possent excipi, si tā rigidus sermo haberetur. Enumeratis particulis disputat Ga. de causis quæ in eis, & inter eas, sunt dicens, triplicia caua esse in nostris corporibus, quædam inter partes simplices, vt intercutem & mēbranam, quædam his ampliora inter mēbra composita, vt inter hepar & vētriculum, aut hunc & lienem: quædam alia in ipsis simplicibus partibus: hæcq; in partibus mollibus, vt carne & cute esse angustissima, quia partes molles concidunt in seipsas, non retinentes cauas figuras: in membris duris esse ampliora ex contrariis causis. De generatione pororum scriptum est à Gale. 2. de temperamentis cap. 6. in hunc modum. Quibus humida est cutis & plane mollis, qualis paulo ante cōcrescens caseus, in iis eorum quæ exciderunt viæ per cutem non manent, partibus scilicet eius, quæ prius dissidebant, rursus inter se vnitis, ac in quibus dura est non absimilis caseo iā coacto, perforatur quidem eorum quę exeunt transfluxu: cum autem rursus vniri per siccitatem nequeat, meatus ipsos immutatos seruat, qui etiam perpetuo transfluentium ictu, assidue magis aperiuntur. Verum

dicit

dicit obiter hic Galenus in ossium cauis contineri medullam ex qua ossa nutriantur. Ossa medulla nutriri docuit Hippocrat. libello de alimento, dicens, medulla alimentum ossis. Neque vero Arnaldus de Villanoua, qui hoc negat, ex melancholico sanguine ossa nutriri, dicens, quidquam affert probabile: inquit enim medullam, temperamento calidam & humidã, lõge diuersam esse ab ossiũ, frigidorum quidem & siccorum natura, eoque non posse ossa medulla nutriri, sed melã cholico sanguine, qui frigidus est & siccus, vt illa. Tamen deficit eius ratio, non enim adeo conuenit melancholicus sanguis cũ osse quam medulla. Medulla enim est alba & crassa, vt os. Melancholia contra nigra. Quot ergo commutationibus opus sit, vt ex substantia nigra alba fiat. iam vero neque quod de tẽperamento dicunt ita habet. Medulla enim non censeo esse subiecto valde calidam, sed a nostro calore calescentem. Itaque, quod de sanguine Aristote. dixit, illum nempe calorem habere in viuentibus corporibus, tamen calidum subiecto non esse, hoc idem verius quantum opinor, de medulla dicendum nobis est. Est enim medulla subiecto res humida, & frigidior cute. Docet idem Gale. tertio capit. 2. de temperamentis, vbi differens

rens de cerebri & spinæ & ossium medullis, ita scripsit. Propinquam eis habet naturam ossium medulla, non est tñ eiusdem generis cum cerebro, & spinali medulla ea , quæ in quolibet habetur osse. Sed cerebrum & spinæ medulla eiusdem sunt generis, reliquæ omnes medullæ alterius naturæ sunt. Est tamẽ humidius, ac calidius cerebrum quam spinalis medulla, eoq; etiã mollius. Præterea ipsius cerebri priores partes tanto sunt humidiores quãto molliores, omnia tamen hæc non humidiora modo sunt, sed etiam frigidiora. His verbis aperte docet omne medullarum genus esse cute frigidius , quare & absolute frigidum, si quem tamen calorem interius habent ex vitali nostro calore habebunt. Verũ rogabis si medulla frigidior est cute, qua ratione possit esse medicamentum emolliens, vt dicitur vndecimo de simpl. facult. capit. 5. nam emollientia medicamenta græce vocata μαλακτικά calida et humida esse debent. 5. de simpl. med. facul. cap. 2. scire licet medullę ex consuetudine cum aliis humoribus partes quasdam acrioris humoris admistas esse, ex quibus cum partibus crassis & frigidioribus, quæ proprię ipsius medullæ sunt, fit medicamentum mediocris cuiusdam caloris, cum satis multa humiditate. Hæc est medulla qua

ad

ad emolliendos ſcirrhos vtimur, quæ tamen cum os nutrit, deponit partes illas calidas in ipſa alteratione, & frigidiori ſubſtantia oſſa nutrit. Quod ad patientem qualitatem attinet, citato nuper capite ex vndecimo de ſimplicium medicamentorum facultate & .3. lib. de aliment. facul. cap. 10. docet Gale. eam eſſe ſatis humidam, & humidiorem non ſolũ ſpinali medulla, ſed etiam cerebro, neq; alicubi contrarium aſſeruit, ſed eſt conſtans apud illum doctrina. Quãquam a Ieremia notatur contradictionis 2. de temperamentis & in enarratione illius ſententiæ, quam recitauimus modo ex .3. cap. dicente docere illic Gal. cerebrum eſſe humidius medulla oſſiũ. Sed proculdubio dormitabat Ieremias cum in locum illum incidit. Non enim Galen. confert cerebrum cum oſsiũ medulla, cum illud humidius eſſe dicit. Sed cum medulla ſpinę, ſed illud eſt, mihi crede, agere pulchrum cõmentatorẽ, cum deeſt in authoris verbis, illi imponere, quod carpi poſtea poſsit. Eſt itaq; medulla ſubiecto frigida & humida, atq; cũ vt res humida ſicca fiat, ſola induratione ſit opus, fit vt ex medulla facilime os fiat, dẽſata ſolũ. Eſt enim reliquis accidentibus oſsi non diſsimilis, quod oſtendunt craſsities & candor. Sed hoc caput non exigit plura.

CAP.

CAPVT. III.

DE inæquali vero intemperie nunc dicendum, tum quænam eius natura sit, tum quot eius generandæ modi. Quòd vtique in omnibus corporis, quod ita laborat particulis, vnica temperies non sit, prius est dictum, verum id omnis intemperiei inæqualis commune est. Differentiæ autem eius laborãtium corporum naturas sequuntur: nam aliter simplex caro, aliter vniuersus musculus in inæqualem temperiem incidit. Quippe vbi calida fluxio in musculum procubuit, primum maiores arteriæ, venæque implentur, ac distenduntur, ab ijs minores, atque ita res procedit, donec ad minimas sit peruentum. In ijs vbi valenter impacta fuerit, neque adhuc contineri potest fluxio, pars eius per ora, pars per tunicas ipsas, veluti colata foras trãssumitur. Atque tum spatia quæ inter prima sunt corpora fluxione implentur. Proinde omnia ab humore incalescunt, omnique ex parte perfundantur. Ea vero sunt nerui membranæ, ligamenta & carne, ipsæ: anteque hæc arteriæ & venæ,

næ quæ ſcilicet & primo & præcipue varie dolent. Siquidem interius a fluxione tum excaleſiunt, tum diſtenduntur, ac diuelluntur, exterius autem non modo excaleſiunt, ſed etiam premuntur ac grauantur, relquæ vero particulæ, aliæ quidem, quia incaleſcunt ſolum, aut comprimuntur, aliæ autem vtroque modo laborant, vocaturque morbus ipſe phlegmone. Eſt vero inæqualis muſculi intemperies. Quippe ferbet iam qui in eo eſt ſanguis, iſque ſecum excalfacit primum & maxime arteriarum & venarum tunicas, mox vero omnia quæ extra has ſunt quibus ſcilicet circunfunditur.

CVm Galenus in primo capite duplicem eſſe inæqualem temperiem dixerit, totius & partis, & ex exemplis manifeſtis elicuerit illius finitionem, parat nunc docere modum quo generatur, incipiens ab inæquali temperie partis, quo ex illa ad intemperiem æqualem partis, & ab iis ad temperiem inæqualem, & æqualem totius procedat, vt ita res tota de qua libellus hic eſt, clarior euadat. Pręmiſit vero ad hác rem quandam particularum enumerationem. Ergo

Ergo in primis verbis capitis proponit quod institutum est facere. repetens interim ex primo capite rationem inæqualis intemperiei, quam ratioñe cõtinent verba illa, quod vtiq; in omnibus corporis, quod ita laborat particulis vnica temperies non sit, prius est dictũ. Quibus verbis quis non intelligit dictum, intemperiem inæqualem esse eam quæ non est vnica in omnibus corporis affecti particulis, sed quod huic est contrarium, puta vnam in his, aliam in aliis, diuersum in quã secundum corporis partes? quamquam Fucsius, vt est acutissimus, aliter hęc verba interpretatur, per inæqualem intemperiẽ, non esse in omnibus vnicam temperiem, sed duas, aliam naturalẽ, aliam pręter naturalem cum illa pugnantem. Sed siquis attentius singula verba perpendit, videbit proculdubio hũc sensum illis nõ congruere. Nam si diuersitas nõ est in affecti corporis partib⁹, sed in vna qualibet per se, quorsum in illa descriptione diceretur, quod in omnibus affecti corporis particulis vnica tẽperies non sit? an non melius quod in affecto corpore vnica temperies non sit? nulla particularum facta mentione? nam in toto esse vnicam, aut in vna parte, aut in aliquib⁹, iuxta illam sentẽtiam, indifferens est. Quare inepte meminisset illic Galenus particularum. Immo

verò falsum est ad intemperiem inæqualem, opus esse, vt in omnibus vnica nō sit. Nam laborabit homo febri inæquali, si putrida febricitat, etiam si in cruribus sit vnica temperies, & calor in eis sit factus. Non ergo opus est, vt in omnibus partibus affecti corporis non sit vnica, idest vt in nulla parte affecti corporis sit vnica. Quare si illud sibi voluisset Gal. certè verba illa in omnibus affecti corporis particulis, nihil aliud præstarent, quàm ꝙ reddidissent orationem ineptam, obscurāq;, & falsam. Valeat igitur Fucsii interpretatio subtilis, nos crassiuscule & veri⁹ intelligamus. Docet in hoc capite modū generandę phlegmones. hęc enim est tēperies inęqualis musculi, cum affluente humore, à qua proinde principium facit. sed si forte dubitas cur non incœpit Galenus ab intemperie aliqua, quæ tātum esset morbus temperamenti, non ab inflāmatione, quæ morbus compositus videtur esse, partim in temperamento, partim in magnitudine, Intellige phlegmonē, morbum esse temperamēti nullo modo compositionis, nisi forte raro, cum contingit, magnitudinem illam, quam tumor facit, læsionē efficere per se operationum, notatu dignā: id verò est per quā rarissimum, & tunc quoq; est morbus temperamenti, cum morbo compositionis coniunctus.

ctus. Ergo cœpit à phlegmone, quia intemperies est inæqualis, & euidens, quod Gal. differens de intẽperie, docuit cap. 5. libelli de diff. morborum, his verbis. Nam erysipelata, & phlegmones, & œdemata, phimata, & phigethla, & strumę, elephantiasis, scabies, lepræ, vitiligines, scirrhi, in hoc genere comprehenduntur, qui omnes morbi adeò sunt euidentes, vt neminem posśint latere. At quos sola inæqualitas, atq; intemperies primarum committit qualitatum, hi non omnibus ita patẽt, nisi cum plurimum à naturali habitu corpora recesserint, tunc enim facile affectus ipse ab omnibus deprehenditur, qui superante calore, ac totum obsidẽte animalis corpore, febris nuncupatur. Hęc Gal. quibus verbis recenset species intemperierum, & quæ sint manifestę magis, & quæ non adeò. Quem ipsum ordinem in toto hoc opusculo obseruat, iam hinc incipiens ab inflammatione, de qua differit vsq; ad caput sextum, à quo incipit de febribus disputare, vsq; ad caput vltimum, in quo alias quasdã intemperies inęquales cõnectit. Phlegmonis tumor, non aliter fieri potest, vt Gal. dicit. 2. cap. libelli de tumorib' præter naturam, quàm sanguine qui in parte erat fuso, & ita particulã plusquam antea dilatante, aut noua sanguinis copia aliunde in particulam

ipsam influente. Non fieri citra influxum sanguinis sola fusione, docet multis argumentis in eodē loco, quæ satius est te illic legere, quā me huc transferre. Superest itaq; ex aliis partibus confluere sanguinē, ad eam quæ inflammatur, quem constat repleturum primū omnium, distenturumq; vasa magna, magnas inquàm venas & arterias, illisq; nimium distentis regurgitaturum ad paruas, atq; nullis illarum sanguinem capientibus, fluxurum in caua magna, primum q; esse dixit Gal. inter mēbra simplicia: deinde parua, quæ sunt in ipsis simplicibus, dictæ pori. Hoc vbi factū est, necesse est musculū distēdi, cōparareq; molē, & oēs in eo partes, neruos inquā, mēbranas, ligamenta, & carnes, & venas, & arterias, incalescere simul, non tamen omnes ęqualiter, nō enim diximus sanguinē oēs partes ęqualiter, & æquè primo attingere, sed alias plus & citius, alias minus & tardius. Ergo incalescunt inæqualiter, & dolēt varie. Nam venę & arteriæ plus calent, & variè dolēt, quia sanguinis cōtinent plus, & interius distendūtur, & exterius grauātur à mēbris incūbentib⁹ (qua ratione calefactio, & distentio, & cōpressio, dolorē faciant, docuimus lib. 5. cōtrouersiarum medicarū, & sumus etiā paulo infra de ea re non nihil dicturi) aliæ verò partes, partim laborant,

borant, quia incalescunt solũ, partim quia cõprimũtur solũ, partim quia vtrũq; patiuntur. Sed dices, q̃ ratione fieri potest, vt inter simplices partes musculi, venę, & arterię, primo, & maximè vario dolore afficiãtur, cũ sint partes sensus expertes, & proinde non doleant, siue secẽtur, siue vrantur, siue quidquã aliud patiãtur, quod idem Gal. dixit. 16. de vsu partium cap. 12. his verbis: arteriæ enim & venæ partis cuiusq;, sensus omnino sunt expertes, siue illas frangere velis, siue vrere, siue incidere, siue laqueis excipere. Hæc Gal. quæ videntur cum pręsenti loco pugnare. Verũ memineris Hip. & Galenũ solere nonnunquam appellare dolores, affectiones præter naturã, etsi dolorem non faciant, vt in apho. 6. 2. particulæ. Ita ergo hic intellige, arterias & venas primo & maximè vario dolore, idest primum & maximè variis passionibus affici, calefactione scilicet, distentione, & compressione, quę tamen in vena ipsa re vera dolores nõ faciunt, quia pars est sensus omnino expers. Ita vero intelligi pręsentem locum, declarant sequentia verba. Addit enim post dicta verba. Reliquas vero partes, aut quia incalescũt, aut quia comprimuntur, aut amborum causa laborare. Græce καμνεῖν quod est laborare, aut ægrotare. Non quidem dixit dolere: con-

ſtat tamen ex ipſa ſermonis conſequẽtia, hoc ſecundo verbo & priori illo eandẽ rem ſignificari. Itaq; venæ & arteriæ variis affectionibus tangũtur, aliæ partes minus. Per hęc omnia nemo non intelligit ſummopere ſtudere Galenum, docere inqualitatem affectus ſecũdum diuerſas partes muſculi: atq; ita caput concludit dicens. Eſt verò inæqualis muſculi intemperies: quippe feruet iam qui in eo eſt ſanguis, is q; ſecum excalfacit primum & maximè arteriarum & venarum tunicas, mox verò omnia, quæ extra has ſunt, quibus ſcilicet circũfunditur. Intellige vbi dicit, vocaturq; morbus ipſe phlegmone, eſt vero inæqualis muſculi temperies, dictum eſſe iam phlegmonẽ, quæ in hoc capite eſt deſcripta, eſſe muſculi intemperiem. ponebatur enim in hypotheſi in muſculum fluxionem decubuiſſe. Nam aliter falſa ſit aſſertio, ſi intelligas abſolute phlegmonẽ eſſe muſculi intemperiẽ. Inflammatur enim nonnunquam membrana coſtarum, nonnunquam cerebri inuolucra, & partes aliæ quæ à muſculis diſtant ſubſtãtiis quã maximè.

CAP. IIII.

ET duorum quidem, alterum neceſſe eſt ſequi, vincente fluxione, corruptionem fieri

Victorum

victorum corporū: victa autē, redditū musculi, in id quod secundum naturam est. Esto autē prius victa fluxio (rectius enim à melioribus incipitur) duplex tunc erit curationis modus, quod vel discutietur, quidquid humoris in particulā procubuit, vel cōcoquetur. Verū discussio aptanda maximè curatio est, cōcoctionem verò, hæc duo necessario sequūtur, puris generatio, & abscessus. Abscedit autē aliquādo in cauitatum, quæ propinquæ sint, tùm maximā, tum summe ignobilē: qui sane abscessus optimus est: nonnūquā verò in maximā, non tamē ignobilem, aut in ignobilem; non tamen maximam. Quibus igitur in ventrem incidunt, optimus est abscessus, qui in capacitatē eius internam abit, in quam etiam plærumq; se effundit, malus vero qui sub peritonæū. Pari modo, quibus in cerebro fiunt, bonus est, qui in priores eius ventriculos abscedit: malus vero qui sub meningas, & in posticum eius ventrem se recipit. Qui verò circa costas abscessus colliguntur, hi in thoracis capacitates erumpunt, ac musculorum quidem abscessus sub cutē: viscerum verò, vel in arterias & venas quas in se

continent, vel sub membrana qua operiuntur, quæ ipsis visceribus pro cute est.

AB exẽplo inæqualis tẽperamenti musculi, quod ꝓposuit, vult Gal. nos manu ducere, ad generationẽ equalis intẽperiei eiusdẽ partis, vt ita intelligamus aperte, modũ quo æqualis intẽperies fit, atq; ita qua ratione differat æqualis ab inæquali. Hoc est enim toto hoc opusculo institutum. Descripserat ergo musculũ inflãmatione tentatũ, tũc temporis (inquit) necesse est duorũ alterum fieri, vel vt fluxio vincat partẽ, vel vt partis natura vincat fluxionẽ. Si natura vincit, soluitur morbus: quare aut resoluetur humor infarctus in particula, aut in pus vertetur, fietq; abscessus. Id est in cauũ aliquod abscedet humor, illincq; euacuabitur: nulla enim alia ratio ex cogitari potest soluendæ inflãmationis, vt videre licet 13. meth. & 2. de curãdi ratione ad Glauconẽ. Si natura vincitur, trahitur pars ad corruptio nem, & æqualiter intemperatur, cessat q; tũc primũ dolere. Hæc continet caput hoc, quæ prosequitur Gal. ab optimo euẽtu, incipiens, nẽpe cũ vincit natura. Tũc duo fieri possunt, resolutio & suppuratio. Resolutio melior est suppuratione, est enim resolutio, curatio mali: suppuratio nõ tam est curatio, quã permu-

tatio

tatio phlegmonis in ſuppurationẽ, quę per ſe eſt alius morb⁹. Quare nec Galenus, nec alius quiſquã vtitur ſuppuratoriis, niſi cũ reſolutoriis malũ non cedit, aut reſolutoria non ſuffi ciũt. Cũ vero pus iam eſt genitũ, exoptãdum eſt, vt abſcedat in cauum, in quo minime lædat, & ex quo facilime expurgetur. Conſiderata ergo quibus in partibus minus noxæ faciat, & in quibus plus, & a quibus expurgetur facilius, & a quibus difficilius, & videbis facile, an abſceſſus ſit eorum qui eligi ſolent, an prauorum. Certe in membris nobilibus plus lædit, in ignobilibus minus. Ergo quo in igno biliorem partem abſceſsit, eo melior eſt abſceſſus. Cæteris paribus ad facilem expurgationem facit caui magnitudo, non tamen ſola magnitudo, ſed poſitus etiam partis. Nam quæ poſitæ ſunt in viis euacuationis etiam cũ minori capacitate ſunt meliores ad deponẽdum acceptum pus. Nam inter ventriculum inteſtinaque, & peritonęum, plus capitur humoris, quam in ventriculo, tamen melius eſt pus in ventrem fundi, quam in illud cauum, ſcilicet venter eſt in viis quæ ducunt extra corpus. Quãquam hanc tertiam conſiderationem, non dixit Galen. Sed liceat nobis addere, vtenribus ſuis exemplis. Ergo optimus abſceſſus eſt, qui in partem, aliquam ſit,

magnam & ignobilem. Tamen id ex quo vis membro fieri non possit, boni etiam sunt, qui fiunt in partem ignobilem etsi paruam, vt inter musculos & cutem, aut partem magnam etsi non ignobilem, vt in ventris amplitudinem. Igitur cum in ventriculo inflãmatio suppuratur, melius est pus abscedere in eius cauum, quàm inter ipsum & peritonęũ. Quia etsi locus sit nobilior & minus capax, est in via euacuationis, è costis in cauum thoracis funditur, illincque tussi reiicitur è visceribus, erumpit in venas & arterias, aut inter eas membranas quibus vestiuntur (nimirum habet membrum quoduis pelliculam quandam qua contegitur, vt propria veste: quæ supra septum transuersum sunt, ex membrana succingente costas: quæ infra, ex peritonæo. 5. de anatomicis administrationibus) verum ego malim ad venas fundi, nam illinc expurgatur magna ex parte per vrinam: qua ratione factum est, vt nonnumquam vomica pulmonis expurgata sit per vrinas. 6. de locis affectis capit. 4. Vbi Galenus dicit, pari modo quibus in cerebro fiunt, bonus est qui in priores eius ventriculos abscedit, malus vero qui sub meningibus, fertur in falsam imaginationem, nam perinde loquitur, ac si ventriculi anteriores cerebri, non essent intra meningas

ningas. Tamen dissectionem veram cerebri Galen. ignorasse, alio etiam loco ostẽdimus. Vocat Galenus in præsenti capite suppuratio nem concoctionem. Nos de ea difuse admodum disputauimus quarto capite libri quinti controuersiarum medicarum, ostendimusque illam ab Hippocra. & Galen. modo appellari concoctionem, modo putrefactionem, quia concoctio quædam est imperfecta, quæ neque concoctio est, neque putrefactio, sed motus quidam medius, vtriusque particeps. Verum hæc enarrata à nobis plene sunt in nuper dicto loco & in commentariis quæ in quartum librum meteoron Aristote. scripsimus. Quare modo de ea re nõ dicem⁹ plura. Sed secũdã capitis partẽ declarabim⁹. erat alter inflãmationis euentus in diuisione secũdus, cũ particula victa est à fluxione. tũc primũ omniũ intelligere oportet, particulam non vinci sine pugna. Ergo victoriam illã pugna antecedit, inter humorem & temperiem partis. Durat pugna dum humor calfacit præter naturam particulam, & tẽperies naturalis particulę resistit suę corruptioni. Cessat pugna & succedit victoria, cùm calor humoris temperiẽ partis radicitus corrupit, & quę pręter naturam est temperies, migrauit in naturalẽ. Si non sumus obliti eorũ quę paulo superius diximus

diximus, constat eam intemperiem quæ in parte est, dum durat pugna esse fientem & inæqualem, eam vero quæ in victa iam parte est, esse factam & æqualem. Hanc corruptionem temperamenti radicalis membri, necesse est, vt sequantur duo. Primum vt actiones naturales partis pereant, tractio scilicet, retentio, concoctio, & expulsio. Nam hæ facultates in temperamento particulæ habēt essentiam, vel si quam habent perse essentiā, eius cognitio est omnino obscura, eoque medicum perinde oportet censere, non de his facultatibus modo, sed etiam de aliis omnibus, atque adeo de ipsa anima, ac si temperies ipsa esset, vt docet Galenus innumeris pene in locis. Sed de substantia facultatum naturalium extat fragmentum libelli cuiusdam illius. Itaque si temperies corrumpitur, labefactantur facultates, quare tolluntur actiones. Verum nolim te hic intelligere, statim ac æqualis est in particula intemperies, cessare actiones (nam hectica laborantes nutriuntur aliquātulum dum viuunt) sed lāguescere facultates naturales, quia temperamentum proprium cum alio deteriori radicitus commutatum est, & ita actiones deterius agi, vsque dum tandem processu temporis, actiones omnino corrumpuntur. Quod vt innueret

innueret Galenus dixit, in eam agũtur manifestè intemperiem, vt earum actio deficiat, & corrumpatur temporis progressu. Ergo languescentibus facultatibus naturalibus, & debilitato calido innato, necesse est particulam ipsam putrescere, quapropter necessario succedit victoriæ illi naturæ, indolentia: nimirum quam primum cessat pugna, cessat dolor. Quare cum quamprimum cessat pugna, fit intemperies facta, & quam primum est facta, fit æqualis, fit vt quam primum intemperies est æqualis, cesset dolor. Omnes itaque intemperies æquales, sunt sine dolore eoque non sentiuntur ab affectis hominibus. non enim illorum sensum aliqua ratione ea intemperies contristat, vtpote partibus iam facta naturalis. Quæ vero intemperies fiunt, omnes dolorem faciunt. Nam docente Hippocra. libello de homine, & Platone in dialogo de natura, dolor fit cum natura alteratur, & corrumpitur, non cum alterata est & corrupta. Hoc enim intemperamentis factis maxime accidit. Nec sine ratione quidẽ hoc fit, vel si Hippocrat. nullus dicat. Nam dolor est sensus tristis, est vero verisimile sensnm non aliter futurum tristem, quàm si obiecti contristantis sit: tactus vero sensus (illius enim symptoma est dolor) non aliis videtur

tur posse contristari, quam iis quæ partium in quibus ille est, naturam corrumpãt: est vero duplex modus corruptionis naturæ, intẽperies, & vnitatis solutio. Nam natura particularum in duobus consistit, temperamento inquam, & partium vnitate, aut cõtinuitate. Ergo doloris est duplex causa, intemperies & continui solutio, quamquam plærisq; neotericorũm videtur ex opinione Galeni, solã continui solutionem esse perse causam doloris. Verum à me libro quinto controuersiarũ de doloris causa satis est dictum, monstratũque intemperiem causam esse doloris perse, non minus quam solutionem continui: monstrarique etiam modo potest facilime, ex eo quod iecimus principio, puta, quod alterat & corrumpit naturam, dolorem facit. Nam si illud verum est, ergo quod corrumpit per se naturam, perse facit dolorem: sed intemperies perse corrumpit naturam (est enim natura in temperie, non minus, immo magis adhuc, quam in continuitate partium) ergo intemperies perse facit dolorem, non minusquam solutio continui. Sed de hac re, qui nostram sententiam volet cum plena confirmatione, legat caput quintum illius libri. Quamquam & in hoc ipso libro, sequentia verba, nos illam satis cogent aperire. Itaque colligimus

gimus intemperiē omnem quæ corrumpit naturam facere dolorem, id vero facit omnis intemperies fiens (nam facta non corrumpit, sed corrupit) cum ergo omnis fiens fit inęqualis, omnis inæqualis intemperies facit dolorē. Est ergo symptoma quod temperiei inæquali semper inest & omni, & nulli æquali vnquam, dolor. Itaque dolore dignoscitur inæqualis ab æquali temperie. Sed obiicies intemperies siccam & humidam, humidam potissimum, quæ possunt esse inæquales, & non possunt facere dolorem. Causa reddita est a Galeno primo de causis symptomatum capit. 6. his verbis. Iis quibus natura alteratur vel corrumpitur dolores fiunt. Quippe illud corrumpitur celeritatem, simul ac magnitudinem alterationis indicat. Sane tactui accedunt magnæ mutationes naturæ, à frigidi calidique violento contactu, præterea ab iis quæ quassandi, secandi, vel distendendi, vel exedendi, vim habent. Quippe humidum & siccum, si absit calefactio & refrigeratio, citra violentiam corpus contingunt. Hæc Galenus, qui locus aperte videtur pugnare, cum præsenti capite. Dicitur enim hic, his quibus alteratur & corrumpitur natura dolores fiunt. Alteratur autem,

ac

ac corrumpitur cuiusque natura, cum calefit vel frigefit, vel siccatur, vel humectatur, vel vnitas eius soluitur: in inæqualibus quidem intemperamentis, eo ꝙ calefiat, aut refrigeretur maximè. Quippe efficacissimæ hæ sunt qualitates: iam vero & quia exiccatur & humectatur. De hac etiã quæstione scripsimus caput sextũ libri quinti cõtrouersiarum. Verum in capitis enarratione, modo dicimus, dolorem esse sensum acerbum. Quare tactio omnis rei iniocundæ est dolor. Tamen non nullæ tactiones rerum iniocundarum, sunt obscuræ omnino, nihil acutum præseferentes, sed lentæ, &, vt sic dicam, pigræ. Has frequenter neque dolores appellamus, nisi cum nimis diligens est sermo, sed insolentias quasdã, aut vtimur aliis nominibus, quę de acerbitate doloris videntur detrahere: dolores acerbi, non possunt fieri ab humiditate (nam de siccitate alia ratio est, vt illic diximus) sed iniocunditates sensus, quæ & ipsæ genere dolores sunt, à quacumq; intemperie inæquali fieri possunt, quatenus scilicet intemperies illæ sentiuntur ab ægrotante. Itaque dolor est symptoma, quod ad est omni & semper inæquali intemperiei, non tamen soli. Nam & quæ vnitatem soluunt, etsi non distemperẽt, dolorem faciunt, vt quæ vulnerant, & rodũt

tendunt,

tendunt, premunt, & quæ côuellunt. Sed & fames & sitis dolores faciunt, aut si vis exacti us dicam, proprii dolores sunt, oris ventriculi, vt docet Galenus cap. 7. primi de causis symptomatum. Fiunt verò, inquit, Gal. dolores exuriendo & sitiendo, deficiēte hic humida, illic sicca substantia. Quæ verba Ieremias minus intelligens, nō sine suspicione, inquit, Gal. nunc sequi veteres aliquot videtur, qui iacturā humidæ substantiæ potius sitim, quā famem facere dixerunt: inseritq; suis cōmentis, aut, si mauis, commentariolis, argumentū quoddam ex conciliatore. Sed Gal hac in parte nihil aliud, significat, quàm sitim fieri deficiente humida substantia, id est potu, famem sicca substantia, id est cibo: est hæc Hip. phrasis, qui in primis verbis libelli de alimēto, species inquit alimenti in humiditate & siccitate. Vocat humiditatem potum, siccitatem cibum, quod indicant vltima libelli verba, quę de potu sunt, humiditas alimenti vehiculum est. Recenset in hic Gal non proximas causas dolorum contingentium per famem & sitim. Nam defectus cibi & potus, per passiones alias vētriculi dolores faciunt, non enim defectus illi sunt per se naturæ corruptiones, sed defectus potus, calefactione & desiccatione, defectus cibi, corrugatione oris ventri-

culi. Sed de fame & siti est caput proprium in controuersiis medicis, quo opere nolim carere quēquam eorum, qui in meis libris sunt versaturi.

CAP. V.

IGitur si calor sanguinis in particula quæ phlegmone laborat, mitis est, & qui in toto animalis est corpore mediocriter temperatus, non admodum facile vna cum laborante particula calefit: si verò vel vehemētius feruet, vel qui per totū animalis corpus spargitur sanguis, biliosior est, illico totus incalescit, multo autē magis, sicubi ambo concurrunt, vt & qui in phlegmone habetur sanguis admodum calidus sit, & qui in toto est animante biliosus. Porro calefit primum qui in arterijs est, quòd scilicet is natura calidior, & magis spirituosus sit: post hūc verò, etiam qui in venis est. Quòd si phlegmone obsessa particula, visceri, cui plurimus sit sanguis, propinqua fuerit, etiam celerius, cum hoc, qui est in vniuerso animali, calefit sanguis: in summa quidquid facile alteratur, aut calidū natura est, id, à quouis quod calefacit, primum excalefit. Non secus quidquid

facile

facile alteratu est, vel natura frigidum, id ab eo quod frigefacit, primũ refrigeratur. Promptus igitur ad alterandum est spiritus, eo quod ex tenuissimis constat partibus. Calidissima vero natura flaua bilis, frigidissima autem pituita est: reliquorum humorum, sanguis post flauam bilem calidus est, nigra autem, post pituitam, frigida. Quin etiam facile alteratur flaua bilis à quouis quod in eam agit. nigra vero ægre: atq; vno verbo, quidquid tenuiũ est partium, id prompte alteratur quod verò crassarũ est partium, difficulter alterascit. Proinde necesse est, multifarias incidere phlegmones, alte rationes, propterea quod etiam multifariã afficiuntur corpora. Principio namq; humor, qui phlegmonem efficit, magis minus ve est calidus: deinde putrefactio eius pro ipsius natura incidit: non minimũ etiam, vt is magis, minus ve est impactus. Quippe quæ perspiratu carent, celerius putrescunt, veluti & in externis euenit omnibus: cum verò calida & humida sunt temperamento, tum vtiq; potissimũ. Quin etiam ipsa phlegmone laborans particula, vel prope, vel lõge sita est à multi sanguinis visce-

ribus. Totus deniq; sanguis, vel biliosus est, vel melancholicus, vel pituitosus, vel spirituosus. atq; hæc omnia magis minusq;. Quare necesse est multiformes fieri alterationes, siue alterum alteri sit collatum, siue idem aliquid sibi.

DEscripsit hactenus Gal. intemperiem inæqualem, & æqualem partis vnius, vnico exemplo, puta in inflammatione. Modo properat docere modum generationis intemperiei inæqualis totius corporis, facitq; id perstans in eodem exemplo, quod maximi artificis est: scilicet, generat ex intemperie partis intemperiem totius. Docet modū, quo ex phlegmone, quæ est intemperies partis, fit febris generis fientium, quæ est intemperies inęqualis totius: deinde quomodo fiens illa febris redditur facta, quę est intemperies ęqualis totius. Ergo sanguis qui in toto est corpore calefit, simul cum sanguine impacto in particula: vel quia sanguis in phlegmone plurimum feruet, vel quia sanguis qui toto corpore est sparsus, biliosior est, vel multo magis, quia hæc ambo fiunt. Nam si neutrum horū adsit, non facile totum corpus incalescit. Est aliud quod ad facilem totius corporis calefactionem plurimum facit, nempe vicinia inflammatę particulę cum aliquo viscere, cui plurimum sit sanguinis:

guinis, multo magis, si cum ipso corde est, hoc enim est fons caloris, & antequã hoc incalescit non est febris, primo de differentia febrium. Atq; adeo vicinia hęc cum corde, quę multum facit ad citam totius corporis calefactionem, non est loci solũ, vt quę inter pleuram & cor intercedit, sed communium vasorum quibus alligantur. Nam cerebrum, aut illius inuolucra, cum primum inflãmata sunt, in totum corpus calorem mittunt. Igitur istis de causis inflammata particula calorem in totum corpus refundit: contingit vero incalescere totum corpus hac via. Primum calefit sanguis in arteriis est enim ibi natura (calidior & spirituosior) deinde in venis. Vnoq; verbo, quidquid est facile alteratu, aut est natura calidum, id, à quouis quod calefacit, primum excalefit, & quidquid facile est alteratu, vel natura frigidum, ab eo quod frigefacit, primum refrigeratur. Nam simile citius patitur à simili quàm à contrario, & facile alteratu est, quod quamcũq; alterationem prõpte suscipit. Multo enim aliud est, si rem aliquam dicam facilem calefactu, aut facilem alteratu. Sunt enim multa facilia calefactu, quæ non sunt alteratu facilia, nimirum quia ægre refrigerantur. Nam quæ absolute facilia alteratu sunt, ad vtrumq; contrarium facile

cile vertuntur. Vt facile aliqua alteratione alterentur, habent medicamenta ex temperamentis: calida, facile à calore: frigida, à frigore patiuntur. Vt facilia alteratu sint absolute, habent ex modo substantiæ. Quæ tenuiũ partium sunt prompte alterãtur, quæ crassarum ęgre. Sunt subtilium partium, Galeno finitore primo de simplicium medicamentorũ facultate cap. 11. quæ facile in tenues partes cõminuuntur: crassarum quę cõtra. Ex dictis satis liquet, facilimũ alteratu esse spiritũ quia calidus simul est & tenuissimus: inter humores bilis flaua est omnium calidissima: secũdo loco post hanc, sanguis: frigidissima, pituita: secundo loco post pituitam, in ordine frigidorũ, atra bilis. Ergo ex his necesse est multifarias effici phlegmones alterationes, tã eas quę in phlegmone fiunt, quàm eas, quas in reliquum corpus phlegmone trãsfundit. Nam humor existens in particula potest esse sua natura calidior, aut minus calidus, & potest maiorem aut minorẽ cõtrahere putredinem, vt perse erit paratior ad putrescendum, aut minus paratus, aut vt magis, aut minus impactus est, & ita plus aut minus ventilatur. Nimirum externæ res omnes nos docent, quæ perspiratione carent facilius putrescere. Galenus ipse. 11. lib. met. cap. 4. inquit, quod si

humores

humores putreſcere debent, neceſſe eſt aliquam perſpirationem eſſe prohibitam. Quæ aſſertio quam vera ſit, diximus vltimo cap. libri. 5. controuerſiarum, monſtrantes ſi aſſertio transferatur ad res omnes, etiam eas quæ ſunt extra nos, falſam eſſe (nam multa cernũtur putreſcere, etiã ſi in locis maximè perflatis repoſita ſint) tamen in noſtris humoribus verum eſſe, nũquam eos putreſcere ſine prohibita vẽtilatione, niſi ex cauſa manifeſta putreſcant. Nam vbi cauſa manifeſta non occurrit, & ventilatio impedita non eſt, noſtræ facultates nobis ſufficiunt ad humorum integritatem. Verum hæc dicto in loco latiſsime docuimus. redeo ad inſtitutum. Sunt etiam multifariæ alterationis phlegmones, quia particula inflammata, poteſt eſſe, aut prope, aut longe ſita à viſceribus multi ſanguinis: & ſanguis totus eſt, aut bilioſus, aut melancholicus, aut pituitoſus, aut ſpirituoſus (adde tamen aut ſeroſus) atq; hæc omnia plus aut minus. Certè in his omnibus illud vnũ videtur difficile, ꝙ bilem dixit eſſe ſanguine calidiorem, cum tamẽ idem author primo de temp. cap. vlti. dicat calidiſsimum eorum quæ ſunt in noſtro corpore, eſſe ſanguinẽ. Sed nos huic quæſtioni dedimus caput quindecimum libri primi controuerſiarum, vbi monſtraui-

mus Galenum 1. de temperamentis loqui de solis alimentis. 10. de simp. medicam. facul. cap. 12. (nam illic dicit bilem esse succum calidissimum eorum quę sunt in corpore) de excrementis: hic de omnibus simul, excrementis & alimentis. Monstraueramus autem nos paulo ante in eodem lib. bilem solam non posse nutrire, quare bilis sola alimentum censeri non debet. Refutauimus etiam illic aliorum responsa. Modo nullum refutare volumus.

Hæ omnes inæqualis corporis intemperies fiunt, maximè quidem inflammato eo qui in phlegmone, est sanguine, deinde eo qui in visceribus habetur, & in corde, & huius maximè qui in sinistro eius vētriculo est: in quem si viuo etiam animante, nullaq; adhuc febre tentato, dimittere digitos velis, vt in opere de administrandis dissectionibus scriptum est, vehementissimum senties calorem: quo magis consentaneum est, vbi totum corpus præter naturam incalescit, hunc ad summum peruenire calorem: quippe tenuissimum, maximeq; spirituosum sanguinem continet, ac perpetuo mouetur.

Adhuc

ADhuc Galenus perstat docere, modum quo febris generatur ex inflãmatione, ita enim fit inæqualis intemperies totius, ex intemperie partis. Proinde quoniam institutũ adhuc idem est, malim hanc particulam capitis vltimam haberi quinti, quàm primam sexti, vt apud plærosque commentatorum. Ergo docet modo, cum ex inflãmatione fit febris, præcipue incalescere sanguinem in inflãmata particula: deinde eum qui est in visceribus, maximeq; eum, qui habetur in sinistro ventriculo cordis. Vbi nolem te intelligere sanguinem in inflãmata particula maxime omnium incalescere, plus enim censet Galen. incalescere eum qui est in sinistro ventriculo cordis, cum paulo infra dicat, hunc ad summum peruenire calorem, sed illud præcipuè græce, μάλιστα hoc in loco ordinem significat, scilicet, calefit primum is qui est in inflãmata particula. Deinde qui in visceribus, & in sinistro ventriculo cordis, isq; maxime. Nam esse hunc ventriculum adeo calidum vt si viuo animali digitos in illum immittas vehementissimum calorem sis percepturus, docuit Galen. 7. de anatomicis administrationibus. Quin etiam libello de vsu pulsus aliud longe maius dixit, siquis in cordis sinistrum sinum hominis præ frigore iam mor-

tui, digitũ immittat, percepturum magnum calorem. Aristotel. tertio de part. anim. capi. quarto dixit, sinistrum hunc ventriculum esse pauci sanguinis, & frigidi, eoque sinistram animalis partem esse imbecilliorem. Cæterum anatome ipsa & experimento redarguitur. Neque vt pars dextra animalis calidior sit, opus est ventriculum dextrum esse calidiorem sinistro, sed satis est magna causa est situs dexter hepatis, visceris dempto corde, quod est in medio thoracis, calidissimi. Preterea accedit arteriæ arctę distributio, quę in hanc rẽ videtur cõparatam: nimirum multo amplior fit is arteriæ processus, qui abit ad dextrum latus, cum arteria, quæ ad superiora tendit, secatur in duos ramos, statim ac erupit extra pericardion, quàm qui ad sinistrum. Ergo nihil mirum, etsi sinister cordis ventriculus plus habeat caloris quam dexter, plus tamen illius ad dextram partem animantis influere. Monstrat Gelenus hunc ad summum calorem venire cum febricitat homo, quia continet sanguinem tenuissimum, & maxime spirituosum, & qui perpetuo mouetur. Quod de motu dictum est (cætera patent) videtur Ieremiæ suspectum quandoquidem motu cor refrigerari videtur, non incalescere, nam motu vtitur ad attemperationem

tionem sui caloris, qua si priuaretur, flagraret. Ergo, inquit, motus perpetuus significat ingentem calorem partis, tamen caussa caloris non est. Sane hoc argumentum neque contemnendum, neque aduersus sensus iudicium, vt Fusius dicit. Qui tamen interim nihil respondet, sed ad contumeliosa verba, imperitorum more, confugit. Ego vero dixerim, vt Hieremiam ab hæsitatione aliquando si possim, liberem, Galenum hic non reddere caussas cur sinister ventriculus cordis sit calidissimus, (huius enim caussam non esse in motu recte dicit Hieremias) sed cur cum totum corpus præter naturam incalescit, ille ad summũ peruenit calorem. Est autem ille vehementer inflammabilis, inter alia, quia in motu assiduo est. Itaque longe aliud est dictu, est calidissimus, quia perpetuo mouetur, aut est maxime inflãmabilis, quia est in motu. Est enim calidissimum, quod perse habet multum caloris, inflammabile vero est, quod calorẽ qui præter naturam venit, prompte suscipit.

CAPVT. VI.

CAEterum in omnibus id genus febribus, calet quidem aliquando vniuersus sanguis

guis, & calorem illum præter naturam, qui ex humoris putrescentia est obortus, concepit, non tamen arteriarum aut venarum tunicæ, aut aliud vllum vicinorum corporum, prorsus iam temperamentum suum mutauerunt, sed adhuc mutantur atque alterantur incalescentia. Quod si longiore tempore hoc patiuntur, etiam vincentur aliquando. Prorsumque mutabuntur, ita vt non amplius calefiant sed iam sint præter naturam calefacta. Terminus autem alterationis cuiusque particulæ, actionis eius est læsio, ad quem vsque terminum latitudo, via est in id quod præter naturam est, veluti mixta communisque, ac media, ex vtrisque contrarijs composita, eo scilicet, quod est exquisite secundum naturam, & eo quod iam est præter naturam. Toto autem hoc tempore corpus incalescens pro quantitate alterationis, proportione etiam respondentem dolorem obtinet. Cum vero omnes corporis particulæ prorsus excalfactæ fuerint, eiusmodi febris hectica vocatur, ceu quæ non amplius iam in humoribus & spiritu solum, sed etiã in corporibus habitum iam habentibus cõ

prehensa

prehensa sit, hæc doloris expers est, putantque qui ita febricitant, omnino si febre carere, neque enim eius calorem sentiunt, omnibus scilicet eorum partibus æque excalefactis. Et sane congruunt hæc, cum ijs quæ naturæ periti viri in disputationibus de sensibus tradunt. Neque enim sine alteratione est sensus, neque in ijs quæ iam perfectæ sunt alterata dolor. Quocirca etiam hæctice febres omnes, tum sine dolore sunt, tum ab ijs qui ipsis laborant, prorsus non sentiuntur. Non enim ex eorum particulis, hæc agit, hæc vero patitur, quum omnes inter se iã similes sint redditæ, ac vnicã habeant consentientem temperiem. Quod si autem hæc quidem calidior est, illa verò frigidior, at eatenus calidior, vt vicinam nihil offendat. Alioqui sic vtique partes, quæ secundum naturam se habent, mutuò se offenderẽt, quoniam temperamentis dissident. Caro namque calida particula est, os vero, frigida. Cæterum tam harum partium, quam reliquarum omnium, doloris expers est inæqualitas, ob excessus mediocritatem. Si igitur neque aer qui nos ambit prius offendit, quàm ad immodi-

cum

cum frigus, aut calorem est immutatus, huius vero quæ in medio sunt differentias, tametsi numerosas, & manifestum excessum obtinentes, citra molestiam sentimus.

VBi nos vertimus calet, Linacrus vertit calesit, atque adeo videtur cum dictione græca ἐχϑερμαίνεται melius congruere, tamen sensus ipse, & sequẽtia verba satis declarant, accipi debere verbum illud præsentis in significatione præsenti. Nam in febribus putridis calet potius sanguis, quam calfit eoque addidit, & calorem qui ex putredine est obortus, concepit. Docet modo Galenus generationem intemperiei, æqualis totius, ex inæquali. Est eadem prorsus generationis ratio, quam quarto capite descripsit. Nam idem modus est generandi intẽperiem æqualem ex inęquali, siue intemperies sit partis cuiuspiam, siue corporis totius. Scilicet per febrem putridam, quam monstrauimus esse intemperiem inæqualem, humores calent, mẽbra calefiunt. Sed durante hac affectione corrumpitur pedetentim temperies membrorum, figiturque in eis calor febrilis, labefacta temperie naturali. Cum que hoc factum est, non amplius incalescunt membra, sed calent

facta

facta est hæc commutatio cum particularũ actiones naturales sunt insigniter læsæ. Nam terminus huius mutationis est, vt paulo superius etiam dixerat, actionis non quidem sublatio integra, vt quarto capit. explicuimus, sed læsio, vt Galen. hic dicit. Ad hunc terminum via est, ea pugna, quam illic etiam descripsimus, alterationis præter naturam cum tẽperie naturali. Symptoma etiam quod consequitur hanc intemperiem inæqualem totius, est dolor, & æqualem indolentia, eadem ratione quam de intemperie partis disputans dixerat prius, & modo repetit: quia scilicet omnes partes æque excalefactæ sunt, & non amplius iam calor in humoribus, & spiritu solum, sed etiam in corporibus habitum iam habentibus sit. Dolor vero non fit in iis quæ plene alterata sunt, sed in iis quæ alterantur in hac dictione. Vt recte notat Fusius à Linacro male particula illa solum, græce μόνον prætermissa est. Videntur enim illa prætermissa in illius versione, significare verba illa, per hecticam febrem in solis membris esse calorem, quod tamen falsum est, nam & spiritus & sanguinem necesse est eo tempore habere calorẽ. Vbi vero & Linacrus & Fusius

Fuſius legunt, ſed etiam in corporibus quæ habitus rationem habent, ego non ita, ſed habitum iam habentibus. Nam præterquam quod ego aperte expreſſi vim horum verborum quę Galenus ſcripſit ἀλλ᾽ ἤδη καὶ τὰς ἕξιν ἔχουσι σώμασι, περὶ ἐχόμενος quæ habitus rationem habent, eſt obſcura dictio, & vix intelligas, an ipſa membra habitum eſſe dici ue, an potius, qualitatem illorum, dicat. Sed habitum iam habentibus, aperte admodum ſignificat, calorem, quamquam per hecticam febrem in tribus ſubſtantiis ſit, non tamen in omnibus eodem modo. Nam humores & ſpiritus habent caloris diſpoſitionem, membra habent iam habitum. Nimirum eſt in illis fiens, in his factus. Verùm reddit Galenus rationem, qua intemperies facta, in hectica non ſentitur. Non enim, inquit, ex eorum particulis, hæc agit. Hæc vero patitur, eum omnes interſe ſimiles iam ſint redditæ. Quibus verbis, quis non intelligit Galenum dicere, inæqualem intemperiem dolorem facere, quia partes interſe ſunt diuerſimode affectæ? & ideo mutuo in ſeipſas agunt? quamquam Leonartus Fuſius contumelioſe agit in Ieremiam, quod hæc intellexerit, nihil tamen ipſe interim docens, conſonum, & diſtinctum, ſed obſcurās

neſcio

nescio quibus sermonibus nitidum satis verborum Galeni sensum: sed vide, vt sit hic verborum Galeni sensus. Hectica, inquit, affecti omnino non sentiunt se febricitare, quia in illis non hæc pars agit, & hæc patitur. Ergo in illis qui sentiunt se febricitare, quales sunt qui loborant diaria aut putrida, hæc pars agit & illa patitur: nam aliter, si neq; in his neq; in illis agerent in sese mutuo particulæ, nō esset illa causa indolentiæ, aut insensibilitatis. Rursum Galenus inquit, in illis qui laborant intemperie æquali, non hæc pars agit & hæc patitur, quia omnes inter se similes iam sunt factæ, agit verò hæc, & hæc patitur, in quibus dolent, dolent quibus sunt intemperies inæquales: ergo illi laborant intemperie inæquali, in quibus non omnes inter se partes similes iam sunt factæ. Est ergo intēperies inæqualis secundum affecti corporis partes inæqualis. Sed cum in his ambo errent, Ieremias & Fusius, grauius peccat Fusius, qui ignorat vim consequentis. Verum hæc iis quæ mox subdidit fiunt manifesta: addit enim, cum corpus habet secundum naturam, partes quasdā esse calidiores, alias frigidiores necessario. Nam caro calida est, & os natura frigidum, quare in ipso viuente corpore, quantumuis omnia calida sint actu, maior calor erit in car

Ee ne,

ne,quam in osse: tamẽ non fit ab hac inęqualitate naturali dolor, quia nõ eatenus inæquales sunt, vt se mutuo offendant. Hoc nihil aliud est, quam quod nos superius diximus in primo cap. inęqualẽ intemperiẽ esse, cùm mẽbra in suis tẽperamentis non seruãt propositionem naturalẽ. Vbi legimus, ꝙ si autẽ hæc quidẽ calidior est, illa vero frigidior, at eatenus vt vicinã nihil offendat. Fusius addit, ne sic quidẽ dolet. Tamẽ verba illa in nullo græco codice sunt, neq; ad sensum sunt necessaria, immo vero dictionis elegãtię multum detrahũt. Nam is est verborũ sensus, nõ dolent hectici, quia in illis nõ est hæc pars calidior illa frigidior, aut si est, certè nõ eatenus, vt proximã offendat. Est oratio concissa, & elegans, & nihil desideratur ad sensus perfectionem.

CAP. VII.

EX ijs igitur fortasse & illud probabiliter dici videtur (vt alicubi Hippocrates ait) omnes morbos vlcera esse, quippe vnitatis solutio est vlcus. Immodicus vero calor, ac frigus, proxime accedunt vt vnitatem soluant. Plurimus namq; calor, eo quod segregat, ac diuidit substantiæ continuitatem: summum verò frigus,

frigus, eo quod stipando & introrsus pariter trudendo, hæc quidem exprimit, illa verò cōquassat. Atq; hunc quispiam terminum immodici caloris & frigoris statuens, fortasse non absurde sentiat, siue is, siue alius quispiam immoderationis terminus est, certe omnem moderationem ad aliquid referri iam liquet, non enim pari ratione à calidis aut frigidis omne corpus afficitur: quo circa fit, vt aliqua animalia, conuenientes inter se humores habeant: aliqua, non solum conuenientes, sed etiam corruptiuos. Veluti homo & vipera, vtriusq; enim saliua alteri est perniciosa. Ita vtiq; & scorpium necaueris, si ieiunus illi inspueris, at homo non interimet hominem morsu, neq; vipera viperam, neq; aspis, aspidē. Quod enim simile est, id familiare amicumq; esse solet, quod vero cōtrarium est, inimicū ac molestum. Augetur igitur quidq; & nutritur à similibus, perimitur autem ac corrūpitur à contrarijs. Quapropter etiam sanitatis tutella per similia perficitur, morborum sublatio per contraria. Verum de his alius est sermo, hectica vero febris, quæ iam habitum corporis occupauit, la-

borāti est insensibilis, aliarum autem febrium nulla non sentitur, sed aliæ magis aliæ minus ægrotātibus sunt molestæ. Sunt ex ijs & quæ rigorem inferāt. Fit enim id quoq; symptoma, veluti alia multa, ab inæquali intemperie. Modum tamen generādi eius in præsenti libro tradere non licet, priusquam de naturalibus facultatibus demonstratum sit, quot hæ, qualesq; sint, tum quid agere quæ licet sit nata. Verum in libro de symptomatum causis, de omnibus dicetur.

EX hoc capite ego intelligo, quod in quinto libro cōtrouersiarum medicarum confirmaui, & paulo superius in hoc libello dixi, quanquam dolor nonnunquam fiat à solutione continui, nonnunquam ab intemperie per se, tamen sine solutione continui nunquam fieri. Nam, inquit, Galenus omnē morbum esse vlcus, idest omnem morbum fieri cū vlcere. Est verò hoc probabile, vt inquit, ipse met Galenus, in commentario eiusdem sententiæ. 3. de fracturis. 35. de morbis qui dolorem faciunt. Rationem vero reddit in præsenti loco, nā, inquit, solutio continui, ipsum vlcus est. Calor aut frigus non ante sunt morbi, quam sint in immodico excessu (nam paruos

uos excessus non curāt medici) sed quum primum sunt immodica, soluunt continuum, vt monstratum etiam est. 4. de simpl. med. facultate, calor segregando & diuidēdo, frigus exprimendo, constringendo & conquassando, atq; inquit, recte diffiniri terminum excessus immodici, eius inquā qui iam est morbus, & notatu dignam facit actionis lęsionē, in cuius genere est dolor, per solutionem cōtinui. Ergo calor & frigus (eadē ratio est aliarum intemperierum) non ante possunt dolorem facere, quam continuum disoluūt. Itaq; solutio continui est passio necessario coniuncta cum dolore, tamen non est causa doloris, semper & per se, vt nonnulli neotericorū putant, Gal. opinari. Assertio illa, omnis morbus vlcus est, simpliciter est falsa, neq; alicubi ab Hip. absolute cōcessa. Nō enim ille inquit in nuper citato loco, ex lib. de fracturis, morbus omnis vlcus est, sed, omnes morbos esse vlcera probabilitatem quādam habet, quod ipsum dicit Gal. modo. Itaq; falsam esse hanc assertionē Hip. ipse sensit, sed probabilitatē quandā habere. Fallūtur itaq; qui putant hāc limitationem esse potius ex Galeni modestia amicè interpretantis, quā ex ipso Hip. sensu sed quæ est hæc modificatio? quam Gal. dixit in commētario, oēs morbos dolorificos esse

vlcera. Alii dicũt oẽs morbos temperamenti esse vlcera. Verũ hæc interpretatio, aut redarguetur facile, aut negabit hecticam febrẽ esse morbum, nam hæc neq; dolorem facit, neq; solutionem, faceret enim ita dolorem. Et sane si quis rigide velit loqui, & de vltima hecticæ specie intelligat, de ea inquam inqua nihil adhuc fit, quæque omnino sine dolore est (priores enim aliquatenus sentiũtur) vere dicet illam morbum non esse, sed inutilẽ quandam & vitiosam naturam. Nam dictum in superioribus, ipsum morbum migrasse in naturam, factũq; esse iam corpori naturalẽ: cessauit ergo iam morbi ratio, quæ in eo quod prę ter naturam est, consistit. Itaq; supererit, omnem morbum temperamenti esse vlcus, cum omnis talis tristem sui sensum nostris corporius exhibeat. Verum cum dictum sit, qualitates has quę alterant, nõ semper dolorem facere, sed cum earum excessus immodicus est, diffinit modo Gal. excessum modicũ, aut immodicum, ad aliquid dici, nõ absolute. Non enim idẽ qualitatis gradus est omnib⁹ immodicus, neq; q vni est immodicus, reliquis erit perinde. Nã frigidi plus mouẽtur à calidis, calidi à frigidis, & res omnis à suo cõtrario plus dolet, suũ simile amice recipit: quod multa rerum exẽpla manifestant, saliua scilicet homi-

nis

nis hominē non lędit, neq; viperę viperā, sed saliua hominis, ieiuni potissimū. (Docetur ite rum ab eodē Gal. 10 de simpl. medi. fac. cap. 16.) viperam, & viperæ hominē necat. Nimi rum homo homini similis, & viperæ tēperamento valde cōtrarius. Sed qua ratione hæc cohęrent cum aphorismi. 3.3. sectionis commentario, quo Galenus inquit, ętates sicuti & naturę, frigidę quidem ad calida, calidæ verò ad frigida melius habent? certe vt docetur à Gal. libello de optima nostri corporis cōstitutione, frigidi homines à frigidis causis, calidi à calidis citius afficiūtur. Tamē vt hoc loco dicitur, cū semel calidi à frigidis, & frigidi à calidis affecti sunt, grauius laborāt, vt calidi à calidis, frigidi à frigidis, minus grauiter. Nā vt dicitur in apho. in morbis minus periclitātur, quorū naturæ ætati habitus & tempori magis cōgruit morbus, quam quibus secundū nihil istorū cōgruit. Itaq; res omnis cōseruatur, nutritur, & augetur à simili. & perimitur à contrario: eoq; (inquit Galenus) sanitatis conseruatio similib⁹ agitur, morborū sublatio cōtrariis. Sed hæc alterius loci sunt, attingūt enim non tractationem de inæquali intēperie, sed de tuenda valetudine, de qua seorsum à Gal. scripti extāt libri sex. & de morbis curādis. de qua re extant quatuordecim libri methodi,

præter multa alia curatiua eiuſdem authoris opera. Nos an conſeruatio omnis agatur per ſimilia diſputauimus ſecundo capite ſexti libri cõtrouerſiarum, an curatio omnis agatur per contraria primo capite libri octaui, quibus in locis noſtram ſententiam, quam & Galeni eſſe monſtrauimus, aperuimus, & confirmauimus. Res eſt longior, quam vt tranſcribi debeat obiter, præcipue cum illic diffuſe ſatis ſcripta ſit. Itaq; inquit hecticam febrem non ſentiri, aliarum verò febrium nullam eſſe quæ non ſentiatur, quanquam & inter illas aliç plus, aliæ minus ſentiuntur. Nonnullæ illarum rigorem habent. Eſt enim rigor vt multa alia ſymptomata inæqualis intemperiei. Rigoris naturam non explicat modo Galenus, quandoquidem exigi dicit ad illius declarationem, facultatum naturalium plenam notitiam, eoq; ad librum de ſymptomatum cauſis lectorem remittit, ad ſecundi, ſcilicet libri capita. 7. & octauum. Poſſet etiam remittere & ad libellum cui titulus eſt de rigore, tremore, & palpitatione. Nos ad caput decimum tertium libri quinti controuerſiarum medicarum remittimus. Illic enim quam potuimus diſtincte eius naturam enarrauimus, dicemusq; ſtatim in hoc ipſo libello, de rigore nonnihil.

CAP.

CAP. VIII.

SEd reuertor ad inæqualis intemperies differentias. Nam quemadmodum ex phlegmone febris nascatur, tum quod omnis febris & omnis phlegmone, præter hecticas nominatas ex morbis inæqualiter temperatis sint, iam à me est expositum: porro accenditur etiam febris citra phlegmonem, ex humorum putredine. Neque enim ea solùm quæ impacta sunt, & perspiratu carent, putrescunt, verum ea quidem celeriter, & maxime: cæterum putrescunt & alia multa, quæ putredini sunt opportuna. Dicetur autem de horum opportunitate alio loco. Quin etiam alio quoque modo, inæqualis in toto corpore oritur intemperies, modo quidem fuliginoso vapore detento, modo ab exercitationibus pluribus, aut laboribus adauctis, modo ab ira sanguine immoderatius feruente, modo ex solis quadam vstione incalescẽte. Quòd vero etiam in omnibus eis febribus, quemadmodum etiam in ijs quæ a phlegmone excitantur, supra est dictum, tum pro effectricis causæ robore, tum pro corporis ipsius affe-

ctu, alij magis febricitent, alij minus, alij haud quaquam, manifestum esse arbitror: æque vero, & quòd intemperies ipsa nonnũquam spirituosam tantum inuadit substantiam, nonnũquam etiam humores ipsos, clarum esse reor. Sed neque minus illud, quòd in omnibus huiusmodi, si diu durauerint, hectica succedet. Itaque sermo noster propemodum ostendit, inæqualem hanc intemperiem aliquando ex calida, frigidaue substantia, quæ in particulam aliquam incidit, accidere, velut in his quæ phlegmone infestantur dicebatur: sæpe non ita, sed ipsa corporis temperie in qualitate mutata. Tũ quod alterantium eam, quædam ab ipso corpore ortum habeãt, quædam extrinsecus ab ipso quidem corpore, cum ex putredine tantum aliqua, vel phlegmone excitatur febris: extrinsecus autem, à solis vstione, vel exercitatione. Dicetur autem de his fusius in libro de morborum causis.

REddit Galenus ad intemperiem inæqualem, quanquam nihil docet nouum, sed eandem rem quam superius in vnico exemplo phlegmones, & febris ab ea excitatæ docuerat

cuerat, trãsfert modo ad alia exempla: dicitque nõ aliter quam ex phlegmone excitatur febris, excitari etiam aliis occasionibus, nimirum sine phlegmone partis cuiuspiam fieri febres putridas, & alias etiam, sine putrefactione fieri ex causis euidentibus, vt ex astrictione cutis detento fuliginoso vapore, & excitatione immodica, & ira, & aliis talibus causis. Hæ sunt febres diariç, quæ spirituosam tantum inuadunt substantiam. Quanquam his verbis ne intellige, per febres diarias solos spiritus habere calorem. Mõstratum enim prius est membra etiam calorem habere: immo vero febris ipsa non in calore spirituum habet essentiam, sed in calore corporis affecti: sed intellige quòd in principio primi de diff. febrium à Galeno dicitur, per febres diariarias calorem factum esse in solis spiritibus fiẽtem in aliis duabus substantiis, per humorales in humoribus factum, & in reliquis fieri: vt in hecticis, factus est in membris, & in reliquis fit. Hæ omnes febres, quæ diariæ & putridæ sunt, sunt inæquales intemperies, si non sumus obliti, monstratum esse in primi capitis commentario, omnes intemperies fientes, esse inæquales. Reliqua omnia quæ in hoc capite dicuntur, sunt manifesta. Sed illud perpendi velim, quod Galen. inquit. Neque e-

nim

nim ea ſolum quæ impacta ſunt, & perſpiratu carent, putreſcunt, verum ea quidem celeriter, & maxime: cęterum putreſcunt, & alia multa, quę putredini ſunt opportuna. Nã ex hoc loco ſatis conſtat, de ſententia Galeni non omnis putredinis cauſam, eſſe prohibitã tranſpirationem, contra ac plærique neoterícorum intelligunt, ſed citra illam etiam putreſcere, etiam humores in nobis. Verum ex quibus cauſis poſsint putreſcere ſine impedita tranſpiratione, & quibus in affectibus docuimus lib. 5. controuerſiarum cap. vltimo, & in commentariis quarti libri meteororum Ariſtote. vbi etiam diximus, quæ ſint putredini opportuna. Quare modo illud vnũ dicamus quod & præſens locus cõtinet, non omnia putreſcere ex prohibita ventilatione. Nam ſi quis redundans multa humiditate degit in aëre peſtilenti, inficietur putredine quãtunuis habeat ventilationem copioſiſsimam.

CAPVT. IX.

TAnquam autem ex deuſtione gignitur febris, alterato corporis temperamento, itidem nonnulli ſæpe ex frigore refrigerati toto corpore vehementer ſunt, aliqui vero etiam perierunt. Iam quod hi omnes etiam doleant,

ne

ne id quidem latet. Porro dolent, & qui ex frigore ingenti vehementer perfrigerati sese celeriter excalfacere properarunt & multi eorum cum confertim manus igni admouent, ingentem circa vnguium radicem sentiũt dolorem: & quisquam cum tam luculenter videat intemperiem inæqualem doloris esse causam, etiã de internis doloribus dubitet, aut miretur, quo pacto citra phlegmonem sæpe, vel collo intestino, vel dentibus, vel alia quauis particula homines doleant.

HActenus locutus est per omnia exempla inæqualium intemperierum, de calore: modo trãsfert sermonem, ad alias qualitates. Non enim febres solæ, aut calidæ intemperies particularum, inæquales intẽperies sunt, sed vt ex vstione fit febris, ita ex frigore refrigeratio, aut totius corporis, aut partis. Aliqui vero adeo sunt opresѕi hoc malo, vt etiam perierint. Sunt vero hæ om̃nes inæquales intẽperies. Nam quod hi omnes doleant non latet, dolorem vero monstratum est paulo ante, symptoma esse proprium inæqualis intemperiei, vt æquali est contraria. Dolent etiam & qui vehementer perfrigerati cum sint sese non paulatim sed repente excalefacere pro-

pera-

peratunt, vt cum manus illi admouent igni ingentem dolorem ſentiunt circa radices vnguium. Sed quomodo dices, non ſit à ratione alienum, quod de diſpoſitione præter naturam ad naturalem mouetur, dolere, eo ꝙ repente id fiat, cum id ipſum, repẽte fieri maioris voluptatis deberet eſſe cauſa? quare pręter rationem videtur id accidere, & falſum eſſe quod a Gale. dicitur. 12. methodi, vbi ita eſt ſcriptum. Videntur autem corpora nõ ſolum cum in naturalem habitum confertim aguntur, triſtem grauemq́; mutationem ſentire, ſed etiam in ipſo ad naturalem ſtatũ reditu, niſi eum paulatim recipiant, cruciari, libro. 5. controuerſiarum medicarum, controuerſiam hanc decidimus, dicentes ſi quando repentinus reditus ad naturam dolorem facit, non aliter facere, quam, ꝙ quia repente fit, inæqualis fit alteratio: id quod pręſens locus confirmat, & ipſa ratio. Nam ſi reditus æqualis partis, ad naturalem ſtatum, dolorẽ poſſet facere, eo ꝙ repentinus eſſet, quo in tẽpore locum haberet ſententia illa ex primo de cauſis ſymp. quod ad ſuam naturã vniuerſim, & celeriter redit, iucundum eſt, quod autem ſenſim & paulatim fit, ſenſum latet? certe ſi tota particula ſecundum ſe totã æqualiter rediret ad naturam, quo celerius id faceret,

ceret, eo plus delectaretur. Ergo dolet, quia alteratur inæqualiter, idq; secundum diuersas partes corporis, quod redit ad naturalē statum. Nam inæqualitas alia, id est pugna inter naturalem & non naturalem dispositionem, nō potest abesse à re, quæ alteratur versus suum statum, sed aliqui ex hoc reditu, quamtumuis sit celer, non dolent, immo vero delectātur eo amplius, igitur inæqualitas quæ facit dolorem, est inæqualitas secundū diuersas partes. At vero Gal. toto hoc libello locutus est, de inæquali intemperie, quæ facit dolorem, ergo inæqualis intemperies de qua disputat, est inæqualis secundum partes subiecti corporis. Quare miror vehementer inertiam Ieremię & Fusii, qui ex hoc loco intelligunt, inæqualitatem intemperiei esse, in eadem exacte particula. His dictis, addit Gal. cum intemperies has inæquales partium externarum, experiamur multorum, atq; adeo grauissimorum dolorum esse causas non esse quòd dubitemus, internarum etiam partiū dolores quosdam, sine inflammationibus, ex similibus intemperiebus inæqualibus, fieri: quales sunt, dolor colicus, vel dolor dentiū. Nimirum hi etiam dolores fiunt à temperamentis inæqualibus, præter naturam.

CAP.

CAPVT. X

NEque enim talium affectuum vllus mirabilis est, neque quemadmodũ aliqui ægrotantium simul rigeant, & febricitent: nam si pituitosus humor frigidus, quem Praxagoras vitreum appellat & amara bilis & calida, simul abundent, & per sensibilia corpora moueantur, nihil mirum est vtrumque ab ægrotãte pari modo sentiri, Neque enim si hominem in sole calido statuas, & aquam illi frigidam infundas, fieri potest vt non simul, & a sole calorem, & ab aqua frigus sentiat. Verum hoc casu ambo extrinsecus sunt & secundum magnas portiones insunt, in febribus epialis: tum intus & secundum paruas, & propter hoc totum corpus videtur ambo sentire, quippe minimis portionibus aspersum est tum calidum tum frigidum: neque est aliquam eius partem sensibilem accipere in qua non alterutrum sit. In ipsa quidem paroxysmorum inuasione aliqui febricitantium, tum rigent, tum sitiunt, tũ ambo sentiunt, frigus immodicum & calorẽ, verum non in eodem loco, quippe possunt quæ excale-

excalefactæ sunt partes, manifestè à refrigeratis discerni. Nam intus & in ipsis visceribus calorem, in externis vero partibus omnibus frigus sentiunt, tales perpetuo sunt febres, quæ lypiriæ vocantur. Præterea genus quoddam febrium ardentium perniciosarum, quod igitur in his magnis portionibus accidit, hoc in epialis paruis, contingit. Inæqualis namq; est & harum febrium intemperies, sed neq; minus reliquarum omnium, exceptis tamen hecticis.

HActenus explicuit Galenus intemperies inæquales simplices, modo incipit disserere de multiplicibus, per quas corpus affectũ contrariis qualitatibus distẽperatum est. Cõtrariarum alterationum sensus nõ potest fieri secundum easdem exquisitè partes, monstratũ enim id à nobis est, cum alibi, tum etiã in commentario primo libelli huius, tamen possunt simul sentiri ab eodem corpore secũdum partes sensibiles, vt in rigoribus, qui cõtingũt, per febrium inuasiones, & per febres lypirias, & per febres alias ardentes, quæ perniciosæ sunt, cum ad vitæ extremum ægrum iam deducunt. Nam in his omnibus aperte sentimus alias partes ardere, internas scilicet,

alias refrigerari, scilicet externas. Possunt etiã calefactio, & refrigeratio, aut earũ sensus, secundum tam paruas partes fieri, vt omnino sint insensibiles, eoq; distingui non possint incalescẽtes à refrigeratis, & totum corpus secundum se totum ambas affectiones pati videatur, quod accidit per febres epialas, quæ fiunt, cum simul per membra deferentur, pituita vitrea, & amara bilis, humores, frigidissimus alter, alter calidissimus: vel cum vitrea pituita putrescentes habet aliquot partes, & alias putredinem nondũ expertas. Aliæ enim illarum particularum putredinali calore calefaciunt, aliæ naturali frigore refrigerant. Sunt itaq; omnes febres (cõcludit Galenus) inæquales, exceptis hecticis. Hoc loco Galenus nõ de manifestis solum, sed de immanifestis etiam inæqualitatibus locutus iam est. Nã non omnes fere febres, exceptis hecticis esse inæquales, vt in primis libelli verbis dixerat, sed missa particula, fere, omnes febres, demptis hecticis, dicit esse inæquales: alias nempe inæqualitate manifesta, alias immanifesta. Vbi nos legimus tales perpetuo sunt febres, quę lipyrię vocantur, vertit Linacrus, tales perpetuæ febres sunt, & quæ lipyrię vocantur. Tamen incaute satis. nam præter quam, quod versio illa minus quadrat græcæ literæ, quæ ita habet

bet ἔτι δὲ καὶ οἱ λειπυρίαι καλούμενοι πυρετοὶ διὰ παντὸς τοιοῦτοι, falſum etiã ſenſum reddit. Nam nullæ febres minus habẽt inæquali tatem illam ex qualitatibus contrariis, potiſsi mum ſecundum partes ſenſibiles, quam continuæ, & perpetuæ, tamen in Galeni verbis ſcriptum eſt illud διὰ παντὸς admodum ſignificanter, eſt enim febris lipyria, non quæ cum frigore extremorum habet internum calorẽ (nam omnis tertiana intermittens, id habet in inuaſione, & omnes febres malignę cũ prope exitium iam homo eſt) ſed quæ perpetuo, ideſt per totum morbi tempus habet externorum frigus cum internorum ardore, eſt q; ita ſignum proprium & inſeparabile febris lipyriæ. Sed de his alius eſt ſermo, præſens caput non exigit plura.

CAP. XI.

QVin etiam inæqualis eſt intẽperies, ijs qui rigent, nec tamen febricitant. Rarum tamen eſt id ſymptoma, incidit vero omnino mulieribus, tum quibuſdam aliquãdo viris. Oportet autẽ omnino deſidem & otioſam præceſſiſſe vitam, aut ciborum copiam longiori tempore hominem ſumpſiſſe, ex quibus tardus ſri-

gidus, crudus, & pituitosus nascatur humor, qualē Praxagoras vitreum existimauit. Olim, vt consentaneū erat, nemo ita laborauit, quod nullus adeo otiose, & in tanta saturitate viueret. Quapropter à veteribus medicis scriptum est, rigorem sequi febrem. Verumtamen tùm nobis ipsis, tum multis alijs iunioribus medicis, sæpe numero visus est rigor quem nulla secuta sit febris.

REfert modo quandã aliam inęqualem intemperiem, quam solent homines pati, rigorem scilicet solum, quem nulla febris sequatur. Hip. libro primo de morbis ita reliquit scriptū. Mala porro supra mala fieri necesse est, vt si rigor corripuerit, ardor igneus superuenit. Quæ res effecit, vt Galenus libro secundo de febrium differentia dixerit, Hippocratem non vidisse rigorē sine febre, quod nos in dubium vertimus quinto libro controuersiarum, quandoquidem Hippocrates. 1. epid. parte. 3. Epycratis vxorem refert riguisse non consequuta febre. Sed quod probabilissimum videtur, illo in loco diximus: modo saltem illud vnū dicimus, quod & Ieremias notauit, non valde probabile esse parsimoniam antiquorum in causa fuisse, vt rigore sine

ne febre non corriperentur, vt Galenus dicit hoc in loco &.2.de causis sympt. cum laborauerint febribus epialis, quę vt paulo ante Galenus ipse dixerat, non minus quam rigor solus ex vitrea pituita pendet. Reliqua omnia quæ causam & generationem huius affectus attingunt, docuit Galenus.2.de causis sympt. & in hoc ipso capite satis luculenter.

CAP. XII.

Porro componitur ex hac intemperie, & ea quæ febricitantium est epialus appello ita febrem illam cui ambo semper accidunt. At in qua rigor quidem præcedit, febris sequitur, veluti in tertianis & quartanis, hanc epialum non voco. Ita ex duplici inæquali intemperi epialus componitur, & aliæ etiam febres, præter hecticas, fere omnes.

QVod à nobis dictũ est paulo ante, epialum esse intemperiẽ inæqualem duplicem, explicat Galenus modo apertissime, est hæc superius dictorum repetitio, gratia maioris perspicuitatis facta.

CAP. XIII.

Similiter & qui particulæ alicuius, cum tumore, morbi sunt, ij quoq; omnes, perinde

ac phlegmonem, cum inæquali intemperie consistunt: cancer, erysipelas, carbunculus, herpes, œdema, phagedæna, gãgræna. Quippe commune ijs omnibus est, vt ex fluxione humorũ sint orta: dissident autem in eo, quod alij ex pituitoso humore, alij ex bilioso, vel melancholico, alij ex sanguine, vel calido & tenui, feruẽteq;, vel frigido & crasso, vel alio quopiam modo affecto, fiant. Manifestabitur enim, alio loco horum particulatim differẽtia diligẽter. Quod verò ad præsentem sermonem attinet, hoc tantum dixisse sufficit, quod qualis cumq; est fluxio, eadẽ ratione quodq; prædictorũ malorum creabitur, qua prius ex calida & sanguinea phlegmonem gigni monstrauimus, & quod similium ac simplicium corporum, singula, à fluxione affecta, ad inæqualem intemperiem deuenient. Cæterum extrinsecus calefacta, aut refrigerata, aut exiccata, aut humectata, qualiscumq; fuerit fluxio, ad profundum vsq;, nondum similiter sunt affecta. Quod si vero tota per tota mutata, & alterata fuerint, statim quidem fiunt doloris expertia. In difficiliori tamen sic constituentur affectu. Hæc prænouisse,

se, ijs, qui opus de medicamentis sunt percepturi, & post illud medendi methodum, abũde mihi satis videtur.

QVandoquidem Galenus cum multorum tumorum præter naturam meminisset, solius phlegmonis generationem docuerat, & ab illius exemplo ad reliqua omnia decurrerat, volens modo præsens opusculũ finire, epilogum facit, eorum quæ dicta sunt, de inæquali intemperie, & æquali: idq; facit, monens, perinde fieri alia tumorum genera, ex aliis humorum fluxionibus, vt ex influxu sanguinis fit phlegmone: perindeq; ex illis fieri inæqualem intemperiem, dum non est victa omnino tẽperies particulæ: cum verò iam est omnino victa, fieri æqualem. Reliqua omnia quæ dicuntur sunt perspicua. de tumoribus, prȩter naturam scripsit Galenus seorsum libello in id solum parato, & libro. 3. de caussis sympt. quibus in locis & in aliis innumeris, docet, tumorum differentias pendere ex differentia humorum influentium. Verba illa quæ ad finem huius capitis scripta sunt (cęterum extrinsecus calefacta, aut refrigerata, aut exiccata, aut humectata, qualiscumq; fuerit fluxio, ad profundum vsq; nondum similiter sunt affecta) continent manifeste illam ra-

tionem quã nos in ſuperioribus reddidimus, qua omnes intemperies, pendentes ex cauſa, ſunt inæquales. Nimirum cum à fluxione humoris pars alteratur, extrinſecus, & iuxta ipſum humorẽ alteratur plus, in profundo autem, & penitius quàm humor poſsit contingere, alteratur minus. Neq; enim omnes partes poteſt humor æquè imbuere, neq; cauſa alia quæpiam, poteſt rem aliam æque reſpicere. Ergo de inæquali intemperie dicta eſt res tota.

FINIS.

INDEX EORVM QVAE hoc opere continentur: primus numerus indicat folium, secundus faciem, tertius lineam.

Canities

Doloris

Inæqua

Me-

Par-

R

FINIS.

ERRATA QVAE HOC opere occurrent: primus numerus folium, secundus faciem, tertius lineam indicat.

4 2.5.ordines, lege omnes. 8.1.10. diffinitionum, lege diffinitionem. 8.2.28. significatu, lege significato. 19.2.5, neutiam, lege neutram. 19.2.15. cretica, lege critica. 23.1.5. morbom, lege morbum. 30.1.13. lectionem ita restitue: humida sunt, adeps, adenes, cerebrum, medulla, pulmo, lien, cor, hepar, renes & nerui sensus: sicca, ossa, vngues cartilagines, ligamenta, tendines, nerui motus, plus his pili, si modo partes sunt. 38.2. totum lege totus. 40.1.26. alibi lege alicui. 40.2.13. Hippocra. lege Galenus. 50.2.6. on, lege non. 50.2.22. cerebro, lege crebro. 68.1.10. eum, lege id. 81.2.24. succu, lege suctu. 82.1.1. succus lege suctus. 82.2.16. moderate lege immoderatè. 84.2.1. eriget, lege irriget. 84.2.4. calidæ, lege calida. 87.1.28. vicis, lege vocis. 75.2.13. frigidiores, lege frigidioris. 80.1.13. febræ, lege fibræ. 125.2.19. vut, lege aut, 122.2.8. debite lege dediti. 147.2.19. medicanti, lege medicamenti. 149.2.12. morientur lege mouentur. 160.2.2. καιαγμα lege καταγμα.

ERRATA.

178.1.2. curatoria, lege curatorias.215.1.2.si, lege se.215.2.14. æquales, lege ęqualis.216.2.20. eum, lege cum.217.2.6. propositionem, lege proportionem.

COMPLVTI.

Excudebat Andreas de Angulo.

Anno. 1567.